

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DEKİ SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS
PROGRAMLARININ MÜFREDAT ÇIKTILARINDA DİJİTAL OKUR
YAZARLIK BECERİSİ BİLEŞENLERİNİN DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİ
VE İHTİYACIN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Başak İLHAN

1800000780

Anabilim Dalı: Sanat Yönetimi

Programı: Sanat Yönetimi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Üstünipek

HAZİRAN 2024

T.C.
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'DEKİ SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS
PROGRAMLARININ MÜFREDAT ÇIKTILARINDA DİJİTAL OKUR
YAZARLIK BECERİSİ BİLEŞENLERİNİN DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİ
VE İHTİYACIN BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Başak İLHAN

1800000780

Anabilim Dalı: Sanat Yönetimi

Programı: Sanat Yönetimi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet Üstünipek

Jüri Üyeleri: Doç. Reyhan Uludağ Eraslan
Doç. Dr. Mehmet Emin Kahraman

HAZİRAN 2024

ÖNSÖZ

Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans Programları, sanat eseri üretildikten sonra eseri tanımlanma ve kamuya sunulma süreçlerinde çalışacak yönetim profesyonellerini yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Program süresince öğrencilerin, kavramsal altyapıyı oluşturacakları ve uygulama becerilerini kazanacakları bir akademik içeriği başarıyla tamamlaması beklenmektedir. Bu içerik, temel kültür ve sanat kavramlarını bilmek ve kullanmak, kültür sektöründeki dönüşümleri değerlendirebilmek ve öngörebilmek, proje geliştirebilmek ve uygulayabilmek, sanat eserinin kamu etkisini kurgulayabilmek, organize davranabilmek gibi birçok becerinin kazanılmasını kapsar. Bunlarla beraber, sanat eserinin kamuya sunulmasındaki iş süreçlerini yönetme becerisi de önemli bir parçasıdır ve kültür sektöründe özellikle son on yılda dijital teknolojiler ve dijital medya, iş süreçlerini yönetmenin merkezi ve haline gelmiştir. Ne var ki, Türkiye’deki Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans Programlarının müfredat çıktılarında dijital okuryazarlık becerisinin bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu program mezunlarının dijital okuryazarlık becerisi edinmeden sektöre giriş yapmaları, fırsatlara erişim ve istihdam edilme gibi konularda daha dezavantajlı durumda kaldıkları düşünülmektedir.

Bu araştırma çalışması, değişen ve dönüşen kültür sektörünün nitelikli yönetici ihtiyacına çevik yanıt verilmesi ve mezunların hızlı iş bulmasının sağlanabilmesi için Türkiye’deki Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans Programlarının müfredatına dijital okuryazarlık becerisinin edinilmesinin ihtiyacını tespit etmek ve eklemlenmesinin gerekliliğini tespit etmek amacıyla yapılmaktadır.

Çalışmalarım süresince yüksek lisans eğitimimin başından itibaren teorik ve pratik anlamda destekleyen tez danışmanım Prof..Dr. Mehmet Üstünipek’e, tez konusunun seçiminden sonuna dek bu süreç boyunca gerekli olan tüm bilgilerin nasıl süzgeçten geçirilip sunulacağına, sonuca giden yolda doğru yöne bakmamı sağlayan inancını ve sevgisini esirgemeyen Aziz Murat Aslan’a, tecrübelerini, akademik bilgisini ve desteğini her zaman çalışmam boyunca eksik etmeyen Nil Demir’e, sabrı ve samimi mesaisiyle verdiği destekten ötürü Şerife Ulaş’a ve her zaman beni destekleyen aileme sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Başak İLHAN

HAZİRAN 2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLO LİSTESİ	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
KISA ÖZET	xviii
ABSTRACT	xix
1. GİRİŞ	1
2. TÜRKİYE’DE SANAT VE KÜLTÜR ALANININ SEKTÖRLEŞMESİ	4
2.1. Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Devrine ve Günümüze kadar Türkiye’de Sanat ve Kültür Sahasının Sektörleşme Süreci Özet Yaklaşımı	6
2.2. Pandemi Öncesi Dünya ve Türkiye Ekonomisi ve Yaratıcı Kültürel Endüstriler Sektörüne Yatırımların Karşılaştırması	29
2.3. Pandemi Sonrası Dünya ve Türkiye Ekonomisi ve Yaratıcı Kültürel Endüstriler Sektörüne Yatırımların Karşılaştırması	50
3. TÜRKİYE’DE SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRMESİ.....	54
4. DÜNYA’DA SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRMESİ.....	75
5. DÜNYADAN DİJİTAL VE BİLİŞİM AĞIRLIKLIL SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ EĞİTİM ÖRNEĞİ	105
5.1. Mu.Sa. (Museum Sector Alliance), Müze Profesyonelleri için Gerekli Beceriler (Essential Skills for Museum Professionals)	107
6. TÜRKİYE’DE SANAT ve KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS EĞİTİM PROGRAMLARI PANDEMİ ÖNCESİ VE SONRASI ÖĞRENCİ ve SEKTÖR ÇALIŞANLARI ANKETLERİ ve ANALİZLERİ.....	113
6.1. Anket Oluşturulması, Uygulanması ve Verilerin Analiz Edilmesi Süreci Kuramsal Yaklaşımı	113
6.1.1. Belirli Anket Sorularının İncelenmesi	113
6.1.2. Örnek Belirlenmesi, Hesaplamalar, Analizler, Karşılaştırma ve Trendler	117

6.1.3.	Hesaplamaların Gerçekleştirilmesi	132
6.1.4.	Sonuçların Elde Edilmesi.....	136
6.2.	Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Öncesi Öğrenci ve Sektör Çalışanları Anket ve Analizleri	140
6.2.1.	Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Öğrenimi Pandemi Öncesi Öğrenci Anketi ve Analizi	141
6.2.2.	Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Öncesi Sektör Çalışan Anketi ve Analizi	163
6.3.	Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Sonrası Öğrenci ve Sektör Çalışanları Anket ve Analizleri	191
6.3.1.	Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Öğrenimi Pandemi Sonrası Öğrenci Anketi ve Analizi	191
6.3.2.	Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Sonrası Sektör Çalışan Anketi ve Analizi	206
7.	SONUÇ.....	221
KAYNAKÇA		225

KISALTMALAR

AA	: Anadolu Ajansı
AB	: Avrupa Birliği
AICA	: Association Internationale des Critiques d'Art
AKTS	: Avrupa Kredi Transfer Sistemi
ANAMED	: Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi
APAC	: Asia - Pacific
AÜ	: Aydın Üniversitesi
B2B	: Business to Business
B2C	: Business to Customer
BIAA	: British Institute at Ankara
CCI	: Cultural and Creative Industries
CCTV	: Closed Circuit Television
CISAC	: International Confederation of Societies of Authors and Composers
DVD	: Digital Versatile Disc
ECTS	: European Credit Transfer System
EY	: Ernst & Young
FCFA	: Fonds Cultural Franco-Américain
GLOBO	: Globo Comunicações S.A
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
ICMP	: International Confederation of Music Publishers
ICOM UK	: International Council of Museums- United Kingdom
ICT	: Information and Communication Technologies
IFRRO	: International Federation of Reproduction Rights Organizations
IT	: Information Technology
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İBÜ	: İstanbul Bilgi Üniversitesi
İDGSA	: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi
İKSV	: İstanbul Kültür Sanat Vakfı
İKÜ	: İstanbul Kültür Üniversitesi
İSTKA	: İstanbul Kalkınma Ajansı
MUSA	: Museum Sector Alliance
SQL	: Structure Query Language
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
US\$	: Amerikan Doları
VCD	: Video Compact Disc
YÜ	: Yeditepe Üniversitesi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YTL	: Yeni Türk Lirası
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye Sanat ve Kültür Sektörü Gelişim Tablosu Lejandı

Tablo 2.2. Türkiye Sanat ve Kültür Sektörü Gelişim Tablosu

Tablo 2.3. CCI Endüstrileri Dünya Çapında Sektörlere Göre Çalışan Sayısı.

Tablo 2.4. CCI Endüstrileri Gelirleri Dünya ve Asya – Pasifik Karşılaştırması.

Tablo 2.5. CCI Sektörleri Çalışan Sayısı Dünya ve Asya Pasifik Karşılaştırması

Tablo 2.6. CCI Sektöründe Dijital Gelirlerin Kaynakları (US\$ Milyar).

Tablo 2.7. CCI Endüstrileri Detaylı Açıklamalar.

Tablo 2.8. CCI Sektörleri Ayrıntılı Gelirler ve İstihdam Verileri, 2013

Tablo 2.9. Global Kentlerdeki Global Yetenekler, 2014 Kaynak: Global Talen in Global Cities, EY, 2015

Tablo 2.10. Dünya Çapında Dijital Kültürel İçerik Satışları 2013, US\$ Milyar

Tablo 2.11. CCI Kıtalaraya göre Pazar Analizi

Tablo 2.12. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal Dağılımları

Tablo 2.13. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal İstihdam Dağılımları.

Tablo 3.1. Türkiyede Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler ve Bölüm adları

Tablo 3.2. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversitelerden mezun olma kriterini sağlamak için elde edilmesi gerekli AKTS değerleri

Tablo 3.3. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversitelerin Zorunlu, Ortak, Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçimlik Ders Dağılımları

Tablo 3.4. Üniversitelere göre Lisans Alan Dışı ve Seçmeli Mesleki Ders Sayı ve AKTS Değerleri karşılaştırması

Tablo 3.5. Lisans Düzeyinde Alan Dışı ve Mesleki Seçimlik Ders Senaryoları

Tablo 3.6. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 3.7. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 3.8. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 3.9. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 3.10. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 3.11. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 4.1. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler ve Bölüm Adları Listesi

Tablo 4.2. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleme Ülkeler Oransal Dağılımları

Tablo 4.3. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleme Kıtalar Oransal Dağılımları

Tablo 4.4. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin AKTS ve Eğitim Süreleri Dağılımları

Tablo 4.5. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Zorunlu, Mesleki Seçmeli ve Alan Dışı Seçmeli Dersler Dağılımı

Tablo 4.6. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin AKTS ve Zorunlu, Mesleki Ders ve Alan Dışı Seçmeli Dersler Kredileri Dağılımları

Tablo 4.7. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Mesleki Seçimlik Ders Kredisi ve Sayısı, Alan Dışı Seçimlik Ders Kredisi ve Sayısı Dağılımları

Tablo 4.8. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Zorunlu Sanatsal, Yönetim ve Bilişim Dersleri Kredi Dağılımı

Tablo 4.9. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Zorunlu sanatsal, yönetsel ve bilişim kredileri oranları dağılımları

Tablo 4.10. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Alan Dışı ve Mesleki Seçimlik Ders Senaryoları

Tablo 4.11 Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 4.12. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MAKSİMUM Senaryolar

Tablo 4.13. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 4.14. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 4.15. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 4.16. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

Tablo 5.1. Mu.Sa Eğitim İçeriği Analizi

Tablo 5.2. Mu.Sa Eğitim Analizi Sanatsal, İşletme ve Bilişim İçerikli Derslerin Oranları

Tablo 6.1. Örnek Boyutları

Tablo 6.2. Beklenen Güven Aralığı / Z Değeri

Tablo 6.3. Popülasyon, Örnek Boyutu, Güvenirlik Seviyesi, Hata Payı

Tablo 6.4. 2019 Yılı Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Bölümleri Kontenjanları

Tablo 6.5. Anket Tamamlanma ve Cevaplanma Oranları

Tablo 6.6. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

Tablo 6.7. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)

Tablo 6.8. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)
Tablo 6.9. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)
Tablo 6.10. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)
Tablo 6.11. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)
Tablo 6.12. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)
Tablo 6.13. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)
Tablo 6.14. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)
Tablo 6.15. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)
Tablo 6.16. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)
Tablo 6.17. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)
Tablo 6.18. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)
Tablo 6.19. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)
Tablo 6.20. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)
Tablo 6.21. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)
Tablo 6.22. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)
Tablo 6.23. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)
Tablo 6.24. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)
Tablo 6.25. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (20)
Tablo 6.26. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (21)
Tablo 6.27. Anket Tamamlanma ve Cevaplanma Oranları
Tablo 6.28. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)
Tablo 6.29. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)
Tablo 6.30. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)
Tablo 6.31. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

Tablo 6.32. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

Tablo 6.33. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

Tablo 6.34. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

Tablo 6.35. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

Tablo 6.36. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

Tablo 6.37 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

Tablo 6.38 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

Tablo 6.39 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

Tablo 6.40 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

Tablo 6.41 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

Tablo 6.42 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

Tablo 6.43 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

Tablo 6.44 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

Tablo 6.45 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

Tablo 6.46 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

Tablo 6.47 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (20)

Tablo 6.48 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (21)

Tablo 6.49 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (22)

Tablo 6.50 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

Tablo 6.51 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)

Tablo 6.52 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)

Tablo 6.53 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

Tablo 6.54 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

Tablo 6.55 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

Tablo 6.56 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

Tablo 6.57 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

Tablo 6.58 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

Tablo 6.59 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

Tablo 6.60 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

Tablo 6.61 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

Tablo 6.62 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

Tablo 6.63 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

Tablo 6.64 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

Tablo 6.65 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

Tablo 6.66 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

Tablo 6.67 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

Tablo 6.68 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

Tablo 6.69 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

Tablo 6.70 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)

Tablo 6.71 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)

Tablo 6.72 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

Tablo 6.73 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

Tablo 6.74 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

Tablo 6.75 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

Tablo 6.76 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

Tablo 6.77 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

Tablo 6.78 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

Tablo 6.79 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

Tablo 6.80 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

Tablo 6.81 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

Tablo 6.82 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

Tablo 6.83 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

Tablo 6.84 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

Tablo 6.85 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

Tablo 6.86 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

Tablo 6.87 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 2.1. CCI Endüstrileri Dünya Çapında Sektörlere Göre Çalışan Sayısı.
- Şekil 2.2. CCI Endüstrileri Gelirleri Dünya ve Asya – Pasifik Karşılaştırması.
- Şekil 2.3. CCI Sektörleri Çalışan Sayısı Dünya ve Asya Pasifik Karşılaştırması
- Şekil 2.4. CCI Sektörlerinde Bölgelere göre Gelirler ve İş Dağılımı Haritası
- Şekil 2.5. CCI Sektöründe Dijital Gelirlerin Kaynakları (US\$ Milyar). Source: EY analysis, MAGNA GLOBAL (2015), Thomson Reuters (2015, YouTube (2015), Dailymotion (2015), Spotify (2015)
- Şekil 2.6. CCI Endüstrilerin İncelendiği Bölgeler
- Şekil 2.7. CCI Endüstrileri Detaylı Sektör Gelirleri.
- Şekil 2.8. CCI Endüstrileri Detaylı Sektör İstihdam Verileri.
- Şekil 2.9. Küresel Orta Sınıf Nüfusun Kültürel Alana İlgisi. Kaynak: Hitting the sweet spot: yükselen pazarlarda Orta Sınıftaki artış, EY, 2013: Skolkovo Enstitüsü Artış Gösteren Pazarlar Çalışması, 2013
- Şekil 2.10. Dünya Çapında Dijital Kültürel İçerik Satışları 2013, US\$ Milyar
- Şekil 2.11. CCI Kıtalaraya göre Pazar Analizi, Kaynak: EY, Kültürel ve Kreatif Pazarlar Analizi 2015
- Şekil 2.12. Amazon Gelirleri, Netflix Üyelikleri, Google Aramaları ve Facebook Kullanıcıları, Kaynak: Yaratıcılık Büyüme Oranları: kültürel ve yaratıcı pazarların AB’nde ölçümü, EY, 2014
- Şekil 2.13. Kullanımı Hızla Artan Dijital Kültürel İçerik, Araçlar ve Ağlar
- Şekil 2.14. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal Gelir Dağılımları, Kültürel Ürünlerin ve Hizmetlerin Afrika, Latin Amerika ve Asya Pasifik Ülkelerinde Kayıt Dışı Satışları, 2013 (Kaynak: Kültürel ve Kreatif Pazarlar Analizi, 2015 EY)
- Şekil 2.15. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal İstihdam Dağılımları., 2013 (Kaynak: Kültürel ve Kreatif Pazarlar Analizi, 2015 EY)
- Şekil 2.16. Türkiye Kayıtlı Müzik Pazarında Satışlar, (US\$ Milyon), Kaynak: WIPO 2014
- Şekil 2.17. Dünya Kentlerine harcanan ulusal kültürel bütçe oranları, 2014-2015

Şekil 2.18. Dünya Şehirleri bazında Kültürel Ulusal, Dünya Başkenti ve Yerel Fonlama (Kültürel bazlı kamusal harcamalar, 2014 – 2015)

Şekil 3.1. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Zorunlu Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Şekil 3.2. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Ortak Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Şekil 3.3. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Mesleki Seçimlik Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Şekil 3.4. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Alan Dışı Seçimlik Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Şekil 3.5. Üniversitelere göre Lisans Alan Dışı Ders Sayıları

Şekil 3.6. Üniversitelere göre Lisans Mesleki Seçimlik Ders Sayıları

Şekil 3.7. Üniversitelere göre Lisans Alan Dışı Seçimlik Ders Sayısı ve AKTS Karşılaştırması

Şekil 3.8. Üniversitelere göre Lisans Mesleki Seçimlik Ders Sayısı ve AKTS Karşılaştırması

Şekil 3.9. Üniversitelere göre Lisans Zorunlu Sanatsal, İşletme-Yönetim ve Bilişim İçerikli Derslerin Toplam Mezuniyet AKTS oranı ile karşılaştırması

Şekil 3.10. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 1

Şekil 3.11. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 2

Şekil 3.12. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 3

Şekil 3.13. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 4

Şekil 3.14. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 5

Şekil 3.15. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 6

Şekil 4.1. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Bölümleri Mezuniyet AKTS Değerleri

Şekil 4.2. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Zorunlu Derslerin Üniversitelere göre Kredi Bilgileri

Şekil 4.3. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Mesleki Seçmeli Derslerin Üniversitelere göre Kredi Bilgileri

Şekil 4.4. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Alan Dışı Seçmeli Derslerin Üniversitelere göre Kredi Bilgileri

Şekil 4.5. Mesleki Seçimlik Ders Sayıları Dağılımları

Şekil 4.6. Mesleki Seçimlik Ders Sayıları Dağılımları

Şekil 4.7. Mesleki Seçimlik Ders Sayısı ve Kredisi Karşılaştırması

Şekil 4.8. Alan Dışı Seçimlik Ders Sayısı ve Kredisi Karşılaştırması

Şekil 4.9. Lisans Zorunlu Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Şekil 4.10. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 1

Şekil 4.11. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 2

Şekil 4.12. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 3

Şekil 4.13. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 4

Şekil 4.14. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 5

Şekil 4.15. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 6

Şekil 5.1. Mu.Sa Eğitim Analizi Sanatsal, İşletme ve Bilişim İçerikli Derslerin Oranları

Şekil 6.1. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.2. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.3. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.4. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.5. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.6. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.7. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.8. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.9. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.10. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.11. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.12. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.13. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.14. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.15. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.16. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.17. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.18. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.19. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.20. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.21. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.22. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.23. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.24. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.25. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.26. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.27. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.28. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.29. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.30. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.31. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.32. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.33. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.34. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.35. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.36. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.37. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.38. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.39. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.40. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.41. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.42. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.43. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.44. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.45. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.46. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.47. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.48. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.49. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.50. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.51. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.52. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.53. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.54. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.55. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.56. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.57. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.58. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.59. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.60. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.61. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.62. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.63. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.64. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.65. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.66. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.67. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.68. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.69. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.70. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.71. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.72. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.73. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.74. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.75. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.76. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.77. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.78. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Şekil 6.79. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Enstitüsü : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı : Sanat Yönetimi
Programı : Sanat Yönetimi
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Üstünipek
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek lisans – Haziran 2024

KISA ÖZET

TÜRKİYE’DEKİ KÜLTÜR VE SANAT YÖNETİMİ LİSANS PROGRAMLARININ MÜFREDAT ÇIKTILARINDA DİJİTAL OKUR YAZARLIK BECERİSİ BİLEŞENLERİNİN DÜZEYİNİN TESPİT EDİLMESİ VE İHTİYACIN BELİRLENMESİ

Başak İlhan

Gelişen dijital teknolojiler dünyasında geleneksel müfredat yapıları özellikle yönetim alanlarından mezun olanların, kendi sektörlerinin hızlı değişen yapısına etkin biçimde katılmaları için yeterli olmamaktadır. Yöneticilerin stratejik planlama, bütçe yönetimi, insan kaynakları, iletişim, pazarlama ve satış gibi birçok konuda uzmanlaşması beklenmektedir. Bu konuların uygulamasının dijital teknolojilerden bağımsız düşünülmesi artık mümkün değildir. Kültür sektörü de bu açıdan diğer sektörlerden farklı değerlendirilemez. Bu araştırmanın konusu Sanat ve Kültür sektöründe yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin, dijital okuryazarlık konusundaki durumunu tespit etmek ve Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Programlarında bu becerinin zorunlu müfredata entegre edilmesine yönelik ihtiyacı ortaya çıkarmaktır. Bu sebeple, araştırma tarama modeli kullanılmaktadır. Bu konunun irdelenmesi sırasında betimsel araştırma yapılarak Dünya’da ve Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans programlarının sanatsal, işletme-yönetim ve dijital-bilişim içerikleri ayrıştırılarak ele alınmaktadır. Böylece mevcut olan müfredat içeriği analiz edilerek, eleştirel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Mevcut öğrencilerin bu konudaki düşüncelerini tespit etmek için çıkarımsal yaklaşımla hazırlanmış olan anket tekniği kullanılmaktadır. Sektör çalışanlarının görüşleri ise karma araştırma yöntemi ile tespit edilmektedir. Anket yoluyla toplanan veriler analiz edilmektedir. Aynı zamanda TÜİK, UNESCO gibi kurumların raporları ile araştırma sonuçları desteklenmektedir.

Anahtar kelimeler: Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Programları Müfredatı, Sanat ve Kültür Yönetiminde Akademik Eğitim, Bilişimin Sanat ve Kültür Yönetiminde Yeri, Bilişim İçerikli Konuların Müfredata Entegrasyonu.

Bilim Dalı Sayısal Kodu :

University : Istanbul Kültür University

Institution : Institute of Graduate Studies

Department : Art Management

Programme : Art Management

Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Üstünipek

Degree Awarded and Date : MA – June 2024

ABSTRACT

DETERMINING THE LEVEL OF DIGITAL LITERACY SKILL COMPONENTS IN THE CURRICULUM OUTCOMES OF CULTURE AND ARTS MANAGEMENT UNDERGRADUATE PROGRAMS IN TURKEY AND DETERMINING THE REQUIREMENTS

Başak İlhan

In the world of developing digital technologies, traditional curriculum structures are not sufficient, especially for graduates of management fields, to effectively participate in the rapidly changing structure of their sectors. Managers are expected to specialize in many subjects such as strategic planning, budget management, human resources, communication, marketing and sales. It is no longer possible to consider the application of these issues independently of digital technologies. The cultural sector cannot be evaluated differently from other sectors in this respect.

The subject of this research is to determine the digital literacy situation of people working in management positions in the Arts and Culture sector and to reveal the need for integrating this skill into the compulsory curriculum in Arts and Cultural Management Undergraduate Programs. For this reason, the research review model is used. While examining this issue, a descriptive research is conducted and the artistic, business-management and digital-informatics contents of the Arts and Cultural Management Undergraduate programs in the World and in Turkey are discussed by separating them. Thus, the existing curriculum content is analyzed and critically evaluated. A survey technique prepared with an inferential approach is used to determine current students' thoughts on this subject. The opinions of industry employees are determined using the mixed research method. Data collected through surveys are analyzed. At the same time, research results are supported by reports of institutions such as TURKSTAT and UNESCO.

Key Words: Arts and Cultural Management Undergraduate Programs Curriculum, Academic Education in Art and Cultural Management, The Place of Informatics in Art and Cultural Management, Integration of Informatics Subjects into the Curriculum.

Science Code :

1. GİRİŞ

Türkiye’deki Sanat ve Kültür Yönetimi lisans programlarının müfredat çıktılarında dijital okur yazarlık becerisi bileşenlerinin düzeyinin tespit edilmesi ve ihtiyacın belirlenmesi amacını güden söz konusu tez çalışmasında çağımızda bilhassa pandemi sonrası süreçte dijital okur yazarlık ve becerilerin hem sahada hem de akademik eğitim sürecinde olmazsa olmaz bir unsur olması hipotezinden hareket edilmiş ve bu hipotezi doğrulamak için aşağıdaki bilimsel metodik izlenmiştir.

Öncelikle Türkiye’de Sanat ve Kültür Alanının Sektörleşmesi sürecini idrak etmek maksadıyla analitik bir yaklaşımla Resim, Heykel, Grafik sanatı, Fotoğraf, Bale, Opera, Tiyatro, Sinema, Radyo, Tv, Basın-Yayın ve Neşriyat, Akademik Oluşumlar, Etkinlik ve Organizasyonlar, Festival Fuar vb. etkinlikler Batı etkisindeki geç Osmanlı döneminden Cumhuriyet devrine ve günümüze dek kronolojik bağlamında tablolatırılmıştır. Böylece hangi sanat dalının tarihsel bağlamında etkinlikleri, sivil cemiyetleşmeleri, akademik oluşumları, basın yayın sahasında kendisine yer bulması ve giderek organize bir yapıya dönüşmesinin öncelikli ve sürdürülebilir bir süreklilik arz ettiği tespit edilmiştir. Devlet kontrolünün olduğu süreçler ve sahaların bağımsızlaşmaları süreçleri tespit edilmiş, hangi sanat dallarının devlet idaresinde varlığını sürdürdüğü, hangi sanat dallarının ise toplumun içinde kendisine hususi bir teşkilat ve yapılanma yaratabildiği izlenmiştir.

Bu yaklaşımın ardından Pandemi Öncesi ve Sonrası süreçte UNESCO ve benzeri kurumların CCI Endüstrileri yani Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler sahasındaki istihdam ve gelir koşullarını inceledikleri raporları tahlil edilmiştir. Dünyada söz konusu endüstrilerin istihdam ve gelir payları, bunların sahalara göre detaylı analizleri ve pandemi öncesi ve sonrası değişim ve dönüşümleri bu bağlamda tespit edilebilmiştir. Yine bu tespitlerin Türkiye ve İstanbul ölçeğine de projeksiyonu sağlanarak bağlamın içinde ülkemizde sektörün istihdam ve gelir dağılımı durumları da tespit edilmeye gayret edilmiştir.

Devamında Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi sahasında lisans düzeyinde eğitim veren 5 üniversitenin lisans müfredatları detaylı şekilde analiz edilmiştir. Bu analiz gerçekleştirilirken Zorunlu ve Seçmeli (Mesleki – Alan Dışı) ve Ortak dersler

dikkate alınmıştır. Tezin başlığına hizmet vermesi amacıyla daha yüksek doğrulukta bir analiz ise derslerin sanatsal içerikli, yönetsel ve işletme içerikli ve bilişim içerikli olması bağlamında gerçekleştirilmiştir.

Ardından objektif bir değerlendirme gerçekleştirebilmek maksadıyla Dünya'daki Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans bölümleri bir örneklem dahilinde tespit edilip benzer şekilde analiz edilmiştir. Birleşik Krallık, Avustralya, Avrupa (Hollanda, Almanya), Asya (Hong Kong) bağlamındaki muhtelif üniversiteler bu anlamda tespit edilmiş ve farklı kredi yapılarına bağlı olarak ders içerikleri oransal dağılımlarına göre analiz edilmiştir. Analiz yine Zorunlu ve Seçmeli (Mesleki – Alan Dışı) dersler bağlamında gerçekleştirilmiştir. Türkiye'deki üniversiteler ile sıhhatli bir karşılaştırma ve tezin başlığına destek vermesi açısından bu üniversitelerin müfredatları da sanatsal, yönetsel-işletme ve bilişim içerikli dersler bağlamında ele alınmıştır.

İlgili bölümlerin ardından Türkiye ve Dünya'daki üniversitelerdeki Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans müfredatları detaylı şekilde karşılaştırılabilmiştir. Bu analiz bölümlerin alternatif yaklaşımlarını netleştirmek anlamında önemli çıkarımlar elde edilmesine vesile olmuştur.

Ardından gerçekleştirilen tespitler neticesinde Bilişim içerikli derslerin düşük oranda ya da nispeten ortalama oranlarda olduğu görülünce, kompakt ve gelecek vizyonunu yansıtan bir eğitim yaklaşımının sunulması gerekliliği hissedilmiş, buna istinaden Mu.Sa (Essential Skills for Museum Professionals) – (Müze Profesyonelleri için Gerekli Beceriler) isimli Avrupa Birliği ve Erasmus ortak projesi ele alınmış ve içeriğindeki dijital okur yazarlık ve becerileri tetikleyen Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitim anlayışı hakkında detaylı bilgiler verilmiştir.

Tüm bu yaklaşımlar neticesinde genel geçer anlamda Türkiye'deki Sanat ve Kültür Yönetimi lisans programlarının müfredat çıktılarında dijital okur yazarlık becerisi bileşenlerinin düzeyinin tespit edilmesi ve ihtiyacın belirlenmesi istikametinde önemli yol alınmış ve mühim tespitlerde bulunulmuştur. Ancak; bu tespitleri sübjektif bir dille ifade etmemek ve daha bilimsel kanıtlarla bu tespitleri desteklemek maksadıyla Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Öğrencileri ve Sektör Çalışanlarına Anket soruları ile bu tespitlerin yansıtılması hedeflenmiştir.

Söz konusu anketler de hem öğrencilere, hem de sektör çalışanlarına pandemi öncesi ve pandemi sonrası olmak üzere iletilmiştir. Anketler oluşturulurken popülasyonlar TÜİK istihdam verileri, YÖK kontenjanları gibi bilgiler üzerinden hesaplanmış örnek boyutları buna istinaden belirlenmiştir. Güvenirlilik düzeyleri %80-95 arasında ve hata payları %5-15 arasında değişecek şekilde anketler gerçekleştirilmiş, sorularda 5 dereceli Likert Ölçeği kullanılmıştır. Pandemi öncesi %96 düzeyindeki tamamlanma ve cevaplama oranları cevap ölçeklerinin standardize edilmesi ve soruların daha öz bir şekilde ifade edilmesi ile pandemi sonrasında %100 düzeyine erişmesi sağlanmıştır. Bu yaklaşımla beraber hem pandemi öncesi hem de pandemi sonrasında, yine hem öğrencilerin hem de sektör çalışanlarının yaklaşımlarını tespit etmek ve bu cevapların arasındaki ilişkileri görmek mümkün olabilmektedir.

Tüm bu yaklaşımlar ve analizlerin neticelerini harmanlayarak erişilen netice ve tespitler de tezin sonunda niteliksel ifadeler ve tespitler şeklinde sunulmuştur.

2. TÜRKİYE’DE SANAT VE KÜLTÜR ALANININ SEKTÖRLEŞMESİ

Aysun, 2014; sanat yönetimi kavramının esasen yüzyıllar boyunca var olan bir meslek olduğunun altını çizerken, sanat yönetimini, evvela sanat ürününün izleyicisiyle buluşmasına imkân sağlayan bir oluşum şeklinde ifadelendirir. Hangi isim ile anılırsa anılsın kültür işletmeciliği ya da sanat yönetimi asırlarca var olan bir uzmanlık sahasının, profesyonelliğin ismi olarak karşımıza çıkar. Burada maksat açık olup, sanat ürününün izleyici ile buluşmasına olanak sağlamaktır.¹

Kutulu, 2016 sanat yönetiminin tarifini, sanatın tüm dallarını efektif şekilde yönetmek suretiyle sanatçıyı ve izleyiciyi buluşturma faaliyeti biçiminde ifade etmiştir.² Konuyu, sanat ürünlerinin kreatif yaratımından, izleyiciyle kesiştiği ana kadar olan süreç bağlamında ele alırken, sosyal ve çevresel etkiler, halkın sanat ve sanatçıya karşı olan yaklaşımı vb. faktörlerin tesirini de dikkate alarak değerlendirmiştir.

Sanat yönetiminin, XXI. yüzyılın başlarında, sanat eserinin gördüğü ilginin beklentilerini karşılayamadığı ifade edilebilir. Dolayısıyla; kavramsal olarak işleyiş sahası ve misyonunu yerine getirmesi noktasında eleştirel bir bakışı hak eden bir uzmanlık sahası olarak değerlendirilebilir. Netice itibarı ile sanat ve kültür sektöründe yeni liderlerin arayışı güncel bir yaklaşım olarak görülmemelidir. Moody, 2005; sanat yönetiminin, olsa olsa kamu ve işletme yönetiminin ara kesitinde yer alan bir disiplin olarak, operasyonel ve stratejik yönetime, politik ehemmiyete ve buna bağlı olarak akademik bir kitleye sahip olduğunu ifade eder.³

Hegel’in “*Estetik Üzerine Dersler*” eserindeki sanatların sınıflandırması bilhassa Fransa’da popüler olmakla beraber zamanla eklemlenen bilgiler ve değişiklikler ile geliştirilmiştir. 1923 senesinde “*Yedinci Sanat Manifestosu*” kaleme alan Ricciotto Canudo sanat alanlarının sınıflandırmasında Mimarlık, Heykel, Resim, Müzik, Edebiyat (*Şiir ve Düz yazı*), Gösteri Sanatları (*Dans ve Tiyatro*), Sinema ve Film yaklaşımını geliştirmiştir. Daha sonraları bu sanatsal sınıflandırmaya Medya Sanatları (*Radyo, Televizyon ve Fotoğraf*), çizgi roman, video oyunları ya da daha umumi tabiriyle

---

¹ (Aysun, 2014: 9).

² (Kutulu, 2016: 4)

³ (Moody, 2005: 62)

elektronik sanat ve dijital sanat biçimlerinin de eklendiği ifade edilebilir.⁴ Zanello 2021; multimedya, mecra veya ortam sonrasılık, kavramsal sanat, enstalasyon, performans sanatı ve performatif estetik tabirleri ile sanatsal yaklaşımların çağımızda disiplinler arası bir şekilde iç içe geçmeye başladığı ve post-medium yani mecra sonrası bir hal aldığını da vurgulamaktadır. Gu  non 2004 ise sanatları g    be ve yerleşik şekilde yaşıyan insanların i  timai ve rit  el farklılıklarına bağlı olarak g  rsellik ve i  itselliğe bağlı sanatlar olarak kategorize etmiştir. Dolayısıyla yerleşik d  zendeki insanların uyguladıkları sanatları mimari, heykel, resim başlıkları altında birleştirmiş; g    belerin uyguladıkları sanatları ise fonetik sanatlar yani m  zik, şiir şeklinde eklemlendirerek sınıflandırmasını ger  ekleştirmiştir.

Yukarıda da bahsi ge  en Hegel, Ricciotto Canudo (1923), Zanello (2021) ve Gu  non (2004)⁵ sınıflandırmalarını birleştirmek suretiyle oluşturulan bir yaklaşımla, T  rkiye’de sanat – k  lt  r alanında ulusal ve uluslararası sekt  rleşmeye evrilen s  recin hangi sanat dalları etrafında organize olduğunu aşağıdaki şekilde ifade edebiliriz:

- *G  steri Sanatları (Tiyatro, Opera ve Bale, Dans)*
- *Sinema / Film / Belgesel*
- *Mimarlık, Dekoratif ve Tezyini Sanatlar, Geleneksel Sanatlar*
- *Resim*
- *Heykel*
- *Grafik Sanatı*
- *Medya Sanatları (Radyo, Televizyon ve Fotoğraf)*
- *Fonetik Duysal / İşitsel Sanatlar (M  zik & Edebiyat/şiir)*
- *Elektronik Sanat & Dijital Sanat (Video Oyunları vb.)*
- *Multimedya, mecra veya ortam sonrasılık, kavramsal sanat, enstalasyon, performans sanatı*

---

⁴ Crampton, Thomas (6 Kasım 2006). “For France, Video Games Are as Artful as Cinema”. The New York Times. 25 Haziran 2022.

⁵ Gu  non, Rene (2004). The reign of quantity & the signs of the times. New York: Sophia Perennis. ss.147-149.

2.1.Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet Devrine ve Günümüze kadar Türkiye’de Sanat ve Kültür Sahasının Sektörleşme Süreci Özet Yaklaşımı

Bu sanat dallarının Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden itibaren Cumhuriyet döneminin içine ve günümüze taşarak geliştiği ve zamanla organizasyonel bir hal aldığı ifade edilebilir. Bu kültür ve sanat alanlarının sektörleşme süreçlerini daha sıhhatli etüt edebilmek maksadıyla Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinden Cumhuriyet dönemine ve günümüze olan süreçte tarihsel gelişimleri etrafında ele alınmaları gerekmektedir. Bu şekilde bir değerlendirme yukarıdaki sınıflandırmayı daha anlamlı kılacaktır.

XVIII. yüzyıl ile beraber Osmanlı Devleti’nde hasıl olan batılılaşma düşüncesi, Cumhuriyetin ilanı ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşuna kadar dönüşerek şekillenmiştir. Sanat – Kültür sahasında da bu gelişimlerin tesiri görüldüğü söylenebilir.

Aşağıda kronolojik bir çizelge yardımıyla sanat ve kültür sektörünün yukarıda bahsi geçen sahalardaki tarihsel gelişimi detaylandırılacaktır. Böylece Türk Sanat ve Kültür tarihsel süreci içinde dönüm noktaları ve sektörleşmenin safhaları teşhis ve tespit edilebilecektir.

Kronolojik çizelgedeki belli sanat dallarını ayrıştırabilmek üzere farklı renk skalasında bir lejand kullanılacaktır. Bu lejand aşağıda verilmektedir.

Tablo 2.1. Türkiye Sanat ve Kültür Sektörü Gelişim Tablosu Lejandı

	Koleksiyonerlik
	Sergiler
	Eğitim ve Akademik Faaliyetler
	Neşriyat / Basın Yayın Faaliyetleri
	Radio Televizyon
	Önemli Tarihi Kırılma Noktaları
	Teşkilat ve Grupların Kurulması
	Galerilerin Kurulması
	Yarışa, Bienal, Fuar, Festival, Kurumsal Organizasyonlar
	Soyut Resime Geçiş
	Grafik Tasarım Reklamcılık
	Opera
	Bale ve Dans
	Fotoğraf
	Tiyatro

Yukarıdaki lejand renk ve tarifleri çerçevesinde aşağıda Türk Sanat ve Kültür tarihinin teşkilatlanma safhaları belirginleştirilecektir.

Tablo 2.2. Türkiye Sanat ve Kültür Sektörü Gelişim Tablosu

ZAMAN	OLAY
14 Aralık 1727	İbrahim Müteferrika'nın matbaasının kurulması
1730	Osmanlı'da latin alfabesi kullanılarak basılan ilk baskı kitaptır.
1744	Yalova'da ilk kağıt fabrikası kurulur.
1797	III. Selim sarayda bir opera gösterisi izlemiştir
18. Yüzyıl	Türkiye'de opera Osmanlı İmparatorluğu'na gelen yabancı kumpanyaların faaliyetleri ile başlar
1839	Osmanlı halkı Takvim-i Vekayi Gazetesi'nden "Fransalı Daguerre"nin fotoğrafı bulunduğunu öğrendi
1840	Bugünkü Türkiye topraklarının ilk fotoğrafları, Fransız Frederick Goupil Fesquet tarafından İzmir'de çekildi.
1840	İtalyan illüzyonist Bosco'nun 4 dilde bastırıldığı iki afiş
1842	Ceride-i Havadis gazetesi, Bay Daguerre'in öğrencilerinden Bay Kompa'nın İstanbul'a geldiğini ve bütün gün Beyoğlu Belle Vue'de dolaşarak çekimler yaptığını bildiriyordu
1845	Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk ticari fotoğrafane açıldı. İtalyan ressam ve fotoğrafçı Carlo Nava.
1850	Bu yıllarda Osmanlı Darphanesi'nde çalışan hakkak ve modelci İngiliz James Robertson İstanbul'da fotoğraflar çekmekteydi.
1850	ilk yerli stüdyo, Basile Kargopoulo tarafından Péra'da açıldı.
1857	Pascal Sébah'ın, Péra Postacılar caddesinde açtığı "El Chark" fotoğraf stüdyosunun adı daha sonra Sébah & Joaillier olarak değiştirildi.
1860	Matbaacılık faaliyetleri yoğunur. Tercumal-i Ahval, bir ölüm haberinin ilk yayınlandığı gazete iken, birinci hususi gazete Ceride-i Havadis, birinci Osmanlı Türk gazetesi ise Takvim-i Vekayi
1863	Gedikpaşa Tiyatrosu'na ait amblem tasarımı
1850 ve sonrası	Osmanlı İmparatorluğunun başkenti İstanbul, dünya fotoğrafında söz sahibi şehirlerden biri olmuştu
1863 öncesi	Yabancı sanatçıların sarayda düzenlediği sergiler & Harbiye öğrencilerinin sergileri
1863	Osman Hamdi ve Serkis Dranyan Sergi-i Osmani
1867	Viçen, Hovsep ve Kevork kardeşler, Beyazıd'daki stüdyolarını 1867 yılında Péra'ya taşıdılar. Artık stüdyonun adı Abdullah Frères'di

1870	Mühendishane-i Berri-i Hümayun'un ressam sınıfından mezun olan Yüzbaşı Hüsni Bey, Servili Ahmed Emin, Üsküdarlı Ali Rıza Bey, Ali Sami Aközer, Harbiye Mektebi mezunu Kolağası Mehmet Hüsni, Fahreddin Bey, Üsküdarlı Hasan Rıza, Kenan Bey, Mekteb-i Bahriye-i Şahane ve Leyli Tüccar Kaptan Mektebi'nin İnşaiye sınıfından mezun olan Bahriyeli Ali Sami, II. Abdülhamid'in olayları izlemek için görev verdiği asker fotoğrafçılarıydı
1870	1870 yangınına kadar "Naum Tiyatrosu" Osmanlı'daki en mühim opera sahnesi olarak gösterilebilir.
1873	Viyan'a'da açılacak sergi için hazırlanan Osmanlı giysileri ile ilgili albümün tüm fotoğrafları Pascal Sébah tarafından çekildi.
1873	Şeker Ahmet Paşa - İlk Resim Sergisi
1875	Şeker Ahmet Paşa - İkinci Sergi
1876	Guillemet & öğrencileri sergisi
1876 – 1908	II. Abdülhamit operaya ilgi duymuştur. Ve Yıldız Sarayı'nda İtalyan kumpanyalar ağırlanmış, operaya alakasını görevli memurlar istihdam etmek suretiyle göstermiştir
1876 – 1878	Meşrutiyet dönemi boyunca yenilikçi düşünce ortamında grafik sanatların temelinin atılması, gazetelerdeki ev, arsa satış, ölüm ilanları, ziraat makineleri ilanlarıyla beraber grafik sanatı gelişimini sürdürmüştür.
1880	Osmanlı Ressamlar Cemiyeti
1880 – 1881	ABC Kulübü Sergileri
1882	Sanayi-i Nefise Mektebi
1884	Osmanlı Tiyatrosu "Kızıl Köprü" oyunu için hazırlanan afiş
1889	Sanayi-i Nefise Mektebi talebelerine Avrupa Bursunun (her yıl) verilmesi
1900	Şeker Ahmet Paşa Sergisi
1902	Celal Esat Arseven - İstanbul Sergileri Sanat Eleştirisi
1901 - 1902 - 1903 - 1904	İstanbul Sergileri
1906 – 1907	Hamdi Bey musiki sınıfının açılması
1908	II. Meşrutiyetin ilanından beş altı yıl sonra meydana gelen I. Dünya Savaşıyla gelişen ve Cumhuriyetin ilanına kadar geçen süreçte grafik sanatı durgun bir çizgide ilerlemiştir.
1908	Burs ile Paris'e giden ressamalar

1909	Türk reklam şirketi olan "İlancılık Kollektif Şirketi" tesis edilmiştir.
1911 – 1914	Osmanlı Ressamlar Cemiyeti
1914	İnas Sanayi-i Nefise Mektebi
1914	Hattat Nuri Bey'in Darülbedayi Tiyatrosu Amblem tasarımı
1914	Darülbedayi'nin kuruluşu - Andre Antoine'ın gelişi. 300 öğrencinin kız - erkek müzik tiyatro eğitimi almaları
1916	Galatasaray Sergileri - İlk süreklilik arz eden sergi
1919	Şeyhülislam Haydarizade İbrahim Efendi, dönemin dahiliye nazırına yazdığı mektupla Beyazıt'ta kurulan Osmanlı Musiki ve Raks Cemiyeti'nin faaliyetlerinden yakınır. Osmanlı Musiki ve Raks Cemiyeti Dahiliye Nazırı'nın talimatı ile polis tarafından kapatılır.
1920'li yıllar	Özel teşebbüsün teşviki için çıkan kanunlar tanıtımı ve grafik tasarımı olumlu etkilemiştir.
1923	Yeni Resim Cemiyeti
1923	Cumhuriyet döneminde, Osmanlı Devleti'nden arta kalan bir çok fotoğrafane yeni isimler ile çalışmalarına devam etmiştir.
1923 ve sonrası	Cumhuriyetin ilanı ile başlayan ulusallaşma çabaları, stüdyo fotoğrafçılığından bağımsız, başta gazete olmak üzere çeşitli yayınlar için gerekli malzemeyi oluşturacak fotoğrafçıları ortaya çıkarmaya başlamıştır.(Muhterem Gökmen, Esat Tengizman, Ethem Tem ve Burhan Felek gibi
1923	Saray'ın bir zevki olmanın dışına opera'nın halka erişmesi Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşmiştir.
1923	İhap Hulusi, Münif Fehim, Kenan Temizan, Ramiz Gökçe, Atıf Tuna dönemin tanınmış sanatçıları arasında yer almaktadır.
1923	Ünlü hat sanatçı Emin Barın, yazı çalışmalarına özgün üslubunu katarak Cumhuriyetin ilk yıllarında ölümsüz eserler üretmiştir.
1923 - 1924	Galatasaray Sergileri - 7. & 8. Sergiler Ulusal Konular / Resmileşme
1924	Bilinen ilk sanatsal grafik uygulaması Ferah Tiyatrosu için hazırlanan afiş çalışmasıdır.
1924	Yeni Resim Cemiyeti - İstanbul Beyoğlu Matbuat Müdürlüğü Sergisi - 115 eser Maarif Veketine satın alınır.
1924	Selim Sırrı Tarcan "Sarı Zeybek" ve "Tarcan Zeybeği" danslarını yarattı. İzmir Kız Muallim Mektebi'nde öğretmen Mualla Hanım ile beraber nu koreografiyi sergilemiştir. İlk kez kadınlar ile birlikte icra edilen dandır.
1924	Musiki Muallim Mektebi kurulur. Orta dereceli mektep olup Müzik öğretmeni yetiştirir.

1925 – 1929	1925'te İstanbul'da Vakit ve Cumhuriyet gazetelerinde fotomuhabirliği yapan Cemal Işıksel, 1929'da Atatürk'ün emriyle Ankara Ulus gazetesinde bu görevini sürdürmüştür. Atatürk'ün içinde bulunduğu çevreyi sürekli izleyen Işıksel, günümüze kadar ulaşan Atatürk fotoğraflarından oluşan çok zengin bir koleksiyon meydana getirmiştir.
1926	Ankara Sergileri - Resmi sergiler
1927	İstanbul'da ilk Radyo Yayını
1928	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği
1929	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği - 1. Sergi
1930	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği - 2. ve 3. Sergi
1931	Müstakil Ressamlar ve Heykeltıraşlar Birliği - 4. Sergi - Basın Yolu ile iletişim, Danslı çaay vb.
1931	Milliyet, Vakit, Cumhuriyet - gazete köşeleri sanat yazıları
1931 – 1932	Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Halk Evleri'nin kurulması ile beraber halk danslarının arşivlenip derlenmesine ön ayak olunmuştur.
1932	Genç Cumhuriyetin kültür atılımlarından biri olarak kurulan "Halkevleri" eğitim düzeyinin yükseltilmesi için pek çok alanda yaptığı çalışmaların yanında 1932 yılından başlayarak düzenlediği fotoğraf kurslarıyla genç heveslilerin ve amatörlerin bu alanda çalışmalarına olanaklar hazırlanmıştır.
1933	Cumhuriyet 10. Yılı - İnkılap Sergileri
1933	D Grubu tesisi
1933 – 1937	Basın Yayın Genel Müdürlüğü 1933-1937 yıllarının başında Vedat Nedim Tör ile fotoğraf faaliyetlerini sürdürür ve yine bu dönemde ilk defa sistemli olarak Türkiye fotoğraflarını. Othmar Pfershy'nin fotoğrafları "Fotoğraflarla Türkiye" adı altında Almanya'da baskı yapılan bir kitapta toplanır.
1933	D Grubu 1. Sergisi
1934	D Grubu 2., 3. & 4. Sergisi
1934	Ahmet Adnan Saygun ilk Türk operasını 3 perdelik şekilde 1934 senesinde tamamlamıştır. Özsoy Operası aynı Şah Rıza Pehlevi ziyareti esnasında Ankara Halkevi'nde gerçekleştirilmiştir.
1935	D Grubu 5. Sergisi
1935	İsmail Hakkı Oygur Sanat Galerisi - D Grubu 12. Sergi
1936	Ankara Devlet Konservatuvarı'nda sanatçı yetiştirilmeye başlanır. Paul Hindemith'in öncülüğünde müzik eğitimi başlar.
1936 – 1937	Carl Ebert Türkiye'ye gelir. 8 öğrenci 3'ü kız olmak üzere Tiyatro eğitim öğretimine başlar.

1936	1936'da Basın Genel Direktörlüğü'nün açtığı "Türkiye, Güzellik, Tarih ve İş Memleketi" adlı sergi geniş bir çalışmayla yapılan ilk belgesel örneklerinden sayılabilir. Türkiye'yi içerde ve dışarda tanıtmayı amaçlayan bu sergi 652 fotoğraftan oluşuyordu. Bunların 500'ü Matbuat Umum Müdürlüğü'nde görevli fotoğrafçıların çektiği 5.000 fotoğraf arasından seçilmişti. Diğerleri ise amatör ve profesyonel 22 fotoğrafçının gönderdiği fotoğraflardı.
1936	Radyo yayın tekeli "PTT Genel Müdürlüğü"ne devredilir.
1936	D Grubu 6. Sergisi
1933 – 1936	İnkılap Sergileri
1937	D Grubu - Ar Dergisi Sanat Dergisi / Türk Sanatı 2. Dergisi
1937	Türk Ressamları Rusya, Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan Sergisi
1938 – 1944	Yurdu Gezen Türk Ressamlar Halk Evleri aracılığı ile sanata & sanatçıya devlet teşviki, desteği
1939	Devlet Resim ve Heykel Sergilerinin başlangıcı
1940	Münif Fehim, Hüsnü Cantürk, Suat Fenik, İlhan Arakon ve İhsan Erkıılıç, Eminönü Halkevinde açtıkları fotoğraf sergisiyle fotoğrafın da sergilenebileceğinin ilk örneğini oluşturdular.
1940	3837 sayılı yasa ile radyo yayın tekeli "Basın Yayın Genel Müdürlüğü" ne devredilir.
1940	Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesi'nde sahne sanatları uygulamaları hayata geçirilmeye başlanır. Maskeli Balo, La Boheme, Figaro gibi eserler bu süreçte Carl Ebert tarafından sahnelenir.
1940'lı yıllar	Eli Acıman, Faal Reklam Ajansını teşkil eder 1940'lı yıllarda Koç Şirketi'nin tanıtım işlerini devam ettirmişlerdir.
1941	Yeniler Grubunun tesis edilmesi
1941	Yeniler Grubu - Liman Sergisi / D grubu şekilciliğini eleştirir.
1942	Yeniler Grubu - Kadın Temalı 2. Sergi
1943	Yeniler Grubu - 3. Sergi / II. Dünya Savaşı esnasında
1944	Yapı ve Kredi Bankasının Kuruluşu
1945	Türkiye'nin eğitim amaçlı ill radyosu "ITU Radyosu" kurulur.
1946	Çok partili rejime geçilmesi ile beraber siyasi parti tanıtım afişleri illüstrasyonları, tipografik çalışmaları ve amblemleri ön plana çıkar.
1946	Mesut Manioğlu grafiker, Birleşmiş Milletler ödülü almıştır.
1947	Carl Ebert Türkiye'den ayrılır.
1947	D Grubu Son Sergisi
1945 - 1950 arası	Grup Sergilerinin azalması

1947	Soyuta Yönelim - Selim Turan, Avni Arbaş, İlhan Koman, Nejat Melih Devrim
1947	Yahşi Baraz, Nejat Melih Devrim'in resmini soyut resmin öncüsü olarak niteler
1948	Muhsin Ertuğrul tarafından idare edilen faaliyetler sürecinde eskiden sergievi olarak kullanılan yapı Devlet Opera ve Balesi'ne tahsis edilir. Yeniden düzenlemesi ile 1948 yılından itibaren Opera binasında düzenli temsiller verilmeye başlanır.
1948	Fahrelnissa Zeid - Paris'e yerleşir ve soyut çalışmalar gerçekleştirir.
1948	Türkiye'de dansın tarihi bu sene ile ivmelenir. İngiltere'den Dame Ninette de Valois koreograf olarak getirilir. İstanbul'da Ulusal Bale Okulu'nu açar. Türk Bale tarihinin bu husus önemli bir eşiğidir.
1948	Gelişmiş bir teknikle yayın hayatına başlayan Yeni İstanbul gazetesi geniş bir fotomuhabir kadrosu oluşturmuştur. Zeki Bükey, Mehmet Biber, Limasollu Naci ve Ara Güler ilk fotomuhabirleri arasında bulunmaktadır. Yine aynı yıl Hürriyet Gazetesi, gazete fotoğrafçılığına önem veren ikinci büyük gazete olarak basına katıldığında, yazıların yerini büyük ölçüde görüntüler almaya başlamıştır. Olayları izleyip fotoğraflarla haber olarak verme ilkesi bütün gazeteleri etkileyen bir tutum olarak basınımız içinde hızla yayılmıştır.
1949	Ferruh Başağa "Aşk" Kadın Erkek soyutlaması
1950'li yıllar	Grafik Sanat için gelişim eşiğidir. Mesut Manioğlu, Ayhan Akalp, Namık Bayık gibi önemli isimler yetişmiştir. Sonralarında Selçuk Demirel, Bülent Erkmen, Hakkı Mısırlıoğlu, Nazan Erkmen, Emre Becer gibi sanatçılar da illüstrasyon sanatının gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır.
1950'li yıllar	Fotoğrafçıların Anadolu'nun tozuna toprağına karıştığı, kırsal temalara ağırlık verdiği, aynı paralelde köyünden, toprağından koparak kent kıyılarına vurmuş insanların görüntülenmesine özen gösterdikleri yıllardır. Gazetelerin fotoğrafçı kadrolarını oluşturdukları 1950 yılları, ilk fotoğraf ajanslarının kurulduğu gelişmeleri de içermektedir. Faik Şenol, Selahattin Giz, Faruk Fenik ve Müeddep Erkmen bir araya gelerek "Basın-Foto" yu oluşturmuşlardır.
1952	Helikon Derneği Kuruluşu
1952	Deneme maksatlı "ITU TV" ilk yayını gerçekleştirir.
1952	Tavanarası Ressamları - Plastik sanatlar eğitimleri yok
1953	Karaköy Gayret Han'da ressam Nuri İyem atölyesinin karşısında "San Organizasyon" isminde reklam bürosunu kurar.
1954	İstihsal Sergisi - Aliye Berger soyut resmi
1954	İTÜ Radyosu ilk FM yayını başlatır.

1954	“Life “ dergisini örnek alan “Hayat Mecmuası” haber, aktualite, magazin konularını işleyen aylık bir dergi olarak 1954 yılında yayınlanmaya başlamıştır. Aynı dönemde yayınlanan “Artist”, “Haftanın Sesi” gibi magazinlerden farklı olarak dünyadan ve yurttan olaylara temiz baskılı ve seçkin fotoğraflara yer veren dergi, kısa süre içinde büyük ilgi görerek haftalık bir dergi haline gelmiştir.
1955	Bakanlar Kurulu kararı neticesinde Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu tesis edilmiştir.
1956	1948 senesinde kurulan Ulusal Türk Bale Okulu, Ankara Devlet Konservatuarı’na entegre edilir.
1957	Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu faaliyetlerine başlamıştır.
1958	Opera ve Bale birbirinden ayrılır
1958	Günümüzdeki Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi bünyesindeki Tiyatro Bölümü'nde Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü adıyla Prof. Dr. İrfan Şahinbaş ve Prof. Dr. Bedrettin tuncel'in öncülüğünde bilimsel akademik Tiyatro araştırmaları enstitüsü tesis edilir.
1958	Gültekin Çizgen’in fotoğraf ve sanat üzerine yazılarının yanısıra, Engin Çizgen(Özendes)’le birlikte çıkardıkları “Yeni Fotoğraf” dergisi ve buna bağlı olarak çıkan “ Fotoğraf Yayınları” teorik alanda yaptığı çalışmalar arasındadır
1959	Mengü Ertel San Reklam Bürosu'nu grafik tasarım atölyesine dönüştürür.
1959	İstanbul’da kurulan İFSAK (İstanbul Fotoğraf ve Sinema Amatörleri Derneği) amatörler arasında dayanışma oluşturmayı, bilgi ve becerileri birleştirerek kültür ve sanat ortamına “fotoğraf”la katılmayı amaçlamaktadır.
1947 - 1955 arası	Onlar Grubu - Bedri Rahmi atölyesinden yetişenler, ne batı ne yerel Türk resmini geliştirir. (Manifesto)
1950 - 1955 arası	Maya Sanat Galerisi - Adalet Cimcoz / Sebahattin Eyüboğlu desteği ile kurulur ve faaliyetler gösterir.
1950 - 1955 arası	Hadi Bara, Adnan Çoker, Lütfü Günay, Ali Durukan, Cemil Eren soyut çalışması
1950 - 1955 arası	Yeditepe, Esi Arkitekt Sanat Dergileri
1954 - 1961 arası	Ara Güler Hayat dergisinin yayın hayatına başlamasıyla foto-röportaj kadrosunda ve sonrasında ise fotoğraf müdürü olarak burada çalışır.
1960'lı yıllar	Ali Koçman, Şahıs Koleksiyonerliğinin başlangıcı

1960'lı yıllar	Hayat Dergisi kadrosunda yer alan fotoğrafçılardan Ozan Sağdıç, Sami Güner, Fikret Otyam ve Şemsi Güner günümüze dek süren başarılı çalışmalarıyla dikkat çekmekteydiler. Hayat Dergisi kadrosu içinde Semiha Es dünyayı en çok dolaşan kadın fotmuhabiri olarak Hikmet Feridun Es'le birlikte röportajlar yapmıştır. Yine Hayat dergisi muhabirlerinden Mustafa Kapkın, Ege Bölgesinden görüntüleriyle, portre, çıplak ve deniz altı fotoğraflarıyla bilinmektedir. Gazi Eğitim Enstitüsünü bitirerek fotoğrafa başlayan Hüsnü Gürsel, Adapazarı ve çevresinde yaptığı çalışmalarla fotoğrafı yaygınlaştırırken, yurtiçi ve yurtdışı yarışmalarında çeşitli ödüller almıştır. İngiliz fotoğraf okulunu bitirerek , fotoğraf üzerine ciddi çalışmalarda bulunmuş Yıldız Moran, filmciliğin yanısıra fotoğrafla ilgilenmiş olan Hüsnü Cantürk ve İlhan Arakon, fotoğrafın güzel sanatlar içindeki yerine dikkati çekerek gelişmesini sağlayan ressam Zeki Faik İzer ve Mühip Fehim bu dönem fotoğraf birikimine katkıda bulunmuş önemli isimler olarak görülmektedir. Bu dönemde çeşitli alanlardan gelerek fotoğrafçılığa başlayan ve kendi kendilerini yetiştiren fotoğrafçılar arasında Gültekin Çizgen, Ersin Alok, Şakir Eczacıbaşı ve Şahin Kaygun gibi isimler başta gelmektedir.
1950 - 1960	Bireysel temsiller ve zenginlik artar.
1950 - 1960 arası	Türkiye'nin dışa açılımını takiben yabancı yatırımların artması ile pazarlama tanıtım faaliyetleri ilerlemiştir. Gazete, dergi basın yayın organlarında reklama ayrılan yer artmıştır. Gelişen ofset teknolojisi ile kitap, afiş, dergi, gazete basımı artmıştır.
1962	Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu bünyesinde Grafik Sanatlar der olarak okutulmaya başlanmıştır.
1962	Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Sait Maden "Türkiye Grafik Sanatçılar Derneği" kurulur.
1964	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) teşkil edilir.
1964	Yapı Kredi Sanat Galerisi - Kazım Taşkent
1964	Türkiye Grafik Sanatçılar Derneği kapanır.
1964	Yurdaer Altıntaş İstanbul'da ilk kişisel sergisini açar. Bu aynı zamanda Türkiye'de Grafik Tasarım Sanatı alanında açılan ilk sergi olma niteliğini taşır.
1965	Dame Ninette de Valois, en başta Ferit Tüzün'ün "Çeşme Başı" adındaki eseriyle mahalli özelliklerde bir bale bale eseri ortaya koydu. Bu Türk bir müzisyen tarafından bestelenen ilk bale formundaki eser olarak değerlendirilebilir
1966	Doğuş Galerisi kuruluşu
1967	DYO Resim Yarışması, 1993'ten sonra 2 yılda bir gerçekleştirilir.

1968	VHF bandından ilk renksiz televizyon yayını gerçekleştirilir.
1968	Galeri I'in kurulması
1969	Merter 40.000 m2 kapalı alanı ile Vakko Fabrikası ile inşa edildi. İçinde sanat galerisi yer alıyordu.
1969	IDGSA Yasası çıkarıldı.
1969	Atatürk'ün Samsun'a çıkışı onuruna 19 Mayıs 1969 senesinde ilk naklen televizyon yayını gerçekleştirilir.
1970'li yıllar	Belirli ortamlara ve doğaya yönelik çalışmalarıyla Nusret Nurdan Eren, grafik çalışmalarının yanında çocuk, portre ve kadın fotoğraflarıyla İsa Çelik, renkli fotoğraf sergileri ve laboratuvarlarıyla Halim kulaksız önde gelen fotoğrafçılarımızdandır
1970'li yıllar	Türk fotoğrafında yaşayan ünlü ve öncü ustaların yanında 1970'li yıllardan başlayarak, bu alanda belirli teknik düzeyin üzerinde amatörce, ciddi çalışmalara tanık olunmaktadır. Çeşitli fotoğraf dernekleri veya grupların yaptığı toplu çalışmalar yoluyla bu alanda yerli ve yabancı ustaların yapıtlarını değerlendirip, onlar gibi çekim yapmayı, zaman zaman ise onları aşmayı başaran “Genç Kuşak Fotoğrafçıları” ise gençler oluşturmaktadır. O zamanın gençleri ise, Cengiz Karlıova, Kazım Zaim, Cengiz Civa, Rauf Miski, Nevzat Çakır, Kemal Cengizkan, Cengiz Akduman öne çıkan isimler olarak görülmektedir. Bunlardan başka aynı dönem içinde gazete fotoğrafçısı ve fotomuhabiri olarak Çetin Sencan, Tülay Divitçioğlu, Özdemir Gürsoy, Garbis Özatay, Hüseyin Kırçalı, Kadir Can ve Muammer Tuncer basın içinde başarılı çalışmalar ortaya koymuşlardır. Basın fotoğrafçılarımızdan Gökşin Sipahioğlu, Paris’te açtığı ajansla (SİPA PRESS) fotoğraf dağıtıcılığına yönelmiştir. Savaş muhabiri olarak Ortadoğu ve Lübnan’da fotoğraflar çeken Coşkun Aral, halen Türkiye ve Avrupa basınında yer almaktadır.
1970	Melda Kaptana Sanat Galerisi kuruldu.
1970	Devlet Tiyatrolarından ayrılan Opera bağımsız bir topluluk haline gelmiştir.
1970	Bilgisayar teknolojileri ve tasarım teknolojileri gelişir. Ancak Türkiye paralel ayak uyduramaz. Dolayısıyla logo, amblem çalışmalarında el çalışmaları ön plandadır. İllüstrasyonlarda airbrush tekniği kullanılmıştır. Tipografik seçenekler sınırlıdır.
1970	Kitle iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile beraber televizyon yayınlarının da başlamasıyla televizyon reklamları ve ilgili storyboard çalışmaları ön plana çıkar.
1970	Mengü Ertel televizyon programlarında televizyon grafiğine yönelik danışmanlıklar gerçekleştirir.

1970 - 1980 arası	Teknolojik imkanların gelişmesi grafik tasarım ve reklamcılıkta dönüm noktasıdır. Billboard, demir ve alüminyumdan mamül reklam panolarının yaya ve araç trafiği yoğun olan konumlara konuşlandırılması önem kazanmıştır. Ülkemizde bu reklam panolarının kullanılmaya başlanması 1985 yılına tekabül eder.
1971	İTÜ Radyosu ilk stereo yayını gerçekleştirir.
1971	Devlet Opera ve Balesi İstanbul'da örgütlenmiştir.
1970	Cumalı Galerisi kuruluşu
1972	TRT tarafsızlığı yasası, Münih Olimpiyatları ilk yurtdışı naklen yayın gerçekleştirilir.
1972	IDGSA Yüksek Mimarlık Bölümü Şehircilik Araştırma Enstitüsü kuruldu
1972	Yüksek Dekoratif Sanatlar Bölümü'ne bağlı endüstri tasarımı araştırma yayın enstitüsü kuruldu.
1972	Klasik balenin tek bağımsız topluluğu 1972 yılında Cem Ertekin tarafından kurulmuş ve günümüze kadar performanslarını sürdürmektedir.
1973	Artisan Sanat Galerisi kuruluşu
1974	Çekoslovakya'da Engine Cezzar'ın sahneye koyduğu Keşanlı Ali Destanı oyununun sahne ve dekorunu tasarlar. Tezhip, minyatür, hat, ebru, Karagöz figürleri gibi çağdaş grafik tasarım tanımlarına uygun biçim, renk ve istif biçimlerini harmanlar.
1974	İlk 24 saatlik Radyo yayını hayata geçirilir.
1974	Festivaller başlamıştır.
1974 – 1975	İzmir'de Ege Üniversitesi'ne bağlı Tiyatro bölümü kurulur. Özdemir Nutku'nun çabalarıyla kurulan bölüm zamanla Oyunculuk, Yazarlık ve Sahne Tasarımı sanat dalları ile 9 Eylül Üniversitesi'ne bağlanır.
1975	22 Mart 1975 TRT İlk Eurovizyon Şarkı Yarışması katılımını gerçekleştirir.
1975	GSA bina restorasyonu 1975 yılına dek sürer. IDGSA Film Arşivi
1975	Galeri Baraz kurulmuştur.
1976	IDGSA Film Arşivi Sinema TV enstitüsüne dönüştürülür. Üniversite düzeyi ilk Sinema TV programı hayata geçirilir.
1976	IDGSA Yüksek Mimarlık Bölümüne bağlı Türk Mimarisi Araştırma ve Restorasyon Enstitüsü kurulur.
1976	Türk Tezyini Sanatlar Bölümü Geleneksel Sanatlar Bölümü olur.
1976	Maçka Sanat Galerisi kurulur.
1977	Fotoğraf Enstitüsü Üniversite düzeyindeki ilk fotoğraf programıdır.

1977	Ankara’da kurulan AFSAD (Ankara Fotograf Sanatçıları Derneği) fotoğraf sanatının ürün ve uğraş olarak geniş yığınlara ulaşmasını hedeflemektedir
1977	1977 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’nin aldığı bir kararla bağımsız bir fotoğraf okulu kurulmuştur. Her biri bu alanda değerli çalışmalar yapmış Mehmet Bayhan, Sabit Kalfagil, Güler Ertan, Cafer Türkmen ve Yılmaz Kaini öncülüğünde oluşturulan ve günümüzde Mimar Sinan Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren enstitü, İstanbul’daki fotoğraf ustalarından ve onların atölyelerinden de yararlanarak çalışmalarını yürütmektedir
1977 - 1993 arası	Bu tarihler arasında bienal ve Sanat Bayramı ve Yeni Eğilimler sergileri gerçekleşir.
1978	halihazırda “Grafik Tasarımcı” kavramı şekillenmemiştir. Teknik, hızlı üretim ve müşteri ilişkileri ile “Grafiker” kavramı daha ön plana çıkmaktadır.
1978	FM ya da UKW ismi verilen radyo vericileri kanalı ile TRT ilk radyo yayını gerçekleştirir.
1978	Hobi ve Kile Sanat Galerileri kurulur
1979	Devlet Opera ve Balesi 1979 senesinde İzmir’de örgütlenmiştir
1970’lerin sonu	Avrupa ve Amerika’ya giden Merce Cunningham’ın öğrencileri ve Martha Graham’ın tekniğinin takipçileri olan genç Türk dansçılar, 1970’lerin sonunda Türkiye’ye geri döndüler ve Türk modern dans sahnesini kurmaya başladılar. Geyvan McMillen, Beyhan Murphy ve Aydın Teker, modern dansın öncüleri arasında yer almış, aynı zamanda üniversitelerde ilk modern dans bölümlerini ve Devlet Opera ve Bale Evleri’nde modern dans topluluklarını kurmuşlardır
1979	Ümit Yaşar Galerisi kurulur
1980	Galeri Lebriz kurulmuştur.
1980	1980’den sonra şahıs koleksiyonerliği Ali Koçman, Kemal Erhan, Mustafa Taviloğlu, Halil Bezmen
1980’li yıllar	Serbest Piyasa Ekonomisi gelişimi ile reklam ajansların yeni imkanlar yaratılmıştır. Çalışma alanlarındaki gelişim ajansların kurulmasını tetiklemiştir. Reklam konusu haricinde de tasarımlar gerekli olmuştur.

1980'li yıllar	Tiyatro Araştırmaları Enstitüsü seksenli yıllarda da, Oyunculuk, Yazarlık, Tiyatro Tarihi ve Teorisi dallarıyla bir Tiyatro Bölümü'ne dönüşür. Bugün, tiyatro kültürümüze, araştırmaları, incelemeleri, bilimsel çalışmaları ve tezleriyle katkıda bulunmuş ve bulunmakta olan pek çok tiyatro uzmanının, enstitüden bölüme uzanan süreçte bu okuldan yetiştiği söylenebilir. Prof. Dr. Melahat Özgü, Prof. Dr. Sevdâ Şener, Prof. Dr. Metin And, Prof. Dr. Özdemir Nutku, Prof. Dr. Sevinç Sokollu, Prof. Dr. Nurhan Karadağ, Prof. Dr. Ayşegül Yüksel, Prof. Dr. Murat Tuncay, Prof. Dr. Hülya Nutku, Doç.Dr. Tahsin Konur ve pek çok akademisyen ve araştırmacı gibi.
1980'li yıllar	Fotoğraf 1980'li yıllarla birlikte Türkiye'de büyük bir ivme kazanmıştır. Türk fotoğrafındaki kimlik değiştirmeye başladığı, değişik eğilimlerin ortaya çıktığı dönem olmasıyla da Cumhuriyet sonrası Türk fotoğrafında önemli bir yer tutar. 1980 sonrası, fotoğraf sanatına eğilim duyanların toprağa bağlı "haslık" rüzgarının etkisinden bir ölçüde kurtularak "Dünya İnsanı" açılımını yakalama uğraşı içinde olduğu görülmektedir. Fotoğrafın akademik düzeye taşınması, fotoğrafta bilgi ve görgü düzeyinin, teknik ve estetik boyutu giderek yükseldi. Bu dönemde fotoğrafın değişik yönlerine yönelen fotoğrafçılar, yarışma performansları ve açtıkları sergilerle yepyeni tartışma ortamı yarattılar. Fotoğrafın sanat ve ulusal boyutu, ilk defa sorgulanmaya başladı. Bu dönemde peşpeşe fotoğraf albümleri yayınlandı. Fotoğrafik eğilimlerini net olarak ortaya koyan genç ve akademikli kadrolar, bu dönemin itici gücü olmuşlardır. Türk fotoğrafında 1980'li yıllar deneysel eğilimlerin yoğun kabul gördüğü bir dönemdir. Ahmet Öner Gezgini, Mustafa Kocabaşı, Nuri Bilge Ceylan, Merih Akoğul, Kamil Fırat ilginç çalışmalarıyla öne çıkan isimlerdir. Bu dönemde daha belgeci tavırla çalışan Nevzat Çakır, Mehmet Kısmet ve arkadaşlarının kurduğu Grup FOG ise bu dalın iyi örneklerini oluşturdular.
1981	Urart Sanat Galerisi
1982	Sevince Sanat Galerisi kurulur
1982	İzmir Devlet Opera ve Balesi kurulur.
1982	IDGSA Mimar Sinan Üniversitesi adını alır. Kültür Bakanlığına bağlı Devlet Konservatuvarını da bünyesine alır.
1983	Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) 2954 sayılı yasa ile teşkil edilir.
1984	Ankara Siyah Beyaz Sanat Galerisi, Galeri Nev kurulur.
1984	İlk renkli (PAL sistemi) ile yayın gerçekleştirilir.
1984	TRT FM vericilerinden ilk stereofonik yayın gerçekleştirilir.
1985	Teşvikiye Sanat Galerisi kurulur.

1986	Uluslararası Asya Avrupa Sanat Bienali "Türkiyedeki ilk uluslararası etkinlik düşüncesi"
1986	TRT ve PTT arasında uydu üzerinden yayıncılık hakkında protokol gerçekleştirilir. Radyo link sistemlerine bağımlılık azaltılır.
1986	TRT'nin ikinci bir televizyon yayın ağı meydana getirilir ve UHF bandından TRT-2 yayını gerçekleştirilir.
1987	Bienaller başlar. (Uluslararası Çağdaş Sanatlar Sergisi)
1990'lı yıllar	Genç yeteneklere yönelim başlar. Yarışma, Sergi, Sanat Fuarı vb.
1990'lı yıllar	Plastik sanat derneği'nin düzenlendiği TÜYAP SANAT FUARI gerçekleştirilir.
1989	Radyo ve Televizyon verici istasyonlar ile bu tesislerde görevli 1300 çalışanın PTT Genel Müdürlüğüne devri ile ilişkili 3517 sayılı kanun çıkarılır.
1989	İlk özel televizyon yayını gerçekleştirilir. Magic Box ve Star TV kanalı uydu vasıtası ile yayınına başlar.
1989	1989 yılında da Yıldız Üniversitesinde, Eskişehir Anadolu Üniversitesi'nde 2 yıllık Meslek Yüksekokulu niteliğinde fotoğraf eğitimi. Bu dönemde Engin Çizgen (Özendes) Burçak Evren, Kaya Özsezgin, Seyit Ali Ak ve Alberto Modiano fotoğraf tarihimize ışık tutarak kalıcı eserler vermişlerdir.
1980'li yıllar	Boğaziçi (İstanbul'da) ve ODTÜ/ODTÜ (Ankara'da) olmak üzere iki üniversitede modern dans kulüplerinin kurulmasına sahne olması bakımından da önemli bir dönemdir. Hareket araştırması ve dansla ilgilenen öğrenciler genellikle mühendislik, sosyal bilimler, edebiyat veya mimarlık gibi çeşitli disiplinlerden geliyordu.
1980'lerin sonu	Batılı bale ve modern dans biçiminde uygulanan dans, her zaman devlet kurumlarının sponsorluğunda yapılıyordu ve bağımsız bir dans topluluğu yoktu. Bu nedenle koreograflar her zaman bir devlet kurumuna bağlıydı
1980 sonrası	Çağdaş dans alanında bağımsız sanatçıların ancak 1980'lerden sonra gelişmeye başlaması tesadüf değildir. 1980'deki son askeri müdahalenin ardından demokratikleşme süreci, özelleştirme ve ekonomiyle ilgili konularda devlet kontrolünün azalmasıyla el ele ilerledi. Bunun Türk vatandaşlarının sivil yaşamında, en belirgin şekilde kültürel alanda beklenen etkileri oldu
1989 – 1994	Aysun Aslan ve İzzet Öz tarafından kurulan Türkuaz Modern Dans Topluluğu'dur. Genç bir dans kitlesi yaratmasından dolayı önemlidir.

1990'lı yıllar	Yabancı ve çok uluslu şirketlerin varlığı kurum kimliği çalışmaları ihtiyaçlarını arttırmıştır. Özel sektörde de, kamu kurum kuruluşlarında da grafik tasarıma önem verilmiştir. Tipografi özel çalışma alanı olarak bu dönemde gelişmeye başlamıştır. Bilgisayar programlarından istifade edilmeye başlanmıştır. Gelişen pazar ekonomisiyle yeni tasarım alanları cd ambalajları, web tasarım sayfaları, t-shirt tekstil baskıları gibi sahalarda da gelişmeler gözlemlenmiştir.
1990'lı yıllar	Üniversite kulüpleri ilk koreografik denemelere başladıktan ve üniversitelerinden mezun olduktan sonra 90'lı yıllarda Yeşil Üzüm, Kumpanya Ballet Türk, Ballet Modern Ankara ve Çağdaş Dans Atölyesi (Çağdaş Dans Topluluğu) gibi bağımsız topluluklar kurmaya devam ettiler.
1990	Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği kurulur.
1991	TÜYAP Sanat Fuarı başlar.
1993 – 2003	Akbank Sanat Kurulur ve faaliyetlerine başlar.
1993	Anayasa'nın 133. maddesinin değiştirilmesi ile özel radyo televizyon yayınlarına izin verilir.
1993	Mersin Devlet Opera ve Balesi kurulur.
1994	Türk Telekom Şirketi kuruluşu hakkında 4000 sayılı yasa çıkarılır.
1994	İlk TURKSAT uydusu Turksat 1B devreye girer. TRT ve özel radyo kurumları bu uydudan yararlanır.
1995	4000 sayılı yasa ile istasyonlarda çalışan personel Türk Telekom'a aktarılır.
1997	Eurovision Şarkı Yarışması 3.lük ödülü
1997	Antalya Opera ve Balesi kurulur.
1998	Yapı Kredi Kültür ve Sanat Merkezi Kurulur.
1999	Verici istasyonlar ve istasyonlarda çalışan personelin yeniden TRT'ye dönmelerine ilişkin 4397 sayılı yasa çıkarılır. Bu yasa sayesinde 31.12.1999 tarihinde 2000'den fazla verici ile 1500 personel yeniden TRT'ye dönerler.
1990'lı yıllar	1990'larda eser alımı gerçekleştiren sermaye sahipleri 2000'lerde Türkiye'nin ilk özel çağdaş sanat müzelerinin açılımlarına neden olur.
2000'li yıllar	Uluslararası gelişimler istikametinde, küreselleşen dünyada iletişimde de engellerin aşıldığı bir dönemde ulusal yaklaşımları, evrensel sentezlere evriltten tasarımcılar yetişmiştir. Bunlara Aydın Erkmen, Savaş Çekiç, Şahin Aymergen, Haluk Tuncay, Leyla Uçansu, Hamdi Giray Koyuncu, Hakkı Mısırlıoğlu, Uğurcan Ataoğlu, Zeynep Ardağ, Mesut Kayalar, Serdar Benli, Murat Dorkip örnek verilebilir.

2000'li yıllar	Üniversite modern dans kulüpleri 2000'li yıllarda yerini daha disiplinler arası arayışlara bıraktı. Bu bağlamda önemli isimlerden bazıları; mekâna özgü eserlerin koreografisini yapmaya başlayan üniversite profesörlerinden Aydın Teker, Mustafa Kaplan ve Filiz Sızanlı (Taldans), Zeynep Günsür (Hareket Atölyesi), Handan Ergiydiren Özer (22/11 Projesi) Ensemble), Şafak Uysal (Laboratuvar- Performans Sanat Araştırma ve Proje Laboratuvarı-), Tuğçe Ulugün (REM Dans Topluluğu), Bare Feet Company, İlyas Odman (Undernine Dans ve Hareket Projesi), Emre Koyuncuoğlu (Emre Koyuncuoğlu Projesi), Talin Büyükkürkeiyan (Prospero Company), Aydin Ersöz, İDT+, Ziya Azazi Dance Project, Ayşe Orhon, Özlem Alkış, Sevi Algan, Aytül Hasaltun gibi solo çalışmaları ve Aslı Bostancı, Esra Yurttut, Erdem Gündüz, Lerna Babikyan, Ufuk Şenel gibi genç dansçılar/koreograflar, Fırat Kuşçu, Alper Marangoz, Sezen Tonguz olarak vurgulanabilir.
2000'li yıllar	Ekonomik kriz ile beraber Holdinglerin hizmete sunduğu sanat kurumları, sanat kurumları, sanat fuarları ve sanat etkinliklerine verilen sponsorluklar
2000'li yıllar	Özel sermaye sahipleri koleksiyonları gelişir. Özel sanat galerisi sayısı artar. Özel müzeler, sergi sponsorlukları, ödüllü sanat yarışmaları ve festivaller gelişir.
2000 - 2010 arası	Çağdaş sanatın görünürlüğü artmıştır. İş Sanat, Borusan Sanat, Akbank Sanat, Salt, Galata Salt Beyoğlu, Arter gibi kuruluşlar teşkil edilmiştir.
2001	Proje 42 İstanbul Güncel Sanat Müzesi kurulur.
2002	Sabancı Müzesi kurulur.
2003	Eurovision Şarkı Yarışması 1.lık ödülü
2001 – 2011	Platform Garanti Güncel Sanat Merkezi, SALT kurulur.
2004	Eurovision Şarkı Yarışması 4.lük ödülü
2004	İstanbul Modern kurulur.
2005	5335 sayılı yasa ile kablo yayın yetkisi TURKSAT kurumuna verilir.
2005	Pera Müzesi kurulur.
2006	Contemporary İstanbul etkinliği gerçekleştirilmeye başlanmıştır.
2007	Santral İstanbul kurulmuştur.
2007	Perili Köşk kurulmuştur.
2008	Samsun Opera ve Balesi Kurulur
2010	Eurovision Şarkı Yarışması 2.lık ödülü
2010	ARTER kurulmuştur.
2010	Neredeyse bale repertuarında tüm klasik bale eserleri sergilenmiştir
2010	İstanbul 2010 Avrupa Başkenti seçilmiştir.
2011	Borusan Contemporary kurulmuştur.

2013	Mamut Art Project gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Resim, Fotoğraf, video, heykel enstalasyonu gibi sanatsal uygulamalara odaklıdır. 20.000 üzerinde katılımcıya hitap etmiş, 41 sanatçı güncel etkinlikte yer almıştır.
2014	21 Temmuz 2004 ilan edilen kanun ile Türkiye'de Kültürün Devlet himayesinden ayrılması hızlanmıştır.
2015	Art Ankara Çağdaş Sanat Fuarı tesis edilmiştir.
2017	Türk Devlet Opera ve Balesi 50. Yıl dönümünü kutlamıştır.
2017	BASE etkinliğinin birincisi Galata Rum Okulu'nda gerçekleştirilmiştir. GSF yeni mezunların yönelik bir etkinliktir.
2018	Yeditepe Bienali TC. Cumhurbaşkanlığı himayesinde gerçekleştirilmiştir.
2018	ARTWEEKS Akaretler galeriler, sanatçılar, sanat kolektiflerine açık bir etkinliktir. 9. Edisyonu gerçekleştirilmiştir.
2019	TÜYAP Fuarı en son 2019 yılında hayata geçirilmiştir.
2019	STEP İstanbul TomTom Designhood Ford Otosan, QNB Finansbank, Galeriler, Sanatçılar Sanat İnsiyatifleri, Sanat Profesyonelleri, Koleksiyonerlere hitap edecek şekilde gerçekleştirilmiştir.
2020	STEP İstanbul II. Edisyonu Taksim 360'da gerçekleştirilmiştir. Tekrarı olmamıştır.
2020	Pandemi nedeniyle Virtual Contemporary İstanbul gerçekleştirilmiştir.
2021	ART CONTACT etkinliği hayata geçirilmiştir.
2022	"Çerçeve içi Çerçeve dışı" ikinci Yeditepe Bienali gerçekleştirilmiştir.
2024	10. Ankara Art Ankara Çağdaş Sanat Festivali gerçekleştirilmiştir.
2024	ART CONTACT 4. Uluslararası Çağdaş Sanat Fuarı canlı performans, panel ve atölyeler ile hayata geçirilmiştir.

Yukarıdaki tablo analitik bir bakış açısıyla tetkik edilirse, Türk Sanat ve Kültür Tarihinin gelişim aşamaları, hangi sanat dalının öncü olduğu, kronolojik şekilde daha önce yol aldığı, hangi sanat ve kültür dallarının birbirinin tarihsel gelişim sürecini takip ettiğini, her bir sanat dalının gelişiminde hangi etkinlik, resmi ve özel süreçlerin tetikleyici olduğunu tespit etmek mümkün olacaktır. Dolayısıyla, aşağıda yukarıdaki tablonun tarihsel eşik noktaları tespit edilerek Türk Sanat ve Kültür sahalarının teşkilatlanma ve organize olma süreçleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Tablo detaylı incelendiğinde görülmektedir ki, Grafik Sanatı'nın referansı olan matbaanın kuruluşu (1727) en erken gelişim olarak gösterilebilir. Elbette Osmanlı minyatür ve renk tasvir sanatları Osmanlı Medeniyeti süresince varlığını sürdürmüştür. Ancak Batılı anlamdaki resim sanatının gelişimi matbaanın İbrahim Müteferrika tarafından kuruluşundan sonralara tekabül etmektedir. Yine saray içinde hanedan üyelerinin müzik ve sanat zevkleri istikametinde opera sanatı da XVIII. Yüzyılın sonlarında varlığını göstermektedir. Yabancı kumpanyalarda bu süreçte opera gösterilerini gerçekleştirmektedir. Naum Tiyatrosu opera gösterileri için en önemli noktalardan birisi olarak gösterilebilir. Osmanlı halkı da 1839 senesinde fotoğrafın icadından haberdar olmuştur. Oysa ilk resim sergisi 1875 yılına adreslenebilecek olan Şeker Ahmet Paşa sergisidir. Bu yönüyle bakıldığında 1730 tarihli Osmanlı'da latin harfleri ile ilk baskının gerçekleştirilmesi grafik sanatının referansı olarak öncü şekilde gösterilebilir. Opera'nın varlığı da kronolojik olarak matbaanın kuruluşundan yarım asır sonralara tekabül etmektedir. Osmanlı topraklarında fotoğraftan halkın haberdar olması ise yine opera sanatının varlığından yarım asır sonraya ve matbaanın kuruluşundan bir asır sonralara tekabül eder. Batılı anlamdaki ilk resim sergisi ise tüm bu faaliyetlerden daha sonra gerçekleşmiştir. Fakat resim sanatının gelişimi ve teşkilatlanması diğer tüm alanlardan daha sistematik ve süreklilik arz eden şekilde olacaktır. Zira henüz Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılmasından önce batılılaşma hareketleri ile başlayan faaliyetler Cumhuriyet dönemine kadar gelişmesini sürdürmüştür. İlk resim sergisinin açılmasından beş yıl sonra ilk "Osmanlı Ressamlar Cemiyeti" kurulur. Bu resim sahasındaki sivil örgütlenmenin ilk göstergesidir. Bunun ardından belirli aralıklarla cumhuriyet tarihi boyunca birbirine muhalif, şahsına münhasır çok sayıda grup ve teşkilat kurulur. 1950'li yıllardaki grup sergilerinin azalması sürecine değin bu teşkilatlanma ve örgütlenme sistematik olarak süregelir. Diğer taraftan ilk resim sergisinin açılmasının yedi sene ardından "Sanayi-i Nefise Mektebi" nin kurulması da resim sanatı alanında akademik eğitim teşkilatlanmasını göstermektedir. 1902 yılında Celal Esad Arseven'in İstanbul sergileri hakkındaki sanat eleştirisi yazısı ise neşriyat anlamındaki resim sanatı yayıncılığının örgütlenmesinin ilk tetikleyicisi olarak çıkar karşımıza. 1914 senesinde Sanayi-i Nefise Mektebi'nin kurulmasından 32 yıl sonra kadınlara yönelik "İnas Sanayi-i Nefise Mektebi" nin kurulması da akademik eğitim teşkilatlanmasının sürdürülebilirlik

arz ettiğinin ispatı olarak ifade edilebilir. Tüm bu teşkilatlanmanın neticesinde 1916 senesi ile başlayan süreçte Galatasaray Sergileri de ilk sürekli sergi organizasyonu yapısını teşkil eder. Elbette erken dönemdeki akademik ve sivil toplum örgütlenmesi bu sergilerin sürekliliğini tetiklemede önemli rol oynamıştır. 1931 yılında Celal Esad Arseven'in sanat eleştirisi yazısının 29 yıl sonrasında da gazete köşelerinde sanat eleştirileri kaleme alınmaya başlanır.

Bu sürecin paralelinde resim sanatı bunca mesafe kat ederken opera sanatı 1923 senesinde Cumhuriyet'in ilanı ile ancak sarayın dışına etkin şekilde çıkmayı başaracaktır. Ahmet Adnan Saygun'un bestelediği Özsoy operası ise ilk defa 1934 senesinde izleyici ile buluşur.

Grafik sanatı ise 1860'lı yıllarda gazetecilik faaliyetleri ile gelişimini sürdürmektedir. 1909 senesinde ilk reklam şirketi kurulur. 1920 tarihinde ise özel teşebbüslere verilen teşvikler ile grafik sanatta tanıtım faaliyetleri hızlanmaya başlar.

1860'lardan itibaren gelişen gazetecilik faaliyetleri Cumhuriyet'in ilanı ile beraber ulusallaşma hareketleri çerçevesinde basın ve gazete fotoğrafçılığı şeklinde gelişimini gösterir. Oysa 1850 senesinde ilk stüdyo fotoğrafhanesi Osmanlı'da kurulmuştur. 1857 Pascal Sebah fotoğrafhanesi, 1867 Abdullah Freres fotoğrafhanelerinin kuruluşu stüdyo fotoğrafçılığının Osmanlı'daki ilk önemli izleridir. Yine 1870'li yıllarda Mühendishaneden yetişen asker fotoğrafçılar saray olaylarını arşivlemek adına fotoğraf çekimleri gerçekleştirirler. Pascal Sebah 1873 senesinde, ilk resim sergisinden 2 yıl kadar önce Viyana'da Osmanlı Giyimleri fotoğraf sergisini açar.

Türk Sanat ve Kültür hayatı ve cemiyet ile birleşmesi Cumhuriyet'in ilanına kadar böyle şekillenecektir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber ulusallaşma ve devlet politikası çerçevesinde sanat ve kültür hayatı devlet tekelinde ve kontrolünde bir gelişimi yaklaşık 1950 yılına dek sürdürecektir. 1923 senesi ile birlikte İhâp Hulusi gibi ilk jenerasyon grafik sanatçıları yetişir. 1927 senesi itibarı ile gerçekleşen ilk radyo yayını Radyo – Televizyon sektörünün mihenk taşı olarak gösterilebilir. 1933 yılında İnkılap Sergileri devlet teşviki ile süregelirken, aynı sene Halk Evlerinde fotoğraf eğitimleri verilmeye başlanır. 1935 senesinde zamanından ileride bir yaklaşım İsmail Hakkı Toygar sanat galerisi kurar. 1936 yılında Ankara Devlet Konservatuarı eğitimine

başlamıştır. 1933 ve 1937 seneleri arasında Türkiye ilk defa yine ulusalcı politikaların tesiri ile sistemli olarak fotoğraflanmaya başlar. Aynı süreçte 1938 – 1944 yılları arasında ise “Yurdu Gezen Ressamlar Sergileri” yine devlet teşviki ile tetiklenir. Sanatçılar Anadolu’yu köşe bucak gezerek Cumhuriyet’e öykünen resimler ve peyzaj resimleri yaparak zamanın Türkiye’sini sanatsal olarak arşivleyeceklerdir. 1939 senesinde ulusalcı politikaların devamı niteliğinde Devlet Resim ve Heykel Sergileri başlar ve uzun süre devam eder. Bu anlamda Cumhuriyet’in kültürel vizyonu devlet politikaları ile oluşturulmuş olur. Müze koleksiyonlarına bu eserler dahil olur. Aynı süreçte 1940’lı yıllar ile beraber özel bankaların kuruluşları gerçekleşmeye başlar. Bankalar devletçi politikalar neticesinde açılan sergilerden yavaş yavaş kendi koleksiyonlarını oluştururlar. Grafik sanatı ise 1940’lı yıllar ile beraber özel teşebbüsün tanıtım faaliyetlerine cevap vermektedir. 1945 yılında ok partili rejime geçilmesiyle siyasi reklam ve tanıtım grafik sanatçılarının yeni çalışma alanı olarak karşımıza çıkar. 1940 senesi yine ilk sanatsal fotoğraf sergisinin de gerçekleştiği senedir. Fotoğraf her ne kadar 1839 senesinde Osmanlı halkı ile buluşsa da sanatsal bir sergi unsuru olduğu gerçeğinin anlaşılması için bir asır geçmesi gerekmiştir. Oysa batılı anlamdaki ilk resim sergisi fotoğraf sergisinde 65 yıl önce gerçekleşmiştir. 1940 senesi ile beraber Devlet Konservatuvarı Tatbikat Sahnesinde operalar sergilenmeye başlar. Resim sanatının sürekli ve sistematik gelişimi yanında opera sanatı sivil girişimlerden uzak devlet kontrolünde ve teşvikinde gelişimi sürdürmüştür. Buradan hareketle özellikle resim sanatı, ardından grafik sanatı ve fotoğraf sanatının sivil organizasyonunun gelişiminin opera ve bale sanatlarına nazaran daha organik bir şekilde tabana yayıldığını ifade edebiliriz. Zira bale ve opera günümüze dek devlet organizasyonu şeklinde varlığını sürdürebilmiş ve sivil teşkilatlanmaya belli düzeyde erişebilmiştir. 1945 senesinde İTÜ radyosu kurulmuştur.

Devletin ulusallaşma politikası 1950 yılı gibi etkisini kaybederken, resim sanatında da bireyselleşme ve soyut sanata geçişin izlerini görürüz. 1948 senesi fotoğraf sanatında foto muhabirler jenerasyonunun geliştiği bir dönemdir. Özellikle fotoğraf sanatının cumhuriyetin ilk döneminde basın ve yayın tarihinin gelişimine paralel etkileşimle teşkilatlandığı ve geliştiği söylenebilir. Aynı sene Muhsin Ertuğrul idaresinde Devlet Opera ve Balesi’nde temsiller verilmeye başlanır. Soyut resime geçiş

ve bireyselleşme müstakil sanat galerilerinin de açılmasını tetikler. 1980'lere kadar yoğun şekilde açılan müstakil sanat galerilerini gözlemleyebiliriz. 1952 senesinde ITU TV kurulur. Basın yayın alanında fotoğraf sanatı 1954 senesi ile beraber Hayat Dergisinin yayına geçmesiyle aktüalite ve magazin fotoğrafçılığına da bir imkan yaratır. 1957 senesinde Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu kurulur. 1958 senesinde ise Opera ve Bale birbirinden ayrılır. Resim sanatı ilk sivil teşkilatlanmasını 1880 yılında yaşarken fotoğraf sanatı 1959 yılında IFSAK Derneği'nin kurulması ile sivil organizasyona geçecektir. 1950 yılı ile beraber müstakil sanat galerilerinin açılması ise "Ali Koçman" isminin de önderliğini gerçekleştirdiği kişisel sanat koleksiyonerliğinin miladı olacaktır. Sanat eserlerine galerilerden ulaşan koleksiyonerler gelecek on yıllık dönemlerde özel müzelerin açılması noktasında koleksiyonlarını geliştirmekle meşgul olacaklardır. 1880 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılmasından 82 sene sonra Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nda grafik sanatları ilk defa ders olarak okutulmaya başlanır. Grafik sanatı matbaanın kuruluşunu takip eden asırlarca süreçte akademik teşkilatlanmasını ancak 1959 yılında oluşturmaya başlamıştır. Aynı sene bu teşkilatlanma "Türkiye Grafik Sanatçıları Derneğinin kurulmasıyla taçlandırılır. Ancak bu yapı resim sanatındaki gibi sürdürülebilir ve kalıcı olmaz ve dernek açıldıktan 2 yıl sonra kapanır. İlk grafik sanatı sergisi de resim sergisi (1875) ve fotoğraf (1940) sergisinden sonra 1964 senesinde Yurdaer Altıntaş tarafından gerçekleştirilir. Sergi organizasyonunda grafik sanatı, önce resim sanatının, ardından da fotoğraf sanatının gerisinde kalır. 1964 senesinde TRT Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'nun kurulması ise çok önemli bir eşik olarak kabul edilebilir. Zira 1968 senesinde ilk VHF renksiz TV yayını gerçekleştirilirken, 1969 senesinde ise ilk naklen TV yayını gerçekleştirilir. 1969 senesi ise akademik gelişim yönünden İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yasası'nın çıkarılması ile birlikte yine bir tarihsel eşik olarak ifade edilebilir. 1970 senesinde fotoğraf sanatı Coşkun Aral'ın savaş muhabirliği faaliyetleri ile farklı bir boyut kazanır. Aynı sene içinde opera bağımsız bir topluluk haline gelir. TV ve medya alanındaki gelişimlerin devamında 1970 senesi ayrıca dünyada bilgisayar teknolojilerinin de gelişmeye başladığı dönemdir. Dünya'da dijital teknolojilere geçişin başladığı bu süreci Türkiye bir iki on yıl geriden takip edecektir. 1971 senesinde Devlet Opera Balesi İstanbul'da teşkilatlanır. 1969 İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi yasının çıkarılması akademik anlamda sanat

ve kültür eğitimi için bir devrim niteliği taşımaktadır. Böylece devam eden yıllarda tüm sanatlara dair akademik oluşumlar gerçekleştirilir. İlk yurt dışı naklen yayının da yapıldığı sene olan 1972 senesinde Yüksek Dekoratif Sanatlar Enstitüsü kurulur. 1974 senesi ile beraber sanatların top yekün teşkilatlandığı dönemde festivaller başlar. 1975 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Film Arşivi kurulur. Diğer sanatlardan farklı olarak film ve sinema sanatının gelişimi akademik gelişimden önce olmamıştır. Zira bu sanat teknolojisi ile beraber gelişmektedir. 1976 senesinde Geleneksel Sanatlar Bölümü kurulur. 1977 senesinde Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği IFSAK cemiyetinden sonra kurulan bir sivil teşkilat olarak karşımıza çıkar. 1977 senesinde ise Devlet Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde Fotoğraf Enstitüsü kurulur. Bu anlamda denilebilir ki Opera Bale devlet kontrolünde gelişirken, resim sanatı kendi gelişim sürecini tetiklemiş ve en erken şekilde akademik oluşumunu da gerçekleştirmiştir. Diğer tüm sanat bölümlerinin akademik organizasyonunu tetikleyen ise 1969 tarihli İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi kanunudur. 1979 senesinde Devlet Opera Balesi İstanbul haricinde İzmir’de de teşkilatlanır. 1980’li yıllarda fotoğraf sanatı gelişen teknoloji ve teknikler ile beraber farklı bir estetik boyut kazanır. Yine 1980’li yıllarda şahıs koleksiyonerliği önemli gelişmeler kat eder. 1982 senesinde İzmir Devlet Opera ve Balesi kurulur. 1984 yılında ise ilk renkli televizyon yayını gerçekleştirilir. 1985 senesi grafik sanatında tipografinin ön plana çıktığı ve metal pano ve billboardların tanıtımlarda revaçta olduğu bir dönemdir. 1989 senesinde ilk özel televizyon yayını gerçekleştirilir. Resim sanatı yine teşkilatlanma yapısında bir öncülük gösterir ve UPSD Uluslararası Plastik Sanatçılar Derneği organizasyonunu kurar. Ve resim sanatı uluslararası bir kimlik kazanır. 1990’lı yıllar ile beraber teknolojiyi 20 yıl geriden takip etmekle birlikte tanıtım, reklam ve grafik sanatı bilgisayar yazılımlarından istifade ederek yeni bir vizyon ortaya koyar. Ve kreatif sahası genişler. (1993) Mersin, (1997) Antalya, (2008) Samsun illerinde Devlet Opera Balesi kurulur. 2017 senesinde ise opera 50. Yılını kutlar.

Tüm bu teşkilatlanma ve yapısal evrimin olgunlaşarak geldiği noktada 1990’lı yıllardan itibaren sanat ve kültür organizasyonu hem devlet hem de özel anlamda çok mühim bir kabuk değişimine girer. Ve sektör çeşitli anlamlarda varyasyonel imkanlar ve olanaklar meydana getirmeye başlar. 1993 senesinde Akbank Sanat kurulur. 1998

yılında Yapı Kredi Kültür Sanat teşkil edilir. 1990'lı yıllarda ilk özel televizyon yayınları gerçekleştirilir. 1994 senesinde TURKSAT uydusu devreye girer ve kablo tv yayınları 2005 yılında TURKSAT'a devredilir. En nihayetinde 2000'li yıllar ile beraber ilk özel müzeler kurulur. Fuar, etkinliklere sponsorluklar verilir ve festivaller gelişmeye ba lar. 2000 – 2010 arası    Sanat, Borusan, Arter gibi kurumsal oluşumlar gelişir. 2004 senesinde Modern Müze, 2005 senesinde ise Pera Müzesi kurulur. 2006 yılında Contemporary Istanbul etkinliği  a da  sanatın nabzını tutan bir etkinlik olarak karşımıza çıkar. Tüm bu asırlık mücadelenin neticesinde 2010 yılında  stanbul Avrupa Kültür Başkenti ilan edilir. 2013 senesinde genç sanatçıları destekleyen Mamut Art Project oluşumu ortaya çıkar. 2015 senesinde Art Ankara  a da  Sanat Fuarı oluşumu gerçekleşir. 2017 senesinde yeni mezun sanatçıları desteklemek üzere Base etkinliği teşkil edilir. 2018 senesinde tüm galeri, kollektif ve sanatçıları birleştiren prestijli bir etkinlik Artweeks Akaretler oluşturulur. 2019 yılında çoklu galerilerin katılımı ile Step Istanbul etkinliği gerçekleştirilir. 2021 yılında Art Contact Sanat Fuarı gerçekleştirilir. 2024 senesinde ise  stanbul Bienali iptal edilerek 2025 senesine ertelenir.

Netice itibarı ile bir asırlık Cumhuriyet tarihi sürecinde teşkilatlanma yapısında emin adımlarla ilerleyen Türk Sanat ve Kültür organizasyonu bu süreç boyunca çok önemli badireleri de atlatarak ayakta kalmayı ba armı tır. 1929 Ekonomik Krizi, 1939 – 1945 II. Dünya Savaşı, 1946, 1958 Krizleri, 1974 ve 1980 Petrol Krizleri, 1990 Körfez Krizi, 1994 Nisan Krizi, 2000 ve 2001 krizleri, 2008 Küresel Ekonomik Krizi, 2018 senesinin devamında gelişen Pandemi ve neticesindeki döviz ve borç krizleri bu mücbir sebepleri özetleyebilir.

Türk Sanat ve Kültür teşkilatı temelli ve demokratik gelişim süreci içinde yaşadığı organik gelişimle bu önemli sorunları atlarmayı ba armı tır. Dünyanın pek çok ülkesinden farklı olarak nüfusunun sanata ve etkinliklere olan müstakil ilgisi ile zor günlerde içtimai hayatı geri planda bırakmamı lardır.

O halde yukarıda belirtilen tarihsel kronolojik gelişim ve krizler dikkate alındığında, Sanat ve Kültür sektöründe farklı sahalarda arz ve talebin ne şekilde gelişip, de i ti i, ne noktalarda dip, ne noktalarda pik yaptığı tespit edilmesi önemli bir husus olarak karşımıza çıkar. Denilebilir ki, sıhhatli bir tarihsel okuma ile geleceğe yönelik

sanat ve kültür arz talep dengesinin tahmini ve kestirimi Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitim programları ve önceliklerine ışık tutacaktır.

O halde Dünya’da ve Türkiye’de Sanat ve Kültür sektörünün Yaratıcı Kültürel Endüstrilerin istihdam oranları ve gelirlerinin belirlenerek söz konusu projeksiyonun ortaya konulması da önem arz etmektedir. Aşağıda UNESCO vb. kurumların bu hususta pandemi öncesi ve sonrası gerçekleştirdikleri istatistik ve tespitleri içeren raporlar bu bağlamda karşılaştırmalı ele alınacaktır.

2.2.Pandemi Öncesi Dünya ve Türkiye Ekonomisi ve Yaratıcı Kültürel Endüstriler Sektörüne Yatırımların Karşılaştırması

Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi Kültürel ve Kreatif Endüstrilerin (CCI) üretim alanlarına yetişmiş uzman ve profesyoneller kazanma amacını gütmektedir. Kültürel ve Sanatsal Faaliyetler dünyada tüm kıta ve ülkeler ekonomisinde önemli bir paya sahiptir.

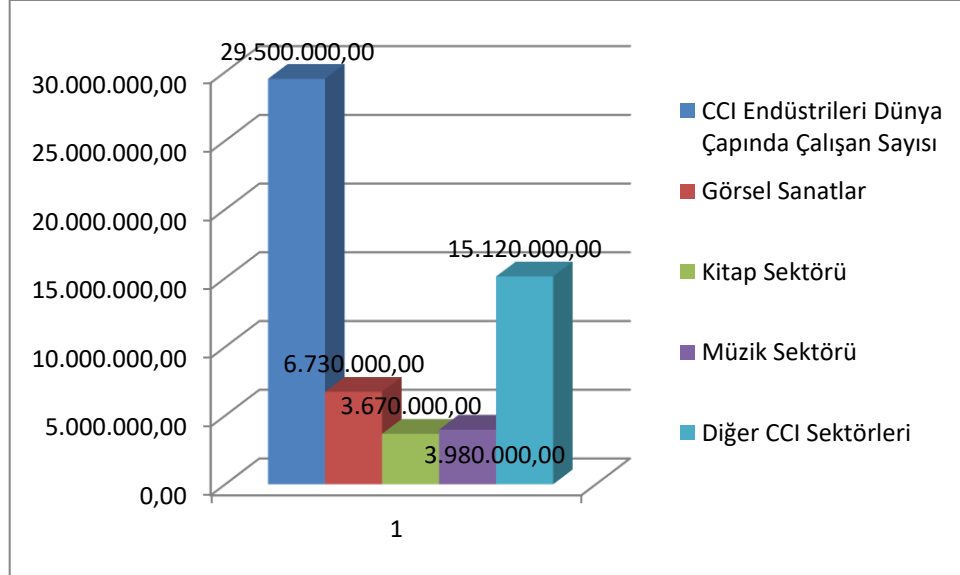
2015 senesi Aralık ayına ait Kültürel Zamanlar “Kültürel ve Kreatif Endüstrilerin İlk Küresel Haritası” adlı rapor EY (Ernst & Young) danışmanlık şirketince Marc Lhermitte, Bruno Perrin ve Solenne Blanc idaresinde muhtelif saha uzmanlarının iştiraki ile gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra dünya çapında 150 uzman katkısı ile konuyla ilişkili röportajlar gerçekleştirilmiş ve rapora söz konusu tecrübeler ve bilgilerin katkıları da eklenmiştir. Dünyadaki kültürel ve kreatif pazarların tahlil ve tetkikine odaklanmak suretiyle projenin meydana getirilmesi inisiyatifi alan CISAC (International Confederation of Authors and Composers Societies) Uluslararası Yazarlar ve Besteciler Konfederasyonu Birliği kendi türündeki bu yegane projenin meydana gelmesinde önem arz etmektedir. Çalışma bununla beraber GLOBO – Globo Comunicações S.A, FCFA – Fonds Cultural Franco-Américain, Dünya Bankası, ICMP – Uluslararası Müzik Yayıncıları Konfederasyonu ve IFRRO – Uluslararası Reprodüksiyon Hakları Organizasyonu Federasyonu tarafından da desteklenmektedir.

Bu rapor bağlamında dünya Kültürel ve Kreatif Endüstrileri hakkında belirli istatistiki bulguları Kültür ve Sanat Yönetimi bölümünden mezun olacak öğrencilerin sektörde karşılaşacakları senaryoları göstermesi açısından paylaşmak doğru olacaktır.

Kültürel ve Kreatif Endüstriler (CCI) 2,250 Milyar US\$ gelir kalemi meydana getirirken, dünyada 29,5 Milyon istihdam imkanı yaratmaktadır. CCI gelirleri dünyada Telekom Hizmetleri'nin hissesi olan 1,570 Milyar US\$ seviyesinin üstündedir. Bununla beraber CCI Endüstrileri hissesi Hindistan'ın 1,90 Milyar US\$ olan (GSMH) Gayri Safi Milli Hasılası'ndan da daha fazladır. CCI endüstrilerinin toplam hissesi kapsamında, ilk üç sırayı işgal eden CCI endüstrileri arasında ilk sırayı Televizyon 477 Milyar US\$ ile almaktayken, 2. sırayı Görsel Sanatlar 391 Milyar US\$ ile işgal etmektedir. Gazete ve Dergi Sektörü 354 Milyar US\$ ile üçüncü sırada yer almaktadır. 29,5 Milyon istihdam ile CCI endüstrileri dünyadaki aktif çalışan popülasyonunun %1'lik bölümünü meydana getirmektedir. Saha çalışanları arasında Görsel Sanatlar 6,73 Milyon düzeyinde bir çalışan havuzu ihtiva etmekte olup, kitap sektöründe 3,67 Milyonluk bir nüfus söz konusudur. 3,98 Milyon ile Müzik Endüstrisi çalışanları ise üçüncü sırada yer almaktadırlar.

Tablo 2.3. CCI Endüstrileri Dünya Çapında Sektörlere Göre Çalışan Sayısı.

CCI Endüstrileri Dünya Çapında Çalışan Sayısı	Görsel Sanatlar	Kitap Sektörü	Müzik Sektörü	Diğer CCI Sektörleri
29,500,000.00	6,730,000.00	3,670,000.00	3,980,000.00	15,120,000.00

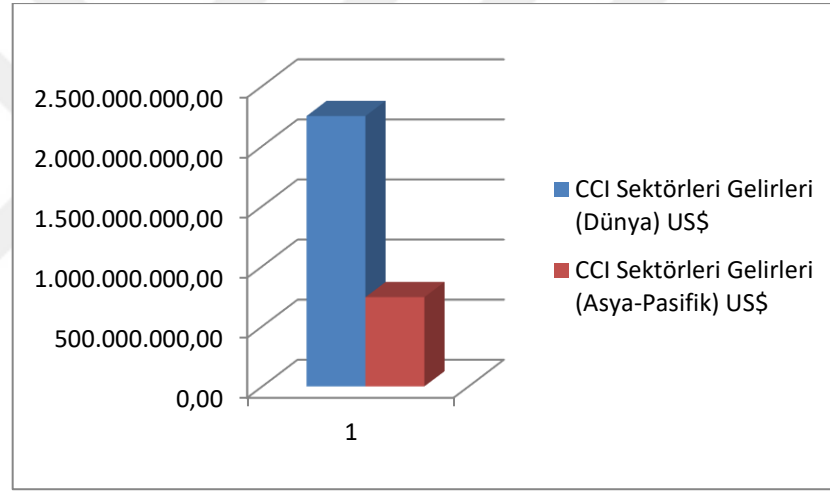

Şekil 2.1. CCI Endüstrileri Dünya Çapında Sektörlere Göre Çalışan Sayısı.

Kültürel ve Kreatif Dünya çok kutuplu bir strüktüre sahiptir. Asya Pasifik ülkeleri söz konusu CCI sektörleri gelir hissesinin 743 Milyar US\$'lık bölümünü karşılamaktadır. Söz konusu rakam CCI satışlarının tamamının %33'lük bölümüne tekabül etmektedir. Benzer şekilde 12,7 Milyonluk CCI sektörü çalışanı ile dünyadaki mevcut CCI iş olanaklarının hepsi %43'lük bir bölümü meydana getirmektedir.

Tablo 2.4. CCI Endüstrileri Gelirleri Dünya ve Asya – Pasifik Karşılaştırması.

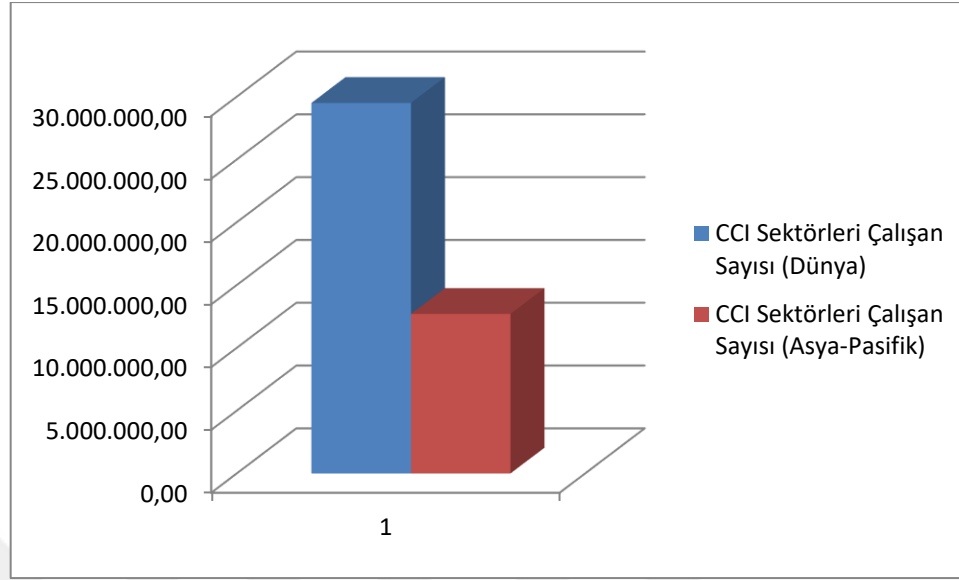
CCI Sektörleri Gelirleri (Dünya) US\$ Milyar	CCI Sektörleri Gelirleri (Asya-Pasifik) US\$ Milyar
2,250	743

Şekil 2.2. CCI Endüstrileri Gelirleri Dünya ve Asya – Pasifik Karşılaştırması.

Tablo 2.5. CCI Sektörleri Çalışan Sayısı Dünya ve Asya Pasifik Karşılaştırması

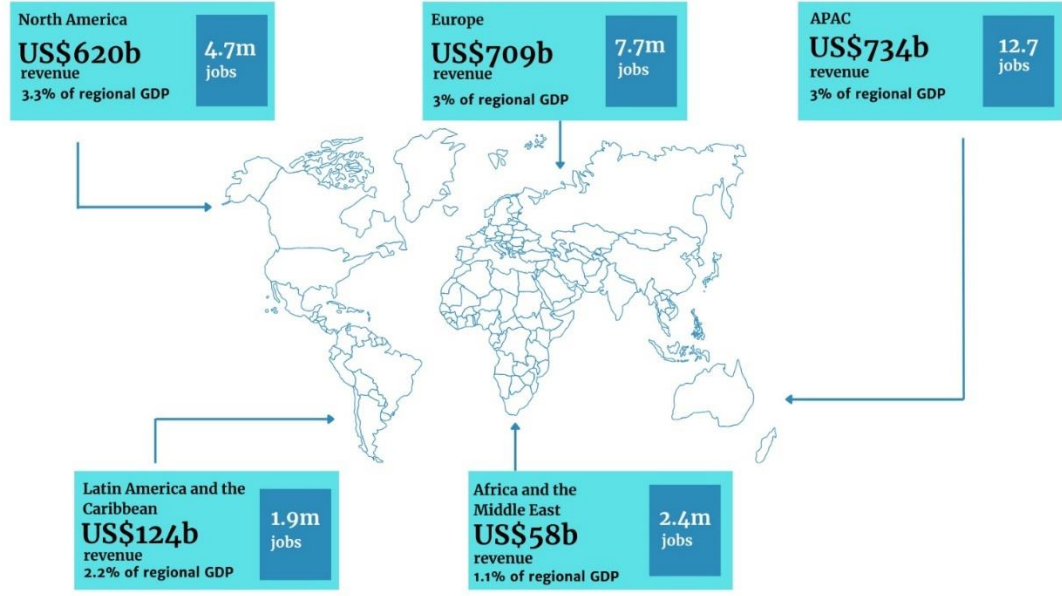
CCI Sektörleri Çalışan Sayısı (Dünya)	CCI Sektörleri Çalışan Sayısı (Asya-Pasifik)
29,500,000.00	12,700,000.00

Şekil 2.3. CCI Sektörleri Çalışan Sayısı Dünya ve Asya Pasifik Karşılaştırması

Asya Pazarı geniş nüfusun da tesiriyle sahada söz konusu etkiyi oluşturmakta olup, Tencent, CCTV ve Yomiuri Shimbun gibi CCI liderleri için saha bir merkez karakterini bünyesinde barındırmaktadır.

Avrupa ve Kuzey Amerika ard arda ikinci ve üçüncü en büyük CCI pazarlarını oluşturur. Latin Amerika ve Afrika Orta Doğuyu da kapsayacak şekilde sırasıyla dördüncü ve beşinci en büyük CCI pazarını meydana getirmektedirler. Fakat CCI Aktörleri her iki bölgede de ilerlemeye yönelik ciddi olanaklar görmektedirler. Buna karşın simbiyotik karakterde her bölge özüne münhasır iç dinamikleriyle özgün bir gelişim sergilemektedir.

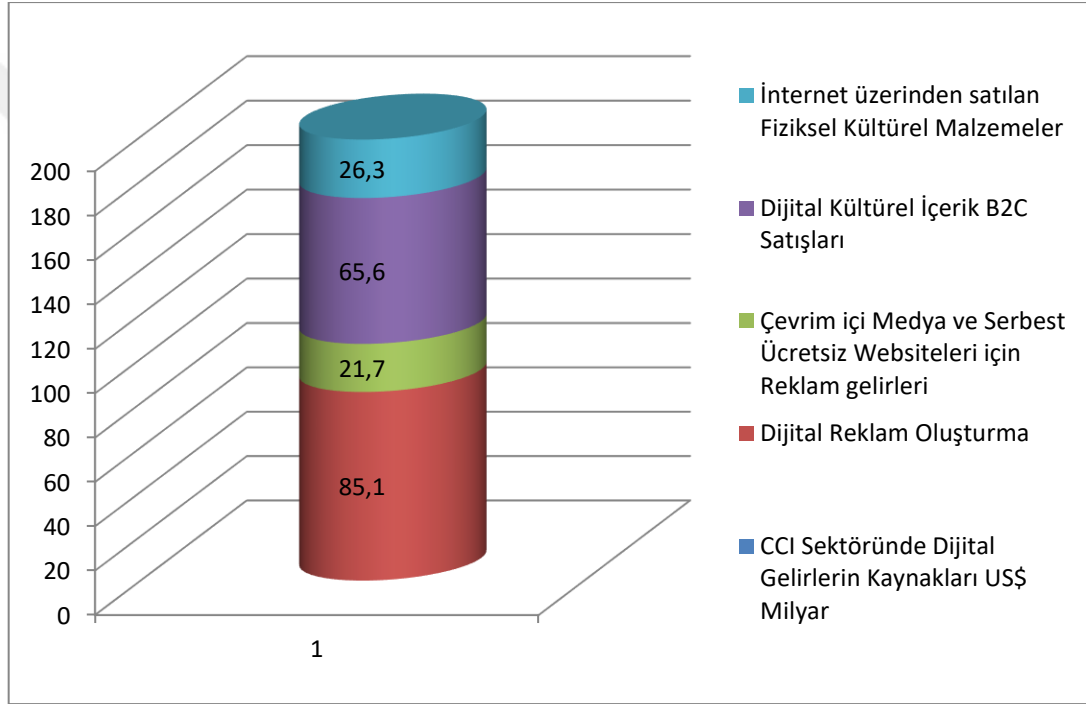
Şekil 2.4. CCI Sektörlerinde Bölgelere göre Gelirler ve İş Dağılımı Haritası

Tez ile alakalı olacak biçimde Kültürel ve Kreatif içerik Dijital Ekonominin lokomotif çok mühim bir sektörü olarak karşımıza çıkar. CCI çevrimiçi ekonomide karşıladığı lokomotif rolüyle dünya çapında dijital satışlara 2013 yılı bağlamında 200 Milyar US\$ seviyesinde bir katkı sağlamaktadır. Kültürel ve Kreatif içerik bununla birlikte dijital araçların satışını da güçlendirmekte olup, 2013 yılı itibarı ile toplamda 530 Milyar US\$ bir katkıya olanak sağlamıştır. Dijital ve Kültürel ürünler dijital ekonomi için bugüne dek en yüksek gelir kaynağını oluşturmakta olup, B2C satışlarında 2013 yılı itibarı ile 66 Milyar US\$ seviyesinde ekonomiye katkıyı ifade etmektedir. Bunun haricinde dijital ve kültürel ürünler çevrimiçi medya ve serbest yayınlanan web sitelerinin reklam gelirlerine 21,7 Milyar US\$'lık bir katkı sağlamaktadır.⁶

⁶ <https://en.unesco.org/creativity/files/culturalimesthefirstglobalmapofculturalandcreativeindustriespdf>

Tablo 2.6. CCI Sektöründe Dijital Gelirlerin Kaynakları (US\$ Milyar).

CCI Sektöründe Dijital Gelirlerin Kaynakları US\$ Milyar	
Dijital Reklam Oluşturma	85.1
Çevrim içi Medya ve Serbest Ücretsiz Websiteleri için Reklam gelirleri	21.7
Dijital Kültürel İçerik B2C Satışları	65.6
İnternet üzerinden satılan Fiziksel Kültürel Malzemeler	26.3
TOPLAM	198.7

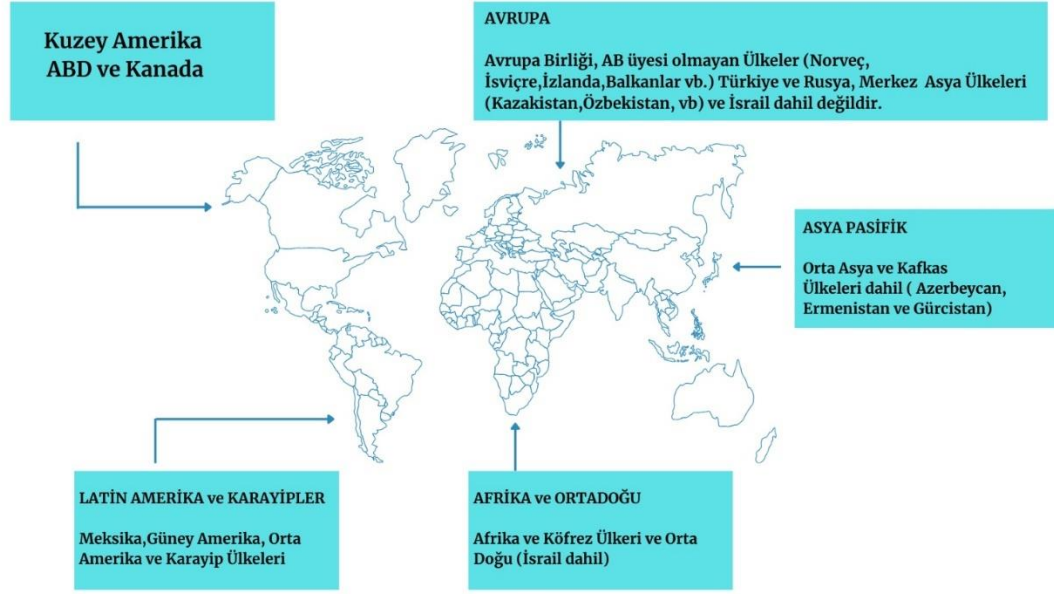
Şekil 2.5. CCI Sektöründe Dijital Gelirlerin Kaynakları (US\$ Milyar). Source: EY analysis, MAGNA GLOBAL (2015), Thomson Reuters (2015, YouTube (2015), Dailymotion (2015), Spotify (2015)

UNESCO, Kültür ve Kreatif Endüstrilerinin (CCI) öncelikli amacını kültürel, sanatsal veya kültürel miras ile alakalı doğada, etkinliklerin ya da hizmetlerin üretimi, reproduksiyonu, tanıtımı, yayılması veya ticarileştirilmesi şeklinde ifade etmektedir. Bu manada büyük ölçekte analiz edilen 11 sektörde kültürel ve kreatif etkinlikler aşağıdaki şekilde UNESCO tarafından tarif edilmektedir.

Tablo 1.7. CCI Endüstrileri Detaylı Açıklamalar.

Reklamcılık	Reklam ajansları	Müzik	Ses kayıt ve müzik yayın endüstrisi, canlı müzik	Radyo	Radyo yayın faaliyetleri
Mimarlık	Mimarlık Firmaları	Film	Film yapımı, post prodüksiyon ve dağıtım	TV	TV programları, prodüksiyon ve yayın kablolu ve uydu dahil
Kitaplar	Fiziksel ve dijital kitap satışları (Bilimsel, teknik ve mekanik kitaplar dahil)	Gazete ve Dergiler	Gazeteler ve dergi yayın endüstrileri (B2C ve B2B haber ajansları)	Görsel Sanatlar	Görsel Sanatlar yaratımı, Müzeler, Fotoğrafçılık ve Tasarım faaliyetleri
Oyun	Video oyun yayıncıları, geliştiricileri ve satıcıları, ekipman satışları	Performans Sanatları	Performans Sanatları aktiviteleri, dans, tiyatro, canlı müzik, opera ve bale vb.		

Yukarıdaki istatistikler kapsamında ifade edilen rakamlar söz konusu sektörlerin bölgesel katkıları bağlamında belirlenmiştir.

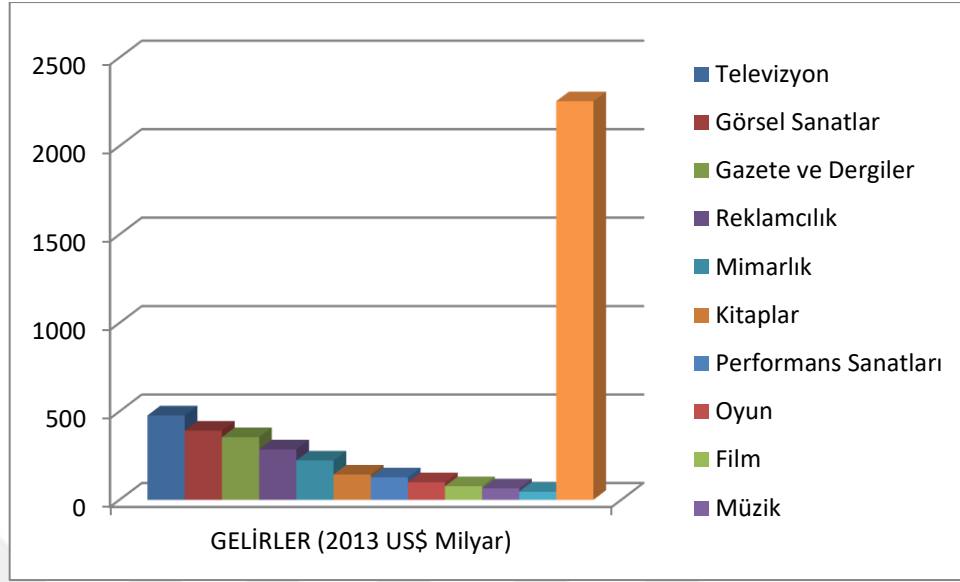

Şekil 2.6. CCI Endüstrilerin İncelendiği Bölgeler

Araştırmanın Bölgesel Analiz hudutları ise yukarıdaki haritada gözlemlendiği ve tarif edildiği biçimde 5 ana bölgeden oluşmaktadır.

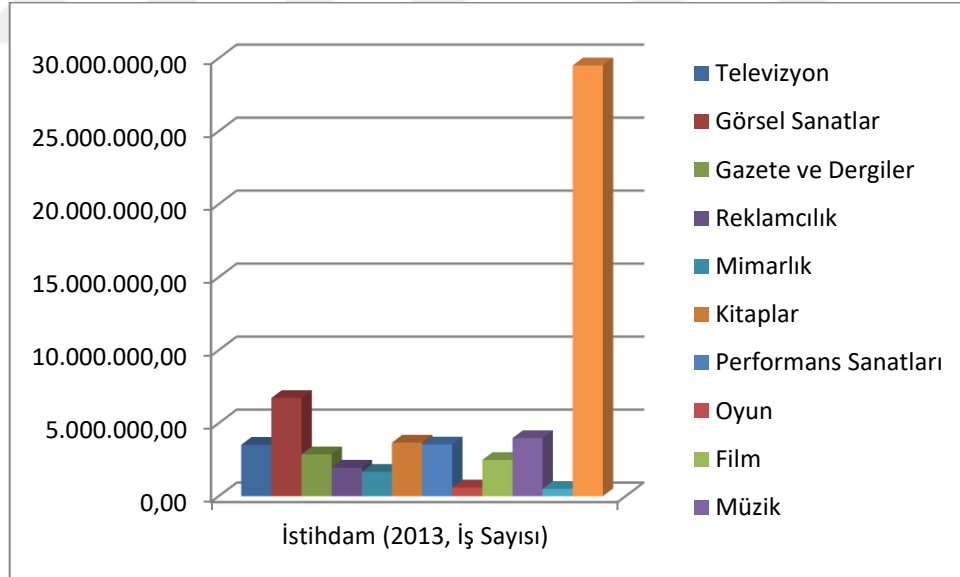
Tablo 2.8. CCI Sektörleri Ayrıntılı Gelirler ve İstihdam Verileri, 2013

CCI SEKTÖRLERİ	GELİRLER (2013 US\$ Milyar)	İstihdam (2013, İş Sayısı)
Televizyon	477	3,527,000.00
Görsel Sanatlar	391	6,732,000.00
Gazete ve Dergiler	354	2,865,000.00
Reklamcılık	285	1,953,000.00
Mimarlık	222	1,668,000.00
Kitaplar	143	3,670,000.00
Performans Sanatları	127	3,538,000.00
Oyun	99	605,000.00
Film	77	2,484,000.00
Müzik	65	3,979,000.00
Radio	46	502,000.00
TOPLAM	2253	29,507,000.00

Şekil 2.7. CCI Endüstrileri Detaylı Sektör Gelirleri.

Yukarıdaki tablolarda ise CCI Sektörlerinin toplam payının dünyada ilgili sektörlere göre oranlandığı yüksek çözünürlüklü ve detaylı bilgiler görülmektedir.

Şekil 2.8. CCI Endüstrileri Detaylı Sektör İstihdam Verileri.

Yukarıdaki tabloya gelince dünyadaki sektörel detaylı gelir kalemlerine denk gelecek şekilde çalışanların sektördeki oransal dağılımını vermektedir. Böylece bölgede söz konusu sahalara gelen gelirler ve alakalı alanlarda çalışanların rakamsal balansı görüntülenebilmektedir.

Dünya nüfusunun zamanla beraber gençleştiği bilgisini veren kaynaklar yeküni popülasyonun 1,8 Milyar seviyesindeki bir bölümünün 2014 yılı itibarıyla 10 ve 24 yaş grubu arasında olduğunu ifade etmektedir. Söz konusu rakamlar o süre zarfında kaydedilmiş rekor rakamlar olarak nitelendirilebilir. Nüfus artış oranlarında sayıları yükselen orta sınıf vatandaşların da istatistikleri kültüre en ilgili nüfusu temsil ettiğini göstermektedir.

Şekil 2.9. Küresel Orta Sınıf Nüfusun Kültürel Alana İlgisi. Kaynak: Hitting the sweet spot: yükselen pazarlarda Orta Sınıftaki artış, EY, 2013: Skolkovo Enstitüsü Artış Gösteren Pazarlar Çalışması, 2013

Kültürel aktivitelerin ikiye katlanmasıyla mesafe kat eden kentleşme, hem gelişmiş, hem de hızlı gelişmekte olan ülkelerde yeni bir sınıfı teşkil eden “Yaratıcı Sınıf” ı oluşturmaktadır. Kentsel Çalışmalar sahasında uzman araştırmacı Richard Florida, süper yaratıcı bilim adamları, sanatçılar, mühendisler, tasarımcılar ve yazarların da arasında bulunduğu kesimin Kültür ve Sanat sektöründeki ivmelenmeyi tetiklediğinin altını çizmektedir. Bu etkinin izlerinin sürülebileceği ilk 10 Dünya kenti sıralaması aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 2.9. Global Kentlerdeki Global Yetenekler, 2014 Kaynak: Global Talen in Global Cities, EY, 2015

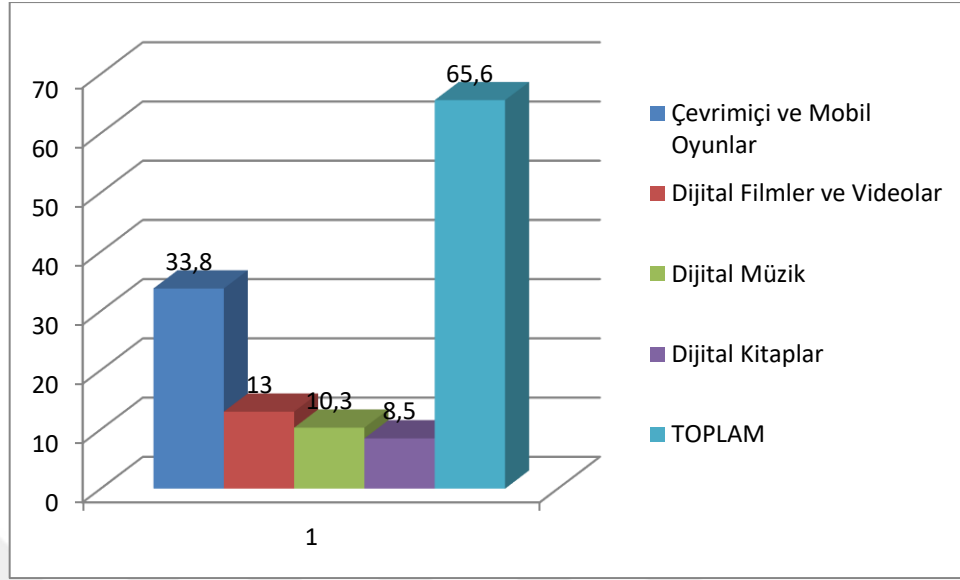
1	New York
2	Londra
3	Paris
4	San Francisco
5	Singapur
6	Sidney
7	Los Angeles
8	Berlin
9	Tokyo
10	Barselona

Bu noktada tez kapsamında en dikkat çekici bölüm dünya çapındaki bu ortalamalar dahilinde kültürel dijital devrimin gerçekliği ve etkileri olacaktır. Bu anlamda da kısaca rakamsal dünya çapında bilgiler verildikten sonra Türkiye ve İstanbul özelinde bilgiler verilecektir.

Dijital ve Kültürel ürünlerin ve hizmetlerin satışlarının 2013 yılında 66 Milyar US\$ değerine ulaştığı ifade edilmektedir. Çevrim içi ve mobil oyunlar satışlarda 33,8 Milyar US\$ düzeyinde paya sahip olurken dünyanın en iyi satan dijital içeriği bölümünde başı çekmektedir. Bunu 13 Milyar US\$ bareminde Dijital Filmler takip etmektedir. Müzik dijital içeriği 10,3 Milyar US\$ düzeyinde seyredirken, Dijital Kitap sektörü ise 8,5 US\$ ile pay sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 2.10. Dünya Çapında Dijital Kültürel İçerik Satışları 2013, US\$ Milyar

Dünya Çağında Dijital Kültürel İçerik Satışları 2013 US\$Milyar	
Çevrimiçi ve Mobil Oyunlar	33.8
Dijital Filmler ve Videolar	13
Dijital Müzik	10.3
Dijital Kitaplar	8.5
TOPLAM	65.6

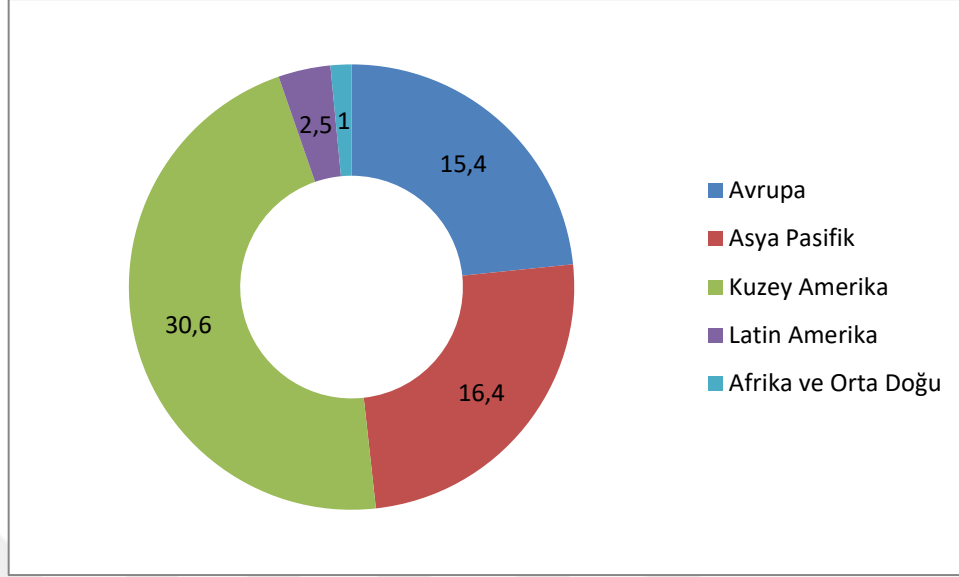
Şekil 2.10. Dünya Çapında Dijital Kültürel İçerik Satışları 2013, US\$ Milyar

Fiziksel satışlardan elde edilen gelirlere nazaran son yıllarda dijital satışlar en çok müzik sektöründe etkisini gösterirken bu etki %45 dolayında bir dönüşüme neden olmuş, çevrimiçi oyun satışlarından ise bu dönüşüm %34 oranında etkisini göstermiştir. Film ve Video sektöründeki fizikselden dijital talebe geçiş ise dünya çapında %24 oranındadır. E-kitaplar global pazarın %7'lik kısmını meydana getirmektedir.

Dijital kültürel ürünlerin bölgesel oranlar itibarı ile satışı 2013 yılı itibarı ile dağılımı aşağıdaki oranlar ile US\$ Milyar düzeyinde ifade edilmektedir. Görüldüğü üzere önemli payı Kuzey Amerika, onun ardından ise Asya Pasifik ve Avrupa almaktadır.

Tablo 2.11. CCI Kıtalara göre Pazar Analizi

Avrupa	15.4
Asya Pasifik	16.4
Kuzey Amerika	30.6
Latin Amerika	2.5
Afrika ve Orta Doğu	1

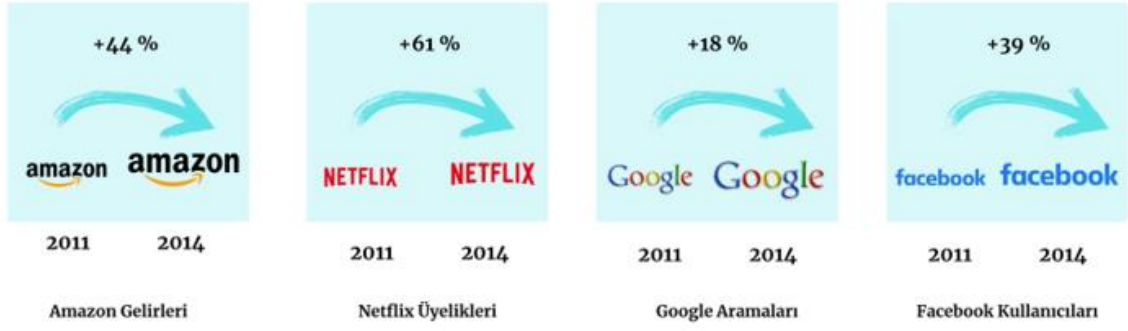

Şekil 2.11. CCI Kıtalaraya göre Pazar Analizi, Kaynak: EY, Kültürel ve Kreatif Pazarlar Analizi 2015

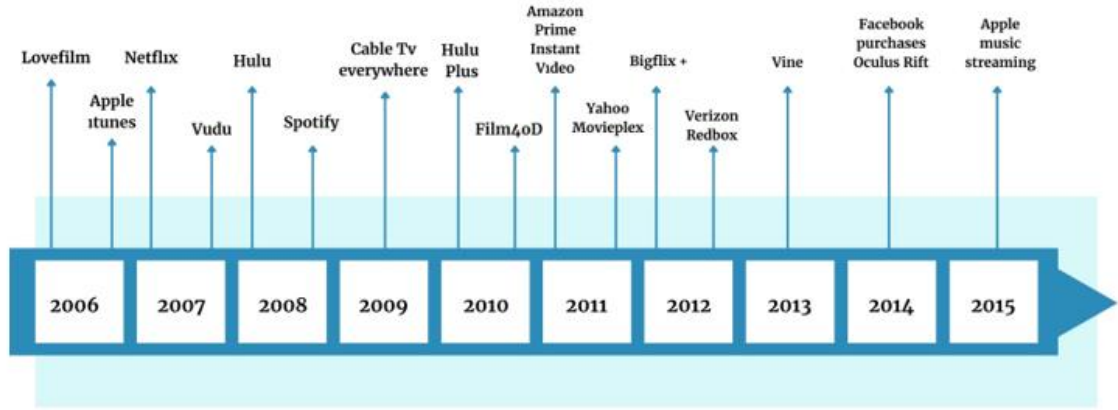
Tüm bu veriler tezin başlığı olan dijital teknolojiler ve bilişim içerikli yetişmiş öğrencilere ve profesyonellere olan ihtiyacı belirgin şekilde ortaya çıkaran önemli faktörler olarak gözler önüne serilmektedir.

Son olarak dijital sektörlerin dünya çapındaki nüfus tarafından ilgi çektiği diğer bazı önemli alanlara da vurgu yapıldıktan sonra değerlendirme Türkiye özeline kayacaktır.

Kültür alanındaki tüketicilerin tüketim davranışlarındaki kaymalar dünya kültür ve kreatif endüstrilerini yeniden şekillendirmektedir. Bununla beraber çevrimiçi ortamlara olan kaymanın hızı ve ölçeği pazardan pazara medya ve eğlence sektörü içinde değişkenlik göstermektedir. Ancak tüm sektörler bu etkiden payını almaktadır. Süregelen teknolojik değişim bu hareketi hızlandırmaya devam edecek ve tüketicileri bu yöne motive etmeyi sürdürecektir.

Şekil 2.12. Amazon Gelirleri, Netflix Üyelikleri, Google Aramaları ve Facebook Kullanıcıları, Kaynak: Yaratıcılık Büyüme Oranları: kültürel ve yaratıcı pazarların AB’nde ölçümü, EY, 2014

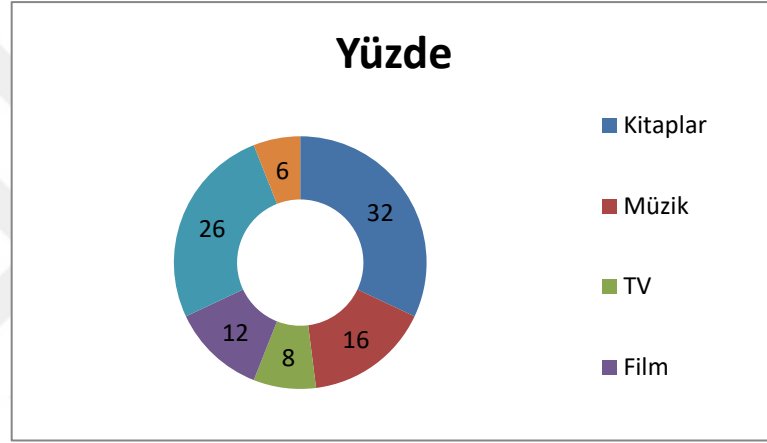
Şekil 2.13. Kullanımı Hızla Artan Dijital Kültürel İçerik, Araçlar ve Ağlar

Yukarıda da görüldüğü üzere 2006 – 2015 yılları arasında Müzikten, Görsel Sanatlara, Film Video içeriğinden daha fazlasına dijital içerik kullanımının Kültür ve Sanat sektöründeki etkisi önemli derecededir.

Burada dikkate alınması gerekli bir diğer husus ise kayıt dışı dijital kültürel içerikten elde edilen gelirler ve bu alandaki istihdam olacaktır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sektörler kayıt dışı şekilde etkisini göstermektedir. Aşağıdaki rakamlar bölgesel ölçekte bazı fikirler verecektir.

Tablo 2.12. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal Dağılımları

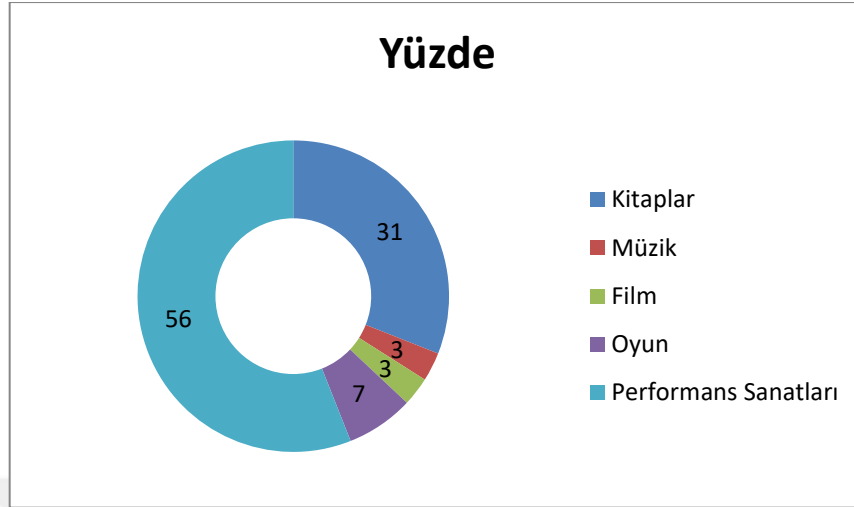
CCI Endüstrisi	Yüzde
Kitaplar	32
Müzik	16
TV	8
Film	12
Oyun	26
Performans Sanatları	6

Şekil 2.14. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal Gelir Dağılımları, Kültürel Ürünlerin ve Hizmetlerin Afrika, Latin Amerika ve Asya Pasifik Ülkelerinde Kayıt Dışı Satışları, 2013 (Kaynak: Kültürel ve Kreatif Pazarlar Analizi, 2015 EY)

Tablo 2.13. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal İstihdam Dağılımları.

CCI Endüstrisi	Yüzde
Kitaplar	31
Müzik	3
Film	3
Oyun	7
Performans Sanatları	56

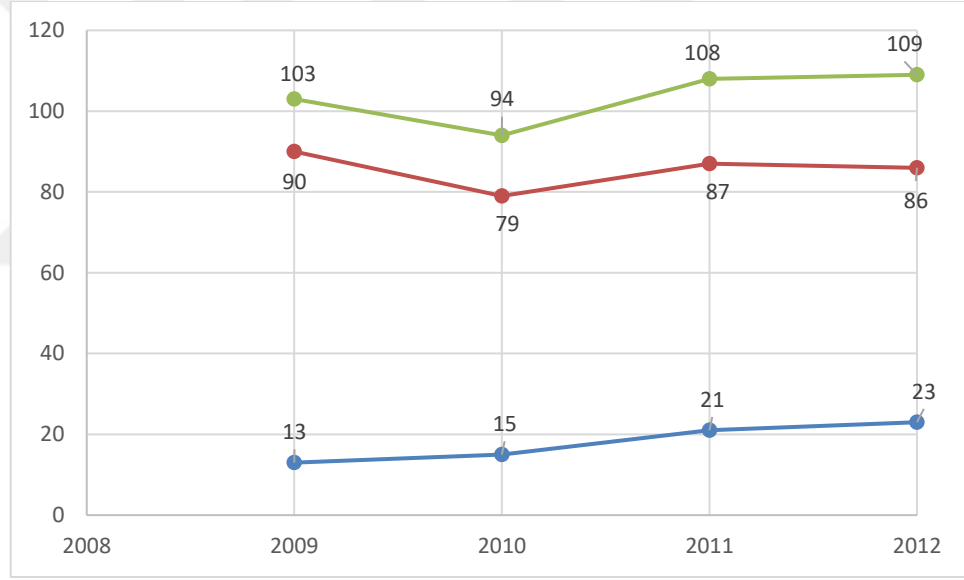
Şekil 2.15. CCI Endüstrileri Kayıt Dışı Detaylı Sektör Oransal İstihdam Dağılımları., 2013 (Kaynak: Kültürel ve Kreatif Pazarlar Analizi, 2015 EY)

Türkiye özelinde Dijital Kültürel ve Kreatif Endüstrilerin yansıması daha çok Müzik Endüstrisi özelinde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de Müzik Endüstrisi gelişmeye açık dinamik bir endüstri olarak tanımlanabilir. Yıllık gelirlerin 2017 yılı itibarı ile 318 Milyon US\$ düzeylerine ulaşması beklenirken, bu rakamın 2012 yılında 267 Milyon US\$ olduğu ve 2008 yılında 262 Milyon US\$ düzeyinde kaldığı görülmektedir. Ancak günümüzde müzik endüstrisindeki teknolojik gelişmeler ile paralel şekilde dijital platformlara kayma söz konusudur. Türkiye dijital etki alanındaki gelişmelerden etkilenmiştir. Türkiye Dijital Pazarı müzik ürünlerini dijitalleştiren telif toplama yönetim toplulukları tarafından yeniden şekillendirilmektedir. Dijital Satışlar gelirleri büyümekte ve bu büyüme sektör gelirinin 2012 yılı itibarı ile %21’ine ulaşmıştır. 2012 yılı itibarı ile muhtelif global dijital müzik şirketleri Türkiye Pazarına girmek için belli adımlar atmışlar ve bu istikamette sözleşmeler imzalamışlardır.

Türkiye nüfusu 2013 yılı sonunda 34 milyon geniş bantlı internet kullanıcısına ve yaklaşık 13 milyon mobil geniş bantlı internet kullanıcısına ulaşmıştır. Daha da ötesinde, müzik yapımcıları yalnızca müziklerin kamusal alanlarda kötüye kullanımına karşı 270 Milyon US\$ düzeyinde telif bedelleri talep etmektedirler. Neticesinde, Türkiye gelecek yıllarda global sıralamalarda bu alanda yukarı basamaklara tırmanma potansiyeline sahiptir.

Örneğin, en çok izlenen YouTube kanalı 2011 yılında Türk Sitesi Mu-Yap 46 Milyon üzerinde gösterim almış Miley Cyrus ve One Direction VEVO kanallarını geride bırakmıştır. Kanalın 2 milyona yakın kayıtlı üyesi bulunmaktadır.

Mu-Yap ayrıca Türkiye'nin fonografik endüstri kolektif yönetim topluluğu sıfatıyla çevrim içi korsanlığa karşı da mücadele etmektedir. Bu amaç istikametinde müzik endüstrisinin birliği sağlanmaya çalışılmakta, dijital lisanslama işlemleri de ileri aşamalara götürülmeye çalışılmaktadır. Aslında, Türkiye Avrupa Kreatif Pazarlarındaki mevcut gelişimlere kendi sistemini adapte etmeyi planlamaktadır. Bu istikamette yeni yönetmelikler ve destek mekanizmaları kreatif endüstrileri geliştirmek için kültürel çeşitliliği ve yaratıcılığı geliştirerek uygulanmaktadır.

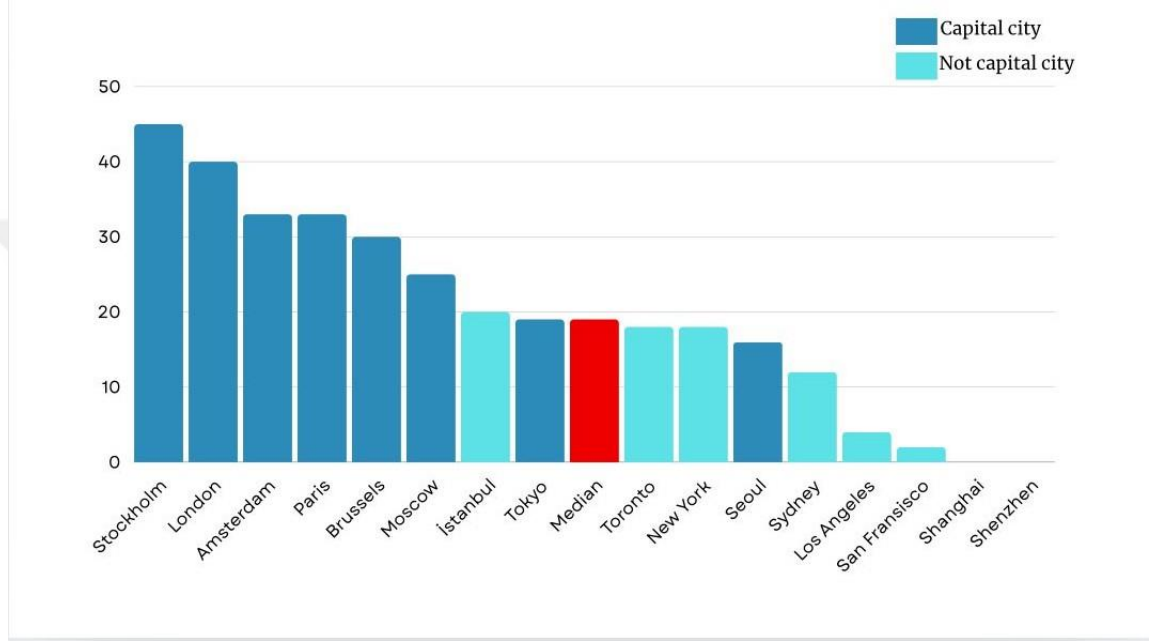

Şekil 2.16. Türkiye Kayıtlı Müzik Pazarında Satışlar, (US\$ Milyon), Kaynak: WIPO 2014

En üst sırada Toplam Satışlar, Onun altında Fiziksel Satışlar ve en Alt bantta ise Dijital Satışlar gösterilmektedir.

Türkiye’de Kültürel ve Kreatif Endüstriler metropol kentlerde ve özellikle İstanbul özelinde bir yığılma göstermektedir. Ankara ve İzmir, Bursa gibi Büyükşehirler de bu sektörden pay alsa ve yaz dönemlerinde Antalya, Ege Bölgesindeki tatil beldelerine de bu Kültürel ve Kreatif Endüstriler kaysa dahi İstanbul özelinde bir inceleme Türkiye’nin Kültürel ve Kreatif endüstriler sahasındaki payına dair önemli bir

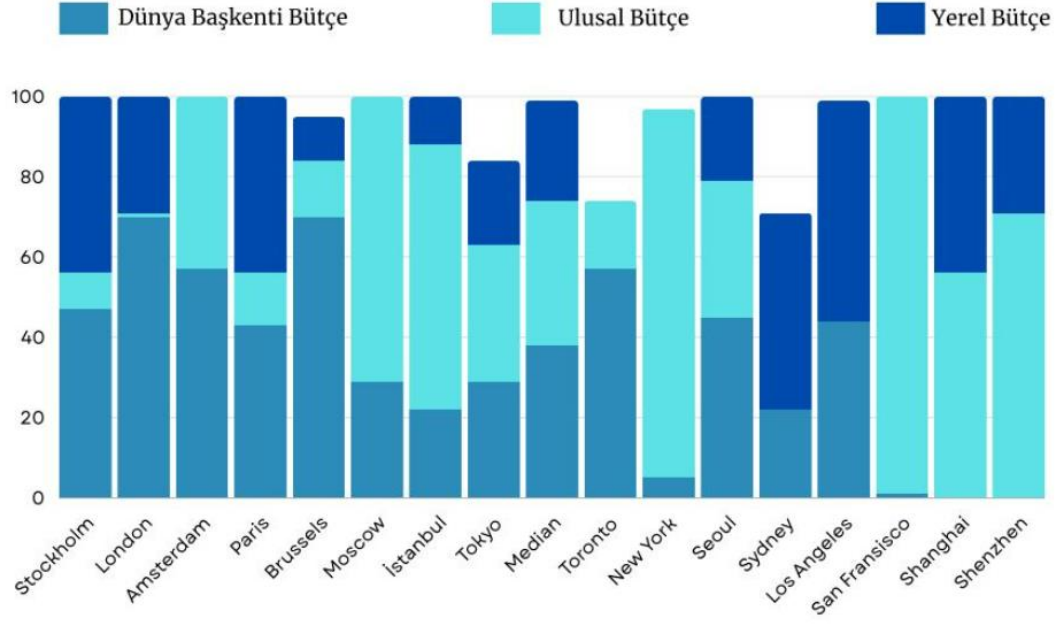
bilgi verecektir. Bu anlamda World Cities Culture Finance Report, 2017 çerçevesinde İstanbul Kültürel finansal yapısına dair önemli rakamlar ve bilgiler verilmektedir. Bu istikamette bazı özet tablo ve bilgilere değinilerek İstanbul özelinde Kültür ve Kreatif Endüstrilerin payı hakkında açıklayıcı bilgiler verilecektir.

Şekil 2.17. Dünya Kentlerine harcanan ulusal kültürel bütçe oranları, 2014-2015

Yukarıda da görüleceği üzere İstanbul Kültür Başkentine harcanan ulusal kültürel bütçenin oranı Stockholm, Londra, Amsterdam, Paris, Brüksel ve Moskova gibi şehirlerinde gerisinde kalmaktadır. Tokyo, New York, Seul, Sidney, Los Angeles, San Francisco, Shanghai gibi şehirleri de geride bırakmakta ve genel anlamda ayrılan bütçenin medyan ortalama değerinin üzerinde kaldığı gözlemlenebilmektedir.

Aşağıdaki tabloda ise dünya kültürel kentlerinin Ulusal, Dünya Başkenti ve yerel fonlamalar harmanında Kültürel bütçeleri 2014-2015 yılları özelinde verilmektedir. Mavi renk ile Ulusal Bütçe, Turkuvaz Renk ile Dünya Başkenti bütçeleri ve lacivert renk ile ise Yerel bütçelerin detayları grafikte gösterilmektedir. Grafik betimlemenin merkezinde ise bu rakamların harmanı toplam bütçe olarak ifade edilmektedir.

Şekil 2.18. Dünya Şehirleri bazında Kültürel Ulusal, Dünya Başkenti ve Yerel Fonlama (Kültürel bazlı kamusal harcamalar, 2014 – 2015)

İstanbul'un doğrudan kamusal fonlama kaynakları Ulusal (%22), Dünya Başkenti (%66) ve Yerel (%12) şeklinde sınıflandırılabilir. Kültüre ayrılmış kamusal doğrudan fonlamanın alt kalemleri ise aşağıdaki şekildedir. Ulusal %22 düzeyindeki pay 103 Milyon USD düzeyine karşılık gelmekte olup, bu payın %48'i Kültür ve Turizm Bakanlığı Hazine Kültürel Organizasyonlarından, %24 Kültürel Miras Koruma fonundan, %28'i ise Vakıflar Genel Müdürlükleri hibelerinden ve kültürel faaliyetlerinden karşılanmaktadır.

İstanbul'un Dünya Başkenti statüsündeki fonlaması %66 düzeyinde olup, bu pay 316 Milyon US\$ düzeyine karşılık gelmektedir. Bu %66'lık payın %46'sı İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültürel Hizmetler bütçesinden, %28'i İstanbul Valilik Başkanlığı Miras ve Müzeler bütçesinden, %26'sı ise İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. tarafından karşılanmaktadır.

Son olarak, İstanbul'un doğrudan kamusal fonlama kaynakları dahilinde Yerel %12'lik pay 60 Milyon US\$'lık bir bütçeyi temsil etmektedir. Bu bütçenin tamamı Yerel 39 ilçe Belediyelerinin bütçesinden karşılanmaktadır. Bu haliyle yalnız İstanbul'un

kamusal CCI Kùltürel ve Kreatif Endüstriler yatırımları dünya CCI gelirlerinin 1/2000'i düzeyindedir denilebilir.

Ulusal düzeyde Bakanlığın toplam Kùltürel bütçesinin %21'i (74 Milyon US\$) 2014-2015 yılında İstanbul'a ayrılmıştır. Bununla birlikte, Kùltürel Varlıklar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Devlet Tiyatroları, Güzel Sanatlar ve Sinema bunun 64 Milyon US\$ kısmını almıştır. Kùltür ve Turizm Bakanlığı harcamalarının üçte biri dolayındaki kısmı hibeler ve proje bazlı fonlamalardan meydana gelmektedir. Örneğin, Sinema Genel Müdürlüğü film prodüksiyonları ve araştırmalar için fonlar teklif etmektedir. Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü ise Uluslararası İstanbul Opera Festivali ve Uluslararası İstanbul Bale Festivali için fonlar teklif etmektedir.

Dünya başkenti düzeyinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi çok sayıda Kùltür Merkezi, Müzeler, Kütüphaneler ve Tiyatrolara İstanbul çapında sahiptir. İBB ayrıca kùltürel sektöre varlık yönünden ve finansal destekte de bulunmaktadır. 2014-2015 yıllarında sanat eğitimleri ve kùltürel etkinliklere 146 Milyon US\$ yatırım ve harcama yapmak suretiyle destek vermiştir.

1989 yılı itibarı ile İBB Kùltür A.Ş.'yi kurmuştur. (İstanbul Kùltür ve Sanatsal Ürünler Birliği) Kurum İBB tarafından sahip olunan kùltürel mekanların idaresinden sorumludur. Ayrıca festivaller ve etkinlikler organize etmekte ve İstanbul kùltürü üzerine araştırmalar gerçekleştirmektedir. 2014-2015 yıllarında İBB 'nin Kùltür A.Ş. bütçesi 82 Milyon US\$ düzeyindedir. Kùltür A.Ş. ayrıca bilet ve kitap satışları kanalı ile gelirler kazanmaktadır.

İstanbul Valiliği ise Valilik Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kanalıyla müzelerin ve tarihi alanların restorasyonu mahiyetinde fonlar vermektedir. Bu fonlama 2014-2015 yıllarında 88 Milyon US\$ düzeyindedir.

Yerel düzeyde ise İstanbul'un 39 ilçesinden her biri Kùltür Müdürlüğü ve Kùltür Dairesine sahiptir. Bu ilçeler kendi Kùltür Merkezlerine sahip olup, yerel Kùltürel Merkezilerini fonlamaktadırlar. Buralarda ücretsiz etkinlikler, rehberli Kùltür Turları, Sanat Eğitimleri ve Kursları, Okuma Günleri, Çocuk Oyunları, Toplumsal Kutlamalar gibi etkinlikler gerçekleştirilmektedir. 2014 -2015 yıllarında ilçe belediyeleri yaklaşık

olarak 60 Milyon US\$ düzeyindeki bir meblağı kültür merkezlerine ve bunların etkinliklerine yönlendirmiştir.

Bu bahsi geçen organlar haricindeki kamusal organlar da 2014 – 2015 yıllar itibarı ile ilave 7.5 Milyon US\$ düzeyinde bir destekte bulunmuştur. Bu miktar da İstanbul'un doğrudan kültürel bütçesinin %1.5 düzeyindeki kısmına tekabül etmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Tanıtım Fonu İstanbul'da 2014 – 2015 yıllarında 28 kültürel etkinlik fonlamıştır. İstanbul Ticaret Odası da düzenli olarak fon desteğini kente sağlamaktadır. İki kurumun destekleri ilgili senelerde 6 Milyon US\$ düzeyindedir.

İstanbul Kalkınma Ajansı (ISTKA), Kalkınma Bakanlığına bağlı yerel bir ajanstır. Kamusal, Özel Sektör ve STK'lara teknik destek ve fon desteği sağlamaktadır. 201 yılından bu yana yaratıcı ekonomi odaklı, kültürel miras odaklı ve İstanbul'un Kültürel Ekonomisi destekli pek çok projeye destek vermiştir. Türk Sineması ve İstanbul Atölyeleri konulu çalışmalar gerçekleştirmiştir.

Doğrudan olmayan kamusal fonlama ve özel sektör fonlaması ise İstanbul'un diğer kaynağını teşkil etmektedir. Ulusal Yasa çerçevesinde uygun Kültürel Organizasyonlar Hazine Bakanlığından destek alabilmektedirler. Bu destekler tesisat faturaları ve işçi sosyal sigortaları gibi düzeylerdedir. Ayrıca sponsorluk ile iş birliği sağlayan kurumlar bu destekleri vergiden muaf hale getirebilmektedirler.

Bunun yanı sıra Bankalar ve Büyük Kuruluşlar ve onların Vakıfları İstanbul'un Kültür ve Sanat Faaliyetlerini fonlayan en önde gelen özel sektör fonlayıcıları olarak ön plana çıkmaktadırlar. Festivaller ve Etkinlikler sıklıkla kurumsal sponsorluklar almaktadırlar. Örneğin Koç Grubu son 10 yıldır İstanbul Bienalinin sponsorluğunu gerçekleştirmektedir.

IKSV (İstanbul Kültür ve Sanat Vakfı) İstanbul'daki yüksek profilli Kültür Vakıfları arasında yer almaktadır. Aralarında Uluslararası İstanbul Film Festivali, Uluslararası Tiyatro Festivali, İstanbul Bienalinin de bulunduğu festivallerin yapımcılığını üstlenmektedir. Bu kurumun özel fonlama meblağı 2014 yılı itibarı ile 17,5 Milyon US\$ düzeyindedir.

Son olarak yeni alternatif fonlama imkanları da İstanbul özelinde yer almaktadır. SAHA, ARTER vb. gibi oluşumlar sanatçıları kolektif projelerde düzenli şekilde

desteklemektedir. Fongogo yeni bir Crowd Fonlama Platformu olup, sekiz farklı kültürel proje bu platform kanalı ile 78,350 US\$ alacak şekilde desteklenmiştir. Bu projelerin çoğu kuvvetli sosyal bir odağa sahiptir. Örneğin, köylerde açık hava sineması kurulumunun gerçekleştirilmesi gibi maksatlar ile genç insanların sanat programlarını desteklemek gibi. Projeler nadiren tamamen Crowd Fonlama modeli ile desteklenmektedir. Ancak bu platform yeni bir fonlama sistemi ve olanağı yaratmaktadır.

2.3.Pandemi Sonrası Dünya ve Türkiye Ekonomisi ve Yaratıcı Kültürel Endüstriler Sektörüne Yatırımların Karşılaştırması

Pandemi sonrası Dünya ve Türkiye Ekonomisi ve Yaratıcı Kültürel Endüstriler sektöründe durumun ve yatırımların karşılaştırılması için aşağıdaki raporlardan istifade edilmiştir:

- Reshaping Policies For Creativity / Addressing Culture as a Global Public good / Executive Summary – 2022 // Yaratıcılığa Yönelik Politikaları Yeniden Şekillendirmek / Kültürün Küresel bir kamu malı olarak ele alınması – Yönetici Özeti – 2022
- How to revive the post-pandemic creative and cultural industries / Future of Society – World government Summit – 2022 // Pandemi sonrası yaratıcı ve kültürel endüstrileri / Toplumun geleceği nasıl canlandırılır / Dünya Hükümetler Zirvesi – 2022
- The impact of COVID-19 pandemic on creative industries, cultural institutions, education and research // COVID-19 salgınının yaratıcı endüstriler, kültür kurumları, eğitim ve araştırma üzerindeki etkisi
- Cultural and creative industries in the face of COVID-19 / An economic impact Outlook June 2021 // COVID – 19 karşısında kültürel ve yaratıcı endüstriler Ekonomik Etki Görünümü Haziran 2021

2020 yılı itibarı ile kültürel ve yaratıcı endüstrilerin gelirlerindeki kayıplar farklı ülkeler arasında yaklaşık %20 ila %40 arasında değişmektedir. Kültürel ve Kreatif Endüstrilerde Covid-19 pandemisi sırasında küresel iş kayıplarının 2020 yılı itibarı ile 10 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler

2022 yılı itibarı ile küresel ekonomiye, GSMH'nın %3,1'ine ve tüm istihdamın %6,2'sine önemli ölçüde katkıda bulunmaktaydı. Pandemi, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki yatırım açığını arttırmıştı. Konumu ne olursa olsun, COVID-19 salgını gelir, iş ve geçim kaynaklarında kayıplara yol açtı ve görsel-işitsel pazarda sistematik sorunları ortaya çıkardı. Mekan ve mekanlardaki fiziksel deneyimlere en çok bağımlı olan kültürel ve yaratıcı endüstriler, göreceli olarak en keskin ekonomik kayıplara maruz kalmıştı. Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin ekonomik katkısındaki en büyük mutlak düşüşler, bu endüstrilerin yoğun olarak yoğunlaştığı mega şehirlerde ve diğer büyük kent merkezlerinde gözlemlenmişti. Serbest meslek sahipleri, diğer kültürel ve yaratıcı çalışan kategorilerine göre daha yüksek düzeyde gelir kaybı ve işsizlik yaşadı. Avrupa Kültür Vakfı, hükümetleri 7,3 milyon çalışanı için sosyal korumayı dikkate almaya çağırıyordu. Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi raporu, salgının görsel-işitsel sektörün gelirlerinde %10'luk bir düşüşe yol açtığını öne sürmektedir. Reklam segmentinde ise pandemi izleyici artışına yol açsa da izleyicilerin ekonomik refahının genel olarak azalması nedeniyle sektörün TV reklam gelirleri yüzde 15-20 oranında düşmüştü. Müzik endüstrisi, özellikle canlı müzik endüstrisi bağlamında, COVID-19 salgınından özellikle etkilendi. Çevrimiçi yayın, ulusal karantina sırasında ve sosyal mesafe kuralları sırasında canlı müzik performansı faaliyetini sürdürmenin doğal tepkisi haline gelmişti. 2016'dan 2021'e kadar çevrimiçi aktivitede patlama yaşandı. Netflix'te dakika başına izlenme oranı 69.444 ile 584.222 arasında, Spotify'da ise dakika başına dinlenme oranı 38.052 ile 196.917 arasında değişmekteydi. Küresel müzik gelirleri büyük ölçüde müzik akışı nedeniyle %7 arttı. Unesco Genel Direktörü, küresel müzik endüstrisinin tahminen 10 milyon dolarlık sponsorluk kaybıyla karşı karşıya olduğunu ve yayıncılık sektörünün en az %7,5 oranında daralmaya hazır olduğunu belirtiyordu. Pandemi nedeniyle yeni bir genişleme dalgası yaşayan dijital platformlar, sektörlerin büyümesine katkı sağladı. Kitap fuarlarının ve sektör etkinliklerinin iptal edilmesi, uygulanan karantina önlemleri ve küresel tedarik zincirlerinin bozulması nedeniyle küresel yayıncılık satışları ağır darbe almıştı. Küresel kitap yayıncısı pazarı, kitapçıların kapanması ve bağımsız kitapçılar ve kütüphaneler için halihazırda zorluklara neden olan e-kitap gibi dijital platformların yükselişiyle ilgili mevcut

sorunların bir sonucu olarak 2020 yılında 7 milyar dolara kadar gerilemişti. ICOM 2020 verilerine göre müzelerin %90'ı Pandeminin en yoğun olduğu dönemde geçici olarak kapanmıştı. %13'ü ise sürekli kapanma tehlikesi ile karşı karşıyaydı. Arap dünyasında %39, Asya'da %27, Afrika'da %24, Latin Amerika ve Karayipler'de %12, Kuzey Amerika'da %10, Avrupa'da %8 oranında müzeler kapanmıştı. Avrupa'daki müzelerin %26'sı, Arap Ülkelerindeki müzelerin %7'si ve Afrika'daki müzelerin %5'i dijital içerik sağlamaktaydı. İtalya'da pandemi sürecinde Mart 2020 itibarı ile 7000 performans sanatları etkinliği iptal edilirken, Brezilya'da ise 8100 müzik performansı aynı tarih itibarı ile iptal edilmişti. 2020 itibarı ile görsel sanatlar sahasında 13 bienal ve büyük etkinliğin üçünden biri iptal edildi. Üçte ikisi ise fiziksel ya da dijital olarak gerçekleştirildi. Dünyada 2020 yılı itibarı ile 13 uluslararası kitap fuarı planlanmıştı. Sadece bir tanesi planlandığı gibi gerçekleştirildi. Yarısı ise ertelendi. 2020 yılı itibarı ile televizyon programlarının %60'ı gecikti ve %65'i de durduruldu. Tasarım ve Yaratıcı hizmetlerin üçünden biri iptal edildi.

Netice itibarı ile 2020 yılında kültürel ve yaratıcı endüstrilerin gelirlerindeki kayıplar farklı ülkeler arasında yaklaşık %20 ila %40 arasında değişmekteydi. Bu kayıplar Afrika'daki bölgelerde %38, Avrupa'da örneğin Birleşik Krallık'ta %30, Fransa'da %25, Almanya'da %23 düzeyindeydi. Kuzey Amerika'da söz konusu kayıplar %27 boyutundaydı. MERCOSUR, UNESCO, IDB, SEGIB ve OEI 2021 raporlarına göre Güney ve Orta Amerika'da bildirildiği üzere Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler'in %52'si gelirlerinde 2020 yılında %80 düzeyinde düşüş yaşamıştı. Dünya Bankaları verileri ise 2020 senesi itibarı ile Kültürel ve Yaratıcı Endüstriler sahasında Amerika'nın 750 Milyar USD kayba uğradığını göstermekteydi. Bu kayıp Polonyada 596 milyar USD, Tayland'ta 543 milyar USD ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde 421 milyar USD düzeyindeydi.

Bunun sonucunda Müze sektöründen, performans sanatları ve müzik sektörüne, görsel sanatlardan kitap sektörüne, ses – görsel ve etkileşimli medyaya, tasarım ve yaratıcı hizmetlere tüm sahalarda önemli mali kayıplar ve istihdam kayıpları bu süreçte yaşanmıştır.

Hükümetler bu sorunları kültür sahasında vergi indirimleri uygulayarak, gelir vergisi oranını düşürerek, KDV oranını düşürerek, işyeri kiralarını kısmen ödeyerek ya da indirime giderek, bütçe ve fon desteği sunarak desteklemişlerdir. Almanya, Avrupa'nın en büyük kültürel destek paketi olmayan halen devam eden 50 milyar €'luk bütçeyi ayırmıştır.

3. TÜRKİYE'DE SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRMESİ

Türkiye'de Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans Bölümü bulunan üniversiteler, kuruluş yıllarına göre şu şekildedir: Yıldız Teknik Üniversitesi, Türkiye'nin ilk Sanat ve Tasarım Fakültesi'ni 1997 yılında kurarak 1998-1999 akademik yılında ülkenin ilk Sanat Yönetimi lisans programına başlamıştır. Vakıf üniversiteleri içinde ise ilk Sanat Yönetimi bölümü 1998 yılında Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde açılmıştır.

İstanbul Kültür Üniversitesi 2002 yılında Sanat ve Tasarım Fakültesi bünyesinde Sanat Yönetimi bölümünü açarken, 2003 yılında İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde Sanat ve Kültür Yönetimi adı altında eğitim vermeye başlamıştır. İstanbul Okan Üniversitesi 2006 yılında Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde Sanat ve Tasarım Yönetimi bölümü adıyla öğretime başlamış, daha sonra adını Sanat ve Kültür Yönetimi olarak değiştirmiştir. 2016-2017 eğitim yılı itibarıyla öğrenci kabulünün durdurulduğu görülmektedir.⁷ İstanbul Bilgi Üniversitesi İletişim Fakültesi bünyesinde ise Sanat ve Kültür Yönetimi bölümü eğitime devam etmektedir.

İstanbul Aydın Üniversitesi 2008 yılında Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde Sahne ve Gösteri Sanatları Yönetimi bölümü adıyla öğretime başlarken, bölümün adı 2011 yılında Sanat Yönetimi şeklinde değişmiştir.⁸ İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi bünyesinde 2010 yılında Sanat Yönetimi adıyla açılmış ancak öğrenci kabulüne başlamamış, daha sonra Sahne Sanatları adı altında faaliyet göstermiştir.

İstanbul dışında devlet üniversitesi bünyesinde açılan ilk Sanat Yönetimi bölümü Düzce Üniversitesi Sanat, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'nde 2019 yılında kurulmuş, ancak öğrenci kabulü gerçekleşmemiştir. 2023-2024 yılı itibarıyla Türkiye'de Sanat ve Kültür Yönetimi lisans programına öğrenci kabulü sürdüren üç üniversite bulunmaktadır: Devlet üniversitesi olan Yıldız Teknik Üniversitesi ile vakıf üniversiteleri olan İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi. İstanbul Kültür

⁷ Öztürk, Y., & Kurt, B. (2020). Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitimi: Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Giriş Denemesi. Yedi(23), 45-57. <https://doi.org/10.17484/yedi.611731>

⁸ Öztürk, Y., & Kurt, B. (2020). Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitimi: Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Giriş Denemesi. Yedi(23), 45-57. <https://doi.org/10.17484/yedi.611731>

Üniversitesi ve İstanbul Aydın Üniversitesi ise mevcut öğrencileri ile eğitimlerine devam etmektedir.⁹

Dolayısıyla Türkiye’de Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans öğretimi müfredatlarının analizinde öğrenci kabulünü sürdüren ve mevcut öğrencileri ile eğitimlerine devam eden yukarıda bahsi geçen beş üniversite dikkate alınmıştır.

Tablo 3.1. Türkiyede Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler ve Bölüm adları

	Üniversite Adı	Bölüm Adı
1	Yıldız Teknik Üniversitesi	Sanat Yönetimi
2	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Sanat ve Kültür Yönetimi
3	Yeditepe Üniversitesi	Sanat ve Kültür Yönetimi
4	Aydın Üniversitesi	Sanat Yönetimi
5	İstanbul Kültür Üniversitesi	Sanat Yönetimi

Türkiye’de örgün lisans öğretimi veren üniversitelerin yayımladığı web sitelerinde yer alan bilgilere göre, mezun olabilmek için teorik, uygulama ve laboratuvar içerikli çeşitli dersleri başarılı bir şekilde tamamlamak gerekmektedir. Bu derslerin başarıyla tamamlanmasıyla elde edilen AKTS (ECTS) toplam mezuniyet kredilerinin ortalama 240 AKTS’ye ulaşması beklenmektedir. Bu da genellikle 4 yıl süren bir lisans öğrenimi boyunca her dönem yaklaşık 30 AKTS’lik dersi başarıyla tamamlamak anlamına gelmektedir.

Avrupa Kredi Transfer ve Biriktirme Sistemi (AKTS), öğrenci merkezli ve öğrencinin iş yüküne dayalı bir kredi sistemidir. Öğrencinin bir dersi başarıyla tamamlayabilmesi için yapması gereken tüm çalışmaları (teorik dersler, uygulamalar, seminerler, bireysel çalışmalar, sınavlar, ödevler vb.) kapsayan bir birimdir. Türkiye, bu sisteme 19 Mayıs 2001 tarihinde Prag Bakanlar Konferansı’nda Bolonya sürecine katılan 33 ülkeden biri olarak dahil olmuştur.¹⁰

Yukarıda lisans bölümü mezuniyeti için gerekli olan kredi sistemi ve kredi sistemlerinin hesaplanış şekli açıklanmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmamız

⁹ Öztürk, Y., & Kurt, B. (2020). Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitimi: Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Giriş Denemesi. Yedi(23), 45-57. <https://doi.org/10.17484/yedi.611731>

¹⁰ <https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir>

kapsamında; müfredat derslerinden Zorunlu, Ortak, Alan içi ve Alan dışı dersler, kredi değerleri ve ders içerik çıktılarına göre dikkate alınmıştır. Bu dersler Dijital Okuryazarlık, Dijital Beceriler vb. başlıklar temelinde ele alınacaktır.

Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi, dört ana ders kategorisine ayrılır: Zorunlu Dersler, Ortak Dersler, Mesleki Seçimlik Dersler ve Alan Dışı Seçimlik Dersler. Zorunlu Dersler, mezuniyetle doğrudan ilişkili mesleki derslerdir. Ortak Dersler ise genel kültürü ve ortak yetkinlikleri geliştirmeye yöneliktir ve Türkçe, İngilizce, Mesleki İngilizce ve Atatürk İlke ve İnkılapları Tarihi gibi dersleri içerir. Mesleki Seçimlik Dersler, mesleki yetkinliği artıran derslerdir ve belirli koşullar altında öğrencilerin alternatifler arasından seçebileceği derslerdir. Alan Dışı Seçimlik Dersler ise mezuniyet odaklı mesleki dersler içermez; disiplinler arası bir bakış açısı kazandıran dersleri kapsar. Seçmeli dersler öğrenci tarafından bilinçli tercih edildiğinde lisans düzeyinde nispeten belirli bir alanda uzmanlaşmaya yönelik sonuçlar verebilir.

Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans programında, bu sınıflandırma sanatsal, işletme-yönetim ve bilişim içerikli olmak üzere üç farklı kategoriye ayrılan dersleri içerir. Bu üç kategorideki dersler de yine zorunlu ders havuzuna da, ya da mesleki seçimlik ders havuzuna da dahil olabilir.

Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Alanında Lisans eğitimi veren üniversitelerden mezuniyet kriterini sağlamak için toplamda elde edilmesi gereken AKTS rakamları aşağıdaki sınıflandırma çerçevesinde değerlendirilebilir.

Tablo 3.2. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversitelerden mezun olma kriterini sağlamak için elde edilmesi gerekli AKTS değerleri

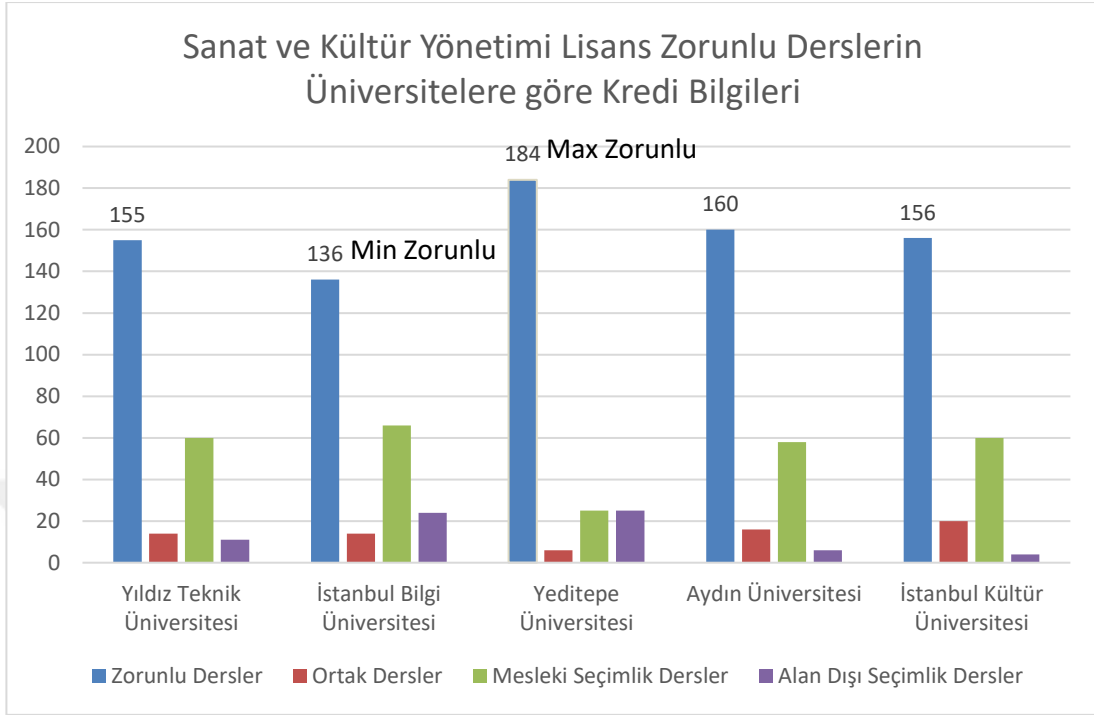
	Üniversite Adı	Bölüm Adı	Toplam Mezuniyet AKTS değeri
1	Yıldız Teknik Üniversitesi	Sanat Yönetimi	240
2	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Sanat ve Kültür Yönetimi	240
3	Yeditepe Üniversitesi	Sanat ve Kültür Yönetimi	240
4	Aydın Üniversitesi	Sanat Yönetimi	240
5	İstanbul Kültür Üniversitesi	Sanat Yönetimi	240

Yukarıdan da görüleceği üzere Uluslararası akreditasyonu sağlamak maksadıyla üniversitelerin Toplam mezuniyet AKTS değerleri 240 olup tüm üniversitelerde benzer şekildedir.

Bu noktada üniversitelerin Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümlerindeki mezuniyet içeriklerindeki farklılığı yakalamak için toplam 240 AKTS değerindeki derslerin ne kadarının Zorunlu Dersler, Ortak Dersler, Mesleki Seçimlik Dersler ve Alan Dışı Seçimlik dersler olduğunun incelenmesi gerekliliği görülebilir. Bu analiz neticesinde aşağıdaki bilgiler özet şekilde tespit edilebilir.

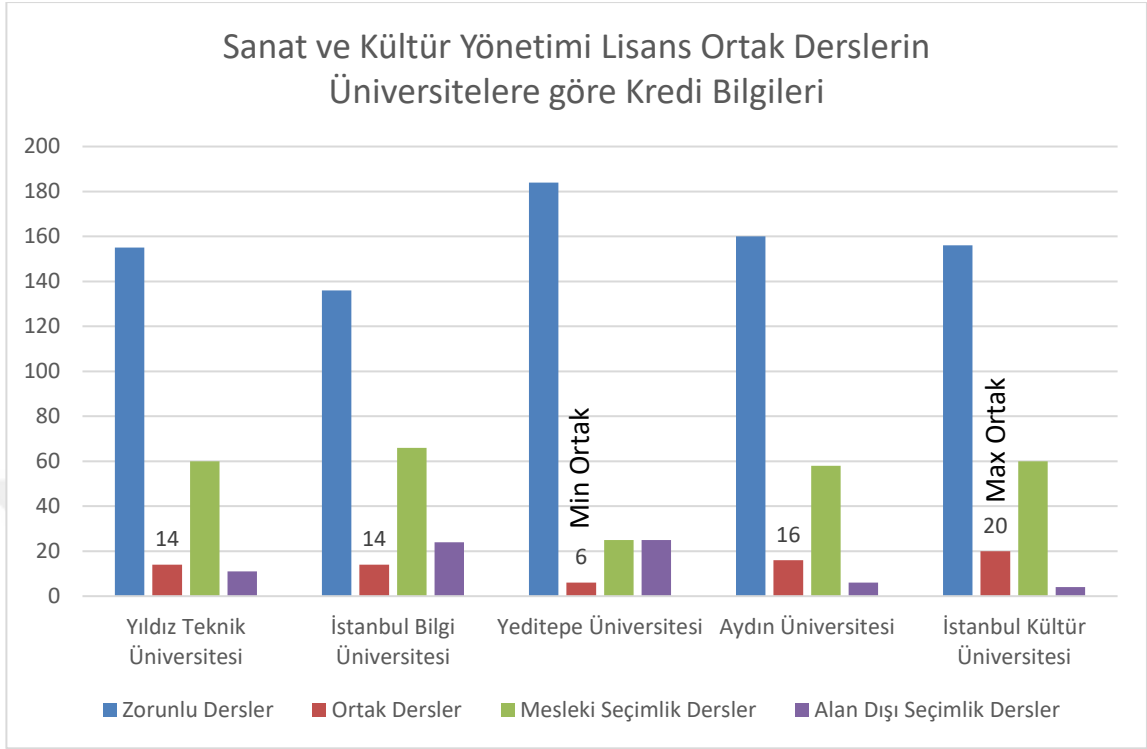
Tablo 3.3. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversitelerin Zorunlu, Ortak, Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçimlik Ders Dağılımları

	Üniversite Adı	Bölüm Adı	Mezuniyet AKTS değeri	Zorunlu Dersler	Ortak Dersler	Mesleki Seçimlik Dersler	Alan Dışı Seçimlik Dersler
1	Yıldız Teknik Üniversitesi	Sanat Yönetimi	240	155	14	60	11
2	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Sanat ve Kültür Yönetimi	240	136	14	66	24
3	Yeditepe Üniversitesi	Sanat ve Kültür Yönetimi	240	184	6	25	25
4	Aydın Üniversitesi	Sanat Yönetimi	240	160	16	58	6
5	İstanbul Kültür Üniversitesi	Sanat Yönetimi	240	156	20	60	4

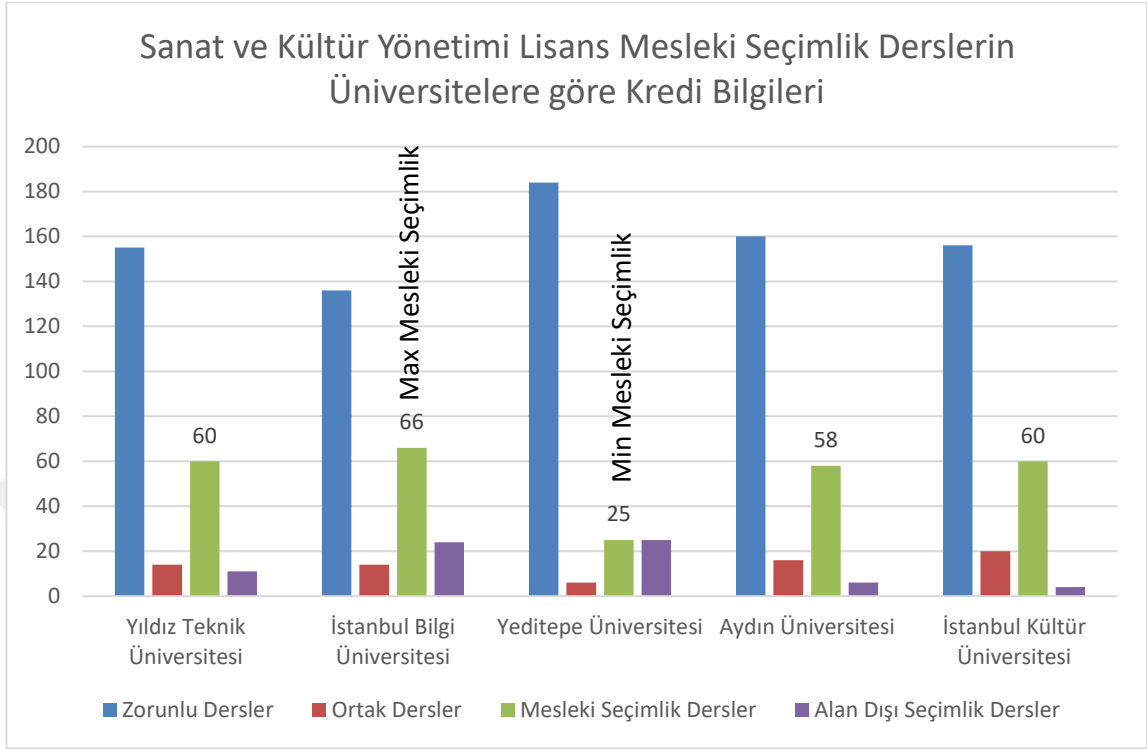
Şekil 3.1. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Zorunlu Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Yukarıdaki bilgiler ışığında Zorunlu Ders kredisi en yüksek Sanat ve Kültür Yönetimi bölümünün 184 AKTS ile Yeditepe Üniversitesinde, en düşük Zorunlu Ders Kredisine sahip Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümü'nün ise 136 AKTS ile İstanbul Bilgi Üniversitesinde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle yüksek Zorunlu Ders AKTS'sine sahip bölümün seçmeli dersler yardımı ile esnek şekilde biçimlendirme olasılığının o denli daha zor ve düşük olduğu söylenebilir.

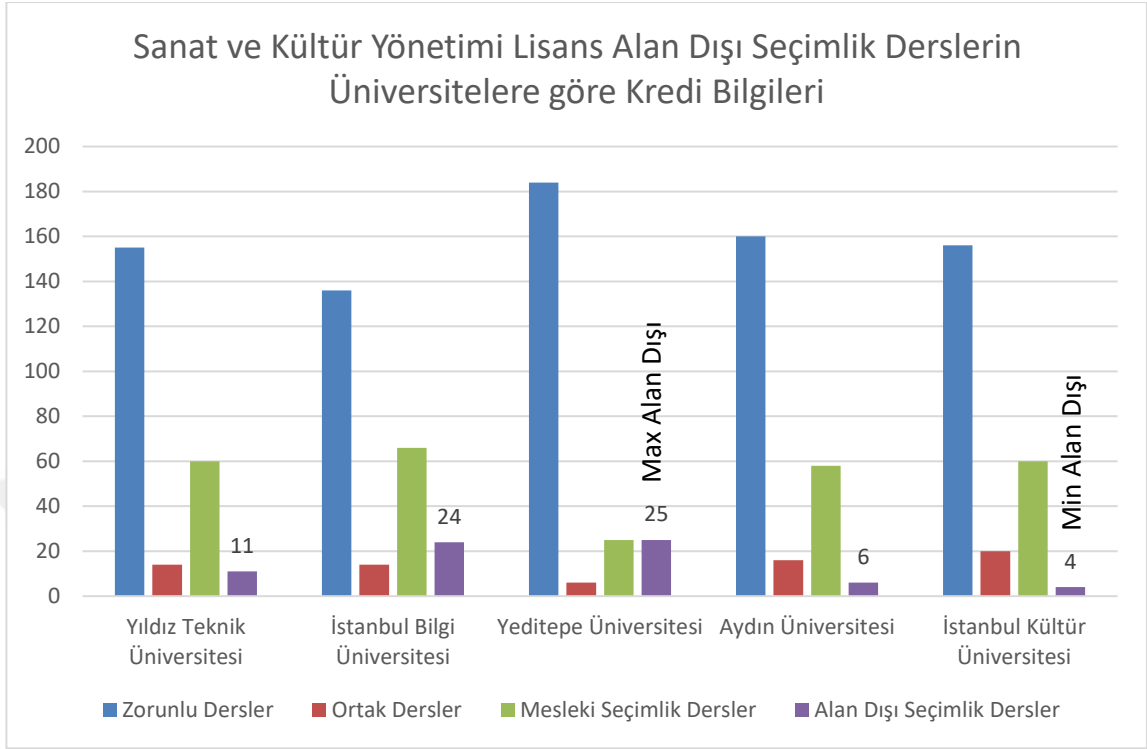
Şekil 3.2. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Ortak Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Bunun yanında 20 AKTS ile en yüksek Ortak Ders kredisinin İstanbul Kültür Üniversitesinde, 6 AKTS ile en düşük Ortak Ders Kredisinin Yeditepe Üniversitesinde olduğu görülmektedir. Buradan çıkarılacak sonuç Ortak Ders kredileri etkisiyle İstanbul Kültür Üniversitesinin mesleki AKTS içeriğinin azaltıcı istikamette etkileniyor olduğudur. Yeditepe Üniversitesinde ise 6 AKTS ile en düşük Ortak Ders kredisine sahip Ortak Dersler bulunması mesleki zorunlu ve seçmeli derslere daha esnek bir alan açmaktadır. Yine Ortak Derslerin Yabancı Dil, Türkçe ve Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi noktasında tüm bölümlerde buluşması nedeniyle Ortak Ders kredilerinin yüksek olduğu okulların mesleki eğitim açısından dezavantaj teşkil ettiği vurgulanabilir.

Şekil 3.3. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Mesleki Seçimlik Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Mesleki Seçimlik Dersler göz önünde bulundurulduğunda 25 AKTS ile en düşük orana sahip bölümün Yeditepe Üniversitesinde olduğu, 66 AKTS ile ise en yüksek orana sahip bölümün İstanbul Bilgi Üniversitesinde yer aldığı görülmektedir. Bu durum yalnız Mesleki Seçimlik Derslerin oranı göz önünde bulundurulursa Yeditepe Üniversite Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümünde Mesleki Dersler ile donanımlı bir öğrenci olma ihtimalinin çok düştüğü gibi yorumlanabilir. Ancak Ortak Derslere ait AKTS rakamları Zorunlu Ders AKTS rakamları ile beraber ele alındığında, Mesleki Seçimlik Derslerdeki düşük oranın Yeditepe Üniversitesinde Zorunlu Ders oranı ile dengelendiği ifade edilebilir. Bu istatistiklerden çıkarılacak en anlamlı sonuç Yeditepe Üniversitesinde mesleki derslerin zorunlu olarak idare tarafından şekillendirildiği, öğrencinin tercihinin ise esnek bir hareket alanının diğer üniversitelere nazaran neredeyse üçte biri oranında bırakıldığı olacaktır.

Şekil 3.4. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Alan Dışı Seçimlik Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Son olarak ise Alan Dışı Seçimlik dersler göz önünde bulundurulduğunda en düşük oranın 4 AKTS ile İstanbul Kültür Üniversitesinde, en yüksek oranın ise 25 AKTS ile Yeditepe Üniversitesinde olduğu görülmektedir. Düşük oran İstanbul Kültür Üniversitesi gibi Aydın Üniversitesinde de söz konusudur. Yüksek oran da aynı şekilde Yeditepe Üniversitesinde olduğu gibi İstanbul Bilgi Üniversitesinde de söz konusudur. Yıldız Teknik Üniversitesi bu noktada 11 AKTS ile ortalama bir kredide karar kılmış görülmektedir. Çıkarılacak sonuç Aydın Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesinin Sanat Yönetimi Lisans programlarının Alan Dışı dersler ile Disiplinler arası bir transkript buluşmasına olanak sağlamayı öngörmediği olabilir. Aksine İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi Sanat Yönetimi Lisans programlarında Alan Dışı Seçmeli derslerin en yüksek AKTS oranlarına sahip olması bu iki üniversitede de Disiplinler Arası bir etkileşime olanak sağlamayı bu kurumların önemli bulduğunu göstermektedir.

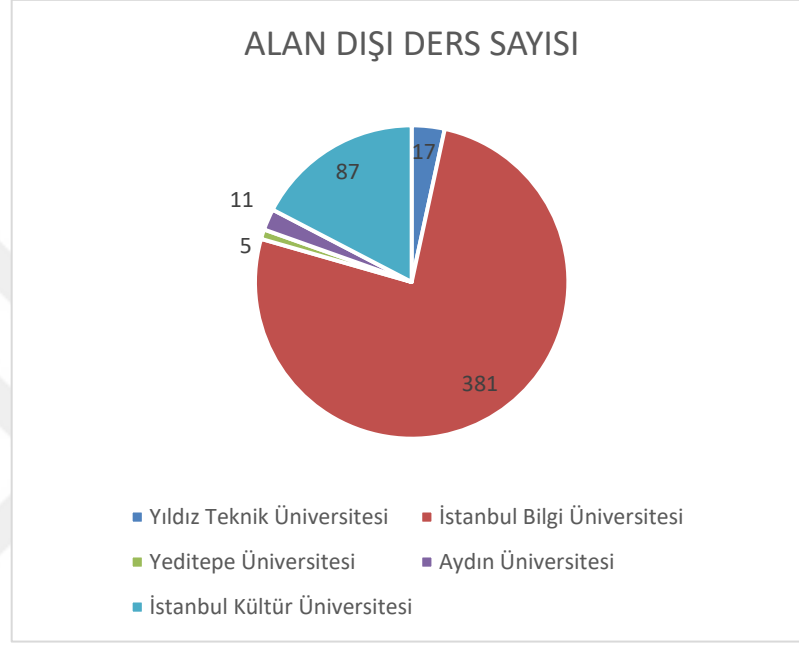
Tablo 3.4. Üniversitelere göre Lisans Alan Dışı ve Seçmeli Mesleki Ders Sayı ve AKTS Değerleri karşılaştırması

Üniversite Adı	Alandışı Seçimlik Ders Sayısı (Seçenek)	Alandışı Seçimlik Ders AKTS	Mesleki Seçimlik Ders Sayısı (Seçenek)	Mesleki Seçimlik Dersler AKTS
Yıldız Teknik Üniversitesi	17	11	46	60
İstanbul Bilgi Üniversitesi	381	24	41	66
Yeditepe Üniversitesi	5	25	10	25
Aydın Üniversitesi	11	6	18	58
İstanbul Kültür Üniversitesi	87	4	38	60

Bu esneklik ve geniş bakış açısıyla yaklaşımı teyit eden bir diğer değerli istatistik ise İstanbul Bilgi Üniversitesinde hem Mesleki Seçimlik Derslerin, hem de Alan Dışı Seçimlik derslerin sayısının çok geniş bir havuzu teşkil etmesidir. Zira bu anlamda da öğrenciler diğer üniversitelerdeki bölümlere nazaran çok geniş bir aralıkta Mesleki ve Alan Dışı Seçimlik ders seçeneği ile karşılaşabilmekte ve bu seçeneklerin arasında eğitim içeriklerinin tercihlerini özgürce yapabilmektedirler. Bu durum ilgili kurumun öğrencilere bireysel inisiyatifi teslim ederken, sorumluluk yüklediğini ancak bu sorumluluğu yüklerken de yeterince seçenek ve alternatif te sunduğunun bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bilgi Üniversitesi Sanat Yönetimi bölümünde 24 kredilik başarı ile sonuçlandırılması gerekli Alan dışı Seçimlik Ders gerekli iken, bu derslerin seçimi 381 adet gibi çok geniş bir havuzdan yapılabilmektedir. Yine Mesleki seçimlik ders bakımından 66 kredi yerine getirilmesi gerekiyken bu da 41 farklı ders seçeneğini barındıran bir havuzdan tercih edilebilmektedir. Diğer yandan Yeditepe üniversitesinde Alan Dışı seçimlik 25 ve Mesleki seçimlik 25 kredi tamamlanması gerekli iken, bu 5'er kredilik dersler sadece sırasıyla 5 ve 10 dersten tercih edilebilmektedir. Bu noktada seçmeli dersler 5 seçenekten 5'ini ve 10 seçenekten 5'ini zorunlu bırakmakta adeta seçmeli değil zorunlu derslere dönüşmektedir. Kültür Üniversitesi de ortalamanın

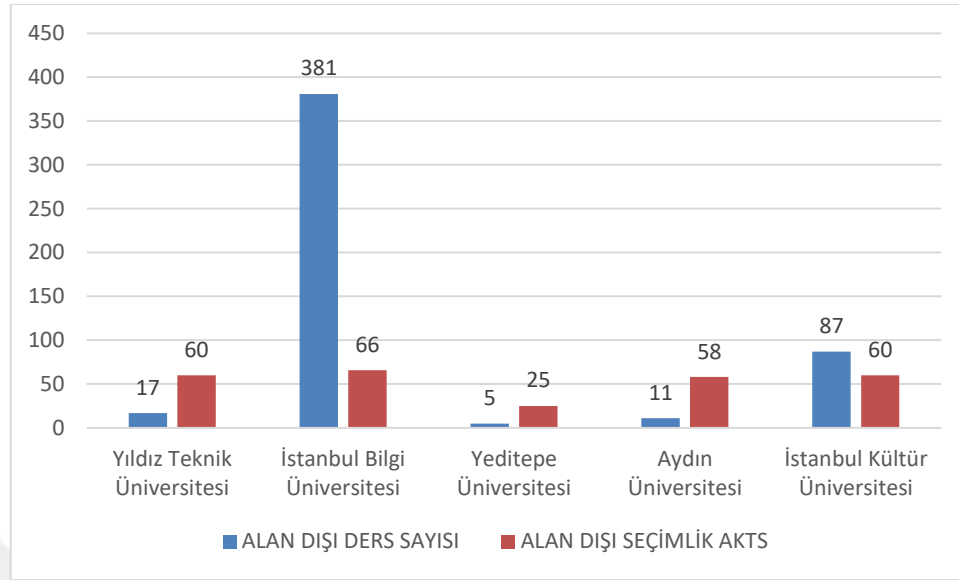
üzerinde ders sayısı ile tatminkâr Alan Dışı ve Mesleki Seçmeli ders seçeneği sunmaktadır. Ancak Alan Dışı derslerde seçenek fazla olsa da tamamlanması gereken kredi 4 AKTS karşılığında olduğundan bu seçeneklerden önemli derecede bir tercih yapma şansı söz konusu olamamaktadır.

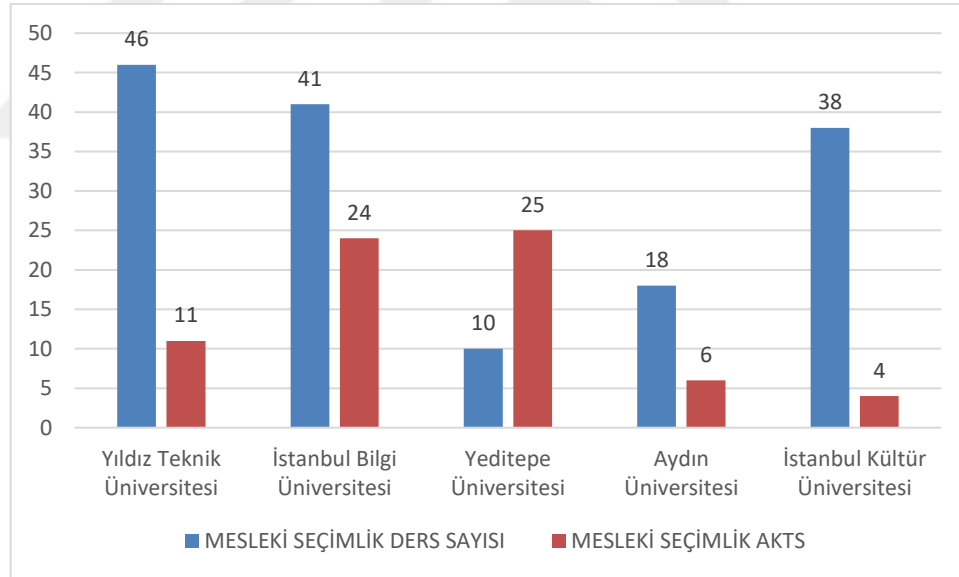
Şekil 3.5. Üniversitelere göre Lisans Alan Dışı Ders Sayıları

Şekil 3.6. Üniversitelere göre Lisans Mesleki Seçimlik Ders Sayıları

Şekil 3.7. Üniversitelere göre Lisans Alan Dış Seçimlik Ders Sayısı ve AKTS Karşılaştırması

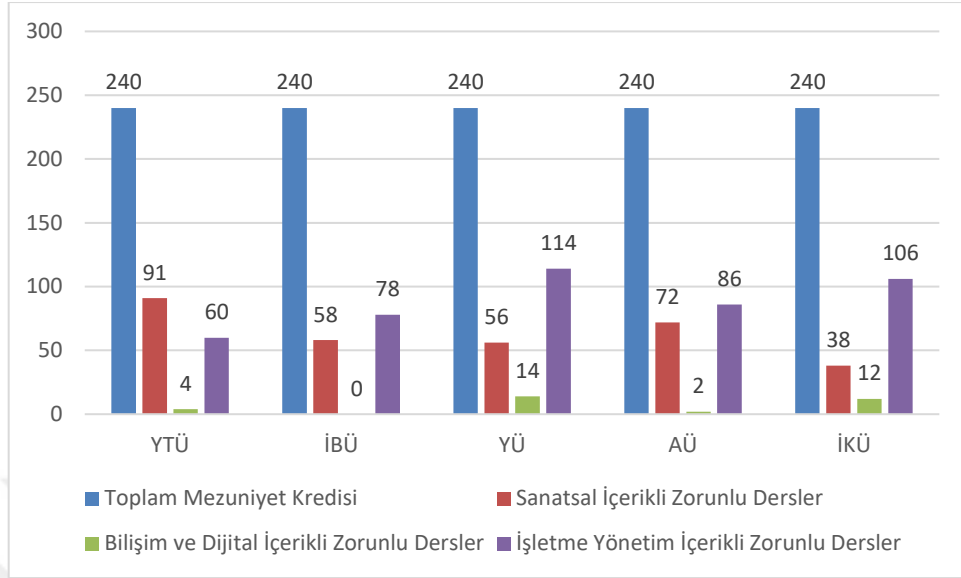
Şekil 3.8. Üniversitelere göre Lisans Mesleki Seçimlik Ders Sayısı ve AKTS Karşılaştırması

Yukarıdaki değerlendirmeler Türkiye’de Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans düzeyindeki eğitime dair farklı üniversitelerin yaklaşımlarını genel anlamda açıklığa kavuşturmaktadır. Ancak tezin açıklığa kavuşturmak istediği soru olan Dijital Teknolojiler ve Bilişim içerikli beceriler ve derslerin müfredattaki yerinin daha detaylı ve belirgin bir şekilde açıklığa kavuşturulması ve geliştirilmesi için yukarıdaki sınıflarda

değerlendirilen ders türlerinin Sanatsal İçerikli, İşletme-Yönetim İçerikli ve Bilişim İçerikli olmalarına bağlı olarak bir ayrışma uğramaları gerekecektir.

Zorunlu Dersler, Ortak Dersler, Mesleki Seçimlik Dersler, Alan Dışı Seçmeli Dersler sınıflandırması böylelikle sanatsal, işletme-yönetimsel ya da bilişim anlamında ne oranda dersler içerdiklerine göre analiz edilebileceklerdir. Bu analiz de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Bölümlerinin hangilerinin Türkiye’de ne oranda sanatsal, işletme-yönetimsel ve bilişim içerikli dersler ihtiva ettiğini ortaya koyacaktır. Böylelikle çağın gereksinimlerini karşılayacak bilişim ve dijital teknolojileri içinde barındıran bir eğitim önerisinin yapılabilmesinin önü açılacağı gibi işletme-yönetim içerikli derslerin daha etkin hale getirilmesi yönünde bir planlama ve tasarım da gerçekleştirilebilecektir. Diğer yandan çağın gerektirdiği biçimde işletme-yönetim ve bilişim içeriğinin kuvvetli olduğu bir lisans programının sanatsal altyapı anlamında uzmanlaşmış alan bilgisi yetkin profesyoneller gerektirdiği de söylenebileceğine göre, bu analiz neticesinde sanatsal içerikli derslerin zorunlu dersler arasındaki oranının sıhhatli olup olmadığı tespit edilebilecek, alan uzmanlığına yönelten bir sanatsal eğitim altyapısına ulaşmak amacıyla bu zorunlu içeriğin seçmeli derslere kaydırılması yönünde tasarım ve etütler de gerçekleştirilebilecektir.

Sanatsal, İşletme-Yönetimsel ve Bilişim içerikli dersler ile karşılaşacağımız ders kategorileri Zorunlu Dersler, Mesleki Seçimlik Dersler ve Alan Dışı Seçmeli Dersler olarak ele alınabilir. Dolayısıyla öncelikle bu üç kategorideki derslerin ayrı ayrı sanatsal, işletme-yönetimsel ve bilişim içerikleri ve bütüne oranları incelenmesi uygun olacaktır.

Şekil 3.9. Üniversitelere göre Lisans Zorunlu Sanatsal, İşletme-Yönetim ve Bilişim İçerikli Derslerin Toplam Mezuniyet AKTS oranı ile karşılaştırması

Yukarıdaki tablodan rahatlıkla görülebileceği üzere Sanatsal içerikli Zorunlu Derslerin en yüksek oranda verildiği üniversite 91 AKTS ile Yıldız Teknik Üniversitesi'dir. En düşük oranda Sanatsal Zorunlu derslerin verildiği üniversite ise 38 AKTS ile İstanbul Kültür Üniversitesidir. İşletme – Yönetimsel içerikli Zorunlu Dersler göz önünde bulundurulduğunda en yüksek oran 109 AKTS ile Yeditepe Üniversitesi olarak karşımıza çıkarken, 56 AKTS ile Yıldız Teknik Üniversitesi en düşük oranda bu içerikte dersleri zorunlu kılmaktadır. Bilişim içerikli Zorunlu dersler göz önünde bulundurulduğunda ise tüm üniversitelerin kredilerinin toplam mezuniyet kredisine oranla çok net bir şekilde aşırı düşük olduğu ve yetersizliği göze çarpmaktadır. Buna rağmen 12 AKTS ile İstanbul Kültür Üniversitesi ve 13 AKTS ile Yeditepe Üniversitesi diğer üniversitelerden daha önde yer aldığı görülmektedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi çok geniş ve seçenekli ders havuzuna, Alan Dışı seçimlik derslerde geniş seçeneklere yer vermesine karşın Sanat Yönetimi bölümünde Bilişim içerikli derslere yer vermediği görülmekte ve bu durum önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Tam da bu noktada bu tez çerçevesinde yapılan çalışmanın ne denli önemli olduğu göze çarpmaktadır. Ancak bu oransal değerlendirmenin daha sıhhatli yapılabilmesi için Mesleki Seçimlik Dersler ve Alan Dışı Seçmeli Dersler dahilindeki sanatsal, işletme-yönetimsel ve bilişim içerikli dersler de dikkate alınmalıdır.

Bu durumda ise seçmeli dersler hem alan dışı bağlamda, hem de mesleki bağlamda söz konusu olacağından öğrencinin tercihinin bağlı seçimler söz konusu olacaktır. Bu nedenle Minimum ve Maksimum sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders tercihlerinin oluşma ihtimallerine bağlı olarak senaryolar oluşturmak ve marjinal sınırlardaki mezuniyet içeriklerini yorumlamak analitik olarak sağlıklı bir seçenek olacaktır. Bu yaklaşımdan yola çıkıldığında aşağıda görüleceği üzere en basit anlamda 6 adet farklı senaryo ile karşılaşmak mümkündür.

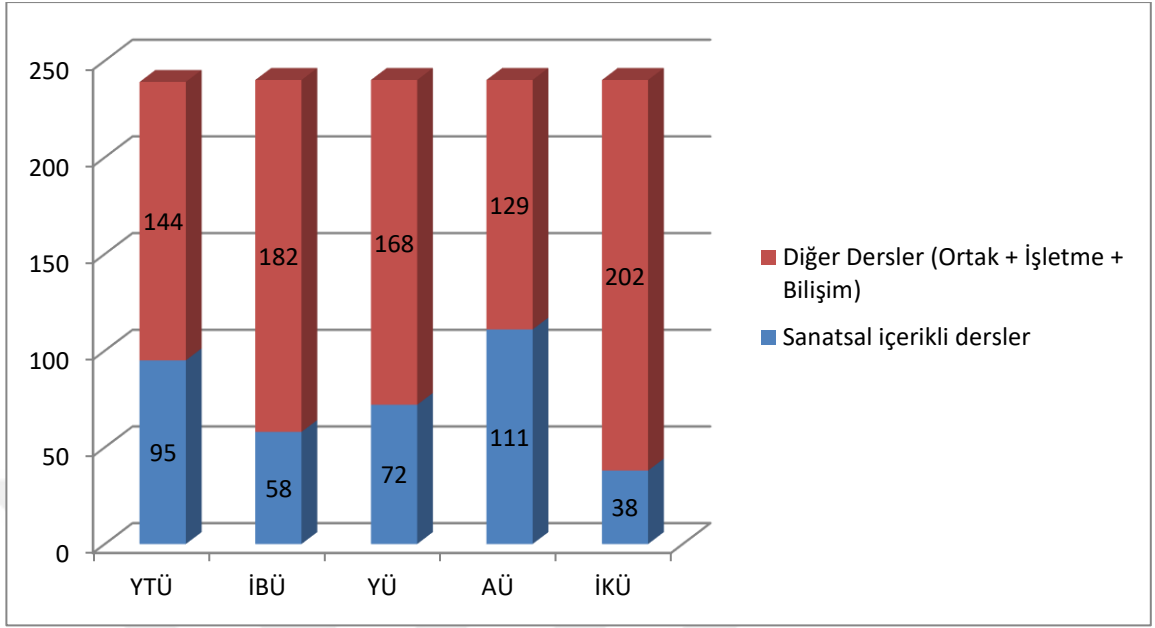
Tablo 3.5. Lisans Düzeyinde Alan Dışı ve Mesleki Seçimlik Ders Senaryoları

SENARYOLAR	SENARYO TARİFLERİ
Senaryo 1	alan dışı sanatsal min + mesleki sanatsal min
Senaryo 2	alan dışı sanatsal max + mesleki sanatsal max
Senaryo 3	alan dışı işletme min + mesleki işletme min
Senaryo 4	alan dışı işletme max + mesleki işletme max
Senaryo 5	alan dışı bilişim min + mesleki bilişim min
Senaryo 6	alan dışı bilişim max + mesleki bilişim max

Senaryo 1: Senaryo 1 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, ortak derslerini aldığı bunun yanında alan dışı SANATSAL ders seçeneklerinden MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik SANATSAL derslerde ise yine MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde mezuniyet AKTS oranı bağlamında öğrencinin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders AKTS değerlerinin, toplam mezuniyet AKTS değeri içerisindeki oranı aşağıdaki şekilde görülebilir. 5 üniversite için Senaryo 1 sonuçları bütüncül bir karşılaştırma çerçevesinde verilmektedir.

Tablo 3.6. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

SANATSAL (Mesleki Seçimlik Min + Alan Dışı Seçmeli Min)	YTÜ	İBÜ	YÜ	AÜ	İKÜ
Sanatsal içerikli dersler	95	58	72	111	38
Diğer Dersler (Ortak + İşletme + Bilişim)	144	182	168	129	202

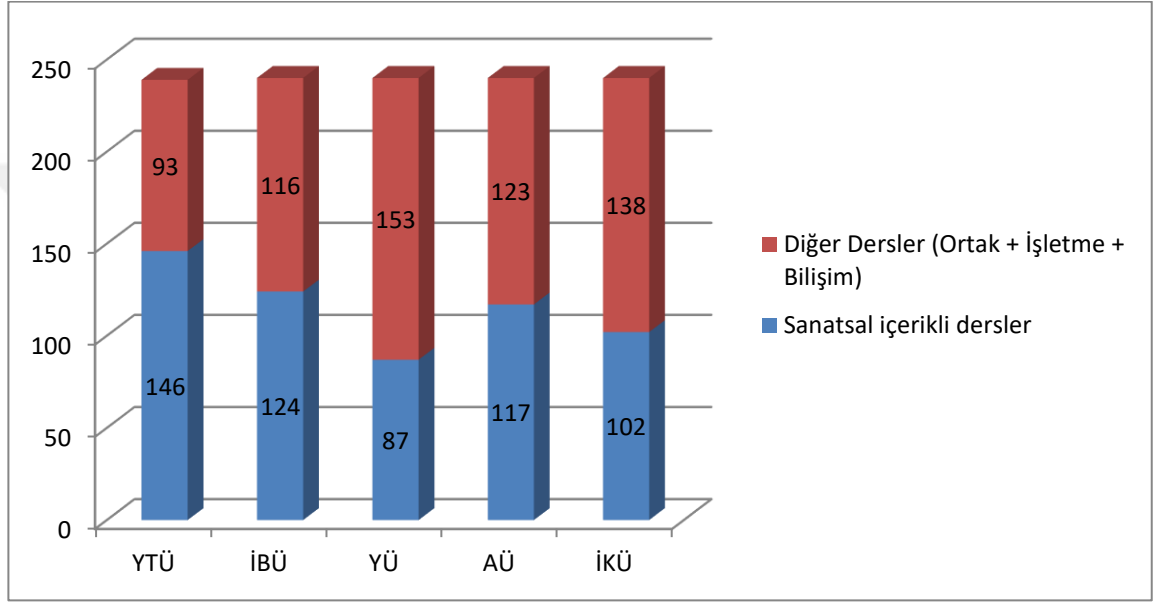
Şekil 3.10. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 1

Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 1, yani sanatsal mesleki seçmlik ve alan dışı seçmeli dersleri minimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde sanatsal ağırlıklı derslerinin oranları Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 5 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla Yıldız Teknik Üniversitesi ve Aydın Üniversitesi Sanat ve Kültür Yönetimi programlarının Sanatsal içeriğinin Minimum tercihler dâhilinde dahi oranlarının yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesinde bu oranların ortalama değerlerde olduğu dikkat çekerken, İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat Yönetimi Lisans programının Minimum sanatsal seçmeli ve alan dışı sanatsal seçmeli ders tercihleri çerçevesinde en düşük sanatsal içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 2: Senaryo 2 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, ortak derslerini aldığı bunun yanında alan dışı SANATSAL ders seçeneklerinden MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçmlik SANATSAL derslerde ise yine MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde mezuniyet AKTS oranı bağlamında öğrencinin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders AKTS değerlerinin, toplam mezuniyet AKTS değeri içerisindeki oranı aşağıdaki şekilde görülebilir. 5 üniversite için Senaryo 2 sonuçları bütüncül bir karşılaştırma çerçevesinde verilmektedir.

Tablo 3.7. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

SANATSAL (Mesleki Seçimlik Max + Alan Dışı Seçmeli Max)	YTÜ	İBÜ	YÜ	AÜ	İKÜ
Sanatsal içerikli dersler	146	124	87	117	102
Diğer Dersler (Ortak + İşletme + Bilişim)	93	116	153	123	138

Şekil 3.11. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 2

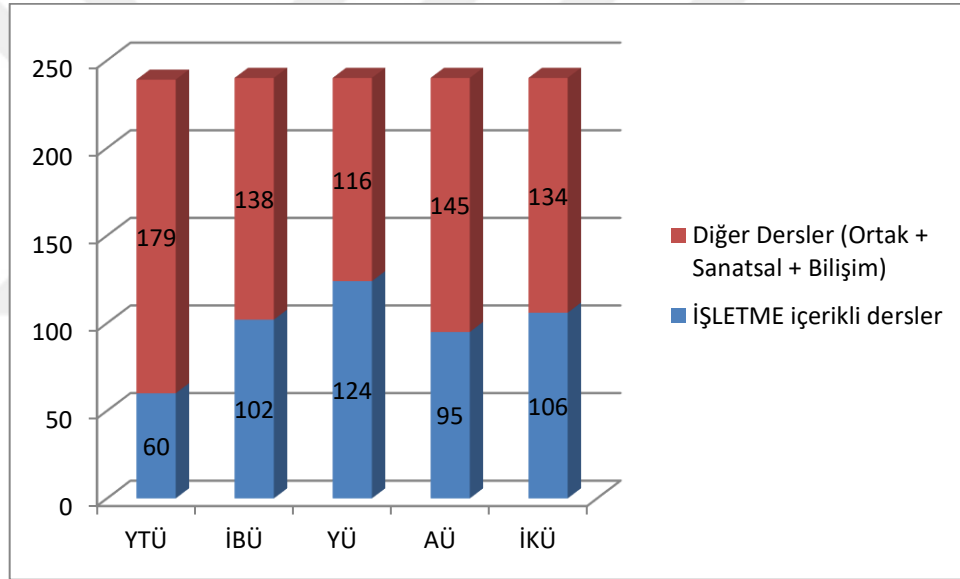
Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 2, yani sanatsal mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri maksimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde sanatsal ağırlıklı derslerinin oranları Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 5 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla Yıldız Teknik Üniversitesi ve Aydın Üniversitesi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Sanat ve Kültür Yönetimi programlarının Sanatsal içeriğinin Maksimum tercihler dâhilinde oranlarının yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Yeditepe Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesinde bu oranların daha düşük değerlerde olduğu dikkat çekmektedir.

Senaryo 3: Senaryo 3 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, ortak derslerini aldığı bunun yanında alan dışı İŞLETME ders seçeneklerinden MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik İŞLETME derslerde ise yine MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu

varsayılmaktadır. O halde mezuniyet AKTS oranı bağlamında öğrencinin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders AKTS değerlerinin, toplam mezuniyet AKTS değeri içerisindeki oranı aşağıdaki şekilde görülebilir. 5 üniversite için Senaryo 3 sonuçları bütüncül bir karşılaştırma çerçevesinde verilecektir.

Tablo 3.8. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

İŞLETME (Seçmeliler Min)	YTÜ	İBÜ	YÜ	AÜ	İKÜ
İŞLETME içerikli dersler	60	102	124	95	106
Diğer Dersler (Ortak + Sanatsal + Bilişim)	179	138	116	145	134

Şekil 3.12. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 3

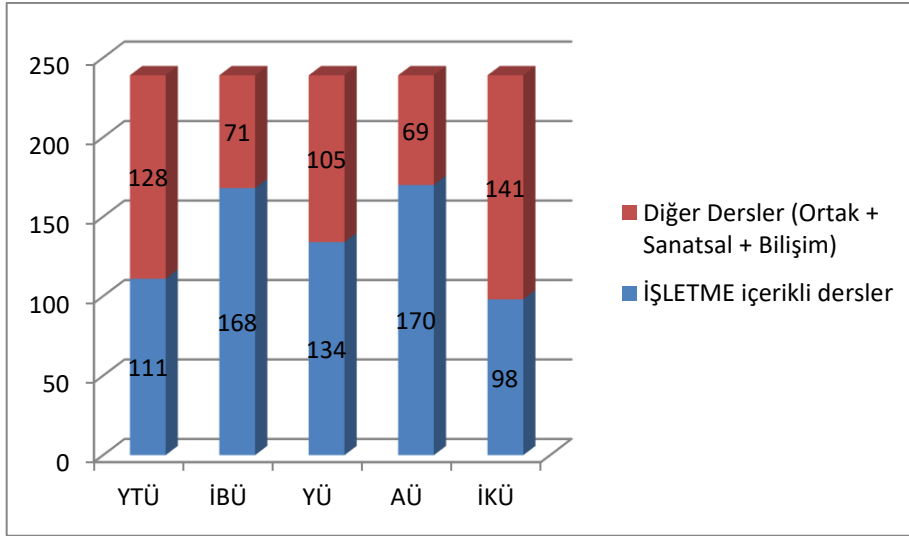
Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 3, yani işletme mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri minimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde işletme ağırlıklı derslerinin oranları Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 5 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla Yeditepe Üniversitesi Sanat ve Kültür Yönetimi programlarının İşletme içeriğinin Minimum tercihler dâhilinde dahi oranlarının yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul Kültür Üniversitesi ve Aydın Üniversitesinde bu oranların ortalama değerlerde olduğu dikkat çekerken, Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat Yönetimi

Lisans programının Minimum işletme seçmeli ve alan dışı işletme seçmeli ders tercihleri çerçevesinde en düşük işletme içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 4: Senaryo 4 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, ortak derslerini aldığı bunun yanında alan dışı İŞLETME ders seçeneklerinden MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik İŞLETME derslerde ise yine MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde mezuniyet AKTS oranı bağlamında öğrencinin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders AKTS değerlerinin, toplam mezuniyet AKTS değeri içerisindeki oranı aşağıdaki şekilde görülebilir. 5 üniversite için Senaryo 4 sonuçları bütüncül bir karşılaştırma çerçevesinde verilecektir.

Tablo 3.9. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

İŞLETME (Seçmeliler Max)	YTÜ	İBÜ	YÜ	AÜ	İKÜ
İŞLETME içerikli dersler	111	168	134	170	98
Diğer Dersler (Ortak + Sanatsal + Bilişim)	128	71	105	69	141

Şekil 3.13. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 4

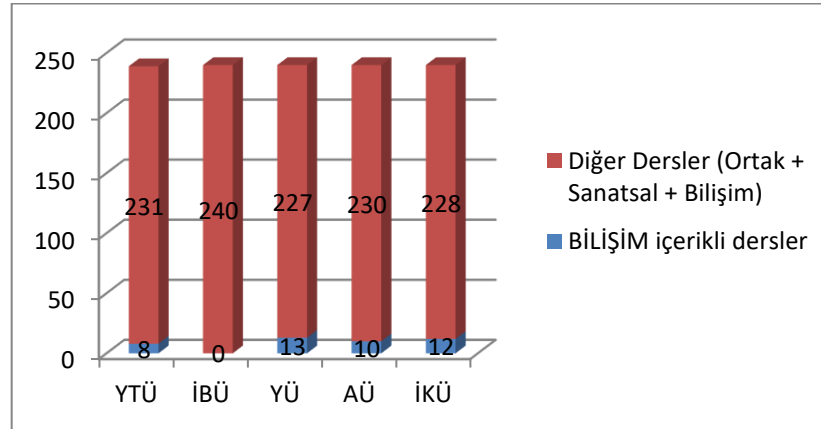
Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 4, yani işletme mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri maksimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde işletme ağırlıklı derslerinin oranları Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 5 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla

İstanbul Bilgi Üniversitesi ve Aydın Üniversitesinin Sanat ve Kültür Yönetimi programlarının İşletme içeriğinin Maksimum tercihler dâhilinde oranlarının yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat Yönetimi Lisans programının Maksimum işletme seçmeli ve alan dışı işletme seçmeli ders tercihleri çerçevesinde en düşük işletme içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 5: Senaryo 5 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, ortak derslerini aldığı bunun yanında alan dışı BİLİŞİM ders seçeneklerinden MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik BİLİŞİM derslerde ise yine MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde mezuniyet AKTS oranı bağlamında öğrencinin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders AKTS değerlerinin, toplam mezuniyet AKTS değeri içerisindeki oranı aşağıdaki şekilde görülebilir. 5 üniversite için Senaryo 5 sonuçları bütüncül bir karşılaştırma çerçevesinde verilecektir.

Tablo 3.10. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

BİLİŞİM (Seçmeliler MIN)	YTÜ	İBÜ	YÜ	AÜ	İKÜ
BİLİŞİM içerikli dersler	8	0	13	10	12
Diğer Dersler (Ortak + Sanatsal + Bilişim)	231	240	227	230	228

Şekil 3.14. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 5

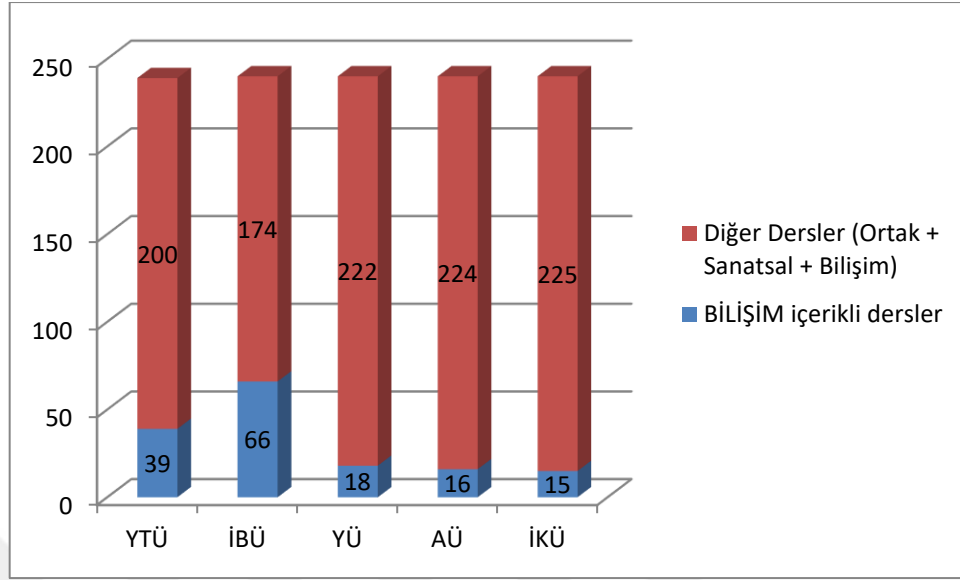
Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 5, yani bilişim mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri minimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde bilişim ağırlıklı derslerinin oranları Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi

veren 5 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre Yıldız Teknik Üniversitesi, Yeditepe Üniversitesi, Aydın Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat ve Kültür Yönetimi programlarının Bilişim içeriğinin Minimum tercihler dâhilinde oranlarının ortalama tüm mezuniyet AKTS değerine nispetle %10 dolaylarında olduğu göze çarpmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sanat Yönetimi Lisans programının Minimum bilişim seçmeli ve alan dışı bilişim seçmeli ders tercihleri çerçevesinde %0 ile en düşük bilişim içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 6: Senaryo 6 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, ortak derslerini aldığı bunun yanında alan dışı BİLİŞİM ders seçeneklerinden MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik BİLİŞİM derslerde ise yine MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde mezuniyet AKTS oranı bağlamında öğrencinin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders AKTS değerlerinin, toplam mezuniyet AKTS değeri içerisindeki oranı aşağıdaki şekilde görülebilir. 5 üniversite için Senaryo 6 sonuçları bütüncül bir karşılaştırma çerçevesinde verilecektir.

Tablo 3.11. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

BİLİŞİM (Seçmeliler MAX)	YTÜ	İBÜ	YÜ	AÜ	İKÜ
BİLİŞİM içerikli dersler	39	66	18	16	15
Diğer Dersler (Ortak + Sanatsal + Bilişim)	200	174	222	224	225

Şekil 3.15. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 6

Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 6, yani bilişim mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri maksimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde bilişim ağırlıklı derslerinin oranları Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 5 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre Yeditepe Üniversitesi, Aydın Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat ve Kültür Yönetimi programlarının Bilişim içeriğinin Maksimum tercihler dâhilinde oranlarının ortalama tüm mezuniyet AKTS değerine nispetle 15-18 AKTS dolaylarında ve ciddi derecede düşük düzeylerde olduğu göze çarpmaktadır. Yıldız Teknik Üniversitesi Bilişim içerikli ders AKTS değerinin ise maksimum seçmeli dersler desteğiyle AKTS düzeyi 39 düzeyinde olup toplam mezuniyet kredisinin 1/6’sı düzeyindedir. İstanbul Bilgi Üniversitesi Sanat Yönetimi Lisans programının Maksimum bilişim seçmeli ve alan dışı bilişim seçmeli ders tercihleri çerçevesinde ise 66 AKTS ile en yüksek seviyede bilişim içeriğine sahip bölüm olduğu görülmektedir. Bu noktada zorunlu Bilişim dersleri çerçevesinde 0 kredi olarak görünen AKTS yanıltıcı olmaktadır. İstanbul Bilgi Üniversitesi tıpkı Alan Dışı seçmeli diğer derslerde olduğu şekilde, mesleki seçimlik derslerde de öğrencilere tanıdığı esneklik ile istenildiği takdirde yüksek seviyede bir Bilişim içerikli ders AKTS düzeyine ulaşılmasına imkân vermektedir.

4. DÜNYA'DA SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS ÖĞRETİMİ DEĞERLENDİRMESİ

Dünya'da Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans Bölümlerini incelemek istediğimizde kıtaları göz önünde bulunduran bir yaklaşım sergileyebiliriz. Avrupa kıtasındaki kredi, mezuniyet yılı ve üniversite eğitimi yaklaşımı Bologna sürecine göre işlemekte olup, Türkiye'deki üniversite eğitim sistemi ile ortaklıklar barındırmaktadır. Öte yandan Avustralya, Birleşik Krallık gibi ülkelerin kredi, mezuniyet yılı ve eğitim sistemleri kendi içinde benzerlik gösterirken, Avrupa ve Asya sistemi gibi sistemlerden farklılıklar göstermektedir. Benzer şekilde Asya'daki üniversitelerin mezuniyet yılı, kredi ve eğitim sistemi yaklaşımları da kendisine özgü bir ayrışım göstermektedir. Buradan hareketle Dünya'da Kültür ve Sanat Yönetimi lisans öğretimi değerlendirmesini gerçekleştirirken örnekleme bu farklı sistemlerden üniversitelerin dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Netice itibarı ile sistemlerin kendi iç tutarlılıklarını ve farklı coğrafyalara göre gösterdikleri eğilimleri bu şekilde tespit etmek mümkün olabilecektir.

Böylece gerçekleştirilen araştırmada (5) Birleşik Krallık Üniversitesi, (2) Hollanda Üniversitesi, (1) Hong Kong Üniversitesi, (1) Singapur Üniversitesi, (1) İtalya Üniversitesi, (1) İsviçre Üniversitesi, (1) Avustralya Üniversitesi, (1) Almanya Üniversitesi tespit edilmiştir. (3) Birleşik Krallık üniversitesinin müfredatları kredi, mezuniyet yılı, dersler, sanatsal, işletme-yönetimsel, bilişim içeriği istikametinde incelenmiş ve Birleşik Krallıktaki sistemin iç tutarlılığı tespit edilmeye çalışılmıştır. (1) Avustralya Üniversitesi de benzer şekilde etüt edilmiş ve Birleşik Krallık sistemine paralel özellikler arz ettiği tespit edilmiştir. Avrupa'daki eğitim sisteminin iç tutarlılığını tespit etmek üzere (2) Hollanda Üniversitesi, (1) İtalya Üniversitesi, (1) İsviçre Üniversitesi ve (1) Almanya Üniversitesi tespit edilerek iç tutarlılıkları analiz edilmiştir. Avrupa'daki prensip yaklaşım tespit edildikten sonra ise Hollanda'daki (2) üniversitenin farklılıkları dersler ve nitelikleri detayında incelenmiş ve yine özgün bir programa sahip (1) Alman üniversitesi de detaylı analiz edilerek yaklaşımları açıklanmıştır. Asya'daki kredi, mezuniyet yılı ve eğitim sistemini tahlil etmek üzere ise (1) Hong Kong Üniversitesi ve (1) Singapur Üniversitesi tespit edilmiştir. İki üniversite iç tutarlılıkları bakımından kontrol edildikten sonra Hong Kong üniversitesi derslerin detaylı nitelikleri incelenerek açıklanmıştır.

Aşağıda incelemeye tabi Dünya Sanat ve Kültür Yönetimi Üniversiteleri tablo şeklinde gösterilmektedir:

Tablo 4.1. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler ve Bölüm Adları Listesi

SIRA NO	ÜNİVERSİTE ADI	BÖLÜM ADI	ÜLKE
1	Goldsmiths, University of London	Arts Management (Institute for Creative and Cultural Entrepreneurship) – <i>Sanat Yönetimi Yaratıcı ve Kültürel Girişimcilik Enstitüsü</i>	BİRLEŞİK KRALLIK
2	Goldsmiths, University of London	Curating – <i>Küratörlük</i>	BİRLEŞİK KRALLIK
3	Sheffield Hallam University	Events Management – <i>Etkinlik Yönetimi</i>	BİRLEŞİK KRALLIK
4	University of York	Curating and Art History with a year abroad – <i>Küratörlük ve Sanat Tarihi (1 yıl yurtdışı)</i>	BİRLEŞİK KRALLIK
5	Kingston University of London	Culture, Media & Creative Industries – <i>Kültür, Medya & Yaratıcı Endüstriler</i>	BİRLEŞİK KRALLIK
6	Erasmus University Rotterdam	Arts and Cultural Studies – <i>Sanatlar ve Kültürel Çalışmalar</i>	HOLLANDA
7	Utrecht University	Media and Culture – <i>Medya ve Kültür</i>	HOLLANDA
8	Education University of Hong Kong	Creative Arts and Culture - Music / <i>Yaratıcı Sanatlar ve Kültür – Müzik</i>	HONG KONG
9	Management Development Institute of Singapore	Media, Culture and Communication – <i>Medya, Kültür ve İletişim</i>	SİNGAPUR
10	Universita Commerciale Bocconi	Economics and Management for Arts, Culture and Communication – <i>Sanat, Kültür ve İletişim Ekonomisi ve Yönetimi</i>	İTALYA
11	United International Business Schools	Bachelor of Arts in Design Management – <i>Tasarım Yönetimi Sanat Lisansı</i>	İSVİÇRE
12	ECU - Edith Cowan University	Arts and Cultural Management – <i>Sanat ve Kültür Yönetimi</i>	AVUSTRALYA
13	Berlin University of Applied Sciences	Creative Industries Management – <i>Yaratıcı Endüstriler Yönetimi</i>	ALMANYA

Buradan hareketle kıtalara ve ülkelere göre örnekleme yararlanılan üniversitelerin oransal dağılımı aşağıdaki şekilde hesaplanabilir:

Tablo 4.2. Dünya’da Sanat ve Kùltür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örneklemi Ülkeler Oransal Dağılımları

BİRLEŞİK KRALLIK	38,46%
HOLLANDA	15,38%
HONG KONG	7,69%
SİNGAPUR	7,69%
İTALYA	7,69%
İSVİÇRE	7,69%
AVUSTRALYA	7,69%
ALMANYA	7,69%
***	100,00%

Tablo 4.3. Dünya’da Sanat ve Kùltür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örneklemi Kıtalar Oransal Dağılımları

ASYA	15,38%
BİRLEŞİK KRALLIK	38,46%
AVRUPA	38,46%
AVUSTRALYA	7,69%
	100,00%

Görüldüğü üzere iç tutarlılıklarını test etmek üzere ve detaylı analizlerini gerçekleştirmek üzere 4 kıtadan 8 ülke inceleme altına alınmıştır. Örneklemenin %38,46 ile önemli bir oranının Avrupa kırasına ait olduğu tespit edilebilir. Örneklemenin yine %38,46’lık kısmı Birleşik Krallık’a ait okullardan meydana gelmektedir. %15,38 oranındaki bölüm Asya kıtasına, %7,69 oranındaki bölüm ise Avustralya kıtasına aittir.

%7,69 oranında bir payın Almanya, Avustralya, İsviçre, İtalya, Singapur ve Hong Kong’a ait olduğu söylenebilir. Örneklemenin %38,46’sı Birleşik Krallık’a, %15,38’i ise Birleşik Krallık’a aittir.

Tablo 4.4. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler
Örnekleminin AKTS ve Eğitim Süreleri Dağılımları

SIRA NO	ÜNİVERSİTE ADI	BÖLÜM ADI	AKTS	EĞİTİM SÜRESİ	ÜLKE
1	Goldsmiths, University of London	Arts Management (Institute for Creative and Cultural Entrepreneurship)	360	3	BİRLEŞİK KRALLIK
2	Goldsmiths, University of London	Curating	360	3	BİRLEŞİK KRALLIK
3	Sheffield Hallam University	Events Management	360	3	BİRLEŞİK KRALLIK
4	University of York	Curating and Art History with a year abroad	400	4	BİRLEŞİK KRALLIK
5	Kingston University of London	Creative and Cultural Industries : Art Direction BA (Hons)	360	3	BİRLEŞİK KRALLIK
6	Erasmus University Rotterdam	Arts and Cultural Studies	180	3	HOLLANDA
7	Utrecht University	Media and Culture	180	3	HOLLANDA
8	Education University of Hong Kong	Creative Arts and Culture - Music	121	4	HONG KONG
9	Management Development Institute of Singapore	Media, Culture and Communication	120	3	SİNGAPUR
10	Universita Commerciale Bocconi	Economics and Management for Arts, Culture and Communication	180	3	İTALYA
11	United International Business Schools	Bachelor of Arts in Design Management	180	3	İSVİÇRE
12	ECU - Edith Cowan University	Arts and Cultural Management	360	3	AVUSTRALYA
13	Berlin University of Applied Sciences	Creative Industries Management	210	3,5	ALMANYA

Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi lisans eğitimi veren üniversitelerin kıtalara ve ülkelere göre mezuniyet yılları ve kredileri incelendiğinde aşağıdaki bilgilere ulaşılabilir. Öncelikle Birleşik Krallık’taki lisans eğitimini tamamlamak için prensipte 360 kredilik ders alınması gerekliliği görülmektedir. Diğer taraftan mezuniyet süresi ise 3 yıl olarak karşımıza çıkar. Avustralya’daki sistem de incelendiğinde Birleşik Krallık

ile benzer olduğu rahatlıkla tespit edilebilir. Zira; burada da mezuniyet süresi 3 yıl ve mezuniyet için başarılı şekilde tamamlanması gereken kredinin 360 olduğu ifade edilebilir. Yurtdışı ek süresi, staj vb. şekilde bu üç yıllık süre bir dönem uzayabilmektedir. Diğer taraftan Avrupa'daki lisans eğitimlerinin ise mezuniyet süresinin 3 yıl, başarı ile tamamlanması gereken kredinin ise 180 kredi olduğu görölmektedir. Yine örnekleme Almanya'da yer alan üniversitede bu benzerlik yine bir dönemlik yurtdışı eğitimi tercihi nedeniyle 210 krediye yükselmektedir. Hollanda'da yer alan üniversitelerin Bologna süreci kriterlerine uygun %25 ve üzeri seçmeli ders ve geri kalan kredilerin zorunlu derslere ayrılması düşüncesine uygun hareket ettiği örneklerden anlaşılmaktadır. Ancak; Almanya'daki üniversitenin %25 seçmeli ders kriterine riayet etmediği ve çağın gerektirdiği içeriğe göre müfredatını şekillendirirken bağlayıcı konvansiyonel yaklaşımlara sıkışmadığı görölmektedir. Yine de mezuniyet yılı ve kredisi bağlamında Avrupa standartları içinde kaldığı ifade edilebilir. Bir diğer taraftan Singapur ve Hong Kong'ta yani Asya kıtasında yer alan lisans bölümleri incelendiğinde hem Birleşik Krallık sisteminden hem de Avrupa sisteminden taban tabana farklı olduğu görülebilmektedir. Bu durumda mezuniyet süresinin 3 yıl olduğu ve mezuniyet kredisinin 120 kredi düzeyinde olduğu tespit edilebilir.

Sonuç olarak Avrupa ve Asya sisteminde mezuniyet süresinin 3 yıl olduğu fakat mezuniyet kredilerinin sırasıyla 180 ve 120 şeklinde değiştii söylenebilir. Birleşik Krallık ve Avustralya'da ise mezuniyet süresi yine 3 yıl iken mezuniyet kredisi 360 kredi şeklinde değişmektedir. Türkiye'deki mezuniyet süresi 4 yıl iken, mezuniyet kredileri toplamı 240 olarak gözlemlenebilir. Buradan hareketle genel olarak mezuniyet süresinin 3 yıl ortalama olduğu söylenebilir. Fakat Avrupa, Asya ve Birleşik Krallıktaki mezuniyet kredilerinin aynı mezuniyet sürelerinde farklı olmaları kredilendirme sistemindeki yaklaşımların farklı olduğuna işaret olarak gösterilebilir. Burada dikkat çeken unsur Bologna sürecini takip eden Avrupa ve Türkiye sistemlerinde görölen farklılıktır. Avrupa'da 3 yılda lisans mezuniyeti alınabilirken, Türkiye'de 4 yılda lisans mezuniyeti alınabilmektedir. Avrupa'da 180 kredi ortalama ile lisans eğitimi tamamlanabilmekte ancak Türkiye'de 240 kredinin başarı ile elde edilmesi gerekmektedir. Her iki ülke de aynı sistemi benimsemekle beraber görüldüğu üzere mezuniyet yılı ve AKTS kredisi noktasında farklılaşmaktadır.

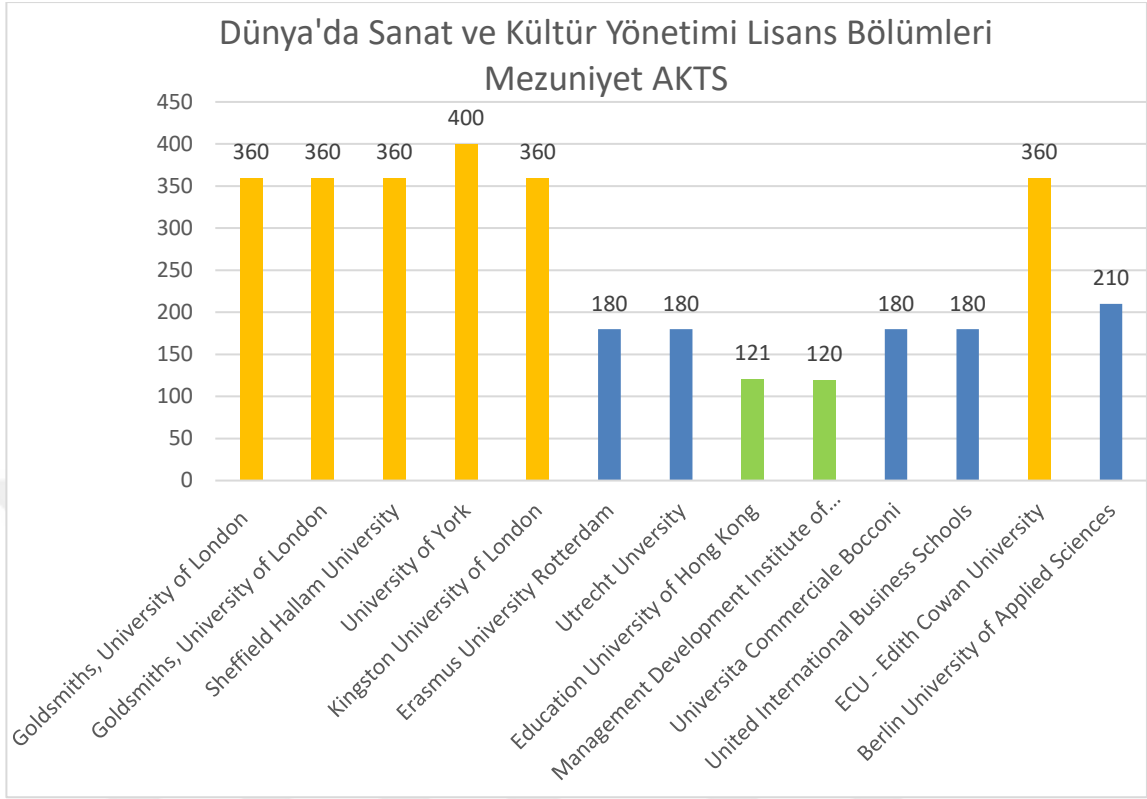
Bu noktada Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi içeriğini tahlil etmek için tespit ettiğimiz örneklem dahilinde bulunan üniversiteleri ve müfredatlarını derinlemesine incelemeye başlayabiliriz:

Tablo 4.5. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örneklemine Zorunlu, Mesleki Seçmeli ve Alan Dışı Seçmeli Dersler Dağılımı

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Mezun Kredileri	Zorunlu Dersler	Mesleki Seçmeli	Alan Dışı Seçmeli
Goldsmiths, University of London	Arts Management (Institute for Creative and Cultural Entrepreneurship)	360			
Goldsmiths, University of London	Curating	360			
Sheffield Hallam University	Events Management	360	280	40	40
University of York	Curating and Art History with a year abroad	400	180	180	40
Kingston University of London	Creative and Cultural Industries : Art Direction BA (Hons)	360	360	0	0
Erasmus University Rotterdam	Arts and Cultural Studies	180	135	35	10
Utrecht University	Media and Culture	180	165	15	0
Education University of Hong Kong	Creative Arts and Culture - Music	121	94	27	0
Management Development Institute of Singapore	Media, Culture and Communication	120			
Universita Commerciale Bocconi	Economics and Management for Arts, Culture and Communication	180			
United International Business Schools	Bachelor of Arts in Design Management	180			
ECU - Edith	Arts and Cultural	360	315	45	0

Cowan University	Management				
Berlin University of Applied Sciences	Creative Industries Management	210	200	10	
Goldsmiths, University of London	Arts Management (Institute for Creative and Cultural Entrepreneurship)	360			
Goldsmiths, University of London	Curating	360			
Sheffield Hallam University	Events Management	360			
University of York	Curating and Art History with a year abroad	400			

Yukarıdaki tabloda Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans bölümlerine ait taradığımız örneklem üniversite ve bölümlerin listesi yer almaktadır. Bu listede mezuniyet kredileri ve bu kredilerin zorunlu, mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli derslere göre dağılımı görülebilmektedir. Aşağıda bir grafik ile de kıtalardaki üniversitelere göre mezuniyet kredi dağılımları bar gösterimle yansıtılmıştır. Buradan da tekrar gözlemlenebileceği üzere Birleşik Krallık ve Avustralya’da mezuniyet kredileri 360-400, Asya’da 120 ve Avrupa’da da 180-210 şeklindedir.

Şekil 4.1. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Bölümleri Mezuniyet AKTS Değerleri

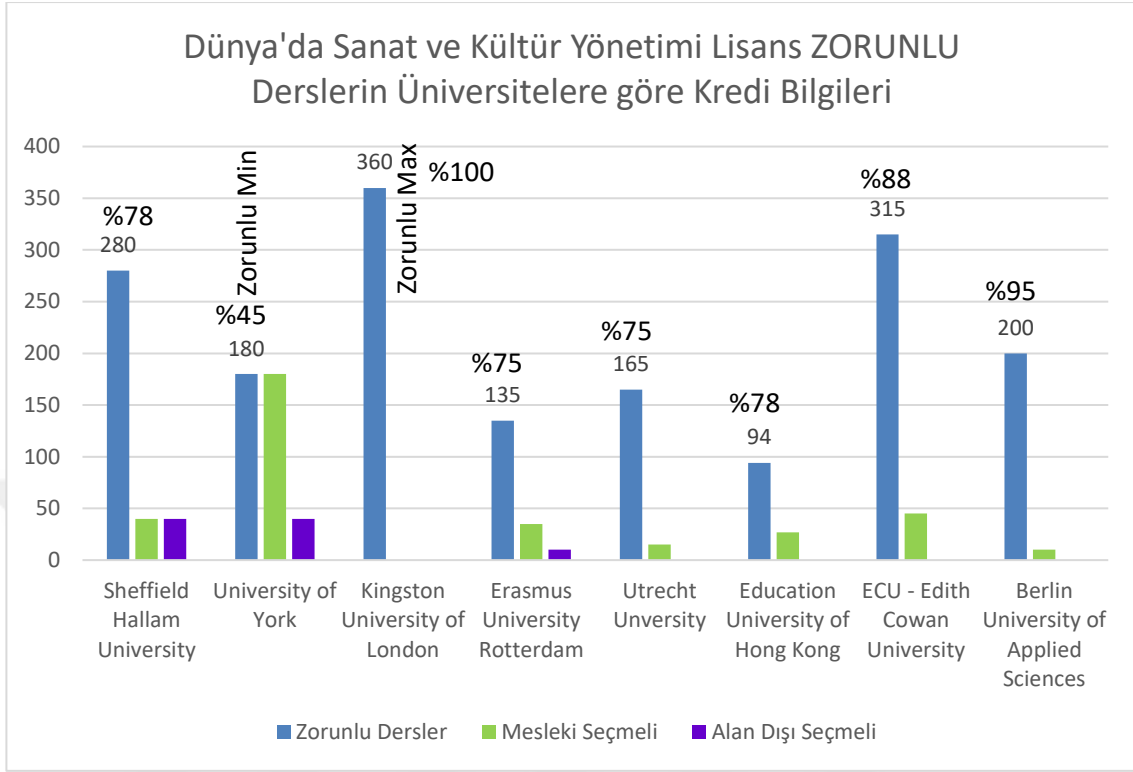
Bu aşamada tıpkı Türkiye’de yer alan Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans bölümlerinde gerçekleştirdiğimiz analizde olduğu gibi dünyadaki üniversitelerin mezuniyet kredilerini Zorunlu dersler, Mesleki Seçimli Dersler ve Alan Dışı Seçmeli derslerin oranlarına göre sınıflandırmamız faydalı olacaktır. Bunun neticesinde dünyadaki yaklaşım ve Türkiye’deki yaklaşımı karşılaştırma imkânı doğacaktır. İlk bakışta görülmektedir ki, lisans düzeyi eğitimde Türkiye’de olduğu şekilde Dünya’daki müfredatlarda Ortak Ders kategorisi yer almamaktadır. Türkiye’deki Bologna sürecine tabi müfredatlarda mezuniyet AKTS kredi değeri 240 olup söz konusu ortak dersler 6 ile 20 kredi arasında müfredat içeriğini kapsamaktadır. Yani; toplam mezuniyet kredilerinin %2,5 - %8,33 düzeyindeki kısmını “Ortak Ders” kategorisi oluşturmaktadır. Dünya’daki müfredatlarda ise bu söz konusu oran Zorunlu ve Seçmeli derslere dağılmış olarak görülmektedir.

Bunun yanı sıra söz konusu örneklem içinde, Dünya’daki Sanat ve Kültür Yönetimi lisans eğitim programlarında Zorunlu ders kategorilerinin kapladığı oran tespit edilmek istenirse Kredilere göre düzenlenmiş olan aşağıdaki tablodan istifade edilebilir.

Tablo 4.6. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eēitimi veren  niversiteler örnekleminin AKTS ve Zorunlu, Mesleki Ders ve Alan Dışı Seçmeli Dersler Kredileri Daēılımları

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Mezun AKTS	Zorunlu Dersler	Mesleki Seçmeli	Alan Dışı Seçmeli
Sheffield Hallam University	Events Management	360	280	40	40
University of York	Curating and Art History with a year abroad	400	180	180	40
Kingston University of London	Creative and Cultural Industries : Art Direction BA (Hons)	360	360	0	0
Erasmus University Rotterdam	Arts and Cultural Studies	180	135	35	10
Utrecht University	Media and Culture	180	165	15	0
Education University of Hong Kong	Creative Arts and Culture - Music	121	94	27	0
ECU - Edith Cowan University	Arts and Cultural Management	360	315	45	0
Berlin University of Applied Sciences	Creative Industries Management	210	200	10	0

Söz konusu tablo yardımıyla ise ařaēıdaki bar grafiēi oluşturmak suretiyle zorunlu ders kategorilerinin  niversite ve bölümlere göre kredi daēılımları ve bu kredilerin toplam mezuniyet kredileri içindeki yüzdesel oranları imgesel olarak tasvir edilebilir.

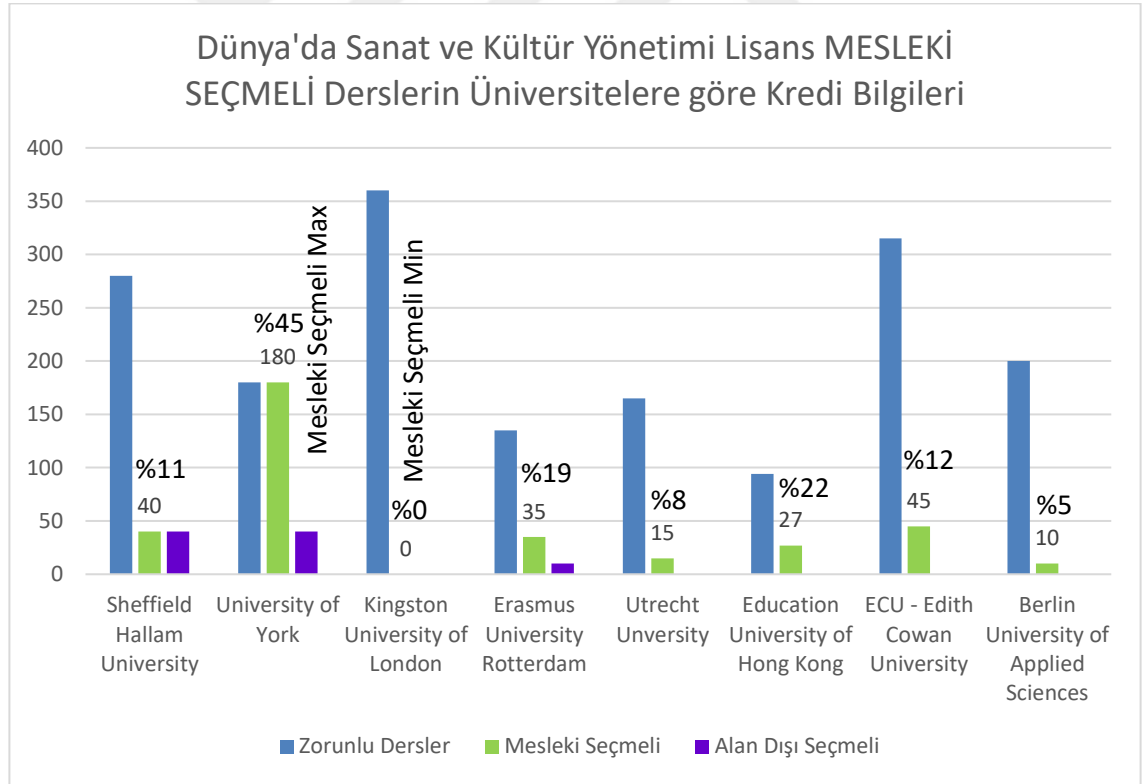

Şekil 4.2. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Zorunlu Derslerin Üniversitelere göre Kredi Bilgileri

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere “*University of York – Küratörlük ve Sanat Tarihi*” bölümünde zorunlu derslerin kredileri toplamı 180 olup toplam 400 mezuniyet kredisine oranla %45 nispette tespit edilmektedir. Bu netice tüm diğer üniversiteler arasındaki en düşük oranı temsil etmektedir. “*Kingston University of London – Yaratıcı ve Kültürel Endüstriler : Sanat Yönetimi*” bölümünde ise mesleki seçmeli ya da alan dışı seçmeli dersler müfredatta yer almamaktadır. Tüm dersler zorunlu ders kategorisinde dizayn edilmiştir. Birleşik Krallık sistemine göre 360 mezuniyet kredisine sahip olan bu bölümde yine 360 kredi zorunlu ders yer almaktadır. Dolayısıyla derslerin %100’ü zorunlu ders kategorisindedir denilebilir. Üniversite ve söz konusu bölüm öğrencilere esnek bir tercih alanı yaratmadan, ihtisas konularında müfredatı uzmanların belirlemesini tercih etmiştir. “*Berlin University of Applied Sciences – Yaratıcı Endüstriler Yönetimi*” bölümünde de 210 kredilik mezuniyet müfredatının 200 kredisi zorunlu kategoriden meydana gelmektedir ve yine %95 oranında zorunlu ders muhteviyatı ile öğrencilere düşük bir seçmeli ders esnekliği sunmaktadır. 360 mezuniyet kredisine sahip olan “*ECU – Edith Cowan University – Sanat ve*

Kültür Yönetimi” bölümü de 315 zorunlu ders kredisi ile %88’lik nispi yüksek bir oranı öğrencilerine zorunlu kategoride sunmaktadır. “*Sheffield Hallam University – Etkinlik Yönetimi*”, “*Erasmus University Rotterdam – Sanat ve Kültürel Çalışmalar*”, “*Education University of Hong Kong – Yaratıcı Sanatlar ve Kültür – Müzik*” ve “*Utrecht University – Medya ve Kültür*” bölümleri ise %75-78 oranındaki zorunlu ders kategorisi ile programlarında %22- %25 gibi bir oranı öğrencilerin esnek tercihlerine göre şekillendirmektedir. Bologna sürecindeki standart beklenti olan %25 düzeyinde toplam mesleki seçmeli ve alan dışı seçmeli ders beklentisini bu üniversitelerin karşıladığı ifade edilebilir.

Diğer bir analiz kategorisi olarak Mesleki Seçmeli derslerin mezuniyet kredilerine oranı değerlendirilebilir. Söz konusu seçmeli ders kredilerinin mezuniyet kredilerine göre nispi oranı aşağıdaki grafikten incelenebilir.

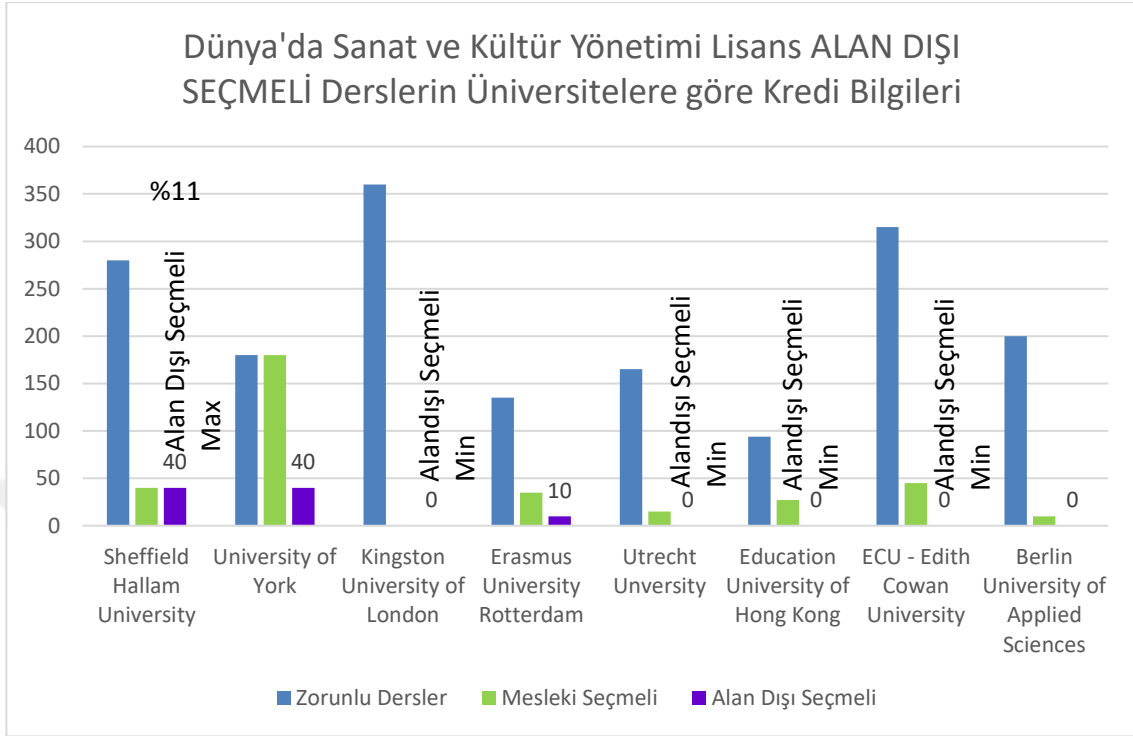

Şekil 4.3. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Mesleki Seçmeli Derslerin Üniversitelere göre Kredi Bilgileri

Görüldüğü üzere 180 kredi ile “*University of York – Küratörlük ve Sanat Tarihi*” bölümü 400 mezuniyet kredisine oranla %45 düzeyinde bir ders yükünü öğrencilerine

Seçmeli Mesleki ders esnekliğinde sunmaktadır. Bu tüm diğer niversiteler ve bölümler arasında en yüksek Mesleki seçmeli ders oranına tekabül etmektedir. En düşük Mesleki seçmeli ders oranına ise “*Kingston University of London – Yaratıcı ve Kültürel Endüstriler : Sanat Yönetimi*” bölümünde rastlanmaktadır. Zira bölümdeki tüm dersler zorunlu ders kategorisinde olup, seçmeli ders kategorisinde esneklik söz konusu değildir. “*Berlin University of Applied Sciences – Yaratıcı endüstriler Yönetimi*” (%5), “*Utrecht University – Medya ve Kültür*” (%8), “*Sheffield Hallam University – Etkinlik Yönetimi*” (%11) ve “*ECU – Edith Cowan University – Sanat ve Kültür Yönetimi*” (%12) oranla yine düşük oranda seçmeli mesleki dersi müfredatına dahil eden niversiteler kategorisinde değerlendirilebilir. “*Erasmus University Rotterdam – Sanat ve Kültürel alışmalar*” (%19) ve “*Education University of Hong Kong – Yaratıcı Sanatlar ve Kültür – Müzik*” (%22) bölümleri ise yine ortalama %20 oranında seçmeli mesleki ders ile öğrencilerine müfredatta yeterli düzeyde esneklik sağlamaktadır denilebilir.

Ayrıştırıcı kategorilerden bir diğeri ise Alan Dışı Seçmeli derslerdir denilebilir. Her ne kadar mesleki melekelerle doğrudan doğruya bu derslerin katkısı olmasa da, öğrencilere kattığı disiplinler arası beceriler ile bu kategori de eğitim hayatında önem arz etmektedir. Aşağıdaki grafikte Alan dışı seçmeli derslerin kredileri ve bu kredilerin mezuniyet kredilerine oranı incelenebilir.

Şekil 4.4. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Alan Dışı Seçmeli Derslerin Üniversitelere göre Kredi Bilgileri

Buradan da analiz edilebileceği üzere “*Sheffield Hallam University – Etkinlik Yönetimi*” bölümü toplam müfredattaki mezuniyet kredisi olan 360 krediye oranla 40 kredi alan dışı seçmeli ders önerisi ile %11 düzeyindeki esnekliği ile en yüksek rakamı temsil etmektedir. Bu üniversitenin öğrencilerinin kazanacağı disiplinler arası becerilere önem verdiği söylenebilir. Yine benzer biçimde “*University of York – Küratörlük ve Sanat Yönetimi*” bölümü de %10 düzeyinde Alan dışı seçmeli ders esnekliğini öğrencilerine sağlamaktadır. “*Erasmus University Rotterdam – Sanat ve Kültürel Çalışmalar*” bölümü de yaklaşık %5 oranındaki müfredatını alan dışı seçmeli derslere ayırmıştır. Örnekleme yer alan diğer üniversite ve bölümlerin alan dışı seçmeli derslere müfredatlarında hiç kredi ayırmadıkları görülmektedir.

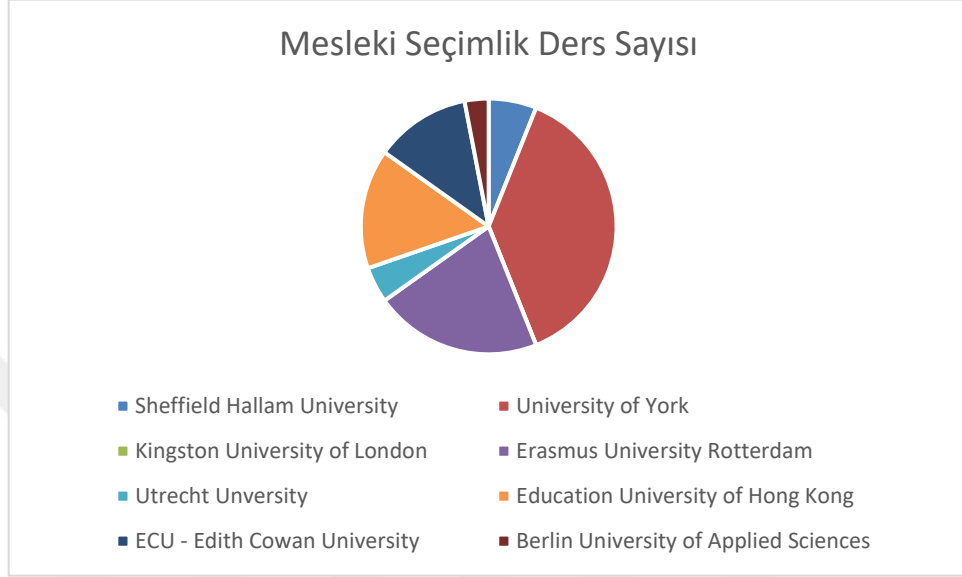
Tablo 4.7. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Mesleki Seçimlik Ders Kredisi ve Sayısı, Alan Dışı Seçimlik Ders Kredisi ve Sayısı Dağılımları

Üniversite Adı	Bölüm Adı	Mesleki Seçimlik Ders Sayısı	Mesleki Seçimlik Ders Kredisi	Alan Dışı Seçimlik Ders Sayısı	Alan Dışı Seçmeli Ders Kredisi
Sheffield Hallam University	Events Management	4	40	2	40
University of York	Curating and Art History with a year abroad	25	180	471	40
Kingston University of London	Creative and Cultural Industries : Art Direction BA (Hons)	0	0	0	0
Erasmus University Rotterdam	Arts and Cultural Studies	14	35	N/A	10
Utrecht University	Media and Culture	3	15	0	0
Education University of Hong Kong	Creative Arts and Culture - Music	10	27	0	0
ECU - Edith Cowan University	Arts and Cultural Management	8	45	0	0
Berlin University of Applied Sciences	Creative Industries Management	2	10	0	0

Öte yandan bir diğer değerlendirme de Seçmeli Mesleki ve Alan Dışı dersler göz önünde bulundurulduğunda, seçmeli ders havuzları bağlamında gerçekleştirilebilir. Müfredatların seçmeli ders esneklikleri ve zorunlu ders yönelişleri belirleyici olduğu gibi seçmeli ders kredilerinin çokluğu ya da azlığı kadar seçmeli ders havuzlarının alternatifli olup olmadığı da belirleyicidir. Yukarıdaki tablodan da görülmektedir ki örneklemdaki 8 üniversitenin 5 tanesinde alan dışı seçmeli ders havuzu ve alınması gerekli ders kredisi bulunmamaktadır. “*Sheffield Hallam University – Etkinlik Yönetimi*” bölümünde ise 40 kredilik alan dışı seçmeli ders söz konusudur. Fakat alan dışı seçmeli ders havuzunda 2 ders bulunmaktadır. Yani seçmeli ders aslında zorunlu kategoride ele alınabilir. “*Erasmus University Rotterdam – Sanat ve Kültürel Çalışmalar*” bölümünde ise 10 kredilik alan dışı seçmeli ders söz konusudur. Ve üniversitenin web sitesinde

seçmeli ders havuzlarına net bir şekilde ulaşmak mümkün değildir. Özetle; bu iki derse ne kadar alternatifli bir havuzdan tercihlerle seçim yapabildiğimize dair net bir bilgi yer almamaktadır. “*University of York – Küratörlük ve Sanat Tarihi*” bölümünde ise 40 alan dışı seçmeli ders söz konusudur. Ve bu alan dışı seçmeli dersler 471 adet ders havuzundan son derece alternatifli bir biçimde seçilebilir. Bu anlamda en geniş ders havuzu olan üniversite olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de Bilgi Üniversitesi’nin yaklaşımına oldukça benzer bir müfredat olarak bu yaklaşım karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca örneklemdaki diğer üniversitelere nazaran daha fazla sanatsal ve alan dışı ders ağırlığının olması bu bölüm için mantıklıdır. Zira bölüm küratörlük ve sanat tarihi başlığına odaklıdır. Elbette ki idari ve yönetsel beceriler küratörlük alanında önem arz etmektedir. Ancak bölüm daha ziyade sanatsal bilgi birikim, kültür ve bunun estetik sunumu üzerine odaklıdır. Dolayısıyla alan dışı disiplinler arası kültürel derslerin esnekliği ve alternatifli oluşu ve sanatsal içeriğin yoğun oluşu kabul edilebilir. Etkinlik Yönetimi ya da Sanat ve Kültür Yönetimi gibi diğer bölümlerde hem dijital okur yazarlık, hem dijital beceriler, hem de yönetsel kabiliyetler ve tecrübenin daha ön planda olması beklenir. Dolayısıyla, söz konusu bölümlerde de alan dışı seçmeli ders havuzunun çok geniş olmaması, ya da alan dışı seçmeli ders kredilerinin çok düşük ya da sıfır düzeyinde olmaması da anlaşılabilir. Yine “*University of York – Küratörlük ve Sanat Tarihi*” bölümünde alan dışı seçmeli derslerde olduğu şekilde mesleki seçimlik derslerde de 25 ders ile geniş ve seçenekli bir havuz bulunmaktadır. “*Kingston University of London – Yaratıcı ve Kültürel Endüstriler – Sanat Yönetimi*” bölümünde tıpkı alan dışı seçmeli ders havuzu ve kredisi olmadığı gibi, mesleki seçmeli ders havuzu ve kredisi de bulunmamaktadır. “*Erasmus University Rotterdam – Sanat ve Kültürel Çalışmalar*” bölümü 14 mesleki seçimlik ders havuzu ve 35 mesleki seçimlik ders kredisi ile alternatifli bir esnek tercih imkanı sunmaktadır. “*Sheffield Hallam University – Etkinlik Yönetimi*” (4), “*Utrecht University – Medya ve Kültür*” (3), “*Berlin University of Applied Sciences – Yaratıcı Endüstriler Yönetimi*” (2) mesleki seçimlik ders havuzu ile öğrencilere esnek bir tercih olanağı sunmamaktadır. “*Education University of Hong Kong – Yaratıcı Sanatlar ve Kültür – Müzik*” bölümü ise (10) adet mesleki seçmeli ders havuzu ile nispeten ortalamanın üzerinde bir tercih olanağını öğrencilerine sunmaktadır.

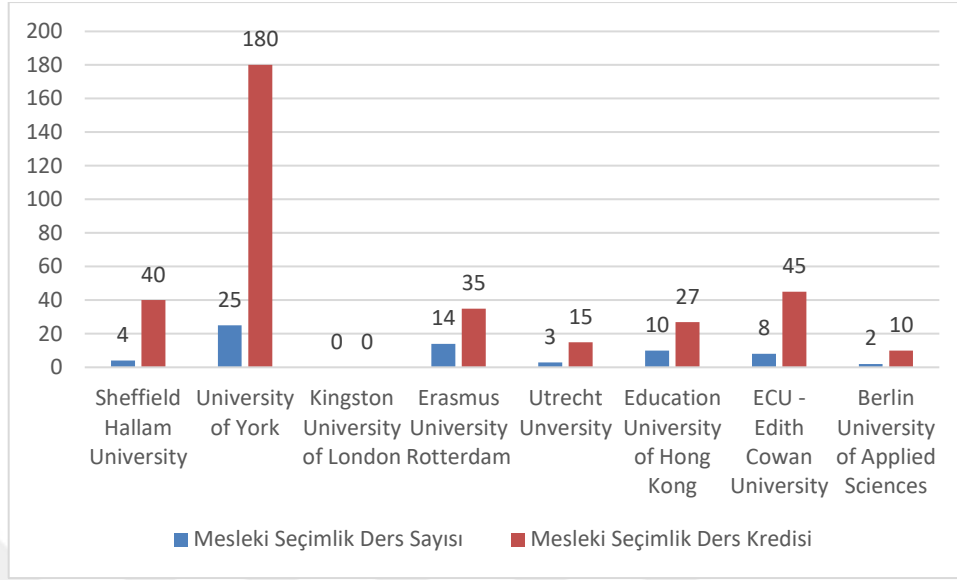
Alan dışı seçmeli ders sayılarının ve mesleki seçmeli ders sayılarının örneklemdeki üniversite ve bölümlere göre dağılımına dair görsel bilgiye aşağıdaki dairesel grafiklerden ulaşılabilir.

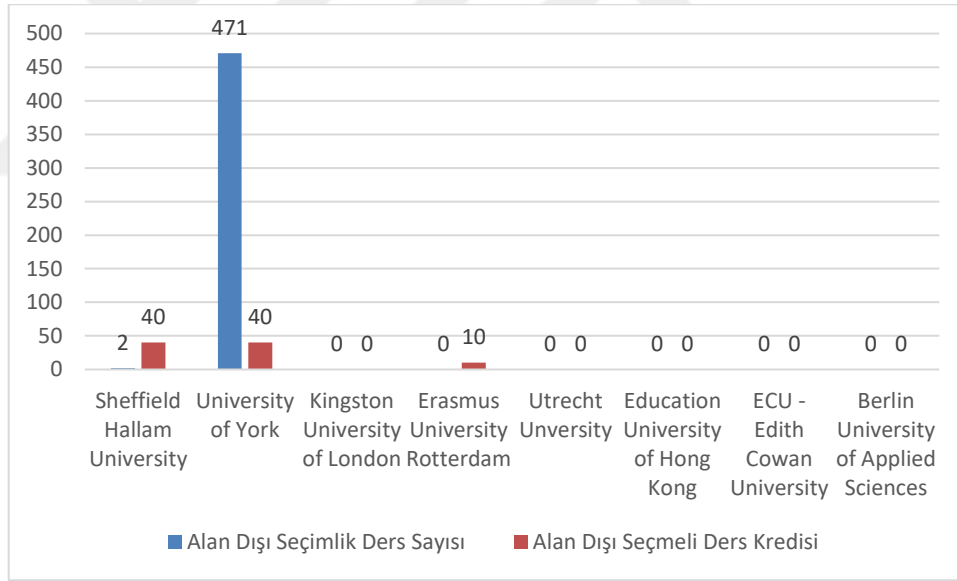
Şekil 4.5. Mesleki Seçimlik Ders Sayıları Dağılımları

Şekil 4.6. Alan Dışı Seçimlik Ders Sayıları Dağılımı

Şekil 4.7. Mesleki Seçimlik Ders Sayısı ve Kredisi Karşılaştırması

Şekil 4.8. Alan Dışı Seçimlik Ders Sayısı ve Kredisi Karşılaştırması

Yukarıdaki grafikler yardımıyla mesleki seçmeli ders sayısı ve mesleki seçmeli ders kredileri ve yine alan dışı seçmeli ders sayısı ve alan dışı seçmeli ders kredisi arasındaki ilişkiyi değerlendirmek mümkün olacaktır. Böylece alınması gerekli seçmeli derslerin ne derece alternatifli bir havuzdan seçilme esnekliği olup olmadığı tetkik edilebilir.

Gelinen şu aşamada Türkiye’deki Sanat ve Kùltür Yönetimi müfredatlarını ve Dünya’daki Sanat ve Kùltür Yönetimi Müfredatlarını paralel olarak tahlil edebilmek için son bir değışken grubunun daha kaldığı ileri sürülebilir. Türkiye’deki üniversitelerin Sanat ve Kùltür Yönetimi lisans programı müfredatlarındaki derslerin içerikleri Sanatsal, işletme-yönetimsel ve bilişim içerikli dersler kategorilerinde ayrıştırılmıştır. Dünya’daki üniversitelerin tematik oransal dağılımları da benzer şekilde sınıflandırılırsa, Türkiye ve Dünya’daki eğitim yaklaşımları olabilecek en yüksek çözünürlükte tahlil edilebilir. Buradaki bir diğer değışken unsur mesleki seçmeli ve alan dışı seçmeli derslerin öğrenciler tarafından minimum ya da maksimum marjlarda tercih edilmesi noktasında değerlendirilebilir. Bu yaklaşım da her üniversite ve bölüm için alternatif senaryolu müfredat oranlarını ortaya çıkarmaktadır. Olasılık hesapları her bölüm için çok sayıda alternatif mezuniyet müfredatı ortaya koyabilir. Bu noktada öğrencilerin sanatsal, işletme-yönetimsel veya bilişim içerikli mesleki seçmeli dersleri minimum maksimum yaklaşımları seçmeleri ihtimali üzerinden ele alınacaktır. Böylece en az ve en yüksek alternatifli aralıklar belirlenmek suretiyle sıhhatli bir yaklaşım geliştirilebilecektir.

Aşağıda seçmeli derslerin oluşturabileceği senaryo ve alternatiflerden bağımsız olarak örneklem dahilinde bulunan dünyadaki üniversite ve Sanat ve Kùltür Yönetimi sahasındaki bölümlerin zorunlu derslerinin içeriğini sanatsal, yönetimsel ve bilişim yönelişlerine göre sınıflandıran tablo incelenebilir.

Tablo 4.8. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler
Zorunlu Sanatsal, Yönetim ve Bilişim Dersleri Kredi Dağılımı

Üniversite Adı	Toplam Kredi	Zorunlu Sanatsal	Zorunlu Yönetim	Zorunlu Bilişim
Sheffield Hallam University	360	20	280	0
University of York	400	140	40	0
Kingston University of London	360	65	170	125
Erasmus University Rotterdam	180	50	85	0
Utrecht University	180	52,5	60	60
Education University of Hong Kong	121	57,5	36,5	0
ECU - Edith Cowan University	360	15	300	0
Berlin University of Applied Sciences	210	20	160	20

Buradan müfredatta en düşük oranda zorunlu sanatsal ders içeriği olan bölümün “ECU – Edith cowan University – Sanat ve Kültür Yönetimi” olduğu görülmektedir. Zorunlu sanatsal içerikli dersler mahiyetinde en yüksek kredinin ise “University of York – Küratörlük ve Sanat Tarihi” bölümünde olduğu anlaşılmaktadır. Zorunlu yönetim içerikli dersler kapsamında en düşük kredinin 36,5 kredi ile “Education University of Hong Kong – Yaratıcı Sanat ve Kültür – Müzik” bölümünde olduğu tespit edilebilirken, en yüksek zorunlu yönetim içerikli dersin ise 300 kredi ile “ECU – Edith cowan University – Sanat ve Kültür Yönetimi” bölümünde olduğu tespit edilebilir. Bilişim içerikli derslerde en düşük kredi içeriği ile örneklemdeki üniversitelerin yarısından fazlasında karşılaşılrken, en yüksek bilişim içerikli krediye 125 kredi ile “Kingston University of London – Küratörlük ve Sanat Tarihi” bölümünde rastlanmaktadır. 60 kredi ile bilişim içerikli derslere ve müfredat içeriğine önem veren bir diğer üniversite “Utrecht University – Medya ve Kültür” olarak gösterilebilir.

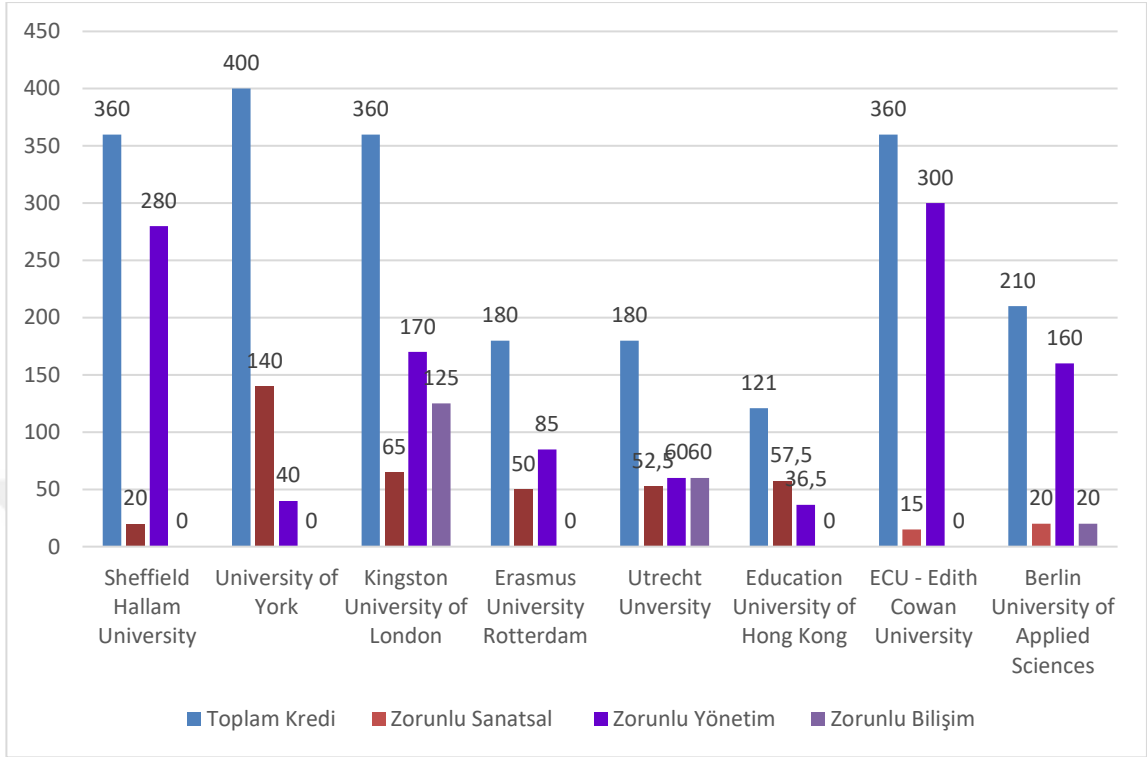
Ancak doğrudan doğruya krediler üzerinden bir değerlendirme yapmak yanıltıcı olabilir. Zira Büyük Britanya, Avustralya, Avrupa, Asya vb. kıtaların eğitim sistemleri ve mezuniyet kredileri farklılık göstermektedir. O nedenle, zorunlu sanatsal, yönetsel ve bilişim içerikli derslerin kredilerini mezuniyet kredisine oranlamak suretiyle

hesaplanacak yüzdesel yaklaşım daha sıhhatli analizler gerçekleştirmeye vesile olacaktır. Aşağıda söz konusu oranı betimleyen tablo verilmektedir.

Tablo 4.9. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Zorunlu sanatsal, yönetsel ve bilişim kredileri oranları dağılımları

Üniversite Adı	Zorunlu Sanatsal	Zorunlu Yönetim	Zorunlu Bilişim
Sheffield Hallam University	5,56%	77,78%	0,00%
University of York	35,00%	10,00%	0,00%
Kingston University of London	18,06%	47,22%	34,72%
Erasmus University Rotterdam	27,78%	47,22%	0,00%
Utrecht University	29,17%	33,33%	33,33%
Education University of Hong Kong	47,52%	30,17%	0,00%
ECU - Edith Cowan University	4,17%	83,33%	0,00%
Berlin University of Applied Sciences	9,52%	76,19%	9,52%

Netice itibarı ile “*Education University of Hong Kong*” %47,52 oranla en yüksek zorunlu sanatsal müfredata sahip olan okuldur. %4,17 oran ile “*ECU Edith Cowen University*” en düşük zorunlu sanatsal içeriğe sahip müfredat olarak karşımıza çıkar. Zorunlu yönetsel içerik dikkate alındığında ise %10 ile “*University of York*” en düşük müfredat oranı ile tespit edilebilir. Zorunlu yönetsel içeriğin en yüksek orana sahip olduğu üniversite %83,33 “*ECU – Edith Cowan University*” dir. Zorunlu bilişim müfredatı kapsamında en düşük oranın % 0 ile *Sheffield Hallam University, University of York, Erasmus University Rotterdam, Education University of Hong Kong, ECU – Edith Cowan University*’e ait olduğu ifade edilebilir. %33,33 oran ile Utrecht University ve %34,72 oranla Kingston University of London ise Bilişim içerikli müfredat oranı ile en yüksek tercihle tespit edilebilir. Bu dağılımlar bir bar grafik ile aşağıda gösterilmektedir.

Şekil 4.9. Lisans Zorunlu Derslerin Üniversitelere göre Oranları

Zorunlu derslerin sanatsal, yönetsel ve bilişim içeriğine göre analiz edilmesinin ardından, seçmeli derslerde bu içeriklerin öğrencilerin tercihlerine göre oluşturacağı senaryoların tahlil edilmesi de önem arz etmektedir. Bu nedenle Minimum ve Maksimum sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders tercihlerinin oluşma ihtimallerine bağlı olarak senaryolar oluşturmak ve marjinal sınırlardaki mezuniyet içeriklerini yorumlamak analitik olarak sağlıklı bir seçenek olacaktır. Bu yaklaşımdan yola çıkıldığında aşağıda görüleceği üzere en basit anlamda 6 adet farklı senaryo ile karşılaşmak mümkündür.

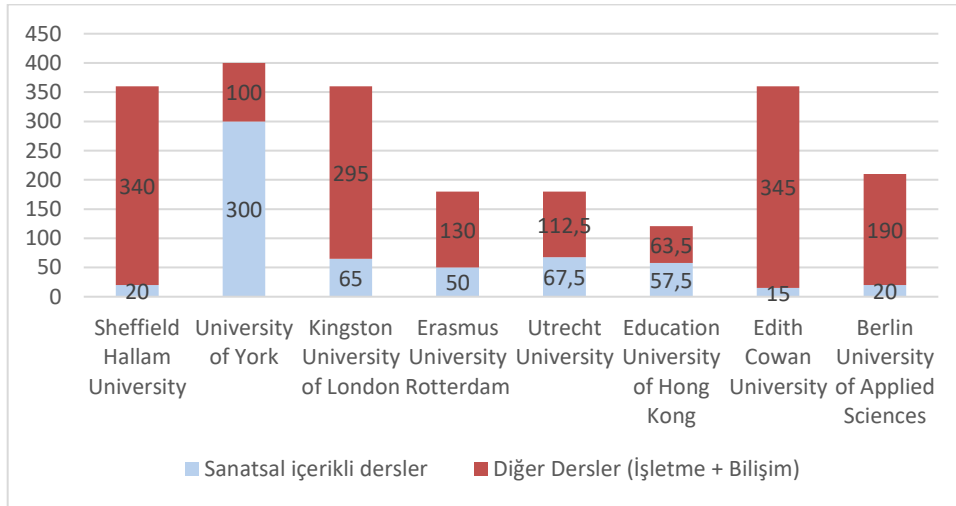
Tablo 4.10. Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimi veren Üniversiteler Örnekleminin Alan Dışı ve Mesleki Seçimlik Ders Senaryoları

SENARYOLAR	SENARYO TARİFLERİ
Senaryo 1	alan dışı sanatsal min + mesleki sanatsal min
Senaryo 2	alandışı sanatsal max + mesleki sanatsal max
Senaryo 3	alandışı işletme min + mesleki işletme min
Senaryo 4	alandışı işletme max + mesleki işletme max
Senaryo 5	alandışı bilişim min + mesleki bilişim min
Senaryo 6	alandışı bilişim max + mesleki bilişim max

Senaryo 1: Senaryo 1 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, bunun yanında alan dışı SANATSAL ders seçeneklerinden MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik SANATSAL derslerde ise yine MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde sanatsal içerikli derslerin (Sanatsal Zorunlu + Sanatsal Seçmeli) mezuniyet kredilerinin geride kalan krediler ile ya da diğer dersler (işletme + bilişim) kredileri ile ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikte örneklemdaki 8 üniversite için karşılaştırılmaktadır.

Tablo 4.11 Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

SANATSAL (Mesleki Seçimlik Min + Alan Dışı Seçmeli Min)	SHU	UoY	KUoY	EUR	UU	EUoHK	ECU	BUoAS
Sanatsal içerikli dersler	20	300	65	50	67,5	57,5	15	20
Diğer Dersler (İşletme + Bilişim)	340	100	295	130	112,5	63,5	360	210

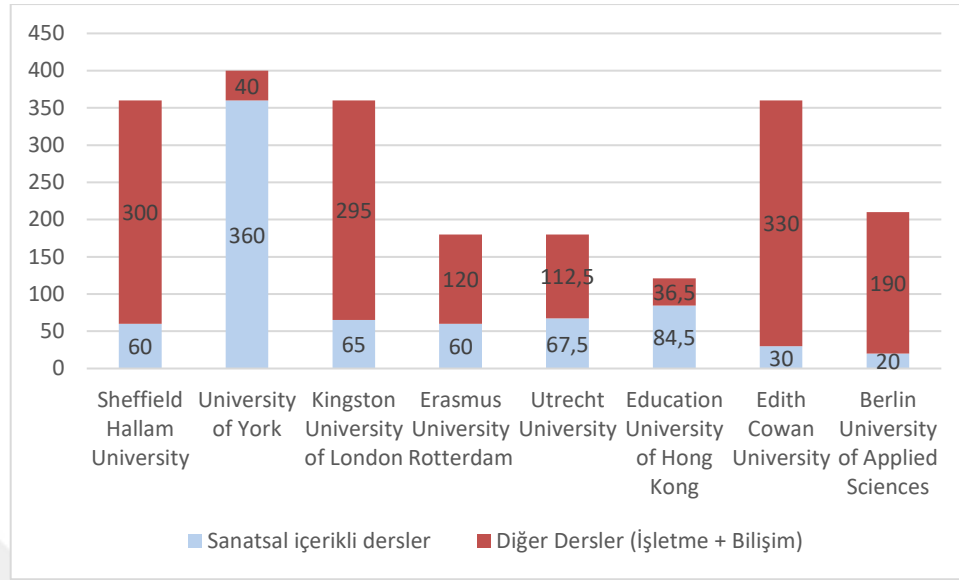
Şekil 4.10. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 1

Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 1, yani sanatsal mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri minimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde sanatsal ağırlıklı derslerinin oranları Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 8 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla University of York programlarının Sanatsal içeriğinin Minimum tercihler dâhilinde dahi oranlarının 300 kredi ile en yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Edith Cowan University Lisans programının Minimum sanatsal seçmeli ve alan dışı sanatsal seçmeli ders tercihleri çerçevesinde 15 kredi ile en düşük sanatsal içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 2: Senaryo 2 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, bunun yanında alan dışı SANATSAL ders seçeneklerinden MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik SANATSAL derslerde ise yine MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde sanatsal içerikli derslerin (Sanatsal Zorunlu + Sanatsal Seçmeli) mezuniyet kredilerinin geride kalan krediler ile ya da diğer dersler (işletme + bilişim) kredileri ile ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikte örneklemdeki 8 üniversite için karşılaştırılmaktadır.

Tablo 4.12. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Sanatsal MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

SANATSAL (Mesleki Seçimlik Max + Alan Dışı Seçmeli Max)	SHU	UoY	KUoY	EUR	UU	EUoHK	ECU	BUoAS
Sanatsal içerikli dersler	60	360	65	60	67,5	84,5	30	20
Diğer Dersler (İşletme + Bilişim)	300	40	295	120	112,5	36,5	330	210

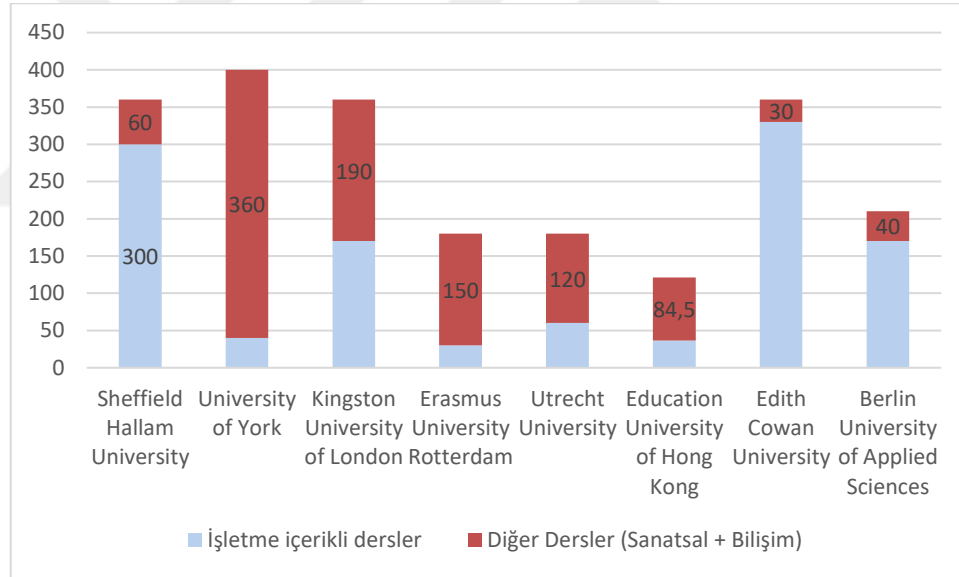
Şekil 4.11. Sanatsal içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 2

Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 2, yani sanatsal mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri maksimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde sanatsal ağırlıklı derslerinin oranları Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 8 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla University of York programlarının Sanatsal içeriğinin Maksimum tercihler dâhilinde oranlarının 300 kredi ile en yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Edith Cowan University Lisans programının Maksimum sanatsal seçmeli ve alan dışı sanatsal seçmeli ders tercihleri çerçevesinde 30 kredi ile en düşük sanatsal içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 3: Senaryo 3 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, bunun yanında alan dışı İŞLETME ders seçeneklerinden MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik İŞLETME derslerde ise yine MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde işletme içerikli derslerin (İşletme Zorunlu + İşletme Seçmeli) mezuniyet kredilerinin geride kalan krediler ile ya da diğer dersler (sanatsal + bilişim) kredileri ile ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikte örneklemdeki 8 üniversite için karşılaştırılmaktadır.

Tablo 4.13. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

YÖNETİMSEL (Mesleki Seçimlik MİN + Alan Dışı Seçmeli MİN)	SHU	UoY	KUoY	EUR	UU	EUoHK	ECU	BUoAS
İşletme içerikli dersler	300	40	170	30	60	36,5	330	170
Diğer Dersler (Sanatsal + Bilişim)	60	360	190	150	120	84,5	30	40

Şekil 4.12. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 3

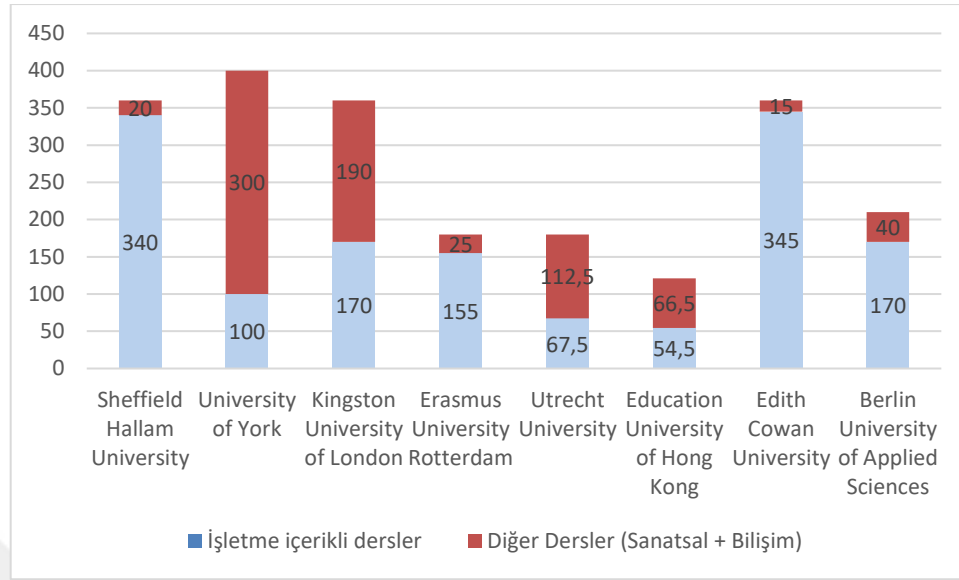
Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 3, yani işletme mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri minimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde işletme ağırlıklı derslerinin oranları Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 8 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla University of York programlarının İşletme içeriğinin Minimum tercihler dâhilinde oranlarının 40 kredi ile en düşük olduğu göze çarpmaktadır. Edith Cowan University Lisans programının

Minimum işletme seçmeli ve alan dışı sanatsal seçmeli ders tercihleri çerçevesinde 330 kredi ile en yüksek işletme içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 4: Senaryo 4 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, bunun yanında alan dışı İŞLETME ders seçeneklerinden MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik İŞLETME derslerde ise yine MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde işletme içerikli derslerin (İşletme Zorunlu + İşletme Seçmeli) mezuniyet kredilerinin geride kalan krediler ile ya da diğer dersler (sanatsal + bilişim) kredileri ile ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikte örneklemdaki 8 üniversite için karşılaştırılmaktadır.

Tablo 4.14. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli İşletme MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

YÖNETİMSEL (Mesleki Seçimlik MAX + Alan Dışı Seçmeli MAX)	SHU	UoY	KUoY	EUR	UU	EUoHK	ECU	BUoAS
İşletme içerikli dersler	340	100	170	155	67,5	54,5	345	170
Diğer Dersler (Sanatsal + Bilişim)	20	300	190	25	112,5	66,5	15	40

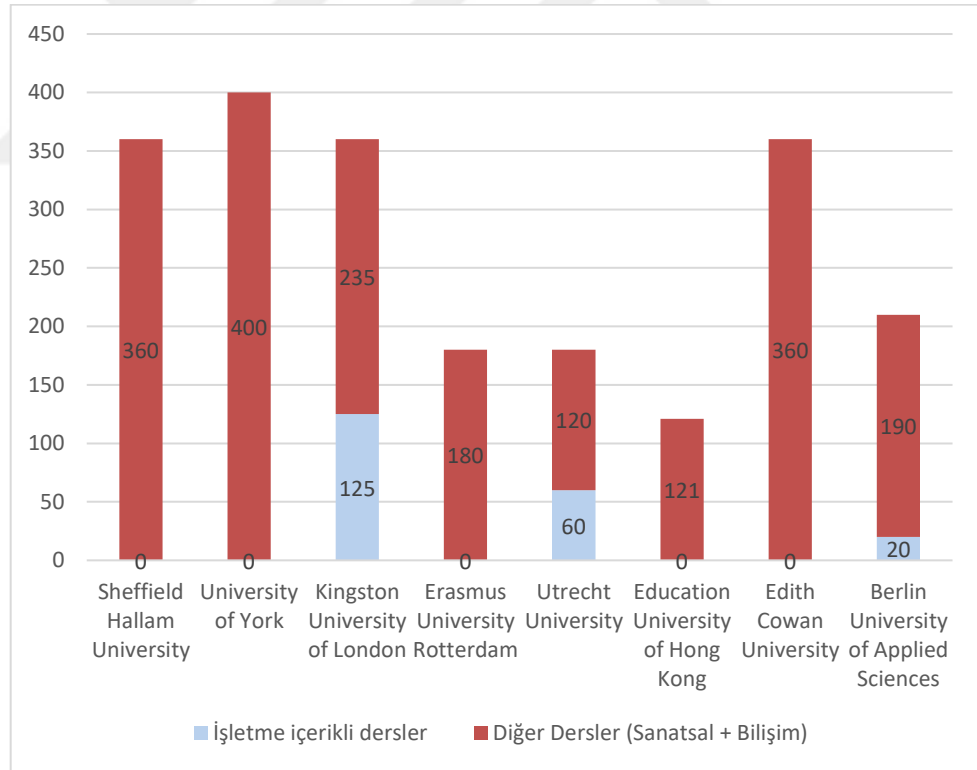
Şekil 4.13. İşletme içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 4

Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 4, yani işletme mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri maksimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde işletme ağırlıklı derslerinin oranları Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 8 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla Sheffield Hallam University (340 kredi) ve Edith Cowan University (345 kredi) programlarının İşletme içeriğinin Maksimum tercihler dâhilinde oranlarının en yüksek olduğu göze çarpmaktadır. University of York Lisans programının Maksimum işletme seçmeli ve alan dışı işletme seçmeli ders tercihleri çerçevesinde 100 kredi ile en düşük işletme içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 5: Senaryo 5 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, bunun yanında alan dışı BİLİŞİM ders seçeneklerinden MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik BİLİŞİM derslerde ise yine MİNİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde bilişim içerikli derslerin (Bilişim Zorunlu + Bilişim Seçmeli) mezuniyet kredilerinin geride kalan krediler ile ya da diğer dersler (sanatsal + işletme) kredileri ile ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikte örneklemdeki 8 üniversite için karşılaştırılmaktadır.

Tablo 4.15. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MİNİMUM Senaryolar Karşılaştırması

BİLİŞİM (Mesleki Seçimlik MAX + Alan Dışı Seçmeli MAX)	SHU	UoY	KUoY	EUR	UU	EUoHK	ECU	BUoAS
İşletme içerikli dersler	0	0	125	0	60	0	0	20
Diğer Dersler (Sanatsal + Bilişim)	360	400	360	180	180	121	360	210

Şekil 4.14. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 5

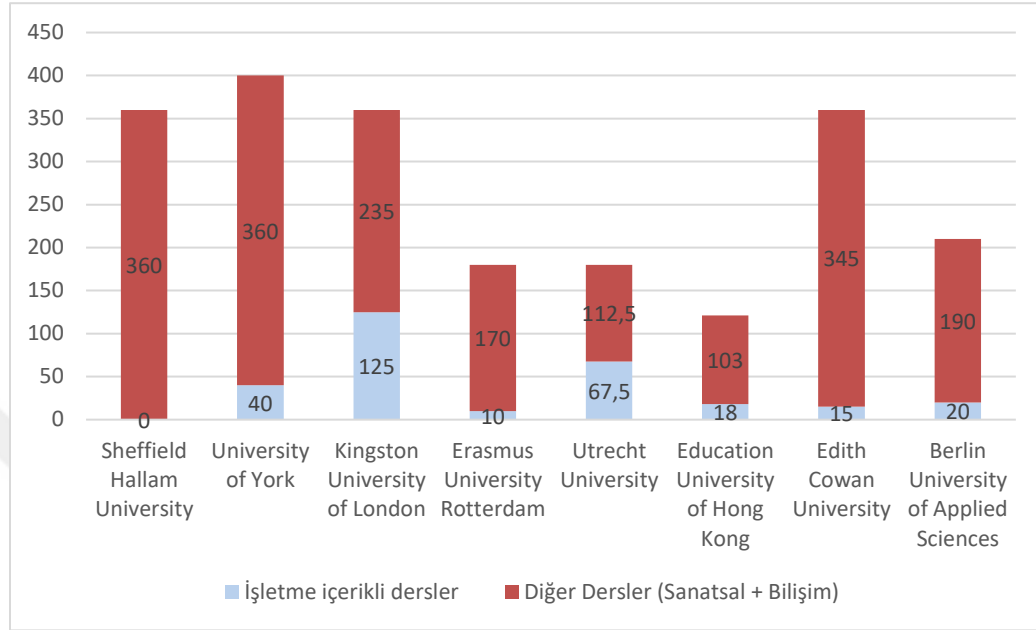
Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 5, yani bilişim mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri minimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde bilişim ağırlıklı derslerinin oranları Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi

veren 8 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla Sheffield Hallam University, University of York ve Edith Cowan University programlarının Bilişim içeriğinin Minimum tercihler dâhilinde oranlarının 0 kredi ile en düşük düzeyde olduğu göze çarpmaktadır. Kingston University of London Lisans programının Minimum bilişim seçmeli ve alan dışı bilişim seçmeli ders tercihleri çerçevesinde 125 kredi ile en yüksek bilişim içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

Senaryo 6: Senaryo 6 çerçevesinde bir öğrencinin Zorunlu sanatsal, işletme ve bilişim içerikli derslerini seçtiği, bunun yanında alan dışı BİLİŞİM ders seçeneklerinden MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu, mesleki seçimlik BİLİŞİM derslerde ise yine MAKSİMUM sayıda tercihte bulunduğu varsayılmaktadır. O halde bilişim içerikli derslerin (Bilişim Zorunlu + Bilişim Seçmeli) mezuniyet kredilerinin geride kalan krediler ile ya da diğer dersler (sanatsal + işletme) kredileri ile ilişkisi aşağıdaki tablo ve grafikte örneklemdaki 8 üniversite için karşılaştırılmaktadır

Tablo 4.16. Mesleki Seçimlik ve Alan Dışı Seçmeli Bilişim MAKSİMUM Senaryolar Karşılaştırması

BİLİŞİM (Mesleki Seçimlik MAX + Alan Dışı Seçmeli MAX)	SHU	UoY	KUoY	EUR	UU	EUoHK	ECU	BUoAS
İşletme içerikli dersler	0	40	125	10	67,5	18	15	20
Diğer Dersler (Sanatsal + Bilişim)	360	400	360	180	112,5	103	360	210

Şekil 4.15. Bilişim içerikli dersler ve diğer dersler karşılaştırması SENARYO 6

Yukarıdaki grafik çerçevesinde Senaryo 6, yani bilişim mesleki seçimlik ve alan dışı seçmeli dersleri maksimum tercih eden bir öğrencinin mezuniyet toplam kredisi dâhilinde bilişim ağırlıklı derslerinin oranları Dünya’da Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi veren 8 farklı üniversite için gösterilmektedir. Buna göre rahatlıkla Sheffield Hallam University (0 kredi) programının Bilişim içeriğinin Maksimum tercihler dâhilinde oranlarının en düşük olduğu göze çarpmaktadır. Kingston University of London Lisans programının Maksimum bilişim seçmeli ve alan dışı bilişim seçmeli ders tercihleri çerçevesinde 125 kredi ile en yüksek bilişim içeriği meydana getirdiği görülmektedir.

5. DÜNYADAN DİJİTAL VE BİLİŞİM AĞIRLIKLIL SANAT VE KÜLTÜR YÖNETİMİ EĞİTİM ÖRNEĞİ

Önceki bölümlerde gerçekleştirilen Türkiye’deki 5 üniversiteye dayalı Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans ve Dünya’daki 8 üniversiteye dayalı Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Eğitimleri analizleri çerçevesinde İşletme – Yönetimsel ağırlıklı eğitimlerin olduğu, değişken şekilde düşük ve yüksek oranda ise Sanatsal içerikte dersler ile bu eğitimlerin donatıldığı görülmüştür. Bazı üniversitelerin ders programlarını Zorunlu dersler ile şekillendirdikleri ve mesleki ve alan dışı seçmeli derslerini dahi sınırlı seçenekler sunmak sureti ile zorunlu benzeri bir nitelikte sundukları görülmüştür. İstanbul Bilgi Üniversitesi (TR) ve University of York (UK) örneğinde seçmeli mesleki ve alan dışı derslerin esnek ve öğrenci tarafından şekillendirilebilir nitelikte tasarlandığı göze çarpmıştır. Seçmeli derslerin mezuniyet için doldurulması gerekli kredilerine karşılık çok sayıda ders ve seçenek sunduğundan bu opsiyonun olumlu bir yan olduğu değerlendirilmiştir. Fakat çok seçenek öğrenci tercihi istikametinde bir diğer yandan da tek boyutlu bir transkript oluşturulma olasılığını da minimum maksimum marjinal tercihlerde şekillendirebilmektedir. Diğer yandan Alan Dışı seçmeli derslerde de İstanbul Bilgi Üniversitesi (TR) ve University of York (UK) üniversitelerinin çok sayıda seçenek sunuyor olması Sanat ve Kültür Yönetimi mahiyetindeki eğitime öğrencilerin kendi tercihleri ile çok disiplinli bir kimlik kazandırabilme ihtimalini yüklemektedir. Tüm bu avantajlı ve dezavantajlı değişken yanlara karşın mevcut eğitim içeriğindeki Bilişim ve Dijital Becerileri içeren derslerin toplam mezuniyet kredi değerine oranının örnekleme yüksek oranda düşük olması, genel anlamda bir eksiklik olarak görülmüştür. Türkiye’deki (5) üniversitenin Sanat ve Kültür Yönetimi lisans bölümlerinin Bilişim içerikli zorunlu ders kredilerinin 4-13 arasında olması ve mezuniyet kredilerine oranla (%1,7-%5,4) düzeyinde olması, minimum seçmeli bilişim içerikli ders tercihleri ile bu kredi aralığının 8-13 arasına yükselmesi yani mezuniyet kredilerine oranla (%3,3 - %5,4) ve en nihayetinde maksimum bilişim içerikli ders tercihleri ile bu kredi aralığının 15-66 arasında olması ve mezuniyet kredilerine oranla (%6,3-%27,5) düzeyini teşkil etmesi önemli rakamlar olarak görülmektedir. Ancak bilişim içerikli ders kredileri tercih ile %27,5 düzeyine yükselebilmektedir. Bu da yalnızca İstanbul Bilgi Üniversitesinde seçmeli ders havuzunun genişliği ve sağladığı imkanlar ile olabilmektedir. Diğer 4

üniversitede tercihe bağlı da olsa bilişim içerikli ders oranı %10-15 düzeylerinden yukarıya çıkmamaktadır. Dünyadan Sanat ve Kültür Yönetimi bölümleri örnekleme dikkate alındığında da University of York, Erasmus University Rotterdam, Education University of Hong Kong, Edith Cowan University’de yani örneklemedeki üniversitelerin %50’sinde zorunlu anlamda bilişim içerikli derslerin olmadığı görülmektedir. Ancak Kingston University of London bünyesinde 360 kredinin 125 kredisinin Bilişim içerikli derslerden meydana gelmesi, yine Utrecht Üniversitesi bünyesinde 180 kredinin 60 kredisinin Bilişim içerikli derslerden meydana gelmesi ve %35 civarında müfredatın bu nitelikteki bir içeriğe sahip olması önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan Berlin University of Applied Sciences bünyesindeki Yaratıcı Endüstriler Yönetimi bölümünde 1 sömestr süresince bilişim içerikli ders eğitimlerinin verilmesi ve yüksek oranda proje ve uygulamalar ile bu eğitimin donatılması da bilişim içerikli derslerin Sanat ve Kültür Yönetimi lisans eğitimi içindeki yerinin önemini göstermektedir.

Zira, çağımızda AB destekli pek çok fon ile sürdürülen Kültür ve Sanat Yönetimi Projeleri ve Eğitimleri dijital becerileri ve bilişim teknolojilerini ısrarla ön plana çıkarmaktadır. Diğer yandan akademik eğitimler ve projelerin de ötesinde Sanat ve Kültür sektöründeki uygulama sahasının içine dâhil olduğumuzda çok net bir biçimde Veri Tabanı Yönetim Sistemleri (SQL, Oracle), Ofis Programları (Word, Excell, Power Point, Access), Mobil Uygulamalar, E-posta ve dijital iletişim teknolojileri, Mobil Aplikasyonlar, Yazılımlar, Grafik Tasarım Programları (Photoshop, Adobe Illustrator vb.), Bilgisayar Destekli Çizim Tasarım Programları (Autocad, Microstation vb.), Video Montaj, Düzenleme ve Yapım programları (Adobe Premier, After Effects vb.) ve Sosyal Medya gibi teknolojilerin ve mecraların yoğun biçimde kullanıldığı göze çarpmaktadır. Dolayısıyla öncelikle mevcut Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans programlarının eğitim içeriklerinin de önemli derecede Bilişim ve Dijital Becerileri ön plana çıkaran eğitimler ile donatılması çağın gereksinimlerine cevap veren bir yaklaşım olabilir.

Bu anlamda böyle bir tespitin gerçekleştirilebilmesinin sağlıklı yolunun Dünya’daki çok geniş bir ölçekte Sanat ve Kültür Yönetimi eğitim programlarının incelemesinden geçtiği söylenebilir. Diğer yandan günümüzde Avrupa Birliği fonlu ve destekli Kültür ve Sanat Yönetimi eğitimlerini incelemek suretiyle de geleceğe yönelik vizyonlu eğitim

projeksiyonlarının analiz edilebileceği ifade edilebilir. Çünkü bu sahadaki AB destekli ve fonlu eğitimlerin çoğunda Dijital Becerilerin kullanımının ön plana çıkarıldığı gerçeği ile karşılaşılabilir.

Bu içeriği tespit edebileceğimiz eğitimlerden Mu.Sa. (Museum Sector Alliance) – Müze Profesyonelleri için Gerekli Beceriler eğitimi dikkate alınmış, bu eğitimin içeriğinin analizinden istifade edilmiş ve buradaki dijital becerileri ve bilişim teknolojilerini içeren kapsamın etüdü gerçekleştirilmiştir.

5.1. Mu.Sa. (Museum Sector Alliance), Müze Profesyonelleri için Gerekli Beceriler (Essential Skills for Museum Professionals)

MU.SA (Museum Sector Alliance) Essential Skill for Museum Professionals (Müze Profesyonelleri için Gerekli Beceriler) eğitimi yoğun bilişim içerikli müfredatı ile halihazırdaki eğitim sisteminin ikamesi niteliğinde geleceğe yönelik bir projeksiyon sunmaktadır. Eğitim Erasmus ve Avrupa Birliği tarafından eş biçimde desteklenmiştir. Mu.SA Eğitimi 8 haftalık bir zaman dilimi içine yayılmış olup, her hafta 3 farklı modüle ayrılmıştır. Her modül farklı bölümlerden meydana gelmekte olup, bölümlerin sayısı yetkinliği artırma seviyesine göre değişkenlik arz etmektedir. Her bölüm videolar, okuma parçaları, makaleler, forumlar ve değişik nitelikte aktiviteler gibi farklı öğrenme araçları içermektedir. Bunun da yanı sıra her bölüm sonunda bir değerlendirme testi yer almaktadır. Katılımcılar ilgili bölümden başarılı sayılmak için bu testleri minimum % 80 başarı ile tamamlamalıdır. 8 Haftalık eğitim için haftalık ortalama 10 saatlik bir çalışma zaman dilimi ayrılması gereklidir. 80 saatlik eğitimi tamamlayanlar ve % 80 sınav başarıları ile eğitimi tamamlayanlar, sertifika almaya hak kazanılmıştır. Bu eğitimi başarı ile tamamlayanlar arasında 350 başvuru arasından 120 başarılı öğrenci UZMANLIK EĞİTİMİ'ne kabul edilme hakkı kazanmışlardır. İçinde Yunanistan, İtalya ve Portekiz'de İŞ BAZLI ÖĞRENME uygulama imkanının da bulunduğu Uzmanlık Eğitimine öğrenciler katılmıştır. 6 ay süre ile devam eden İLERİ DÜZEY eğitimi tamamlayan öğrenciler aşağıdaki dijital becerileri ihtiva eden mesleki nosyonları kazanmıştır. Dijital Strateji Yöneticisi, Dijital Koleksiyon Küratörü, Dijital Etkileşimli Deneyim Geliştirici, Çevrimiçi Topluluk Yöneticisi. Eğitim içeriği aşağıdaki şekildedir.

Tablo 5.1. Mu.Sa Eğitim İçeriği Analizi

HAFTA	MODÜL	BAŞLIK	KONU NİTELİĞİ
1	1.1	Bilgi Stratejisi ve İş Stratejisi	1.1.1 Bilgi Stratejisi ve İş Stratejisi (İ-Y) 1.1.2 İş Stratejisi Metodolojisi ve Yapısı ve Uygulamaları (İ-Y) 1.1.3 Büyüme ve Teknoloji ve Müze Perspektifi (B) 1.1.4 Bilgi ve İş Stratejisi Geliştiren Müzenin Bugünü ve Geleceği (B)
1	1.2	Veri, Bilgi ve Dijital İçeriğe göz atmak, filtrelemek ve aramak	1.2.1 Dijital Çağ ve Verinin Etkisi, Verinin Değeri, Bilginin Gücüyle Müzenin Zenginleştirilmesi, Bilgi Müze Sektörünü Nasıl Değiştiriyor? (B) 1.2.2 Müze Sektörünü Optimum Sonuçlar Almak için Veri Araştırma ve Analizi Süreci, Veri ve Dijital İçeriğin Doğru Kullanımın Katma Değeri, Müze Sektörü İş Sahalarındaki Reformalara Dayalı İnovatif Stratejilerin Bilgi Üzerine Etkisi (B)
1	1.3	Veri, Bilgi ve Dijital İçeriğin Yönetimi	1.3.1 Müze Sektörü Bağlamında Veri Tarifinin Sunumu, Müzede Bilgi ve Stratejik Planlamanın Tanımı, Müze Sektörü Bağlamında Dijital İçerik Tarifi, Müze Sektörü Bağlamında Örneklerle Meta-Data Tarifi (B)
2	2.1	İş Planı Geliştirme	2.1.1 İş Yönetim Planının Tarifi (İ_Y) 2.1.2 İş Modelinin Teorik Bağlamı (İ_Y) 2.1.3 Pazarlama Stratejileri (İ_Y) 2.1.4 Müzeler için İş yönetim Planı (İ_Y)
2	2.2	Veri, Bilgi ve Dijital İçeriğin Değerlendirilmesi	2.2.1 Veri, Bilgi ve Dijital içeriğin değerlendirilmesi (B) 2.2.2 Veri, Bilgi ve Dijital içerik yönetimine giriş (B) 2.2.3 Müze ve Ölçütleri (B)
2	2.3	İhtiyaçların belirlenmesi ve teknolojik cevaplar	2.3.1 Müze Teknolojileri için ihtiyaç değerlendirmesi (B) 2.3.2 Müze Profesyonellerinin ihtiyaçlarını kapsayan teknolojilerin

			seçimi (B)
3	3.1	Teknoloji Trend İzleme	3.1.1 Bilgi Teknolojileri trend ve tarihinin müze bağlamında irdelenmesi (B) 3.1.2 Oyunlardan yola çıkarak oyunlaştırma suretiyle hikaye anlatımı (B) 3.1.3 Gerçeklik sanallık sürekliliği (B) 3.1.4 Kullanılabilirlik ve Erişebilirlik (B)
3	3.2	İnternet Etiği	3.2.1 Giriş (B) 3.2.2. İnternet Etiği (Netiquette) çekirdek kuralları (B) 3.2.3 Örnekler ve Uygulamalar (B)
3	3.3	Liderlik ve Değişimin Kolaylaştırılması	3.3.1 Müzeler için liderlik teorileri (İ_Y) 3.3.2 Liderlik ve yönetim için temel beceriler (İ_Y) 3.3.3 Kültürel liderlik bağlamında hikaye anlatımı (İ_Y)
4	4.1	İnovasyon	4.1.1 Müzelerde inovasyona giriş (B) 4.1.2 İnovasyon tasarımı ve açık düşünme (B)
4	4.2	İnovasyon ve Teknolojinin yaratıcı anlamda kullanılması	4.2.1 Dijital teknolojilerin yaratıcı kullanımı (B) 4.2.2 Yaratıcı araçlar ve Dijital Müzeler (B)
4	4.3	Yaratıcı düşünce becerileri	4.3.1 Yaratıcı düşünme nedir (S) 4.3.2 Yaratıcı düşünme yanlış anlaşılmalara karşı gerçekler (S) 4.3.3 Müze iş gücü için yaratıcı düşünce olayları (İ_Y)
5	5.1	İhtiyaçların belirlenmesi	5.1.1 Niteliksel araştırma (İ_Y) 5.1.2 Müze bağlamında personalar ve senaryo (İ_Y) 5.1.3 Araştırmadan Tasarıma (B)
5	5.2	Dijital İçerik Geliştirme	5.2.1 Müzeler için formatlar ve iletişim kanalları (İ-Y) 5.2.2 Sosyal Medya iletişimi için multimedya içeriği tasarlanması ve geliştirilmesi (B)
5	5.3	Dijital Teknolojiler Vasıtasıyla İşbirliği	5.3.1 Müze dahilinde işbirliği nasıl gerçekleştirilmeli (İ-Y) 5.3.2 Bir takım dahilinde işbirliği

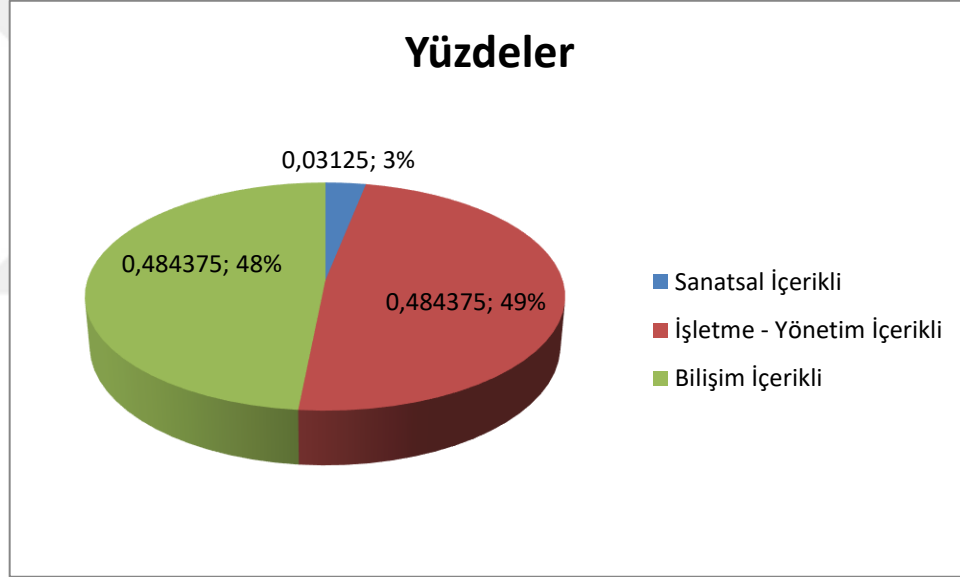
			sağlamak için gerekli dijital araçlar (B)
6	6.1	Tahmin Geliştirme	6.1.1 Gelecek çalışmaları ve tahmin etme (B) 6.1.2 Değişim için gözetme (B) 6.1.3 Senaryo geliştirme (İ-Y) 6.1.4 Karar verme süreci kriterleri nicelik ve nitelik (İ-Y) 6.1.5 Tahmin oturumu (B)
6	6.2	Takım Çalışması	6.2.1 Takım çalışması temelleri (İ-Y) 6.2.2 Takım çalışmasının fonksiyonu (İ-Y)
7	7.1	İlişki Yönetimi	7.1.1 İlişki yönetimine giriş (İ-Y) 7.1.2 İş ilişkisi yönetimi (İ-Y) 7.1.3 Müşteri ilişkileri yönetimi (İ-Y) 7.1.4 Müşteri ilişkisi yönetim stratejisi (İ-Y) 7.1.5 Crm çözümleri müzeler için (B)
7	7.2	Kişisel Veri ve Gizliliğin Korunması	7.2.1 Veri gizliliği özelliği ve korumanın temelleri (B) 7.2.2 Müzeler ve verilerin korunması (B)
8	8.1	Bilişim ve İletişim Teknolojileri Kalite Yönetimi	8.1.1 Kalite yönetim sistemleri (İ-Y) 8.1.2 Kalite standartları (İ-Y) 8.1.3 Bilişim ve iletişim teknolojileri kalite uygulama ve ölçütleri (B)
8	8.2	İletişim Becerileri	8.2.1 İnsanlar arasındaki iletişim (İ-Y) 8.2.2 Sözsüz iletişim (İ-Y) 8.2.3 Takım iletişimi (İ-Y)
8	8.3	Zaman Yönetimi	8.3.1 Zamanı anlamak (İ-Y) 8.3.2 Modern zaman yönetimi teknikleri (İ-Y) 8.3.3 Görev planlama teknikleri (İ-Y) 8.3.4 Zaman yönetimi uygulamaları (İ-Y)

(İ-Y): İşletme ve Yönetim İçerikli, (B) Bilişim İçerikli, (S) Sanatsal İçerikli

Yukarıda görülen müfredat kapsamında Mu.Sa Eğitimi analiz edildiğinde, içeriğin sanatsal, işletme ve bilişim içerikli ders oranları aşağıdaki şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 5.2. Mu.Sa Eğitim Analizi Sanatsal, İşletme ve Bilişim İçerikli Derslerin Oranları

***	Sanatsal İçerikli	İşletme - Yönetim İçerikli	Bilişim İçerikli	Toplam
Ders Saat Oranları	2	31	31	64
Yüzdeler	0.03125	0.484375	0.484375	1

Şekil 5.1. Mu.Sa Eğitim Analizi Sanatsal, İşletme ve Bilişim İçerikli Derslerin Oranları

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere Mu.Sa – Müze Profesyonelleri için Gerekli Beceriler eğitiminin AB fonlu dijital içeriği yoğunlaştırılmış Kültür ve Sanat Yönetimi Eğitim içeriğinde İşletme ve Yönetimsel derslerin ve Dijital Becerileri ve Bilişim Teknolojilerini tetikleyen derslerin önemli bir yüzdeye sahip olduğu görülmektedir. Sanatsal içerikli konuların ise asgari düzeye indirildiği söylenebilir. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitiminde Sanatsal Eğitimin devre dışı bırakılması yaklaşımını her ne kadar doğru bulsak ta, bu bağlamda bu eğitimdeki Dijital içeriğin çok önemli yetiler kazandıracağı açıktır. Bu noktada dijital içeriğin lisans müfredatına oransal aktarımı ve İşletme – Yönetimsel dersler ile eşit orana çekilmesi öngörülmüş

Sanatsal Derslerinin ise Mesleki ve Alan Dışı Seçimlik dersler ile öğrencinin kişisel esnek tercihine ve uzmanlık alanı yoğunlaşmasına bırakılması öngörülmüştür.

6. TÜRKİYE’DE SANAT ve KÜLTÜR YÖNETİMİ LİSANS EĞİTİM PROGRAMLARI PANDEMİ ÖNCESİ VE SONRASI ÖĞRENCİ ve SEKTÖR ÇALIŞANLARI ANKETLERİ ve ANALİZLERİ

6.1.Anket Oluşturulması, Uygulanması ve Verilerin Analiz Edilmesi Süreci Kuramsal Yaklaşımı

Çevrimiçi anketlerin sonuçları elimize ulaştığında, İstatistiksel Anket Sonuçlarını da topladığımızda ve Veri Analizi Planını oluşturduğumuzda sıra anket sonuçlarının hesaplanması aşamasına gelir. Anket Araştırması Uzmanlığı çerçevesinde hesaplamaları gerçekleştirmek ve sonuçları elde etmek için verilen yanıtlara bağlı olarak en sık tercih edilen araştırma sorularına ve anket hedeflerine odaklanmak, nitel verileri değil nicel verileri değerlendirmek standart uygulanan süreçler arasındadır.

Anket sorularına verilen cevapların etkili biçimde analiz edilmesi ve hesaplanması sürecinde takip edilmesi gereken adımlar:

- Belirli anket sorularının incelenmesi
- Çapraz bir tabular formun oluşturulması ve sonuçların filtrelenmesi
- Analiz ve hesaplamaların uygulanması
- Sonuçların elde edilmesi ve raporlanması

6.1.1. Belirli Anket Sorularının İncelenmesi

Öncelik arz eden hususlar arasında sıklıkla kullanılan anket sorularının sonuçlarının hesaplanmasında tercih edilecek hesaplama yöntemi çerçevesinde izlenecek yaklaşımın belirlenmesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada cevaplanması gereken bazı belirli sorular söz konusudur. Örneğin;

- Deneysel (Ampirik) anket sorularına yer verilip verilmediği,
- Olasılıklı Örnekleme yöntemi kullanılıp kullanılmadığı,
- Anket için hedef belirleme sürecinde kullanılacak anket sorularının listelenip listelenmediği,

6.1.1.1.Anket Araştırmalarına Dair Demografik Bilgilerin Toplanması

Yaşadığınız yer, yaptığınız iş ve kazandığınız para gibi şahsi sorular hedef kitlesinin daha iyi anlaşılmasına sebep olacaktır. İlgili kitlenin yaş, ırk, etnik köken, gelir, iş durumu, medeni durumu gibi belirgin özellikleri böylece etkin biçimde anlaşılabilir. Sonuçların ilgili demografik gruplar ile eşleşmesi tespitini yapabilmemize yarayan bu yaklaşım pek çok çözümlemeye de altlık teşkil edebilir. Hedef Segmentasyonu ve Stratejisi bu anlamda oluşturulabilir. Bu tarz sorular ankete ve araştırmaya her yanıt verenin evren ya da popölasyon genelindeki yerinin anlaşılmasını sağlar. Bu anlamdaki verilerin anket soruları beraberinde toplanması kolaydır. Bunlar sayesinde büyük örnek grubunuzu ilgili demografik parametrelere göre alt segmentlere ayırabilirsiniz.

Bu noktada karşılaşılan soru araştırılan grubun segmentasyonuna neden ihtiyaç duyduğumuzdur. Hedef popölasyon ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olunursa sonuçlardan yapılan çıkarımlar sonucundaki geliştirmeler, planlamalar ve değişiklikler o denli hedef kitlede yankı ve karşılığını bulacaktır. Hedef kitle hakkındaki bilgi fark yaratacak bir durumdur. Ürün geliştirmeden, reklam etkinliğini ölçmeye, sağlık ya da eğitim hizmeti sağlamadan, kamuoyunun ve hedef kitlenin nabzını tutmaya bu bilgilerden hep faydalanılabilir.

Demografik bilgi toplamaya yönelik sorular aşağıdaki şekilde örneklenebilir. Geniş kapsamlı müstakil anket veya araştırma çalışmanıza demografik sorular eklemeniz uygun bir seçenek olabilir. Bu noktada onaylı sorular tercih etmeniz avantajlı olacaktır. Ayrıca bu soruların sayısını anket çalışmanıza entegre edeceğiniz noktada sıhhatli bir noktada bırakmanız gerekecektir. Zira fazla soru cevap oranını azaltabileceği gibi anketinizin asil sorularının arasında ilgisizlik ve cevaplamama gibi sonuçlar da doğurabilecektir.

Onaylı Demografik Sorulara Örnekler:

- Hangi yaş aralığındasınız?
  - 17 veya daha küçük
  - 18 – 20
  - 21 – 29
  - 30 – 39
  - 40 – 49
  - 50 – 59
  - 60 veya daha büyük
- Cinsiyetiniz nedir?
  - Kadın
  - Erkek
  - Diğer
- Evli, dul, boşanmış, ayrılmış ya da bekar mısınız?
  - Evli
  - Dul
  - Boşanmış
  - Ayrılmış
  - Bekar
- Bitirdiğiniz en yüksek okul ya da aldığınız en yüksek diploma hangisidir?
  - Lise altı
  - Lise ya da eşdeğeri
  - Üniversite, ancak diplomasız
  - Ön lisans derecesi
  - Lisans derecesi
  - Yüksek Lisans derecesi
- Aşağıdaki kategorilerden hangisi istihdam durumunuzu en iyi tanımlar?
  - Çalışıyor, haftada 1-39 saat
  - Çalışıyor, haftada 40 saat ya da daha fazla

- Çalışmıyor, işi arıyor
  - Çalışmıyor, işi aramıyor
  - Emekli
  - Engelli, çalışmıyor
- Hane halkı üyeleri toplam (20--) yılı itibarı ile ne kadar para kazanmıştır?
  - \$0 - \$9.999
  - \$10.000 - \$19.999
  - \$20.000 - \$29.999
  - \$30.000 ya da üzeri

Etkili bir demografik anket formu için aşağıdaki 9 ipucundan faydalanabilirsiniz.

- Anket ve araştırma hedefi belirlenmiş ise ana hedef ile bağlantılı ya da potansiyel korelasyonlu demografik sorular tercih edilebilir.
- Yanıtlayanların Anket Yorgunluğuna uğramaması için ihtiyacınız kadar demografik soru eklenmesine dikkat edilmelidir.
- Demografik sorular ırk, cinsiyet, etnik grup gibi hassas konulara temas ettiğinden sorular dikkatlice düzenlenmelidir. Bu da hedef kitlenin farkındalığı ile olacaktır.
- İki yanıt arasında kafa karıştırıcı aynı rakamların çakışmamasına dikkat edilmelidir. Örneğin 50-59 yaş grubu ile 59-69 yaş grubu seçeneklerin aynı anda demografik soruda bulunması gibi.
- Yanıtların isimsiz toplanması demografik bilgiler içeren anketlerde önemli bir ayrıntıdır. İnsanlar özel bilgilerini isimleri ile birlikte paylaşmayı tercih etmeyeceklerdir.
- Anketinizin başlangıcında çok kısa bir şekilde anketin yapılış amacını paylaşmanız etkili olacaktır.
- Anket ve araştırmanızın mümkün olduğunca ulaşılabilirliğini arttırmaya dikkat etmeniz gerekecektir.
- Sorularınızda kısa ve net olmanız anketinizin tamamlanma ve cevaplanma oranlarını yükseltecektir. Bu anlamda anketinizin ne kadar süreceğini de mutlaka yanıtlayıcılar ile paylaşmaya özen göstermeniz doğru bir tercihtir.

6.1.2. Örnek Belirlenmesi, Hesaplamalar, Analizler, Karşılaştırma ve Trendler

Anket çalışması için hedefin tespit edilmesi, analiz planının şekillendirilmesi ve hesaplama, analiz ve mukayese gerçekleştirilecek alt grupların değerlendirilmesinin ardından, bu alt grupların karşılaştırılması ve filtrelenmesi önem arz etmektedir. Alt gruplara göre (Örneğin hedef kitleye göre sınıflandırma neticesinde elde edilmiş alt gruplar) çapraz tabular bir form oluşturulmak suretiyle yanıtlama oranlarının eğilimi ve davranışı incelenebilecektir. Örneğin; Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi alan öğrenciler ve Sanat ve Kültür Sektöründe Çalışanların karşılaştırmalı incelenmesi gibi.

Filtreleme işlemi bilhassa “Verilerin Modellenmesi” sürecinde çok anlamlı bir etkiye sahip olacağı düşünülebilir. Çünkü “Ham Veri” filtrelene ve ihtiyaca uygun hale getirilmek sureti ile anlamlı bir modellemeye hazır hale getirilerek değer kazanabilmektedir. Filtreleme, belirli bir alt gruba konsantrasyonu hedeflemek vasıtasıyla diğer gruplarla karşılaştırma yapmaksızın bir analiz yaklaşımı olarak tanımlanabilir. Özetle, tek bir alt grubun karşılaştırmaz soruya verdiği yanıtın incelenmesi ve etüt edilmesi şeklinde tarif edilebilir. Örneğin Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümünde okuyan öğrencilerin okudukları üniversitelere göre veya Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümünde Lisans ve Yüksek Lisans yapanlar veya diğer bölüm alt yapısı olanların incelenmeleri gibi.

Burada önemli unsurlardan bir tanesi sonuçların detaylı etüt edilmesi sürecinde, çapraz tabular formlar meydana getirilirken ve filtreleme gerçekleştirildiğinde Örnek Boyutu’nun azalmasıdır. Sonuçların istatistiksel anlama sahip taşımaları için ise Örnek Boyutlarının sıhhatli biçimde hesaplanması ve belirlenmesi gereklidir.

6.1.2.1. Örnek Boyutu

Anketimizi kaç kişinin yanıtlamasına gereksinim duyuyoruz sorusunun cevabı anket çalışmamızın kritik cevaplarından biri arasında yer almaktadır. İstatistikçiler için dahi bu sorunun cevabının verilmesi öylesine kolay olarak nitelendirilmemektedir. Örnek boyutunun hesaplanmasında ihtiyaç duyulan üç önemli değişken aşağıdaki şekilde verilebilir.

- Popülasyon Boyutu
  - Anket gerçekleştirilen gruba ait üyelerin toplam sayısıdır.

- Güvenilirlik Seviyesi (%)
  - Popülasyonun anketinizde belli yanıtları seçmesi bir sonuçtur. Bu yanıtların belli bir aralıkta doğruluklu biçimde tespit edilebileceğini güvenilirlikli biçimde yüzde olarak veren ifadeye Güvenilirlik Seviyesi denir. %95 düzeyinde güvenilirlik seviyesi demek sonuçların A ve B arasında olma ihtimaline %95 düzeyinde güvenilebileceğimizi ifade eder.
- Hata Payı (%)
  - Gerçekleştirdiğiniz anketin neticelerinin ne denli evrenin genel yaklaşımını temsil edeceğini beklemeniz gerektiğini gösteren yüzdendir. Hata Payı ne denli düşükse, belirli bir güvenilirlik düzeyinde doğru yanıtlara ulaşmaya o denli yaklaşıyorsunuz anlamı buradan çıkarılabilir.

Örnek Boyutu, anketin aldığı toplam tamamlanan yanıt sayısı olarak ifade edilebilir. Fikirleri, yaklaşımları ve eylemleri ile anketimiz arasında bağ kurduğumuz gruba ya da Hedef Popülasyonun belirli bir kısmını temsil etmesi nedeniyle bu gruba Örnek adı verilir. Çeşitli nitelikte örnekler literatürde rastlanmaktadır. Bunlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir

6.1.2.2. Örnek Türleri

Örnek türlerinin oluşturulmasında farklı sınıflandırmalar söz konusu olduğuna rastlanmaktadır. Ama belli başlı şekilde Olasılıklı ve Olasılıksız Örnek olarak sınıflandırıldıkları ifade edilebilir.

Olasılıklı Örnek, evreni ya da popülasyonu meydana getiren tüm birimlere eşit seçilebilme fırsatı verilen bir örnek türü olarak tarif edilebilir. Örnekler rastgele ya da rastlantısal biçimde seçilmediyse araştırmacının kendi sorumluluğu ve tercihleri çerçevesinde belirlendiyse bunlara Olasılıklı Olmayan örnekler adı verilmektedir. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004)

Olasılıklı örnek türleri ise aşağıdaki spesifik niteliklere ayrılabilir.

- Basit tesadüfi örnek
  - Popülasyonu meydana getiren her bir eleman eşit ağırlıkta örnekte kendine yer bulabilir. (Arıkan, 2004) Basit Tesadüfi örnek yönteminde en

önemli husus popölasyon evrenine bağılı olarak ilgi dahilindeki bilgilerin homojen özellikte olmasıdır. Örneğin bilgilerin homojen nitelikteki gruplardan elde edilmesi gibi.

- Sistematik örnek

- Tamamen evreni meydana getiren üyelerin rastlantısal olarak dağıldığı durumlar dikkate alınmalıdır. (Yazıcıoğlu, 2004) Evreni oluşturan üyelere sıra numaraları, alfabetik sıralar verilerek örnek meydana getirilebilir. Evreni oluşturan toplam üyelerin sayısı sistematik örnek oluşumunda örnekteki eleman sayısına bölünür. Bulunan rakam dikkate alınarak örneğin ilk elemanı rastgele seçilir ve örneğin diğer elemanlarına bu bölümden elde edilen rakam ilave edilerek, bu sırayı takip eden elemanlar örneğe dahil edilir. (Baykul, 1996)

- Tabakalı örnek

- Tabakalı örnek yönteminde evrenin sınırları çizilmiştir ve bu evrenin alt katman ve birim grupları söz konusudur. Burada bu alt gruplardan hareketle evren üzerinde bir yaklaşım geliştirmek gereklidir. (Yıldırım ve Şimşek, 2005) Örneğin, Sanat ve Kültür Yönetimi bölümü Lisans düzeyinde eğitim gören öğrenciler, farklı üniversitelere mensup olabilirler. 50 kişilik bir örnek grubunda bu durumda 5 farklı üniversitede okuyan öğrencilerin ankete katılımları her üniversiteden 10 kişiyi kapsayacak şekilde gerçekleştirilir. Böylece aynı bölümde ancak farklı üniversitelerde okuyan öğrenciler alt gruplar olarak kabul edildiğinde elde edilecek sonuçların evreni temsil etme kabiliyeti o nispette artacaktır. Bu yöntemde alt gruplardan örnekler basit tesadüfi yaklaşımla bir araya getirilebilir.

- Küme örnek

- Bu yöntem dahilinde evrenin kümeler şeklinde gruplara ayrılması söz konusudur. Rastgele seçilen grupların bir araya getirilmesi ile örnek meydana getirilmiş olur. (Çömlekçi, 2001) Evreni teşekkül eden üyeler tam anlamıyla listelenemezse küme örnek yöntemi yardımcı bir metottur. Örneğin farklı üniversitelerde eğitim gören öğrencilerin listesi mevcut

olsa bile basit tesadüfî bir örnek içinde alınabileceğinden ve örnek evren içinde dağınık olacağından örneğe karşılık gelen üyelere ulaşmak güçtür. Küme örnek yönteminde seçilen örnekler evrenin teker teker üyelerini teşkil etmezler. Bu üyelerin oluşturduğu kümelerdir. (Gökçe, 1988) Örneğin bu yöntemde önce evreni meydana getiren kümeler liste haline getirilir. Bu kümelerin tam sayımları gerçekleştirilir. Her ile ait üniversite listesinden rastlantısal örnek seçilir.

Olasılıklı Örnek yönteminde evreni meydana getiren üyelerin örnekte bulunma şanslarının denk olmaları beklentisi söz konusudur. Diğer yandan Olasılıksız örnek türleri ise aşağıdaki spesifik başlıklar çerçevesinde özetlenebilir. Mecburi ya da zaruri durumlar haricinde olasılıklı olmayan ya da olasılıksız örnek yöntemlerine başvurulmaması gereklidir.

- Gelişigüzel Örnek
  - Tespit edilen örnek büyüklüğüne bağlı olarak rastgele şekilde evrenin bir parçasının seçilmesi bu tarz örnek meydana getirmeye örnek olarak ifade edilebilir. Rastlantısal biçimde bir üniversitedeki fakülteye gitmek suretiyle karşılaşılan her öğrenciyi ilgili örnek büyüklüğünü dolduracak nispette örnekleme almak gelişigüzel örnek yöntemini meydana getirir. (Arlı ve Nazik, 2001)
- Kota Örnek
  - Kota örnek yönteminde belli sınırlara tabi bir evren, araştırma amacına göre yaş, eğitim durumu, meslek, cinsiyet, hastalık, kentsel ya da kırsal veya etnik köken gibi kriterlere ve değişkenlere bağlı olarak sınıflandırılır. (Gökçe, 1988) Örneğin Türkiyede eğitim veren Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans bölümlerinde 800 öğrenci kayıtlı ise, ve araştırmacı bunlardan 80 kişiyle görüşmeye karar verdiyse kullanılacak kota $Q = 80 / 800 = 1 / 10$ 'dur. Araştırmayı gerçekleştiren kimse bu taktirde değişkenlerin oluşturduğu her alt gruptan 8 kişiyle görüşecek anlamına gelir ve bu kimseler rastgele belirlenebilir. (Gökçe, 1988)

- Amaçlı Örnek
  - Amaçlı örnek yaklaşımında araştırmacı anket araştırmasının maksadını göz önünde bulundurarak evrenin soruna uygun bir kesimini gözlemine adapte eder. (Sencer, 1989) Böylelikle bir anlamda elde etmek istenilen sonuç bir anlamda manipüle edilmiş te olabilir.
- Kartopu Örnek
  - Evrene ait üyelerden rastgele iletişim ya da bağlantı kurulan bir kimseyle yürütülen anket devamında bu kimsenin desteğiyle ikinci ya da üçüncü üyeye ulaşılarak devam ettirilir. Bu şekilde örnek adeta bir kartopuna benzetilecek şekilde büyümeye başlar. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004) (Yıldırım ve Şimşek, 2005)

6.1.2.3. Örnek Boyutu Hesabı

Örnek Boyutu, prensip olarak ilgili anketin almış olduğu tamamlanan yanıt sayısı olarak ifade edilebilir. Aynı zamanda hedef popülasyonun ya da evrenin sadece bir bölümüne karşılık geldiğinden dolayı Örnek adı da verilir. Bir örnek meydana getirildiğinde içinden tercih edildiği evreni olabildiğince temsil edebilir olması önemlidir. Tamda bu noktada ne büyüklükte bir örneğin evreni temsil edebileceği ve istatistiksel anlamlı sonuçlar vereceği sorusu ile karşı karşıya kalınır. Örnek evreni temsil edemediği mertebeden örnek hatasına sahiptir. (Bailey, 1987, Balcı, 2005) Bir örneğin yeterliliği sahip olduğu üye sayısının güvenilir sonuçlar sağlayacak düzeyde olması ile ölçülür. (Young, 1968)

Örnek grubunun küçüklüğü mertebesinde anket sonuçlarının evren için genelleştirilmesi doğruluğu güçleşir ve azalır. Her ne kadar betimsel incelemelerde minimum %10, küçük evrenlerde ise %20 örneğe ihtiyaç duyulduğu muhtelif kaynaklarda ifade edilse, korelasyon etütlerinde en az 30, nedensel mukayeselerde her gruba ait en az 30'ar üye gerekli olsa, bazı çevreler tarafından deneysel araştırmalarda her gruptan 30 deneğin gerekliliği vurgusu yapılsa da, örnek büyüklüğünün geniş olması ve fazlalığı elbette güvenilirliği arttıracaktır. (Gay, 1987, Arlı ve Nazik, 2001) Her ne kadar örnek hatasını düşürmek için örnek büyüklüğünü arttırmak gerekli görülse de,

seçilen hata payına bağlı olarak belli bir örnek değerinden sonra örnek büyüklüğünün artmasına gerek olmadığı da söylenebilir. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004)

O halde anket çalışmasına dair Örnek Boyutu bağlamında aşağıdaki soruların cevaplarının verilmesi önemlidir:

- Örnek sonuçlarınızı yorumlamanın değişik alternatifleri neler olabilir?
- Örnek Boyutu ne gibi formüller ile hesaplanabilir?
- Anket ile uyumlu bir Örnek Boyutuna sahip olmak ne gibi avantajlara sürükler?
- Örnek boyutunun önemi ile gerçekleştirilen anket türünün ilişkisi ve gösterdiği değişiklik ne şekilde yorumlanabilir?

6.1.2.4.En Uygun Örnek Büyüklüğünü Sınırlayıcı Etmenler ve Araştırmanın Hedeflerine Göre Belirlenmesi (Arıkan, 2004)

Halihazırda araştırma öncesinde tespit edilmiş örnek büyüklüğünün belirlenmesi. Örneğin $n/N = \%1$ Örneğin Evren içerisindeki yeri hakkında karar verilerek evrenin $\%1$ tercih edilmesi gibi

Zaman faktörüne bağlı olarak örnek boyutunun tayin edilmesi de bir diğer yaklaşımdır. Örneğin oluşturulması için 30 gün gibi bir sınır söz konusu ise ve günde 5 dolayında anket mevcut şartlarda gerçekleştirilebiliyorsa, o halde örnek boyutu 150 civarında olması beklenir.

Mali Koşullar Örnek boyutu belirlemede bir diğer sınırlayıcı faktör olarak karşımıza çıkar. Örneğin 1 anketin gerçekleştirilme maliyeti 1 TL ise, elde 150 TL bir bütçe mevcutsa, Örnek Boyutu $150 \text{ TL} / 1 \text{ TL} = 150$ anket oluşturulabilecek demektir.

Anket sahada gerçekleştiriliyorsa ve sahada çalışan kimselerin sayısı da belli bir sınırdan olacağından dolayı Örnek Boyutu buna bağlı olarak ta belirlenebilecektir. Sahada çalışan 2 kişi mevcutsa her anket uygulayıcısı iş hacmi olarak 30 anket tamamlayacaksa toplamda 60 Örnek Boyutu elde edilecektir.

Anket neticelerinin doğruluğu ve güvenilirliği sınırlayıcı parametreler olarak karşımıza çıkacaktır. Bu durumda istatistiksel hata ve güvenilirlik derecesi dikkate alınmalıdır.

Örnek boyutunun güvenilirliği örnek ortalama sonuçlarının evren ortalama değerlerine yakın olması ile ölçülür. (Kaptan, 1983)

Örnek boyutu hesaplanmasında belli başlı istatistik ve olasılık teoremine bağlı parametreleri de içeriğinde barındıran matematiksel formüller geliştirilmiştir. Formüllerin gerektirdiği bilgilerin tamamı her zaman mevcut değildir ya da kesin doğruluğa sahip değerler değildir. A priori yani öncül yaklaşımlar içerebilirler. Dolayısıyla bu formüllerden hesaplanan Örnek Boyutlarının tam anlamıyla uygun olmalarından söz etmek mümkün değildir. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004)

Örneğin ilgili evreni hakkında tecrübeye sahip bir araştırmacı, ilgili araştırdığı özelliğin standart sapmasını da tahmin edecek tecrübedeyse, kabul edilebilir hata payı hususunda karar verebiliyorsa ve neticenin öngörülen hata aralığı içinde olma ihtimalini meydana getirecek olan güvenilirlik düzeyini de seçebiliyorsa, Örnek Boyutu sayısal olarak hesaplanabilecektir. (Sencer, 1989)

6.1.2.5. Örnek Boyutu Hesaplamada Kullanılabilecek 4 Ana Formül ve Kullanılma Koşulları

Evrenin varyansı ve hata türü biliniyorsa ve tahmin edilebiliyorsa Örnek Boyutu hesabı:

$$n = \frac{N \cdot \sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

Evren Standart Sapmasının (σ) tahmin edilemediği durumlarda Z_{α} değerinin yerine t-dağılımı (Normal Dağılım Kritik Değerinin 30 ve altında veri bulunması durumunda tercih edilen dağılımı) kritik değeri $t_{\alpha, sd}$ değeri dikkate alınarak Örnek Boyutu hesabı:

$$n = \frac{N \cdot s^2 \cdot t_{\alpha, sd}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

Araştırmanın ankete tabi incelediği değişkenin niceliksel değil niteliksel olması durumunda formüller aşağıdaki şekli alırlar.

$$n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{(N-1) \cdot d^2}; n = \frac{N \cdot P \cdot Q \cdot t_{\alpha, sd}^2}{(N-1) \cdot d^2}$$

Evren üye sayısı 10.000 üye üzerindeyse aşağıdaki formüllerin Örnek Boyutu hesabında kullanılması öngörülür.

$$n = \frac{\sigma^2 \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2}; n = \frac{P \cdot Q \cdot Z_{\alpha}^2}{d^2}$$

Bu formüllerin hem belirli düzeyde olasılık teoremi ve istatistik bilgisine sahip olmayı ön koşul kabul etmesi ve bu parametrelere ve örnek evrenine dair ciddi tecrübeleri gerektirmesi nedeniyle araştırmacılar için belli Örnek Hataları sınırında farklı Evren Büyüklüklerinden tespit edilmesi gereken Örnek Boyutları hesaplanmış biçimde aşağıdaki tabular formda gösterilmektedir. Yol gösterici olarak kullanılabilir.

Tablo 6.1. Örnek Boyutları

Evren Büyüklüğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			± 0.05 örnekleme hatası (d)			± 0.10 örnekleme hatası (d)		
	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3	p=0.5	p=0.8	p=0.3
	q=0.5	q= 0.2	q=0.7	q=0.5	q= 0.2	q=0.7	q=0.5	q= 0.2	q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1000000	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100 Milyon	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Tablo: $\alpha = 0,05$ için Örnek Boyutları

Ancak araştırmanın özel durumuna göre Örnek Boyutu ilgili formüller kullanılarak hesaplanmasında fayda vardır. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004) Diğer yandan Surveymonkey adlı önemli anket web platformunun referansı verilen ilgili sayfasında aşağıdaki formülü referans alan bir Örnek Boyutu hesaplama modülü de bulunmaktadır.¹¹

$$n = \frac{\frac{z^2 * p * (1-p)}{e^2}}{1 + \left(\frac{z^2 * p * (1-p)}{e^2 * N}\right)}$$

Burada N = popülasyon boyutu * e = Hata Payı (ondalık biçiminde yüzde) * z = z değeri şeklinde ifade edilebilir.

Z değeri istenilen güven aralığına göre istatistiksel dağılım tablolarından çekilerek elde edilebilir. Örnek değerler aşağıda verilmektedir.

Tablo 6.2. Beklenen Güven Aralığı / Z Değeri

Beklenen Güven Aralığı	Z Değeri
%80	1,28
%85	1,44
%90	1,65
%95	1,96
%99	2,58

Örnek Boyutumuzu hesaplarken istatistiksel anlamlı sonuçlar elde etmek istediğimiz taktirde hata payını daha düşük elde etmek istiyorsak evren sabit iken örnek boyutumuzu belli bir noktaya kadar arttırmamız gerekmektedir. Keza yine güvenirlilik seviyemizin ne denli yüksek olmasını arzu ediyorsak örnek boyutumuz da bir noktaya kadar o denli geniş olmalıdır.

¹¹ <https://tr.surveymonkey.com/mp/sample-size-calculator/>

İstatistiksel Anlamlı bir Örnek Boyutuna sahip olmamız mutlak bir koşul mudur?

Ya da hangi durumlarda kaçınılmazdır? Sorularının cevapları da araştırma ve anket gerçekleştirirken göz önünde bulundurmamız gereken hususlar arasında yer almaktadır. İstatistiksel Anlamlılığı destekleyen en temel koşul Örnek Boyutunun büyük olmasıdır. Büyük örnek boyutu istatistiksel anlamlılık düzeyini o mertebede artırır ve sonuçların tesadüfi olma ihtimalini de o denli düşürür.

Ancak istatistiksel anlamlı bir Örnek Boyutu mevcut olmayan ve genel popülasyonu yeterince temsil etmeyen örnek mevcut olan durumlarda da değerli yanıtlar almak mümkün olacaktır. Örneğin Müşteri Geri Bildirimi istatistiksel anlamlılık olsun olmasın kıymetli cevaplar tedarik eden bir araştırma türüdür. Ancak seçim araştırması gibi yüksek hassasiyet ve doğruluk beklenen araştırma türlerinde örnek boyutu popülasyonun tümünün karakterini temsil eder nitelikte olmalıdır.

Tablo 6.3. Popülasyon, Örnek Boyutu, Güvenirlik Seviyesi, Hata Payı

	Değer Artarsa	Değer Azalırsa
Popülasyon Boyutu	Doğruluk azalır	Doğruluk artar
Örnek Boyutu	Doğruluk artar	Doğruluk azalır
Güvenirlik Seviyesi	Doğruluk artar	Doğruluk azalır
Hata Payı	Doğruluk azalır	Doğruluk artar

Anket Değerlerinin Sonuçların Doğruluğuna Etkisi

Farklı Anket Özelliklerine Göre İstatistiksel Doğruluğun Gerekliliği

Anketler farklı maksatlar ile hayata geçirilmekte olup, hedefleri çerçevesinde değişik parametreleri analiz ederler ve farklı sonuçlara varırlar. Çalışan ve İnsan Kaynakları Anketleri, Müşteri Memnuniyeti Anketleri, Pazar Araştırmaları Anketleri, Eğitim Anketleri ve Sağlık Anketleri ve Günlük Anketler anket çeşitliliğine örnek olarak gösterilebilir.

İnsan Kaynakları anketleri çalışanların iş ortamında farklı koşullardan memnuniyetlerini sorgulayacağı için kuruma dair önemli geri bildirimler sağlarlar. Her ne kadar istatistiksel anlamlı örnek boyutunun olması daha holistik yani bütünsel bir yaklaşım geliştirmemizi sağlayacaksa da, aksi bir durum dahi kurumunuzda gerçekleştireceğiniz iyileştirmelere dair önemli geri bildirimler ile neticelenecektir.

Diğer yandan Müşteri Memnuniyeti anketlerinin ise istatistiksel anlamlı bir örnek boyutuna oturması zorunluluk arz etmemektedir. Müşteri memnuniyeti anketinde her bir olumlu ya da olumsuz geri dönüş önem taşımaktadır.

Pazar Araştırma anketinde ise istatistiksel anlamlı bir örnek boyutu sonuçlarda fark yaratacaktır. Böylelikle hedef kitle ve pazarınıza dair önemli bütüncül sonuçlar elde edebilirsiniz.

Eğitim Anketlerinde ise evreni temsil eden istatistiksel anlamlı örnek boyutunun anket için ulaşılmaya çalışılması önerilen bir durumdur. Öğrencilerin ve öğrencilikten çıkıp sektöre dahil olmuş kitlenin, eğitmenler, eğitim ve kurum ile ilgili geri bildirimlerini derleyerek iyileştirme ve geliştirme istikametinde düzenleme ve değişiklikleri hedefleyen planlamalarınız söz konusuysa istatistiksel anlamlı bir örnek boyutu sizi başarılı sonuçlara götürecektir. Ancak yalnızca durum tespiti gerçekleştirmek ve ileri düzey çalışmalara altlık teşkil edecek bir yaklaşım geliştirmek istiyorsanız istatistiksel anlamlı bir örnek boyutu o denli önemli olmayabilir.

Sağlık anketlerinde ise çeşitli sağlık problemlerinin hastalar için ne derece önem arz ettiğini etüt edebileceğiniz gibi, çeşitli tıbbi araştırma ve incelemeleri yapmanıza da olanak sağlayacaktır. Ancak yukarıdaki derecede önem arz eden sonuçlar söz konusu değilse hasta memnuniyeti ve bakım hizmetleri ile ilgili anket soruları gündemde ise istatistiksel anlamlı bir örnek boyutu zorunlu olmayacaktır.

Son olarak Günlük Anketler aile, arkadaşlar ve meslektaşlarınız gibi hedef grubuna yönelik olarak düzenlenebilir. Burada ankettten beklenti önemli olduğu gibi sonuçlar kanıt mahiyetinde kullanılmak istendiğinde istatistiksel anlamlılık yine önem kazanacaktır.

Netice itibarı ile imkanlarınız el verdiği müddetçe olabildiğince İstatistiksel anlamlılık ve uygun örnek boyutunu elde etmeye çalışmanız sonuçlarınızın anlamlılığı manasında önem arz edecektir.

6.1.2.6.Karşılaştırma, Trendler ve Karşılaştırmalı Veriler

Anket çalışmasında “*Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi zorunlu ders kategorisinde Dijital Teknolojiler ve Bilişim Ağırlıklı ders kredilerini yeterli buluyor musunuz?*” şeklinde bir sorunun yer aldığını düşünelim. Sonuçlara göre de %75 düzeyinde cevaplayan katılımcıların bu alandaki ders kredilerini yeterli bulduklarını varsayalım. %75 rakamı çok belirgin bir onaylama yaklaşımı içermesine karşın, analiz ve değerlendirme noktasında bu rakamın önceki seneye ait sonuçlar ile karşılaştırılması ya da daha farklı üniversite öğrencilerinden alınan cevaplar ile karşılaştırılması veya yurt dışındaki üniversitelerden alınan sonuçlar ile karşılaştırılmaları gibi seçenekler daha detaylı sonuçlara ve çıkarımlara varmamıza sebep olacaktır.

Anketin belirli aralıklar ile tekrarlanması diğer yandan bir Trend yani Eğilim tespiti gerçekleştirmemize de ön ayak olacaktır. Örneğin bu senenin anket sonuçları aynı soru için %60 düzeyinde yeterlidir tepkisi aldı ise, önceki senenin %75’lik onay sonucuna nazaran onaylayanların sonucu %15 düzeyinde gerilemiştir denilebilecektir. Bu noktada ise bu azalmanın nedeni nedir sorusu gündeme gelir? Ancak bu soruyu gündeme getiren bu trend sonucu, ortaya çıkan *yeni* sorunun cevabını diğer soruların cevaplarında aramamıza ön ayak olacaktır.

Farklı yıllara ve zaman dilimlerine göre anketin tekrarlanması sonucu elde edilen geri bildirimlerin mukayesesi işlemine Kıyaslama adı verilir. Bir referans anketi devamında araştırmanın tekrarlanarak verilerin değişimleri izlenmesine dayalı sonuçlar elde edilmesine Boylamsal Veri Analizi de denilmektedir. Bir diğer yaklaşım ise alt grupların örneğin Sanat ve Kültür Yönetimi bölümü lisans öğrencilerinin veya Kültürel ve Kreatif Endüstrilerde çalışan sektör çalışanlarının benzer sorulara verdikleri tepkileri de bu anlamda karşılaştırılabilir.

6.1.2.7.Boylamsal Veri Analizi

Diğer bir tabir ile Trend Analizi olarak ta adlandırılan Boylamsal Veri Analizi ankete verilen cevapların bulgularının ve sonuçlarının zamana dayalı olarak ne şekilde değiştiğini izlemek için kullanılan bir yöntemdir. Bir referans anket analizi kıstas olarak belirlendikten sonra sonuçların değişim oranları veya ne şekilde değiştikleri incelenebilir. Rakamların davranışı veya artış, azalışına bağlı olarak belirli bir trend yakalandığında Boylamsal Veri Analizinden fayda sağlanmış olunacaktır.

6.1.2.8. Likert Ölçeği

Herhangi bir konuya ya da hususa ne denli katılıp katılmadığı içeriğinde sorulara yanıtlar arıyorsak bu tür soruların cevapları “Likert Ölçeği” adı verilen bir skalada değerlendirilebilir. Tutumlar, fikirler ya da düşünceleri sıradan bir “evet/hayır” cevabı dışında daha detaylı ölçmek istediğinizde kullanılabilir. Ne zaman ve ne durumlarda bu ölçeğin kullanılması gerekliliği araştırmanın niteliğine göre tespit edilmelidir.

Likert Ölçeğini anlamak için “Anket Ölçeği” tabirini anlamak gereklidir. Anket Ölçeği araştırma konusu ile ilgili bir dizi düşünce ve fikirleri içeren sayısal veya sözel bazı cevap seçeneklerini katılımcıya sunar. Likert Ölçeği ise 5 veya 7 puan aralığını kapsayan bir ölçek kullanmak sureti ile bir aşırı tutumdan diğerine seçenekler sunan bir soru türünü ifade etmektedir. Amerikalı Sosyal Bilimci Rensis Likert’ten ismini alan bu tarz bir ölçeğin merkezinde genellikle ılımlı veya nötr bir tercih konumlandırılır. Fikir, algı ve davranışları ölçen bir skala olduğundan dolayı anketlerde çok tercih edilen bir ölçektir.

“Örneğin genel olarak aldığınız eğitimden ne derece memnunsunuz veya değilsiniz?” tarzındaki bir soruya aşağıdaki tarzda bir skala sunar Likert ölçeği;

- Çok memnunum
- Biraz memnunum
- Ne memnunum ne değilim
- Pek memnun değilim
- Hiç memnun değilim

Bu nedenle yer yer bu ölçek türüne “Memnun Ölçeği” dendiği de olmaktadır. Diğer yandan bir düşünceye katılımı veya katılmama durumunu da bu ölçek ile test etmek mümkündür.

- Kesinlikle katılıyorum
- Katılıyorum
- Ne katılıyorum ne katılmıyorum
- Katılmıyorum
- Kesinlikle katılmıyorum

Bu durumda ise yukarıdaki şekilde cevaplar ile detaylı biçimde katılım hali test edilebilir.

Kullanabileceğimiz çok farklı nitelikte anket soruları mevcut olmasına karşın, Likert sorularını kullanmamız gereken durumların bilincinde olmamızda anketimizin sonuçları açısından önem teşkil etmektedir. Bu tarz ölçekler “*spesifik bir konuyu*” derinlemesine incelemek ve irdelemek için tercih edilmektedir. Yine belirli bir konuda insanların “*duygusunu*” ölçmek için de bu ölçek faydalıdır. “*Likert Ölçeği*” daha derin bir ayrıntı seviyesi sunarken “*Varyans*” hususunda önemli bilgiler verir. Varyans düzeyi ne denli fazla ise kişinin düşüncelerine dair o denli nüanslara sahip olmak mümkün olacaktır.

Likert Ölçeğinin bir diğer avantajı “*Yanıtlayan Dostu*” bir ölçek olmasıdır. Fazla genel sorular, üzerine düşünmesi zahmetli bulunan sorular ve cevap alternatiflerine ve yanıtlayanların gerilerek, anketinizden sıkılmasına ve lüzumsuz yere hızlı cevaplar vererek veri kalitenizi bozmalarına karşı doğal bir önlemdir. Daha sonradan tanımları ifade edilecek olan “*Cevaplama Oranı*” ve “*Anket Tamamlama Oranı*” gibi anket kalitesini yansıtan kriterlerin de düşük değerler yansıtmasını bu ölçek bir düzeyde önleyecektir. Bu anlamda “*evet/hayır*”, “*tümünü seç*” gibi alternatiflere ya da “*dereceledirme*” ya da “*matris*” türü yaklaşımlara göre avantaj teşkil eder.

Likert ölçeği ile düzenlenmiş bir anketin “*spesifik bir konuya*” odaklandığında olumlu sonuçlar verecek olmasının nedeni, anket cevaplarını aldıktan sonra “*belli başlı*” ortak özelliği olan soruları raporlama zamanınız geldiğinde özetleyerek analiz edebilirsiniz.

Likert Ölçekli Anket Soruları yazılırken dikkat edilmesi gereken prensipler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Sorularda hatasız ve hassas olmaya özen göstermek yeterince spesifik olmak alınacak yanıtları daha değerli kılacaktır.
- Sıfatları dikkatli kullanmaya özen göstermek gerekir. Yanıt seçenekleri çok net açıklayıcı sıfatlar içermelidir. Büyüklük sıfatları anlamında “oldukça fazla” mı “epeyce” mi daha yükseği vurgular. “Son derece” veya “hiç” gibi aşırı uç sıfatları ölçeğinizin uç değerleri olarak seçilmeye özen gösterilmelidir. Anketinizin merkezini belirleyen sıfatı “ne katılıyorum ne katılmıyorum” veya “orta derecede” gibi belirgin nötral bir sıfatla sabitlemeniz gerekmektedir.
- Sorular iki kutuplu mu tek kutuplu mu olmalı buna dikkat etmek gerekmektedir. Örneğin “Son derece cesur” ölçeğinden “Son derece çekingen” şeklinde iki kutuplu yaklaşıma kıyasla “son derece cesur” ölçeğinden “hiç cesur değil” ölçeğin uzanan tek kutuplu yaklaşım üzerinde insanların daha kolay düşünebildiği tespit edilmiş bir durumdur ve bu yaklaşım yöntemsel olarak daha sağlam sonuçlar verecektir.
- Likert ölçeği tipindeki anket araştırmalarının “önermede” bulunmak yerine “soru sormayı” tercih etmek daha tutarlı sonuçlar vermesi beklenmektedir. İnsanlar “Uysal Tepki Ön Yargısı” da denilen şekilde, önermeleri reddetmekten ziyade katılmama eğilimi göstermeleri muhtemeldir.

Anket ve araştırma çalışmalarında Likert ölçeği kullanılırken özellikle dikkat edilmesi gereken ipuçları aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Cevapların sözcükler ile etiketlenmesi yanıtlayanlara kolaylık sağlayacaktır. Zira sayısal cevaplar katılımcıların kafasını karıştırabilir.
- Cevapların tek sayıda tercih edilmesi uygundur. Çünkü tek sayıda cevaplarda merkezi ve nötral bir tercih yer alır. Yediden fazla tercih insanların rastgele yanıtlar seçmesini tetikleyeceğinden ve bakış açılarını tanımlamada ölçek olarak zorlanacaklarından bulguların anlamlılığı üzerinde olumsuz etki yaratacaktır. Tek kutuplu ölçekler için 5 ve iki kutuplu ölçekler için 7 ölçek noktası kullanılması literatürde önerilmektedir.

- Ölçek yanıtları süreklilik teşkil etmelidir. Örneğin “Çok iyi” ölçeğinin zıt karşılığı “çok kötü”, “iyi” ölçeğinin karşılığı “kötü” olmalıdır. Diğer bir deyişle “çok iyi” ölçeğinin zıt karşılığı “çok çok kötü” olmamalıdır. Eş şiddetteki ölçekler birbirine eşit mesafede olmalıdır.
- Cevap aralığı verilebilecek olumlu olumsuz iki uç yanıtları da yeterli kapsamlılıkta taşınmalıdır. “Son derece hızlı” ve “orta derecede hızlı” arasında değişen bir ölçekte “yavaş” seçeneğini düşünen katılımlar kararsız kalacaklardır.
- Anketin mantıklı olmasını sağlamak gereklidir. Örneğin sorulara “Atlama Mantığı” eklemek bu noktada faydalı olacaktır. Örneğin bir restoranın müdavimine restorandan memnuniyetini sormamak ve bu soruyu geçme seçeneği tanımak gibi.

6.1.3. Hesaplamaların Gerçekleştirilmesi

Gerçekleştirdiğimiz anket sonuçlarının güvenilir olduğuna ve gelecekte alacağımız kararlarda net bir şekilde yararlanabileceğimiz bulgular sağladığından emin olmamız çok önemlidir. Bu noktada Veri Kalitesi ve İstatistiksel Anlamlılık değişkenleri söz sahibi olacaktır. Anketlerin değerlendirilmesinde “Anlamlılık” ifadesi “Bir doğruluk değerlendirmesi” kriteri olarak karşımıza çıkar. Bu noktada “Artı veya eksi” kavramları da değerlendirmenin içine dahil olacaktır. Bu da tesadüfi ya da diğer deyişle rastlantısal biçimde sonuçlar elde edilmediği, belli bir güven düzeyinde doğrulukla sonuç elde edildiği manasına gelmektedir. İstatistiksel anlamlılığı olmayan sonuçlara dayalı alınacak kararlar Risk teşkil edecektir. Sonuçların Güvenirlilik Düzeyi ve Hata Payı ise olası riskin seviyesine dair bilgi yansıtacaktır. Unutulmamalıdır ki popülasyonun karakteri ve örnek karakteri anlamındaki Benzerlik ne denli fazlaysa, sonuçların güvenilirliği de o denli yüksek olacaktır.

Dolayısıyla gerçekleştirilen ankette popülasyonun karakteri ve anket karakteri arasında benzerlik tesis edilmeye çalışılması önemli bir kriterdir. Evrendeki kadın ve erkek oranı ile örnekteki kadın ve erkek katılımcı oranının benzerlik taşıması buna bir örnek olarak gösterilebilir. Sonuç olarak üzerinde araştırma gerçekleştirdiğiniz evren ya da popülasyona dair ne denli bilgiye sahipseniz anketiniz ve örnek boyutunuz ve içeriğinizin anlamlı sonuçlar vermesi ve temsil gücü o nitelikte güçlü olacaktır.

Anket sonuçlarından hareketle katılımcı grubun cevapları veya tepkilerinin ortalamasını hesaplamak isteyebilirsiniz. Bu durumda Aritmetik Ortalama, Medyan, Mod, Geometrik Ortalama veya Harmonik Ortalama gibi cebirsel formüllerden faydalanılabilir.

6.1.3.1. Cevaplama Oranı ve Tamamlama Oranı

Çevrimiçi Araştırma ve Anket piyasasında bulunduysanız, olası biçimde Cevap Oranı ve Tamamlama Oranı şeklinde terim ve terminolojiyi duymuşsunuzdur. Bu terimler sıklıkla makale ve araştırma raporlarında kullanılmaktadır. Bu terimlere karşılık sayısal oranların değerleri ne denli yüksek ise araştırma sonuçları açısından bu durum o denli olumludur denilebilir.

Ancak bu terimler tam olarak neyi temsil etmektedir. Birbirlerinden farkları nedir? Bunun için hem Cevaplama Oranı, hem de Tamamlama Oranı tanımlarına detaylı bakmak gerekecektir. Yine bu tariflerin çevrimiçi anketinizin örnek grubu ile ve istatistiksel doğruluk ile ne şekilde ilişkili olduklarını da incelemek gerekecektir.

Tamamlama Oranı

Çevrimiçi anket çalışması söz konusu olduğunda doldurulan ve sisteme yüklenen anketlerin sayısının, anket katılımcıları tarafından başlanılan anketlere oranı anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle, yalnızca anketinize yanıt veren katılımcılar bu istatistiğe dahil olacaktır ve yalnızca anketinizi tam olarak cevaplandıran katılımcılar yukarıda bahsi geçen tamamlama oranınızda artışa katkıda bulunacaklardır. Aşağıdaki örnek Tamamlama Oranı ile ilgili sayısal daha açık bir bilgi sağlayacaktır.

Anket Katılımcılarına gönderilen anketlerin toplam sayısı 1000 adet olsun. Anketi cevaplayan katılımcıların sayısı 250 adet olsun. Tamamlanan anketlerin sayısı ise 200 adet olsun. Anket Tamamlama Oranı aşağıdaki formülle hesaplanabilir.

Tamamlama Oranı = Tamamlanan Anketlerin Sayısı / Ankete Giriş Yapan Katılımcıların Sayısı

$$Tamamlama Oranı = 200 / 250 = \%80$$

Görüldüğü üzere Tamamlama Oranı kriteri anket için iletişime geçilen toplam katılımcı adaylarının sayısı ile ilişkili değildir. Aksine ankete katılanların anketinizle sıkı

sıkıya etkileşimi ile ilgilidir. Bu nedenle, tamamlama oranı e-posta, yüzyüze rastgele görüşme, aniden yapılan görüşme, hibrit ve entegre yöntemlere kadar her tür anket çerçevesinde bir ölçüt olarak kullanılabilir.

Düşük Tamamlama Oranı ne anlama gelmektedir?

- Eksik Veri: Düşük tamamlama oranı anket katılımcılarınızın anketinizde gereksinim duyulan tüm bilgiyi doldurmadığının göstergesidir. Bu durum ise belli başlı soruların bazı diğer sorulara nazaran daha düşük güvenilirliğinin olduğu anlamına gelmektedir. Örneğin katılımcılarınızın yarısı anketinizi son soruyu cevaplamadan terk ediyor olsun. Bu sizin son sorunuzun Örnek Boyutunun diğer sorulara nazaran daha düşük olduğu anlamına gelecektir. Bu da bu sorunun sağladığı bilginin daha düşük doğruluğa sahip olacağı anlamına gelir.
- Amacına Ulaşmayan Anket Tecrübesi: Düşük Tamamlama Oranı bir anlamda anket katılımcılarınızın anketinizi beğenmediğine dair bir işarettir. Anketinize katılmalarına rağmen, bir nedenle beklenen tüm soruların cevapları verilmeden anketinizden ayrıldıklarını göstermektedir. Eğer bu koşullar ile karşılaşıyorsanız,
  - *anketiniz ya çok uzundur,*
  - *zayıf şekilde düzenlenmiş sorulardan meydana geliyor olabilir*
  - *veya katılımcıları yanlış yönlendiriyor şeklinde görülebilir.*

Cevaplama Oranı

Tamamlama Oranlarının tarifinde yanıltıcı derecede benzer şekilde, Cevap Oranları topladığınız verinin doğruluğuna dair değerli bir bakış sağlayacaktır. Cevap Oranı, anketinizi tamamlayan kişilerin sayısının toplam örnek boyutuna bölünmesi suretiyle elde edilir. Aşağıdaki sayısal örnek vasıtasıyla Cevap Oranı ifadesi daha net şekilde anlaşılabilir.

Anket Katılımcılarına gönderilen anketlerin toplam sayısı 1000 adet olsun. Anketi cevaplayan katılımcıların sayısı 250 adet olsun. Tamamlanan anketlerin sayısı ise 200 adet olsun. Anket Cevaplama Oranı aşağıdaki formülle hesaplanabilir.

$$\text{Cevaplama Oranı} = \frac{\text{Tamamlanan Anketlerin Sayısı}}{\text{Anket Katılımcılarına Gönderilen Toplam Anket Sayısı}}$$

$$\text{Cevaplama Oranı} = 200 / 1000 = \%20$$

Bilinmesi gerekir ki, cevaplama oranı yalnızca anketinizin belirli örnek grubu ile hesaplanabilir. Dolayısıyla anketin gerçekleştirilmesi için iletişim kurduğunuz insanların sayısının bir kayıtlı listesine gereksinim duyarsınız. Maalesef, aniden cevaplama veya websitesi entegre dağıtım yöntemleri gibi yöntemler anketinize katılan katılımcıların sayısını belirlemeyi zorlaştırır. Dolayısıyla böylesi ölçütlerde doğruluk problemleri ortaya çıkacaktır. Genellikle cevaplama oranları yalnızca örnek grubu eposta adresi, telefon numarası ve ev adresleri gibi sabit bir liste ile kontrol edilebildiğinde kullanılabilir.

Düşük Cevaplama Oranları ne anlama gelmektedir?

- Yüksek Hata Düzeyi: Cevaplama Oranınız ne denli düşükse, örnek grubunuz o denli küçük hale gelir. Bu durum Hata Marjı değerinin ve sonuçların güvenilirliklerinin zarar görmesine neden olur. 1000 kişilik hedef popülasyondan 278 potansiyel anket katılımcınızı içeren bir listeye sahip olduğumuzu düşünelim. %100 cevaplama oranını sağlayan Örnek Boyutunu hesapladığımızda %5 dolayında bir Pazar standardı hata marjına sahip oluruz. Cevaplama Oranını %32 düzeyinde bağıl şekilde yüksek bir değere düşürürsek ve sonuçlarda %10 düzeyinde hata marjını dikkate alırsak, etkin şekilde anket bulgularımızın doğruluğunu yarı yarıya düşürmüş oluruz.
- İlgisiz Örnek Grubu: İstatistiksel Hatalı olma durumunun da ötesinde, düşük cevaplama oranları anketinizde potansiyel katılımcılarınızın yer almak konusunda ilgi sahibi olmadıklarının göstergesidir. Bu da daha fazla katılımcıyı ikna etme gerekliliğinizin olduğunun bir göstergesidir. Bu durumda çevrimiçi eposta mesajınızın ve konu satırınızın bir spam mesajını andırmamasına özen göstermelisiniz ve kurumsal bir kimlikle ulaştığınızı hissettirmelisiniz. Sonrasında, örnek grubunuzdan ilgiyi ekstra teşvik ile tekrar tetiklemek devam eden yönteminizin bir parçası olabilir.
- Boş Yanıt Sapması: Bazen düşük cevaplama oranları boş yanıt sapmasının bir göstergesi olabilir. Örnek grubunuzdaki belli demografik grup bu durumda

anketinize katılmamaktadır. Boş Yanıt Hataları veya Sapmaları farklı nedenler ile ortaya çıkabilir. Bu nedenler aşağıda kısaca listelenmiştir:

- Dini veya Bölgesel bir Tatil döneminde davet epostanızı paylaşmış olabilirsiniz.
- Bir eposta listeleyici davet epostanızı spam olarak etiketlemiş olabilir.
- Belli potansiyel katılımcılarınız için araştırma başlığınız hassas bir konuyu teşkil edebilir.
- Belli potansiyel katılımcılarınız için başlığınız sıkıcı olabilir.

Boş Yanıt Sapmalarını ortadan kaldırmanın hilesi önce anketinizin ön testini gerçekleştireniz ve sonrasında bu ve benzeri problemler varsa bunları ortadan kaldırmanız olarak ifade edilebilir. Anketinizin bulgularına dair tespit edilemeyen hata ve sapmalardan daha kötü bir şey yoktur. Verinizin kalitesine bu durum zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda hatalı sonuçlara varmanıza neden olacak yanlış yönlendirici bulgulara da sizi sevk eder.

6.1.4. Sonuçların Elde Edilmesi

Anket araştırmasını cevaplarının toplanmasının ardından belli karakteristik özellikleri ön plana çıkaran veriler elde edilmiş olur. Bu veriler hem tekil olarak, hem de holistik yani bütünsel olarak araştırma konusuna dair bir öykü meydana getirirler. Sorduğumuz soruların cevaplarının yukarıda bahsi geçen Likert Ölçeği çerçevesinde ortalama cevaplarını aldığı, olumsuz geri bildirimleri mi topladığı ya da olumlu geri dönüşlerden mi meydana geldiğini buradan görmemiz mümkündür. Daha detaylı bir inceleme yapmak istediğimiz noktada ise hangi detayların olumlu, hangi detayların olumsuz ve hangi detayların nötral geri bildirimler aldıklarını sınıflandırabiliriz. Bu sınıflandırma neticesinde veriler belli bir bilgiye dönüşmüş olacaktır. Bu noktada benzer sonuçlar alan veri gruplarından elde edilen bilgilerin ne gibi nedenlere bağlı olduğunu aralarındaki nedensel ilişkileri sorgulayabiliriz. Birbiri ile doğrudan ilişkisi olmasa da belli oranlarda birbirine bağımlılık içeren benzer cevaplar alan parametreler söz konusu olabilir. Özetle Verilerin Analizi ve Raporlanmasında, *Nedensellik* ve *Korelasyon* bir diğer önemli ele alınması gereken husus olarak karşımıza çıkar.

6.1.4.1. *Nedensellik ve Korelasyon*

Nedensellik, bir faktörün bir diğerine sebep teşkil etmesi anlamına gelmektedir. Diğer yandan Korelasyon iki değişkenin birbirini nedensel olarak etkilemeden, birbirine neden olmadan birlikte ya da ters istikamette, pozitif ya da negatif bir ilişki ile hareket etmesi anlamına gelmektedir.

Örneğin sıcak çikolata içmek ve eldiven takmak, birbiriyle korelasyon ilişkisi olan iki değişkendir ve birlikte hareket ederler. Fakat biri diğerine neden olmaz. Hatta bu iki faktörün nedeni, üçüncü bir faktöre, yani soğuk havaya bağlıdır. Soğuk hava hem sıcak çikolata tüketimini hem de eldiven takma olasılığını etkiler. Soğuk hava bağımsız bir değişkendir; sıcak çikolata tüketimi ve eldiven takma olasılığı ise bağımlı değişkenlerdir. Soğuk hava, konferans geri bildirimi anketinizde katılımcıların konferans şehrine ve genel olarak konferansına yönelik memnuniyetsizliğini etkilemiştir. Son olarak anketinizdeki değişkenler arasındaki ilişkiyi daha derinlemesine incelemek için regresyon analizi gerçekleştirmeniz gerekebilir.

6.1.4.2. *Regresyon Analizi*

En az iki farklı veri veya parametre arasındaki ilişkiyi incelemeye yarayan veri analizi yöntemine Regresyon Analizi adı verilir. Farklı türlerde Regresyon yöntemleri olmakla beraber incelenen değişkenlerin karakteristik özelliklerine göre kullanım tercihi hayata geçirilmelidir. Ancak regresyon analizinin ortak özelliği bir veya çok sayıda bağımsız değişkenin bağımlı bir değişken üzerindeki etkileri inceliyor olmasıdır. Örneğin Sanat Yönetimi eğitimi alan öğrencilerin memnuniyetini ölçerken bu memnuniyet düzeyini etkileyen faktörler ile ilişkileri etüt etmek isteyebilirsiniz. Regresyon Yöntemi size istediğiniz sonuçlara ulaşmada kolaylık sağlayacaktır.

6.1.4.3. *NPS (Net Promoter Score / Net Tavsiye Skoru)*

Bir soru cümlesinin ardından en düşük olasılık ve en yüksek olasılığı içeren 0 ile 10 arası bir skala ya da değerlendirme ölçeği yer alır. Araştırma ya da anket katılımcısı bu rakamlar arasından en uygun bulduğu skoru işaretler.

Seçilen rakama göre 3 ana başlık çerçevesinde bir sınıflandırma söz konusu olabilir.

- Destekçiler :

- 9 / 10 arasında skorlar ile değerlendirme yapan katılımcılardır. Memnuniyet yaklaşımı yüksek ve düşüncüyü destekleyen katılımcı profilini yansıtır.
- Pasifler :
  - 7 / 8 arasında skorlar ile değerlendirme yapan katılımcılardır. Memnuniyet anlamında pozitif yaklaşımı olan bu grup belli kriterler çerçevesinde alternatif tercihlere yönelebilecek grubu temsil etmektedir.
- Kötüleyenler :
  - 0 / 6 arasında skorlar ile değerlendirme yapan katılımcılardır. Soruya olumsuz yaklaşım gerçekleştiren, hatta bu olumsuz deneyimlerini başkaları ile paylaşma ihtimali çok yüksek olan ve memnuniyet anlamında en düşük seviyeyi temsil eden gruptur.

Net Tavsiye Skoru'nun hesaplanması:

NPS = Destekçilerin Yüzdesi – Kötüleyenlerin Yüzdesi

Araştırma anketinize 100 yanıt elde ettiğinizi varsayalım. 60 katılımcının 9/10 puanları verdiğini, 25 katılımcının 7/8 puanlarını verdiğini, 15 katılımcının ise 0/6 arasında puan verdiğini bildiğimi taktirde, 60 destekçi / 25 Pasif ve 15 kötüleyen katılımcıdan söz edebiliriz.

Destekçilerin Yüzdesi aşağıdaki şekilde hesaplanır.

Destekçilerin Yüzdesi = (Destekçilerin Sayısı / Yanıtlayanların Sayısı) x 100

Destekçilerin Yüzdesi = (60 / 100)*100 = 60

Pasiflerin Yüzdesi = (25 / 100)*100 = 25

Kötüleyenlerin Yüzdesi = (15 / 100)*100 = 15

NPS = Destekçilerin Yüzdesi – Kötüleyenlerin Yüzdesi = 60 – 15 = **45**

0	1	2	3	4	5	6

Kötüleyenler

7	8

Pasifler

9	10

Destekçiler

Elde edilen değer yukarıdaki örnekte 45 ile pozitif bir değerdir. Sonuç değer ve dağılımlara göre -100 ve +100 arasında değişkenlik teşkil edecektir.

“İyi” bir Net Tavsiye Skorundan keskin biçimde söz etmek kolay değildir. Tek bir yanıtı olmayan bu soru, sektör, konunun detayı, alanın büyüklüğü vb. pek çok etmenle şekillenir. Dolayısıyla doğrudan skora bakarak yaklaşım geliştirmek yerine, benzer alanların karşılaştırmaları için bu skorların mukayeseli ele alınması daha sağlıklı olacaktır. Örneğin, “SurveyMonkey Benchmarks” platformu hesapladığınız NPS değeri için sektör rakipleri ile karşılaştırmalı olarak değerlendirme imkanı araştırmacılara veren platformlardan birisidir. Ayrıca skorun rakiplerle karşılaştırılmasının yanı sıra zaman içinde tekrarlanan araştırma ve anketlerle de değişiminin izlenmesi gereklidir.

Net Tavsiye Skoru

NPS, hizmetler hususunda memnuniyetin ölçülmesi anlamında önemli bir uygulamadır. Skorların belirli bir ölçekte kolayca toplanmasını sağlaması ile hızlı şekilde katılımcılardan geri bildirim alınabilmesine olanak sağlar. Skorun zamana bağlı değişimi izlenebilir ve ilerleme ve gerilemeler tespit edilebilir. Gidişata dair böylelikle fikir sahibi olurken, ilgili faktörler ile bağ kurmak suretiyle ilerleme veya gerilemenin nedenlerini de tespit edebilirsiniz.

6.1.4.4. İstatistiksel Anlamlılık Testi (A/B Testi)

AB Testi deneyi çerçevesinde istatistiksel anlamlılık deneyi gerçekleştirilebilir. Deneyin kontrol versiyonu ve test versiyonu arasındaki farkın hata nedeniyle ya da rastlantısal biçimde şanstıan dolayı meydana gelmeme olasılığının derecesi bu şekilde tespit edilebilir.

%95 istatistiksel anlamlılık düzeyinde bir test demek, test ve kontrol versiyonları arasındaki farkın gerçek olmasından %95 oranında emin olmamız anlamına gelmektedir. Bu yöntem anket sonuçlarına güvenebilme kriteri olarak kullanılabilir. Örneğin bir anket araştırmasında katılımcılara iki farklı durum arasında tercihlerini sorduysanız bunlardan hangisini tercih edeceğinize dair kararınızı verirken sonuçlar arasındaki farkın istatistiksel anlamlılığından emin olmanız gerekecektir.

Bu anlamda ilk basamakta hipotez oluşturulması gerekir. İki şey arasında hiçbir ilişki olmadığını ifade eden “Sıfır Hipotezi” ve bir de “Alternatif Hipotez” bu anlamda gerekli olacaktır. Alternatif Hipotez, Sıfır Hipotezinin aksine bir ilişkinin olduğunu kanıtlamaya çalışacaktır.

Z değeri Sıfır Hipotezinin geçerliliğini değerlendirir. Karşılaştırılan şeyler arasında bir ilişkinin olmadığını ifade edebilir. P değeri ise alternatif hipotezini ispat edecek katın güçlü olup olmadığına dair söylem gücüne sahiptir.

Testin iki yanlı mı, tek yanlı mı olduğuna test öncesinde karar vermek gerekecektir. Bir yanlı test hipotezin yönlü etkisini vurgularken, iki yanlı test hipotezin sonuçlar üzerinde olumsuz etkisi olup olmayacağını açıklayacaktır. İki yanlı test veriye ve bulgulara dair detaylı bilgi söz konusu değilse daha ihtiyatlı bir seçim olacaktır.

6.2. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Öncesi Öğrenci ve Sektör Çalışanları Anket ve Analizleri

Gerçekleştirilen öğrenci anketinin, sektör anketi ile karşılaştırılması suretiyle “Kıyaslama” yöntemi ile elde edilen bilginin validasyonu sağlanacaktır. Kıyaslama da “Korelasyon Katsayılarının” hesaplanması ile istatistiksel ilişkinin tespiti yoluna gidilecektir. Böylelikle öğrenci anketlerinden çıkan tespitler ve sektör çalışan anket ve beklentilerinin paralelliği yani uyumu veya uyumsuzluğunu test etme imkânı oluşacaktır.

Benzer şekilde pandemi öncesi gerçekleştirilen öğrenci ve sektör çalışan anketleri, pandemi sonrası süreçte de tekrarlanmak suretiyle referans anketin tekrarlanarak verilerin değişimlerinin izlenmesi yoluna da gidilmiştir. Yani “Kıyaslama” anketi ile

verilerin validasyonu sağlanırken, “Boylamsal Veri analizi” ile verilerin zaman içindeki değişimi test edilmiştir.

6.2.1. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Öğrenimi Pandemi Öncesi Öğrenci Anketi ve Analizi

Aşağıda Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Bölümü öğrencilerinin pandemi öncesinde Sanat Kültür Yönetimi eğitime ve saha, sektöre dair bilgilerine yönelik gerçekleştirilen anketin analizi ve sonuçlarının irdelenmesi gerçekleştirilecektir.

Örnek boyutu aşağıdaki şekilde bir yaklaşımla hesaplanmıştır. Öncelikle örneklemin genel evreni 2019 yılı eğitim – öğretim yılı Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans bölümleri kontenjanlarından hareketle hesaplanmıştır. Buna göre;

Tablo 6.4. 2019 Yılı Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Bölümleri Kontenjanları

Üniversite	Açılan Toplam Kontenjan (2019 Yılı)
Bilgi Üniversitesi	36
İstanbul Kültür Üniversitesi	40
Yeditepe Üniversitesi	25
İstanbul Aydın Üniversitesi	30
Yıldız Teknik Üniversitesi	60

5 üniversitede Sanat ve Kültür Yönetimi lisans öğrenimi için ÖSYM - Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu 2019 verilerine göre 207 öğrenci kontenjanı açıldığı tespit edilmiştir. Yaklaşık %33 oranında kontenjanın da dolmadığı dikkate alındığında popülasyon boyutunun 138 civarında olduğu öngörülmüştür. $\pm 0,10$ örnekleme hatası ile güvenilirlik seviyesi %95 gibi düşünüldüğünde ve hata payı ise %5 olarak alındığında örnek boyutu 52 civarında hesaplanmaktadır. Ankete cevap veren öğrenci sayısı ise 64 öğrenciden meydana gelmektedir.

Anketin Tamamlama Oranı; Tamamlanan Anketlerin Sayısının Ankete Giriş Yapan Katılımcıların Sayısına oranı ile hesaplanmaktadır. Bu istikamette öğrenci anketinin tamamlama oranı %92 olarak ifade edilebilir.

Cevaplama Oranı ise toplanan verinin doğruluğuna dair bakış sağlayacak bir parametredir. Anketi tamamlayan kişilerin sayısının toplam örnek boyutuna bölünmesi

ile elde edilir. Cevaplama oranı %96'dır. Cevaplanmayan soru detayına bakıldığında ise 20 numaralı soruya 64 katılımcı öğrenciden 8'inin cevap vermediği tespit edilmiştir. Bu soru “Eğer Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğrencisi ya da mezunu iseniz hangi üniversiteden mezun oldunuz?” olup ilgili kitlenin kişisel bilgilerine dayanmaktadır. Tamamlama oranının %100'den %96'ya düşmesindeki en etkili sorunun bu olduğu söylenebilir.

Herhangi bir konuya ya da hususa ne denli katılıp katılmadığı içeriğinde sorulara yanıtlar aranırken cevapların değerlendirildiği bir ölçek yaklaşımı olarak “*Likert Ölçeği*” ankette kullanılmıştır. Likert ölçeği 5'li puan aralığını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Anketin ilk 11 sorusu Müfredata ve Ders içeriklerine yönelik olup, 12-17. Sorular aralığı bilgiyi test eden niteliktedir. 18 ve 19. Sorular bilişim bilgisini tespit etmeye yöneliktir. 20 ve 21. Sorular ise mezun olunan üniversite ve mezuniyet uzmanlık sahasını sorgulamaktadır.

Tablo 6.5. Anket Tamamlanma ve Cevaplanma Oranları

	Müfredat ve Ders İçeriklerine Yönelik											Bilgi İçerikli					Bilişim Bilgisine Yönelik		Şahsi Bilgi / (Bölüm / Okul)		
	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Soru 6	Soru 7	Soru 8	Soru 9	Soru 10	Soru 11	Soru 12	Soru 13	Soru 14	Soru 15	Soru 16	Soru 17	Soru 18	Soru 19	Soru 20	Soru 21
Cevaplayan Sayısı	3	2	2	2	1	2	0	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	6	60	56	61
Anket Katılımcı Sayısı	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64	64
Yüzde Oran	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	96,9	93,8	87,5	95,3

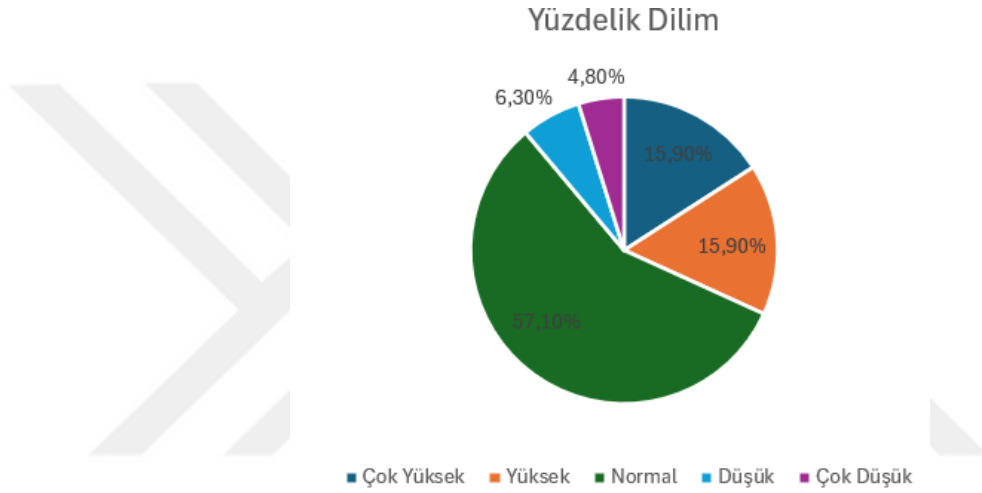
Dolayısıyla öğrenci anketinin tamamlanma oranı ve cevaplanma oranının yüksek olduğu ve neticelerinin analiz edilebileceği kanaatine varılabilir.

Aşağıda anket soruları ve öğrencilerin verdikleri cevapların ağırlıkları yorumlanacaktır.

Tablo 6.6. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

(1) Lisans eğitiminde Ortak Ders kategorisindeki (Türkçe, İngilizce, İnkılap Tarihi) derslerinin kredi oranlarını nasıl buluyorsunuz?

Çok Yüksek (1)	Yüksek (2)	Normal (3)	Düşük (4)	Çok Düşük (5)
10	10	36	4	3
15,9%	15,9%	57,1%	6,3%	4,8%

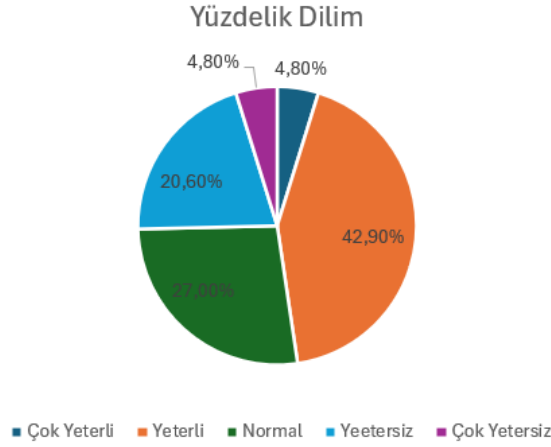
Şekil 6.1. Cevap Yüzdelik Dağılımları

1. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,68 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer öğrencilerin cevaplarının normal neticeden yüksek ve çok yüksek istikametine meyilli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğrencilerin müfredattaki ortak ders kategorilerinin kredilerini yüksek bulduğu kanaatine varılabilir.

Tablo 6.7. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)

(2) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi Zorunlu Ders kategorisinde Sanat ağırlıklı ders kredilerini yeterli buluyor musunuz?

Çok Yeterli (1)	Yeterli (2)	Normal (3)	Yetersiz (4)	Çok Yetersiz (5)
3	27	17	13	3
%4,8	%42,9	%27	%20,6	%4,8

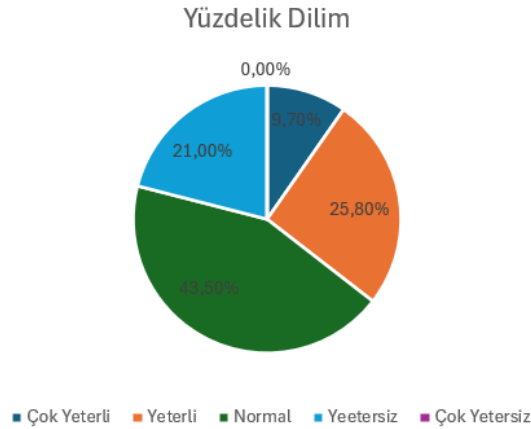
Şekil 6.2. Cevap Yüzdelik Dağılımları

2. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,78 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer öğrencilerin cevaplarının normal neticeden yüksek ve çok yüksek istikametine meyilli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler zorunlu ders kategorisindeki sanat ağırlıklı derslerin kredilerini yeterli ve çok yeterli bulduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6.8. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)

(3) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi Zorunlu Ders kategorisinde İşletme ve Yönetim ağırlıklı ders kredilerini yeterli buluyor musunuz?

Çok Yeterli (1)	Yeterli (2)	Normal (3)	Yetersiz (4)	Çok Yetersiz (5)
6	16	27	13	0
%9,7	%25,8	%43,5	%21	%0

Şekil 6.3. Cevap Yüzdelik Dağılımları

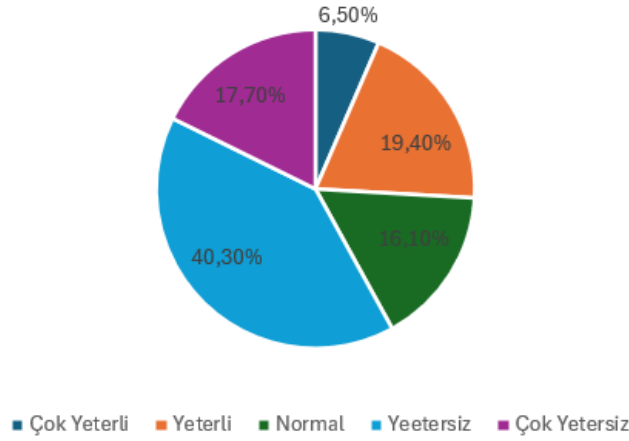
3. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,76 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer öğrencilerin cevaplarının normal neticeden yüksek ve çok yüksek istikametine meyilli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler zorunlu ders kategorisindeki işletme ve yönetim ağırlıklı derslerin kredilerini yeterli ve çok yeterli bulduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6.9. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

(4) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitimi Zorunlu Ders kategorisinde Dijital Teknolojiler ve Bilişim ağırlıklı ders kredilerini yeterli buluyor musunuz?

Çok Yeterli (1)	Yeterli (2)	Normal (3)	Yetersiz (4)	Çok Yetersiz (5)
4	12	10	25	11
%6,5	%19,4	%16,1	%40,3	%17,7

Yüzdelik Dilim

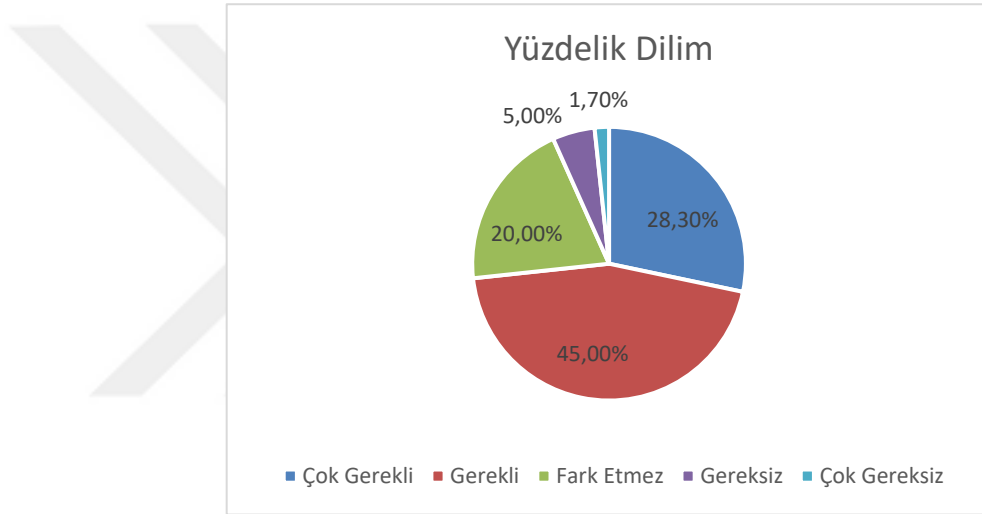
Şekil 6.4. Cevap Yüzdelik Dağılımları

4. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,44 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer öğrencilerin cevaplarının normal neticeden yetersiz ve çok yetersiz istikametine meyilli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler zorunlu ders kategorisindeki dijital teknolojiler ve bilişim ağırlıklı derslerin kredilerini yetersiz ve çok yetersiz bulduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6.10. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

(5) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans eğitiminde Alan Dışı (Serbest Seçmeli) Dersleri gerekli buluyor musunuz?

Çok Gerekli (1)	Gerekli (2)	Fark Etmez (3)	Gereksiz (4)	Çok Gereksiz (5)
17	27	12	3	1
%28,3	%45,0	%20,0	%5,0	%1,7

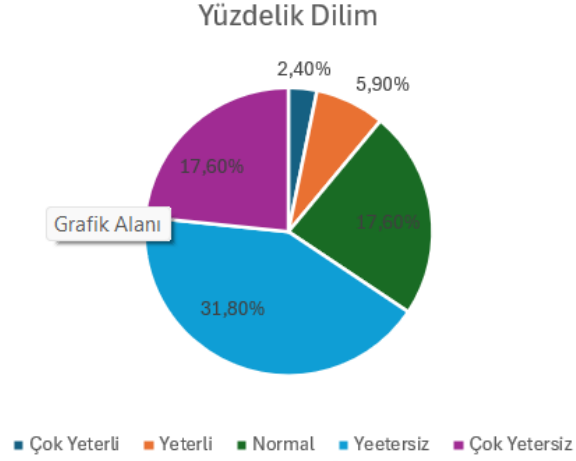
Şekil 6.5. Cevap Yüzdelik Dağılımları

5. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,07 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer öğrencilerin cevaplarının normal neticeden gerekli ve çok gerekli istikametine meyilli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler Alan dışı (Serbest Seçmeli) ders kategorisindeki dersleri gerekli bulduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6.11. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

(6) Sanat ve Kültür Yönetimi Alan Dışı Seçmeli ve Mesleki Seçmeli Ders Havuzlarındaki seçeneklerin sayısını yeterli buluyor musunuz?

Çok Yeterli (1)	Yeterli (2)	Normal (3)	Yetersiz (4)	Çok Yetersiz (5)
2	5	15	27	15
%2,4	%5,9	%17,6	%31,8	%17,6

Şekil 6.6. Cevap Yüzdelik Dağılımları

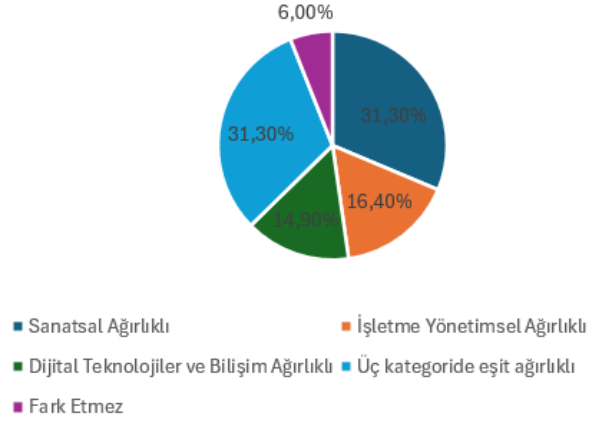
6. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,75 değerine ulaşılmaktadır. Bu değer öğrencilerin cevaplarının normal neticeden yetersiz ve çok yetersiz istikametine meyilli olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler Alan dışı (Serbest Seçmeli) ve Mesleki Seçmeli Ders havuzlarındaki seçeneklerin sayısını yetersiz bulduklarını ifade etmektedirler.

Tablo 6.12. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

(7) Mesleki Seçmeli derslerin ağırlıklı olarak Sanat içerikli mi, İşletme ve Yönetimsel içerikli mi yoksa Dijital Teknolojiler ve Bilişim içerikli mi olmasını tercih ederdiniz?

Sanatsal Ağırlıklı	İşletme Yönetimsel Ağırlıklı	Dijital Teknolojiler ve Bilişim Ağırlıklı	Üç kategoride eşit ağırlıklı	Fark etmez
21	11	10	21	4
%31,3	%16,4	%14,9	%31,3	%6,0

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.7. Cevap Yüzdelik Dağılımları

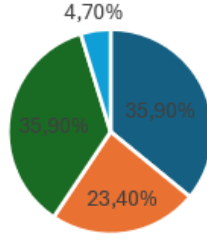
7. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,64 değerine ulaşılmaktadır. Öğrencilerin cevaplarının Mesleki seçmeli derslerin hangi alanda olması istikametinde beklentilerinin sırasıyla %31,3 ve %31,3 oranla sanatsal ağırlıklı ve üç kategoride eşit ağırlıklı şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 6.13. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

(8) Mesleki Sanatsal Seçmeli dersler dahilinde sanatın belirli bir alanında uzmanlık elde etmenizi sağlayacak seçenekleri mi tercih edersiniz? Yoksa farklı sanatsal alanlarda (Müzik, Resim, Tiyatro, Mimarlık, Sinema vb.) eşit oranda her alandan genel bilginizi arttıracak bir dağılım mı tercihiniz olurdu?

Belirli bir sanat alanında uzmanlık	Eşit oranda her alandan genel bilgi	Yukarıda her iki tercihe de esneklik sağlayacak bir düzenleme	Fark Etmez
23	15	23	3
%35,9	%23,4	%35,9	%4,7

Yüzdelik Dilim

- Belirli bir sanat alanında uzmanlık
- Eşit oranda her alandan genel bilgi
- Yukarıda her iki tercihe de esneklik sağlayacak bir düzenleme
- Fark Etmez

Şekil 6.8. Cevap Yüzdelik Dağılımları

8. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,09 değerine ulaşılmaktadır. Öğrencilerin cevaplarının mesleki seçimlik derslerin içeriğinde belirli bir alanda uzmanlık ya da her alandan genel bilgiyi arttırması istikametindeki tercihlerinde belirli bir sanat alanında uzmanlık ya da tercihlere esneklik sağlayacak bir düzenlemeden yana kanaat bildirdikleri görülmektedir.

Tablo 6.14. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

(9) Alan Dışı (Serbest) Seçmeli dersler disiplinler arası Sanat ve Kültür Yönetimi alanında bilginizi destekleyecek dersler mi olmalı? Ya da mesleki alanın dışına çıkmanıza olanak sağlayacak nitelikte mi olmalı?

Sanat ve Kültür Yönetimi eğitimi destekleyecek nitelikte olmalı	Mesleki alanın dışına çıkmamıza olanak sağlayacak nitelikte olmalı	Yukarıda her iki tercihe de esneklik sağlayacak bir düzenleme	Fark Etmez
23	10	28	2
%36,5	%15,9	%44,4	%3,2

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.9. Cevap Yüzdelik Dağılımları

9. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,14 değerine ulaşılmaktadır. Öğrencilerin cevaplarının Alan dışı seçmeli derslerde sanat ve kültür yönetimi eğitimi destekleyecek nitelikte olmaları veya dışına çıkabilmeleri ya da esnek olmaları seçenekleri istikametinde, sanat ve kültür yönetimi eğitimi destekleyecek nitelikte olması ve alan destekleyici ya da alan dışına çıkacak nitelikte esnekliğe sahip olması istikametinde kanaat bildirdikleri görülmektedir.

Tablo 6.15. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

(10) Sanat ve Kültür Yönetimi alanından mezun olan bir öğrenci olarak sahada çalışmaya başladığınızda Sanatsal bilginizin mi, İşletme ve Yönetimsel bilginizin mi ya da Dijital Teknolojiler ve Bilişim becerilerinizin mi kariyerinizde daha etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

Sanatsal	İşletme Yönetimsel	Dijital Teknolojiler ve Bilişim	Hepsinin eşit oranda etkili olması gerektiğini düşünüyorum	Sahada pratik edilecek işin niteliğine göre değişkenlik göstereceğini düşünüyorum
18	8	6	12	25
%26,1	%11,6	%8,7	%17,4	%36,2

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.10. Cevap Yüzdelik Dağılımları

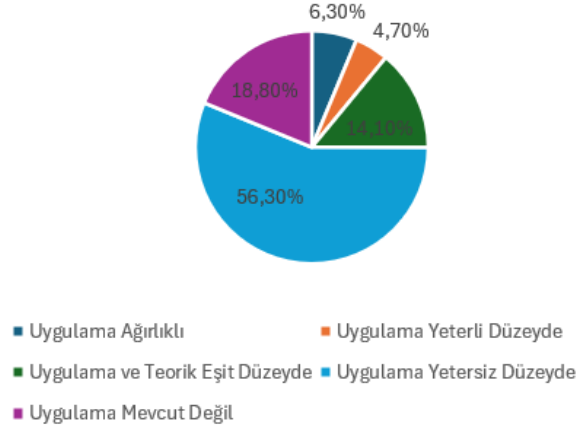
10. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,26 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler sahada çalışmaya başladıklarında sanatsal alanda bilgiye diğer alanlardan daha çok ihtiyaç duyacaklarını ifade etmektedirler. Ancak %36,2 oranında en yüksek cevap sahada pratik edilecek işin niteliğine göre sahip olunan bilginin niteliğine gereksinimin değişkenlik arz edeceğini göstermektedir.

Tablo 6.16. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

(11) Sanat ve Kültür Yönetimi eğitiminde uygulamalı derslerinizin yeterli olduğunu düşünüyor musunuz? Yoksa dersleriniz genel anlamda kuramsal ve teorik olarak mı işleniyor?

Uygulama Ağırlıklı	Uygulama Yeterli Düzeyde	Uygulama ve Teorik Eşit Düzeyde	Uygulama Yetersiz Düzeyde	Uygulama Mevcut Değil
4	3	9	36	12
%6,3	%4,7	%14,1	%56,3	%18,8

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.11. Cevap Yüzdelik Dağılımları

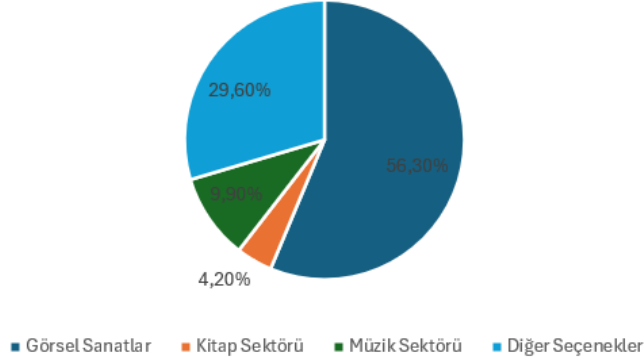
11. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,77 değerine ulaşılmaktadır. Öğrencilerin %56,3'ü uygulamanın yetersiz düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer grup ise %18,8 ile uygulamanın doğrudan mevcut olmadığını ifade etmektedirler.

Tablo 6.17. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

(12) Sanat ve Kültür Yönetimi eğitiminizin sonrasında uluslararası normlarda sahaya çalışmaya çıktığınızda en çok istihdam edilebileceğiniz alanın hangisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Görsel Sanatlar	Kitap Sektörü	Müzik Sektörü	Diğer Sektörler
40	3	7	21
%56,3	%4,2	%9,9	%29,6

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.12. Cevap Yüzdelik Dağılımları

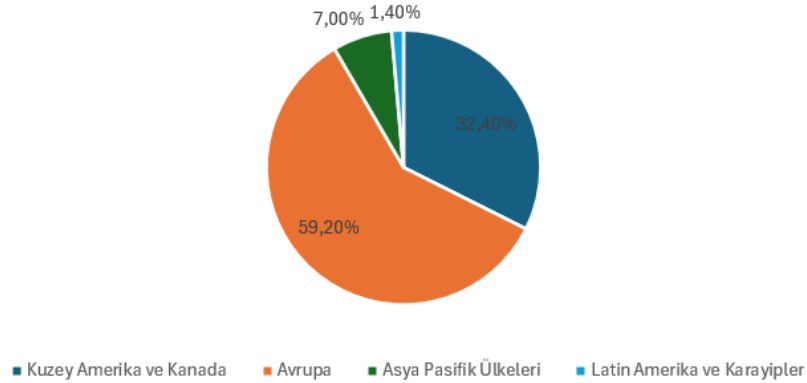
12. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,13 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler sahaya istihdama çıktıklarında en çok %56,3 oranla Görsel Sanatlar alanında en çok istihdam edileceklerini düşünmektedirler.

Tablo 6.18. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

(13) Kültürel ve Kreatif Endüstriler çerçevesinde dünya gelirleri dikkate alındığında en yüksek gelir oranı aşağıdaki bölgelerden sizce hangisine aittir?

Kuzey Amerika ve Kanada	Avrupa	Asya Pasifik Ülkeleri	Latin Amerika ve Karayipler	Afrika ve Orta Doğu
23	42	5	1	0
%32,4	%59,2	%7,0	%1,4	%0,0

Yüzdelik Dilim

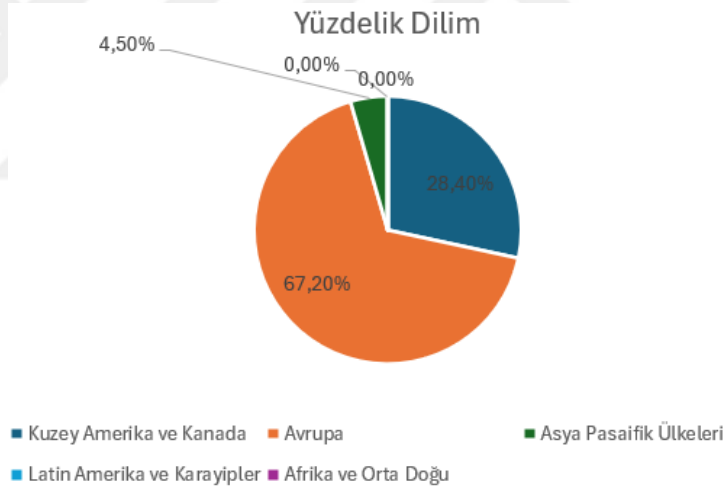
Şekil 6.13. Cevap Yüzdelik Dağılımları

13. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 1,77 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde dünya gelirleri dikkate alındığında en yüksek gelir oranının %59,2 cevapla Avrupa'ya ait olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.19. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

(14) Kültürel ve Kreatif Endüstriler çerçevesinde dünya gelirleri dikkate alındığında en yüksek istihdam oranı aşağıdaki bölgelerden sizce hangisine aittir?

Kuzey Amerika ve Kanada	Avrupa	Asya Pasifik Ülkeleri	Latin Amerika ve Karayipler	Afrika ve Orta Doğu
19	45	3	0	0
%28,4	%67,2	%4,5	%0,0	%0,0

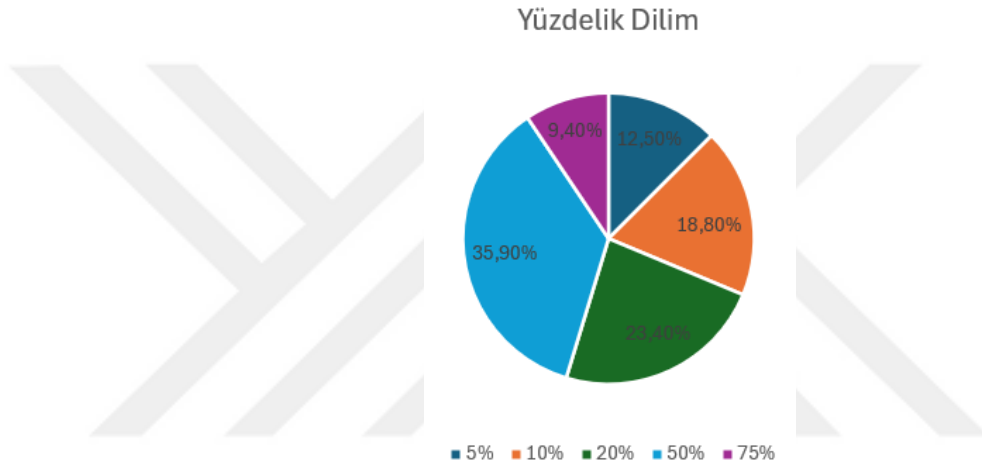
Şekil 6.14. Cevap Yüzdelik Dağılımları

14. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 1,76 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde dünya gelirleri dikkate alındığında en yüksek istihdam oranının %67,2 cevapla Avrupa'ya ait olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.20. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

(15) Kültürel ve Kreatif Endüstriler göz önünde bulundurulduğunda sizce dijital gelir kaynaklarının 2017 itibarı ile tüm gelir kaynakları içindeki yeri ne orandadır?

%5	%10	%20	%50	%75
8	12	15	23	6
%12,5	%18,8	%23,4	%35,9	%9,4

Şekil 6.15. Cevap Yüzdelik Dağılımları

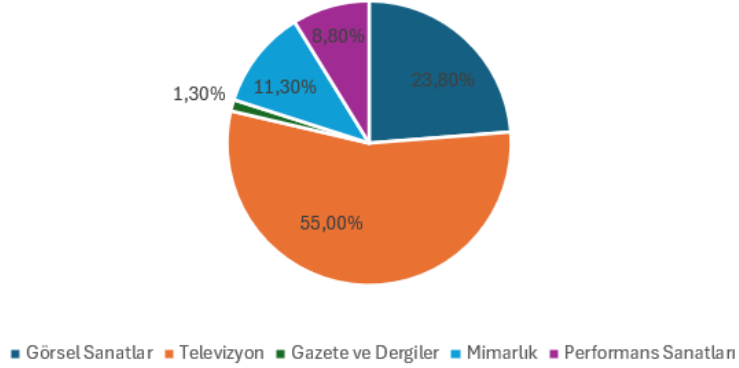
15. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,11 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde dijital gelir kaynaklarının 2017 yılı itibarı ile tüm gelir kaynakları içindeki yerini %35,9 cevapla %50 düzeyinde olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.21. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

(16) Kültürel ve Kreatif Endüstriler göz önünde bulundurulduğunda 2017 itibarı ile dünya çapında en yüksek gelir kalemini oluşturan sektör sizce aşağıdakilerden hangisidir?

Görsel Sanatlar	Televizyon	Gazete ve Dergiler	Mimarlık	Performans Sanatları
19	44	1	9	7
%23,8	%55	%1,3	%11,3	%8,8

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.16. Cevap Yüzdelik Dağılımları

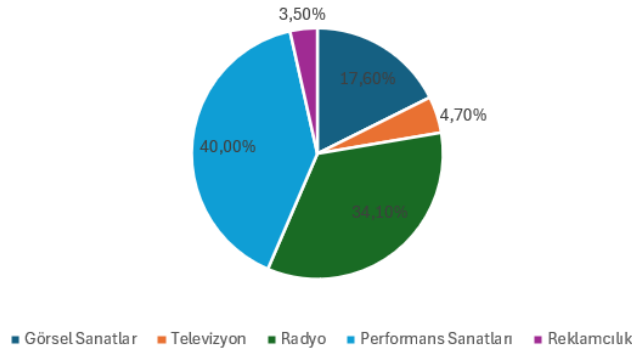
16. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,26 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde 2017 yılı itibarı ile dünya çapında en yüksek gelir kalemini oluşturan sektörün %55 cevapla Televizyon sektörüne ait olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.22. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

(17) Kültürel ve Kreatif Endüstriler göz önünde bulundurulduğunda 2017 itibarı ile dünya çapında en düşük gelir ve en düşük istihdam oranına sahip sektör aşağıdakilerden hangisidir?

Görsel Sanatlar	Televizyon	Radyo	Performans sanatları	Reklamcılık
15	4	29	34	3
%17,6	%4,7	%34,1	%40,0	%3,5

Yüzdelik Dilim

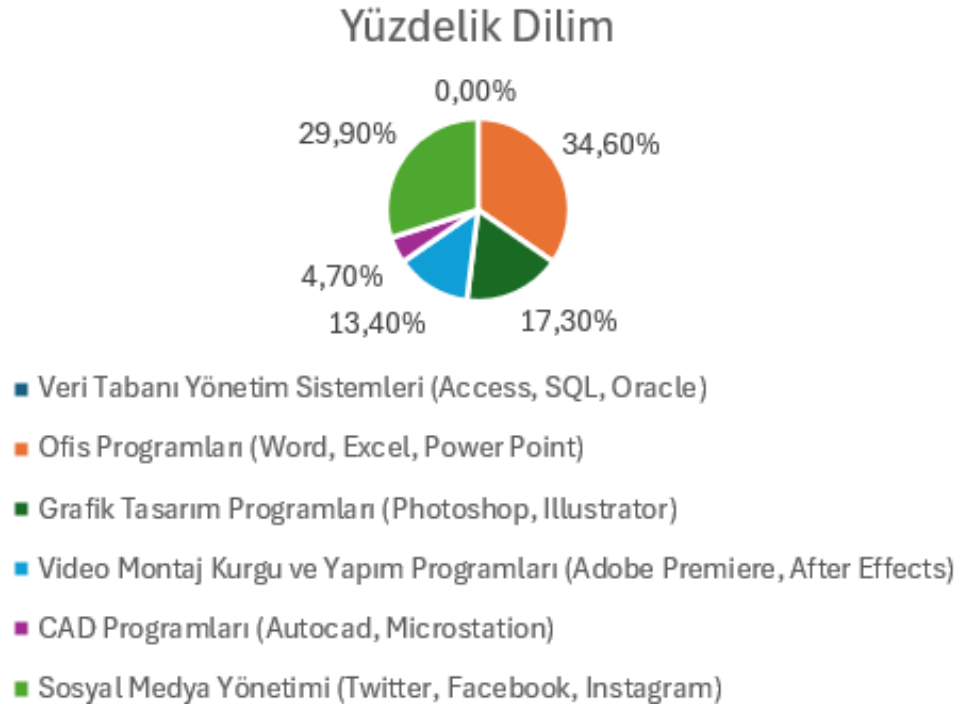
Şekil 6.17. Cevap Yüzdelik Dağılımları

17. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,07 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde 2017 yılı itibarı ile dünya çapında en düşük gelir ve en düşük istihdam oranına sahip sektörün %40 cevapla Performans Sanatları ve %34,1 cevapla Radyo sektörü olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.23. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

(18) Aşağıdaki Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerilerinden hangisine ortalama ve üzeri derecede hakimsiniz?

Veri Tabanı Yönetim sistemleri (Access, SQL, Oracle)	Ofis Programları (Word, Excel, Power Point)	Grafik Tasarım Programları (Photoshop, Illustrator)	Video Montaj Kurgu ve Yapım Programları (Adobe Premiere, After Effects)	CAD Programları (Autocad, Microstation)	Sosyal Medya Yönetimi (Twitter, Facebook, Instagram)
0	44	22	17	6	38
%0,0	%34,6	%17,3	%13,4	%4,7	%29,9

Şekil 6.18. Cevap Yüzdelik Dağılımları

18. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,78 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerilerinden hangisine ortalama ve üzeri hakim oldukları istikametinde %34,6 oranla Ofis Programları şeklinde cevap vermişlerdir. Ancak; %0 cevap oranıyla Veri Tabanı Yönetim sistemleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını vurgulamaktadırlar. CAD program bilgisi, Grafik Tasarım ve Video Montaj bilgilerinin de düşük düzeyde olduğu cevaplarından anlaşılmaktadır.

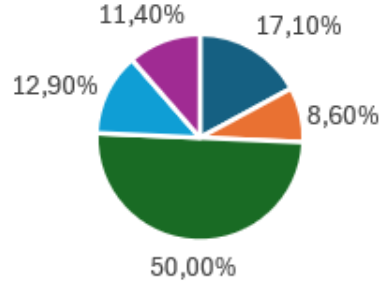
Tablo 6.24. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

(19) Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerileri alanlarındaki yukarıda bahsi geçen alanlardaki becerilerinizi akademik üniversite eğitiminde mi kazandınız veya daha farklı kanallardan mı bu becerileri edindiniz?

Üniversite eğitimi vasıtasıyla	Özel eğitim, vb. eğitimler kanalıyla	Kişisel çabalarım neticesinde	Yukarıdaki üç seçeneğin birlikte olduğu şekilde	Dijital becerilerim yeterli değil
12	6	35	9	8
%17,1	%8,6	%50,0	%12,9	%11,4

19. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 2,93 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerilerini ne şekilde kazandıkları istikametindeki soruya %50 oranında cevapla kişisel çabalarım neticesinde cevabını vermişlerdir. Yine %11,4'lük kesim ise doğrudan dijital becerilerim yeterli değil cevabını vermişlerdir.

Yüzdelik Dilim

- Üniversite eğitimi ve sıtasıyla
- Özel eğitim, kurs vb. eğitimler kanalıyla
- Kişisel çabalarım neticesinde
- Yukarıdaki üç seçeneğin birlikte olduğu şekilde
- Dijital becerilerim yeterli değil

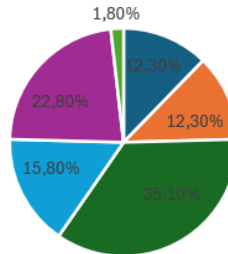
Şekil 6.19. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.25. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (20)

(20) Eğer Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğrencisi ya da mezunu iseniz hangi üniversiteden mezun oldunuz?

Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul Bilgi Üniversitesi	İstanbul Kültür Üniversitesi	Aydın Üniversitesi	Yeditepe Üniversitesi	Yurtdışı / Diğer
7	7	20	9	13	1
%12,3	%12,3	%35,1	%15,8	%22,8	%1,8

Yüzdelik Dilim

- Yıldız Teknik Üniversitesi
- İstanbul Bilgi Üniversitesi
- İstanbul Kültür Üniversitesi
- Aydın Üniversitesi
- Yeditepe Üniversitesi
- Yurtdışı / Diğer

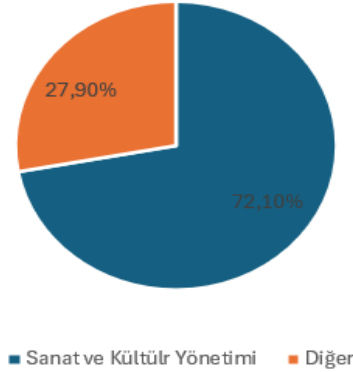
Şekil 6.20. Cevap Yüzdelik Dağılımları

20. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 3,30 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Sanat ve Kültür Yönetimi bölümündeki mezuniyetleri sorusuna %35,1 oranında İstanbul Kültür Üniversitesi şeklinde yanıt vermişlerdir. Yeditepe Üniversitesi'nden anket katılımcıları %22,8, Aydın Üniversitesi'nden anket katılımcıları oranı %15,8, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden anket katılımcıları %12,3 ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden anket katılımcıları da %12,3 düzeyindedir.

Tablo 6.26. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (21)

(21) Hangi alan uzmanlığına sahipsiniz?	
Sanat ve Kültür Yönetimi	Diğer
44	17
%72,1	%27,9

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.21. Cevap Yüzdelik Dağılımları

21. sorunun cevaplarının ortalaması hesaplandığında 1,28 değerine ulaşılmaktadır. Öğrenciler Sanat ve Kültür Yönetimi bölümündeki hangi alan uzmanlığına sahip oldukları sorusuna %72,1 ile Sanat ve Kültür Yönetimi şeklinde cevap vermişlerdir.

Netice itibarı ile pandemi öncesi Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans Öğretimi öğrenci anketi hakkında aşağıdaki çıkarımlarda bulunulabilir.

- Öğrenciler müfredatta bulunan ortak derslerin kredilerini yüksek bulmaktadırlar.

- Öğrenciler müfredatta bulunan zorunlu sanatsal derslerin kredilerini yeterli / çok yeterli şeklinde değerlendirmektedirler.
- Öğrenciler müfredatta bulunan zorunlu işletme ve yönetsel derslerin kredilerini yeterli / çok yeterli şeklinde değerlendirmektedirler.
- Öğrenciler müfredatta bulunan zorunlu bilişim içerikli derslerin kredilerini yetersiz / çok yetersiz şeklinde değerlendirmektedirler.
- Öğrenciler Alan dışı (Serbest Seçmeli) ders kategorisindeki dersleri gerekli bulduklarını ifade etmektedirler.
- Öğrenciler Alan dışı (Serbest Seçmeli) ve Mesleki Seçmeli Ders havuzlarındaki seçeneklerin sayısını yetersiz bulduklarını ifade etmektedirler.
- Öğrenciler Mesleki Seçimlik Derslerin sanatsal ağırlıklı veya üç kategoride eşit ağırlıklı şeklinde olmasını tercih etmektedirler.
- Öğrenciler Mesleki Seçimlik Derslerinin belirli bir sanat alanında uzmanlığa yönelik olmasını ya da tercihlere esneklik sağlayacak şekilde olmasını tercih etmektedirler.
- Öğrenciler Alan Dışı Seçmeli derslerinin sanat ve kültür yönetimi eğitimini destekleyecek nitelikte olmasını ve meslek sahasının dışına çıkması noktasında ise tercihlere esneklik sağlayacak şekilde olması istikametinde tercihlerini ifade etmektedirler.
- Öğrenciler sahada çalışmaya başladıklarında sahada pratik edilecek işin niteliğine göre sanatsal, işletme ya da bilişim niteliklerine duyacakları ihtiyacın değişkenlik göstereceğini ifade etmektedirler.
- Öğrencilerin %56,3'ü sanat ve kültür yönetimi lisans eğitiminde uygulamalı derslerin yetersiz düzeyde olduğunu ifade etmektedir. Bir diğer grup ise %18,8 ile uygulamanın doğrudan mevcut olmadığını ifade etmektedirler.
- Öğrenciler sahaya istihdama çıktıklarında en çok %56,3 oranla Görsel Sanatlar alanında istihdam edileceklerini düşünmektedirler. Dolayısıyla 2017 rakamları istikametinde bilinçli cevap verdikleri söylenebilir.
- Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde dünya gelirleri dikkate alındığında en yüksek gelir oranının %59,2 cevapla Avrupa'ya ait olduğunu düşünmektedirler. Gelir miktarının istihdam miktarına oranı dikkate alındığında

en yüksek gelirin Kuzey Amerika’da olduğu ortaya çıkmaktadır. Öğrencilerin bu konuda doğru bilgiye sahip olmadıkları ifade edilebilir. Ancak Kuzey Amerika’dan sonra bu oran en yüksek Avrupa’dadır.

- Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde dünya gelirleri dikkate alındığında en yüksek istihdam oranının %67,2 cevapla Avrupa’ya ait olduğunu düşünmektedirler. Bu noktada öğrencilerin bilgisinde eksiklik olduğu görülmektedir. Zira, 2017 itibarı ile Asya Pasifik Ülkelerinde istihdam 12.7 milyon iken Avrupa’da 7.7 milyon düzeyindedir.
- Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde dijital gelir kaynaklarının 2017 yılı itibarı ile tüm gelir kaynakları içindeki yerinin %35,9 cevapla %50 düzeyinde olduğunu düşünmektedirler. Bu noktada da öğrencilerin bilgilerinde eksiklik olduğu ifade edilebilir. Zira, 2017 itibarı ile CCI sektöründe dijital gelir kaynakları %10 düzeyde olarak ifade edilebilir.
- Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde 2017 yılı itibarı ile dünya çapında en yüksek gelir kalemini oluşturan sektörün %55 cevapla Televizyon sektörüne ait olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler Televizyon sektöründe en yüksek gelir kaleminin dağıldığı tespiti noktasında doğru bir yaklaşım göstermişlerdir.
- Öğrenciler Kültürel Endüstriler çerçevesinde 2017 yılı itibarı ile dünya çapında en düşük gelir ve en düşük istihdam oranına sahip sektörün %40 cevapla Performans Sanatları ve %34,1 cevapla Radyo sektörü olduğunu düşünmektedirler. Öğrenciler Radyo sektöründeki tespitlerinde doğru yaklaşım sergilemişlerdir. Ancak Performans sanatları tespitleri göze alındığında 2017 itibarı ile Oyun, film, müzik sektörünün performans sanatlarından daha geride olduğu görülmektedir.
- Öğrenciler Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerilerinden hangisine ortalama ve üzeri hakim oldukları istikametinde %34,6 oranla Ofis Programları şeklinde cevap vermişlerdir. Ancak; % 0 cevap oranıyla Veri Tabanı Yönetim sistemleri hakkında bilgi sahibi olmadıklarını vurgulamaktadırlar. CAD program bilgisi, Grafik Tasarım ve Video Montaj bilgilerinin de düşük düzeyde olduğu cevaplarından anlaşılmaktadır.

- Öğrenciler Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerilerini ne şekilde kazandıkları istikametindeki soruya %50 oranında cevapla kişisel çabalarını neticesinde cevabını vermişlerdir. Yine %11,4'lük kesim ise doğrudan dijital becerilerini yeterli değil cevabını vermişlerdir.
- Ankete katılan öğrenciler Sanat ve Kültür Yönetimi bölümündeki mezuniyetleri sorusuna %35,1 oranında İstanbul Kültür Üniversitesi şeklinde yanıt vermişlerdir. Yeditepe Üniversitesi'nden anket katılımcıları %22,8, Aydın Üniversitesi'nden anket katılımcıları oranı %15,8, İstanbul Bilgi Üniversitesi'nden anket katılımcıları %12,3 ve Yıldız Teknik Üniversitesi'nden anket katılımcıları da %12,3 düzeyindedir.
- Ankete katılan öğrenciler Sanat ve Kültür Yönetimi bölümündeki hangi alan uzmanlığına sahip oldukları sorusuna %72,1 ile Sanat ve Kültür Yönetim şeklinde cevap vermişlerdir.

6.2.2. Türkiye'de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Öncesi Sektör Çalışan Anketi ve Analizi

Aşağıda Türkiye'de Sanat ve Kültür Yönetimi sektöründe çalışanların pandemi öncesinde Sanat Kültür Yönetimi saha, sektöre dair bilgilerine yönelik gerçekleştirilen anketin analizi ve sonuçlarının irdelenmesi gerçekleştirilecektir.

Örnek boyutu aşağıdaki şekilde bir yaklaşımla hesaplanmıştır. Öncelikle örneklemin genel evreni 2019 yılı TUIK Kültür Ekonomisi ve Kültürel İstihdam İstatistikleri yardımıyla 251.232 olarak belirlenmiştir.

Dolayısıyla söz konusu veriler dikkate alındığında popülasyon boyutunun 251.232 civarında olduğu öngörülmüştür. $\pm 0,10$ örnekleme hatası ile güvenilirlik seviyesi %80 gibi düşünüldüğünde ve hata payı ise %20 olarak alındığında örnek boyutu 61 civarında hesaplanmaktadır. Ankete cevap veren öğrenci sayısı ise 77 öğrenciden meydana gelmektedir.

Anketin Tamamlama Oranı; Tamamlanan Anketlerin Sayısının Ankete Giriş Yapan Katılımcıların Sayısına oranı ile hesaplanmaktadır. Bu istikamette öğrenci anketinin tamamlama oranı %95 olarak ifade edilebilir.

Cevaplama Oranı ise toplanan verinin doğruluğuna dair bakış sağlayacak bir parametredir. Anketi tamamlayan kişilerin sayısının toplam örnek boyutuna bölünmesi ile elde edilir. Cevaplama oranı %98,4'dür. Cevaplanmayan soru detayına bakıldığında ise 20 ve 21 numaralı soruya 77 katılımcı öğrenciden sırasıyla 6-7'sinin cevap vermediği tespit edilmiştir. Bu sorular sektör çalışanlarının mezun oldukları üniversite ve bölümler olup ilgili kitlenin kişisel bilgilerine dayanmaktadır. Tamamlama oranının %100'den %98,4'e düşmesindeki en etkili soruların bunlar olduğu söylenebilir.

Herhangi bir konuya ya da hususa ne denli katılıp katılmadığı içeriğinde sorulara yanıtlar aranırken cevapların değerlendirildiği bir ölçek yaklaşımı olarak "*Likert Ölçeği*" ankette kullanılmıştır. Likert ölçeği 5'li puan aralığını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Anketin ilk 11 sorusu Müfredata ve Ders içeriklerine yönelik olup, 12-17. Sorular aralığı bilgiyi test eden niteliktedir. 18 ve 19. Sorular bilişim bilgisini tespit etmeye yöneliktir. 20,21 ve 22. Sorular ise mezun olunan üniversite, bölüm ve piyasada çalışılan sahayı sorgulamaktadır.

Tablo 6.27. Anket Tamamlanma ve Cevaplanma Oranları

	Müfredat ve Ders İçeriklerine Yönelik										Bilgi İçerikli			Bilişim Bilgisine Yönelik		Şahsi Bilgi (Bölüm / Okul / Sektör)						
	Soru 1	Soru 2	Soru 3	Soru 4	Soru 5	Soru 6	Soru 7	Soru 8	Soru 9	Soru 10	Soru 11	Soru 12	Soru 13	Soru 14	Soru 15	Soru 16	Soru 17	Soru 18	Soru 19	Soru 20	Soru 21	Soru 22
Cevaplaya nların Sayısı	76	77	77	77	77	77	77	77	77	75	77	76	76	76	73	76	76	75	76	71	72	76
Anket Katılımcı Sayısı	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77	77
Yüzde Oran	98,7%	%	%	%	%	%	%	%	%	97,4%	%	98,7%	98,7%	98,7%	94,8%	98,7%	98,7%	97,4%	98,7%	92,2%	93,5%	98,7%

Dolayısıyla öğrenci anketinin tamamlanma oranı ve cevaplanma oranının yüksek olduğu ve neticelerinin analiz edilebileceği kanaatine varılabilir.

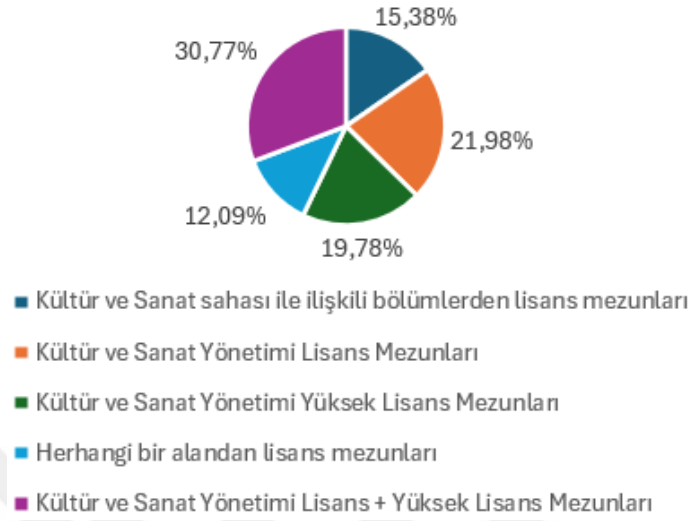
Aşağıda anket soruları ve öğrencilerin verdikleri cevapların ağırlıkları yorumlanacaktır.

Tablo 6.28. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

(1) Sektörde çalışan Kültür ve Sanat Yönetimi mezunlarını düşündüğünüzde alan Lisans mezunlarının mı, alan Yüksek Lisans mezunlarının mı daha yetkin olduğunu düşünüyorsunuz?

Kültür ve Sanat sahası ile ilişkili bölümlerden lisans mezunları	Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans Mezunları	Kültür ve Sanat Yönetimi Yüksek Lisans Mezunları	Herhangi bir alandan lisans mezunları	Kültür ve Sanat Yönetimi Lisans + Yüksek Lisans Mezunları
14	20	18	11	28
%15,38	%21,98	%19,78	%12,09	%30,77

Yüzdelik Dilim

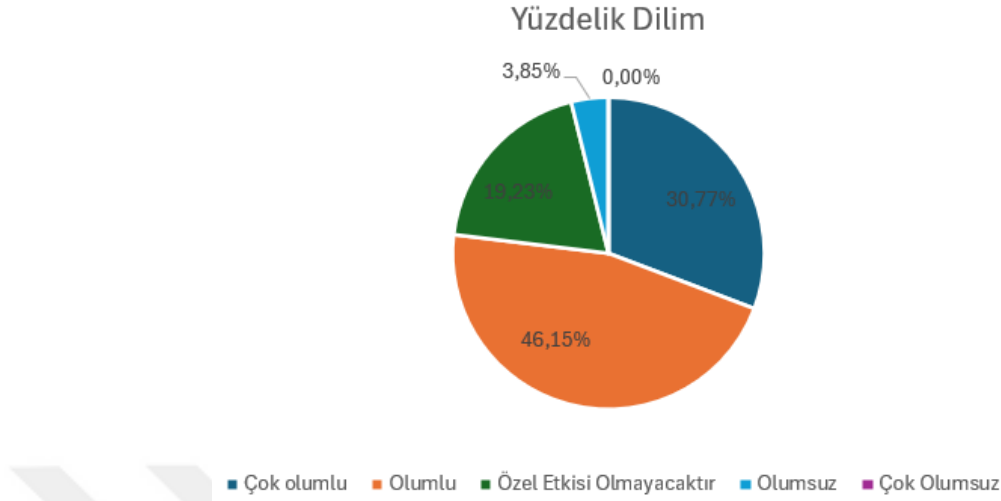
Şekil 6.22. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları Kültür ve Sanat Yönetimi mezunlarını düşündüklerinde hem Lisans hem de Yüksek Lisans alanında mezunlarının %30,77 oranında daha yetkin olduklarını düşünmektedirler.

Tablo 6.29. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)

(2) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Sanat ağırlıklı bir eğitim programının, işletme-yönetim ve bilişim ağırlıklı bir eğitim programına nispetle sektöre daha olumlu yansıtacağını ya da yansıdığını düşünüyor musunuz?

Çok Olumlu	Olumlu	Özel Etkisi Olmayacaktır	Olumsuz	Çok Olumsuz
24	36	15	3	0
%30,77	%46,15	%19,23	%3,85	%0,0

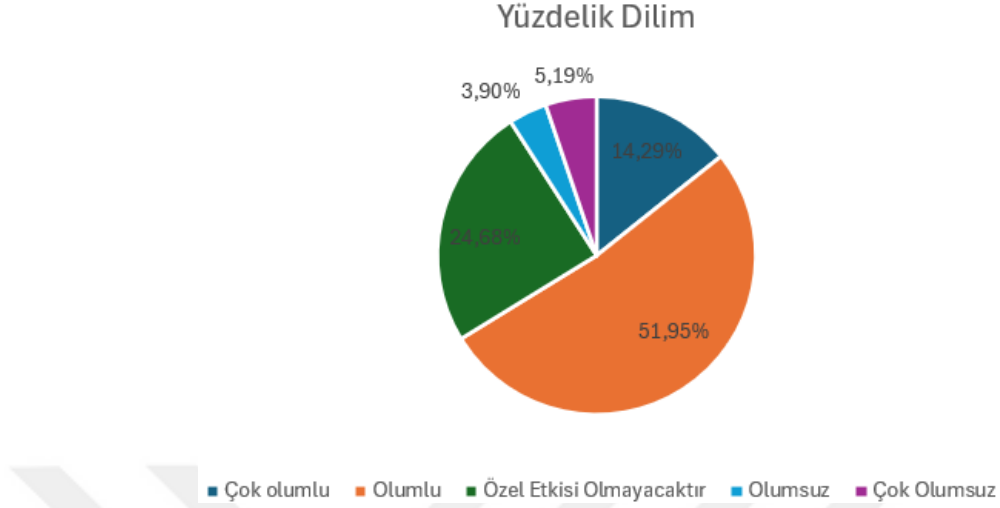
Şekil 6.23. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları sanat ağırlıklı bir eğitim programının %46,15 oranla olumlu %30,77 oranla ise çok olumlu olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 6.30. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)

(3) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde İşletme - Yönetim ağırlıklı bir eğitim programının, sanatsal ve bilişim ağırlıklı bir eğitim programına nispetle sektöre daha olumlu yansıyacağını ya da yansıdığını düşünüyor musunuz?				

Çok Olumlu	Olumlu	Özel Etkisi Olmayacaktır	Olumsuz	Çok Olumsuz
11	40	19	3	4
%14,29	%51,95	%24,68	%3,90	%5,19

Şekil 6.24. Cevap Yüzdelik Dağılımları

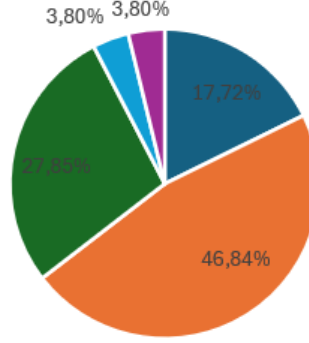
Sektör çalışanları işletme - yönetim ağırlıklı bir eğitim programının %51,95 oranla olumlu %14,29 oranla ise çok olumlu olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 6.31. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

(4) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Bilişim ağırlıklı bir eğitim programının, sanatsal ve işletme - yönetsel ağırlıklı bir eğitim programına nispetle sektöre daha olumlu yansıtacağını ya da yansıdığını düşünüyor musunuz?				

Çok Olumlu	Olumlu	Özel Etkisi Olmayacaktır	Olumsuz	Çok Olumsuz
14	37	22	3	3
%17,72	%46,84	%27,85	%3,80	%3,80

Yüzdelik Dilim

■ Çok olumlu ■ Olumlu ■ Özel Etkisi Olmayacaktır ■ Olumsuz ■ Çok Olumsuz

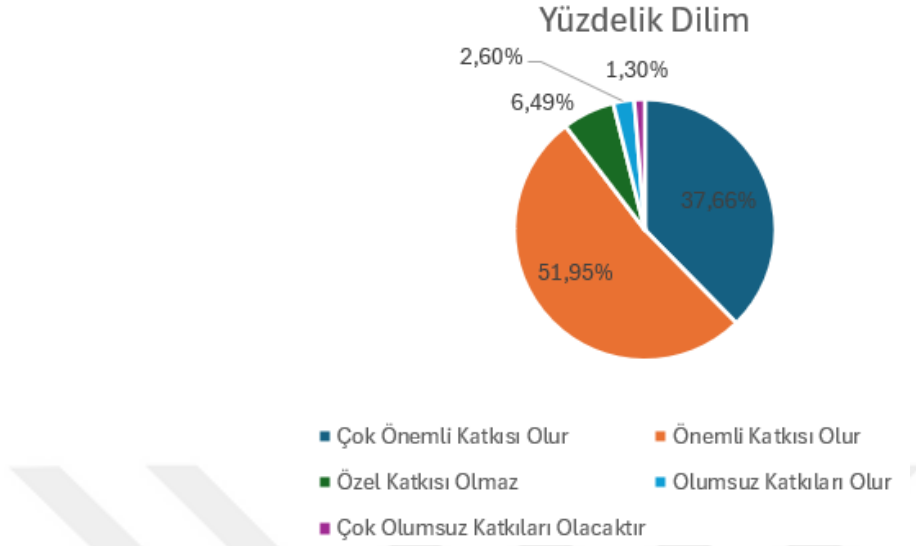
Şekil 6.25. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları bilişim ağırlıklı bir eğitim programının %46,84 oranla olumlu %17,72 oranla ise çok olumlu olduğunu ifade etmektedir.

Tablo 6.32. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

(5) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Alan Dışı Seçmeli (Serbest Seçmeli) Dersler konusunda esnek bir programın öğrencinin sektör tecrübesine edineceği disiplinler arası bilgiler ile önemli katkıları olacağını ya da olduğunu düşünüyor musunuz?

Çok Önemli Katkısı Olur	Önemli Katkısı Olur	Özel Katkısı Olmaz	Olumsuz Katkıları Olacaktır	Çok Olumsuz Katkıları Olacaktır
29	40	5	2	1
%37,66	%51,95	%6,49	%2,60	%1,30

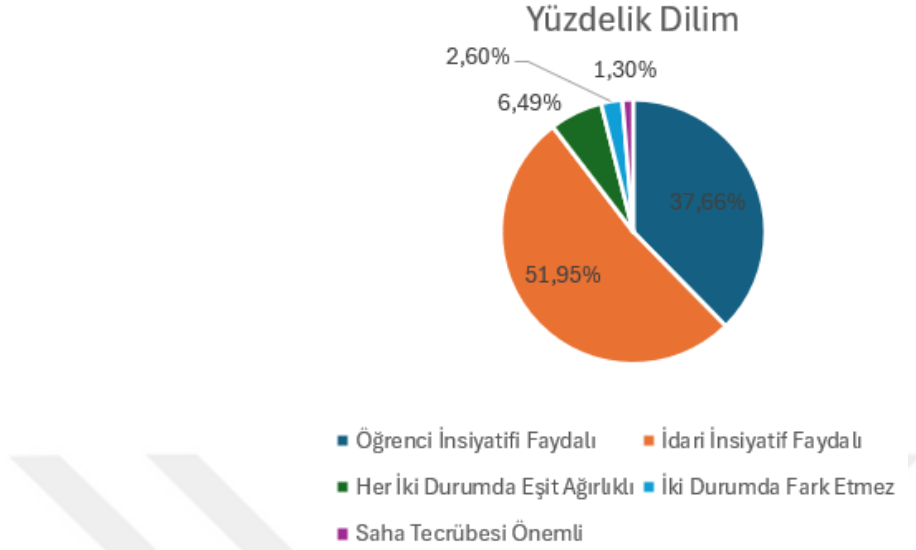
Şekil 6.26. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları esnek bir programın öğrencinin sektör tecrübesine edineceği disiplinler arası bilgiler ile %51,95 oranla olumlu %37,66 oranla ise çok olumlu katkıları olacağını ifade etmektedir.

Tablo 6.33. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

(6) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Alan Dışı (Serbest) Seçmeli ve Mesleki Seçimlik Derslerin öğrenciler tarafından geniş bir ders havuzu içerisinde kendi inisiyatifleri ile seçildiğinde mi, idari eğitim kadrosu tarafından sınırlandırıldığında mı sektöre daha olumlu yansıtacağını ya da yansıdığını düşünüyorsunuz?

Öğrenci İniyatifi Faydalı	İdari İniyatifi Faydalı	Her İki Durumda Eşit Ağırlıklı	İki Durumda Fark Etmez	Saha Tecrübesi Önemli
49	9	17	0	6
%60,49	%11,11	%20,99	%0,00	%7,41

Şekil 6.27. Cevap Yüzdelik Dağılımları

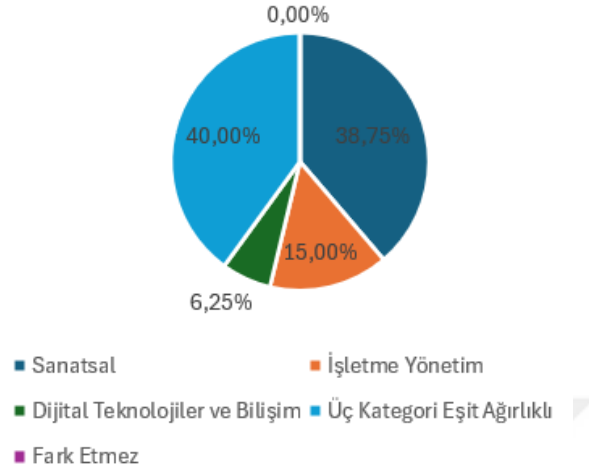
Sektör çalışanları Alan dışı ve Mesleki seçimlik derslerin eğitim programının %60,49 oranla öğrenci inisiyatifi ile seçildiğinde faydalı olacağını ifade etmektedir.

Tablo 6.34. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

(7) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Sanat ağırlıklı mı, İşletme – Yönetim ağırlıklı mı yoksa Bilişim ağırlıklı eğitim alan bir öğrencinin mi sektörde daha yetkin ve efektif çalışacağını düşünüyorsunuz?

Sanatsal	İşletme Yönetim	Dijital Teknolojiler ve Bilişim	Üç Kategori Eşit Ağırlıklı	Fark Etmez
31	12	5	32	0
%38,75	%15,00	%6,25	%40,00	%0,00

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.28. Cevap Yüzdelik Dağılımları

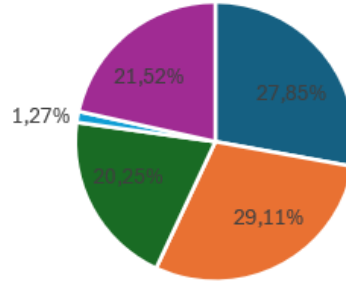
Sektör çalışanları sanat ağırlıklı bir eğitim programının %38,75 oranla olumlu olacağını ifade etmektedirler. Aynı zamanda %40,00 oranla ise 3 kategoride de eşit ağırlıklı eğitimin faydasına vurgu yapmaktadırlar.

Tablo 6.35. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

(8) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Sanatsal belli bir alanda uzmanlaşmış bir öğrencinin mi sektörde daha yetkin ve efektif çalışacağını düşünüyorsunuz, yoksa sanatın her alanından genel anlamda eğitim almış bir öğrencinin mi daha yetkin ve efektif çalışacağını düşünüyorsunuz?

Sanatsal Uzman	Eşit Oranda Genel Bilgi	Her İki Durum Esnek	Fark Etmez	Saha Tecrübesi Önemli
22	23	16	1	17
%27,85	%29,11	%20,25	%1,27	%21,52

Yüzdelik Dilim

■ Sanatsal Uzman ■ Eşit Oranda Genel Bilgi ■ Her İki Durum Esnek
■ Fark Etmez ■ Saha Tecrübesi Önemli

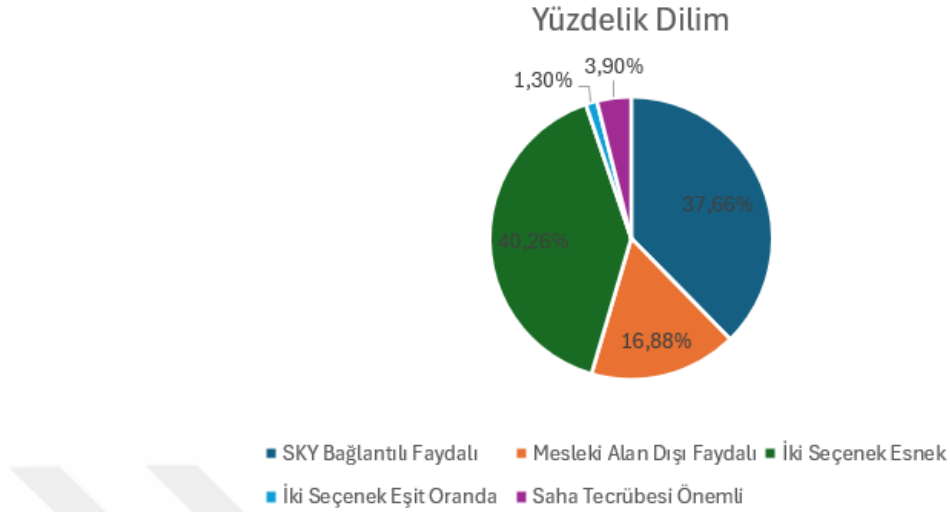
Şekil 6.29. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları spesifik bir alanda uzmanlığın ya da tüm alanlarda belli seviyede bir yetkinliğin faydalı olması sorusuna ortalama cevaplar vermişlerdir. Saha tecrübesinin önemliliği, sanatsal alanda uzmanlık ve eşit oranda genel bilgi de ankete destek sağlayanlar tarafından eşit oranda önemli gösterilmiştir.

Tablo 6.36. Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

(9) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimi içerisinde Alan Dışı (Seçmeli) Derslerini alan bir öğrencinin Sanat ve Kültür Yönetimi alanı ile bağlantılı tercihlerde bulunduğu mı, yoksa mesleki alan dışında seçimler mi yaptığında sektöre daha olumlu etki yaratacağını düşünüyorsunuz?

Sky Bağlantılı Faydalı	Mesleki Alan Dışı Faydalı	İki Seçenek Esnek	İki Seçenek Eşit Oranda	Saha Tecrübesi Önemli
29	13	31	1	3
%37,66	%16,88	%40,26	%1,30	%3,90

Şekil 6.30. Cevap Yüzdelik Dağılımları

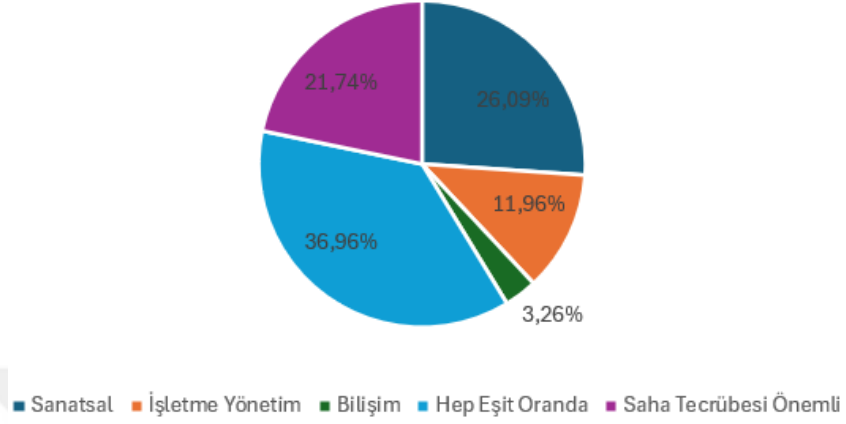
Sektör çalışanları Alan Dışı seçmeli derslerin Sanat ve Kültür Yönetimi Uzmanlık sahası ile bağlantılı olması gerektiği hususunda %37,66 ağırlıkta bir kanaat bildirirken, hem uzmanlık hem de alan dışı seçimler yapılmasında esneklik olması gerekliliğine %40,26 nispette kanaat getirmektedirler.

Tablo 6.37 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

(10) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimine sahip bir kimsenin sanatsal mı, işletme yönetsel mi, bilişim bilgisinin mi kariyerinde etkili rol oynayacağını düşünüyorsunuz?

Sanatsal	İşletme Yönetim	Bilişim	Hep Eşit Oranda	Saha Tecrübesi Önemli
24	11	3	34	20
%26,09	%11,96	%3,26	%36,96	%21,74

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.31. Cevap Yüzdelik Dağılımları

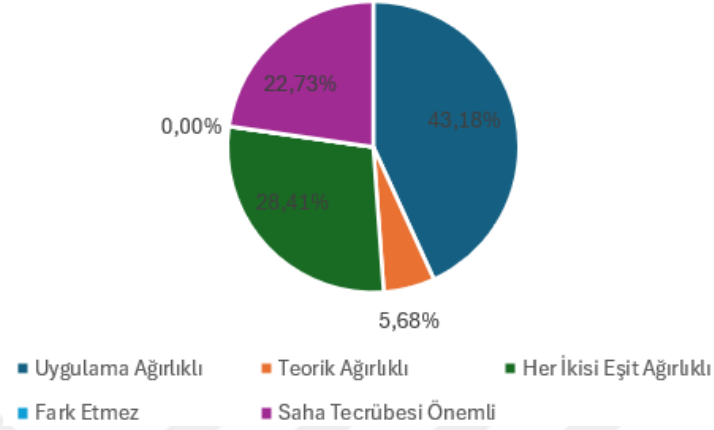
Sektör çalışanları sanatsal, işletme ve yönetsel, bilişim sahalarında eşit oranda bir bilgi birikiminin kariyerlerinde etkili rol oynayacağına dair kanaatlerini %36,96 oranında belirtmektedirler.

Tablo 6.38 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

(11) Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans öğretimine sahip iki öğrenciden uygulama içeriği ağırlıklı eğitim görmüş bir öğrencinin mi, teorik eğitim almış bir öğrencinin mi sahada daha başarılı olacağını ya da olduğunu söylersiniz?

Uygulama Ağırlıklı	Teorik Ağırlıklı	Her İkisi Eşit Ağırlıklı	Fark Etmez	Saha Tecrübesi Önemli
38	5	25	0	20
%43,18	%5,68	%28,41	%0,0	%22,73

Yüzdelik Dilim

Şekil 6.32. Cevap Yüzdelik Dağılımları

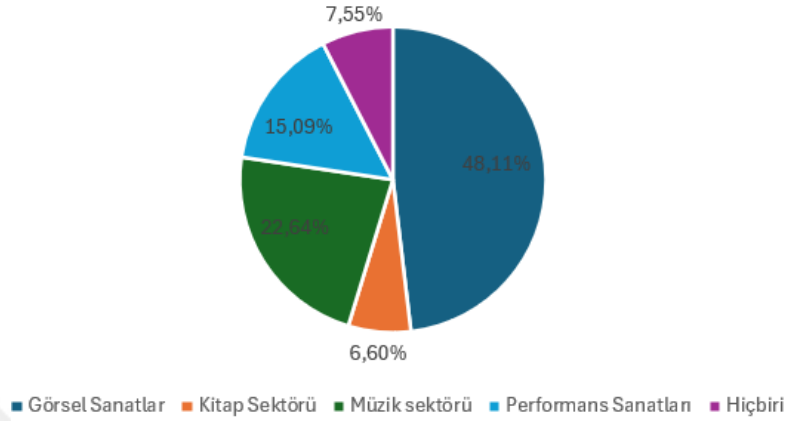
Sektör çalışanları uygulamalı ders ağırlıklı eğitim almış bir öğrencinin uygulamalı ders ağırlıklı eğitim almamış bir öğrenciye nispetle sahada daha başarılı olacağını %43,18'lik bir kanaatle ifade etmektedirler.

Tablo 6.39 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

(12) Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak hangi sahada en yüksek istihdam olanağı olduğunu düşünüyorsunuz?

Görsel Sanatlar	Kitap Sektörü	Müzik Sektörü	Performans Sanatları	Hiçbiri
51	7	24	16	8
%48,11	%6,60	%22,64	%15,09	%7,55

Yüzdelik Dilim

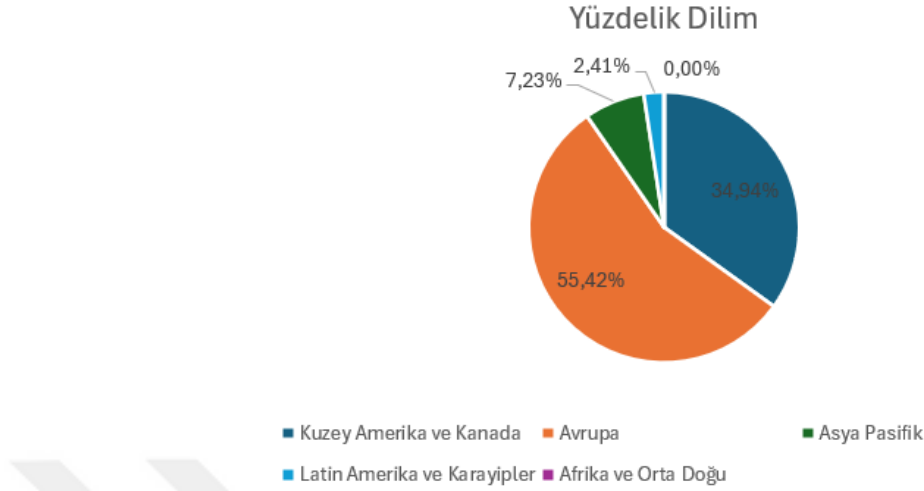
Şekil 6.33. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları %48,11'lik bir oranla Görsel Sanatlar sahasında daha yüksek istihdam olanağı olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.40 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

(13) Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünyada en yüksek gelir oranının hangi bölgede olduğunu düşünüyorsunuz?

Kuzey Amerika ve Kanada	Avrupa	Asya Pasifik	Latin Amerika ve Karayipler	Afrika ve Orta Doğu
29	46	6	2	0
%34,94	%55,42	%7,23	%2,41	%0,00

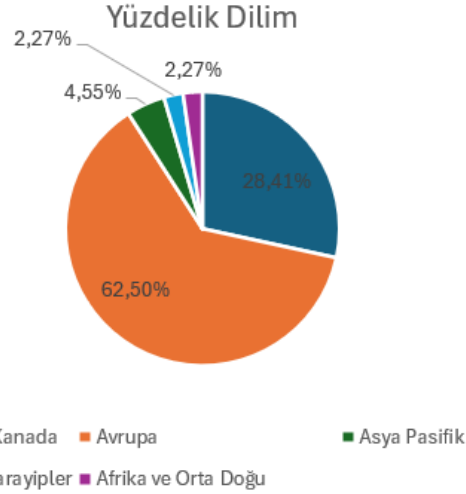
Şekil 6.34. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünyada en yüksek gelir oranının %55,42 ile Avrupa'da olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.41 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

(14) Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünyada en yüksek istihdam oranının hangi bölgede olduğunu düşünüyorsunuz?

Kuzey Amerika ve Kanada	Avrupa	Asya Pasifik	Latin Amerika ve Karayipler	Afrika ve Orta Doğu
25	55	4	2	2
%28,41	%62,50	%4,55	%2,27	%2,27

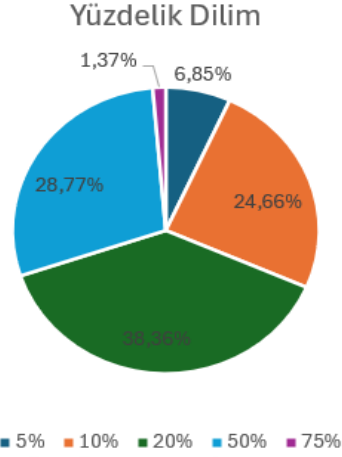
Şekil 6.35. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünyada en yüksek istihdam oranının %62,50 ile Avrupa’da olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 6.42 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

(15) Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak sizce sahadaki dijital gelir kaynaklarının 2017 itibarı ile tüm gelir kaynakları içindeki yeri ne orandadır?

%5	%10	%20	%50	%75
5	18	28	21	1
%6,85	%24,66	%38,36	%28,77	%1,37

Şekil 6.36. Cevap Yüzdelik Dağılımları

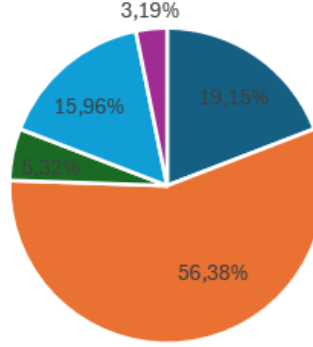
Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak sahadaki dijital gelir kaynaklarının 2017 itibarı ile tüm gelir kaynakları içindeki yerinin %38,36'lık cevap oranı ile %20 düzeyinde olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 6.43 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

(16) Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünya çapında en yüksek gelir kalemini sizce aşağıdakilerden hangi sektör oluşturmaktadır?

Görsel Sanatlar	Televizyon	Gazete ve Dergiler	Mimarlık	Performans Sanatları
18	53	5	15	3
%19,15	%56,38	%5,32	%15,96	%3,19

Yüzdelik Dilim

■ Görsel Sanatlar ■ Televizyon ■ Gazete ve Dergiler ■ Mimarlık ■ Performans Sanatları

Şekil 6.37. Cevap Yüzdelik Dağılımları

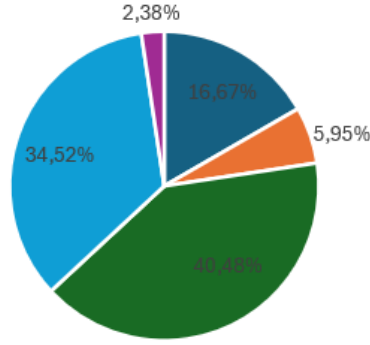
Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünya çapında en yüksek gelir kaleminin %56,38 ile televizyon sektöründe olduğunu öngörmektedirler.

Tablo 6.44 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

(17) Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünya çapında en düşük gelir kalemini sizce aşağıdakilerden hangi sektör oluşturmaktadır?

Görsel Sanatlar	Televizyon	Radyo	Performans Sanatları	Reklamcılık
14	5	34	29	2
%16,67	%5,95	%40,48	%34,52	%2,38

Yüzdelik Dilim

■ Görsel Sanatlar ■ Televizyon ■ Radyo ■ Performans Sanatları ■ Reklamcılık

Şekil 6.38. Cevap Yüzdelik Dağılımları

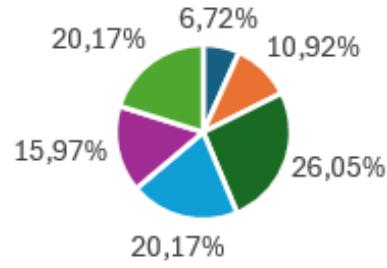
Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünya çapında en düşük gelir kaleminin %40,48 ile Radyo sektöründe olduğunu öngörmektedirler.

Tablo 6.45 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

(18) Aşağıdaki Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerilerinden hangisine ortalama ve üzeri derecede hakimiyetin sektörde faydalı olduğunu düşünüyorsunuz? (Birden fazla tercihte bulunabilirsiniz)

Veri Tabanı Yönetim sistemleri (Access, SQL, Oracle)	Ofis Programları (Word, Excel, Power Point)	Grafik Tasarım Programları (Photoshop, Illustrator)	Video Montaj Kurgu ve Yapım Programları (Adobe Premiere, After Effects)	CAD Programları (Autocad, Microstation)	Sosyal Medya Yönetimi (Twitter, Facebook, Instagram)
16	26	62	48	38	48
%6,72	%10,92	%26,05	%20,17	%15,97	%20,17

Yüzdelik Dilim

- Veri Tabanı Yönetim Sistemleri (Access, SQL, Oracle)
- Ofis Programları (Word, Excel, Power Point)
- Grafik Tasarım Programları (Photoshop, Illustrator)
- Video Montaj Kurgu ve Yapım Pogramları (Adobe Premiere, After Effects)
- CAD Programları (Autocad, Microstation)
- Sosyal Medya Yönetimi (Twitter, Facebook, Instagram)

Şekil 6.39. Cevap Yüzdelik Dağılımları

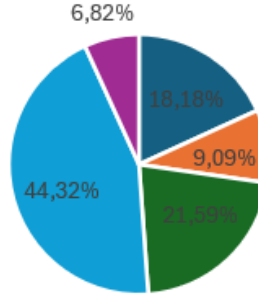
Sektör çalışanları %26,05 cevap oranıyla Grafik Tasarım Programları bilgisinin sektörde faydalı olduğunu ifade etmektedirler.

Tablo 6.46 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

(19) Dijital Teknolojiler ve Bilişim Becerileri alanlarında yukarıda bahsi geçen becerilerin akademik üniversite eğitiminde mi ya da daha farklı kanallardan mı yetkin şekilde edinilebileceğini ifade edebilirsiniz?

Üniversite vasıtasıyla	Özel Eğitim Kurs Vasıtasıyla	Kişisel Çabalar Neticesinde	Üç Seçenek Bir Arada	Dijital Becerileri Yeterli Değil
16	8	19	39	6
%18,18	%9,09	%21,59	%44,32	%6,82

Yüzdelik Dilim

- Üniversite Vasıtasıyla
- Özel Eğitim Kurs Vasıtasıyla
- Kişisel Çabalar Neticesinde
- Üç Seçenek Bir Arada
- Dijital Becerilerim Yeterli Değil

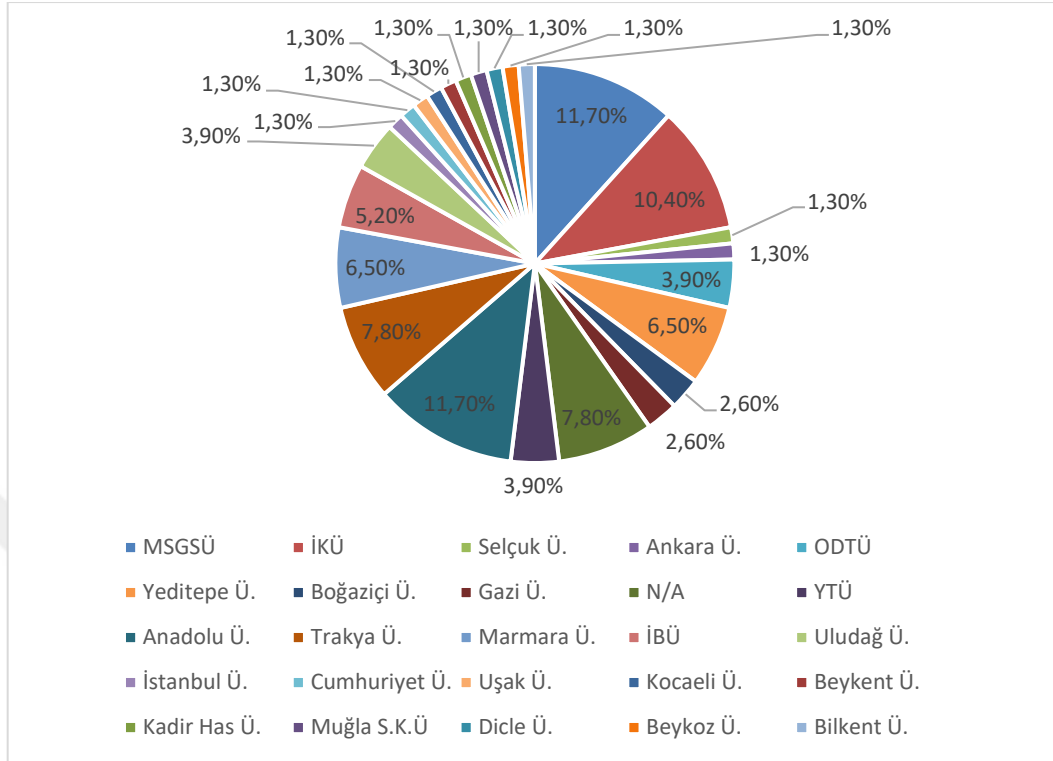
Şekil 6.40. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Sektör çalışanları Bilişim ve Dijital Okur yazarlık ve becerilerinin üniversite, özel eğitim ve kurslar ve kişisel çabaların bir kombinasyonu ile yetkin şekilde öğrenilebileceğini %44,32’lik bir cevap oranıyla vurgulamaktadırlar.

Tablo 6.47 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (20)

(20) Hangi üniversiteden mezunsunuz (LİSANS MEZUNİYETİ) ?

MSGSÜ	9	11,7%
İKÜ	8	10,4%
Selçuk Ü.	1	1,3%
Ankara Ü.	1	1,3%
ODTÜ	3	3,9%
Yeditepe Ü.	5	6,5%
Boğaziçi Ü.	2	2,6%
Gazi Ü.	2	2,6%
N/A	6	7,8%
YTÜ	3	3,9%
Anadolu Ü.	9	11,7%
Trakya Ü.	6	7,8%
Marmara Ü.	5	6,5%
İBÜ	4	5,2%
Uludağ Ü.	3	3,9%
İstanbul Ü.	1	1,3%
Cumhuriyet Ü.	1	1,3%
Uşak Ü.	1	1,3%
Kocaeli Ü.	1	1,3%
Beykent Ü.	1	1,3%
Kadir Has Ü.	1	1,3%
Muğla S.K.Ü	1	1,3%
Dicle Ü.	1	1,3%
Beykoz Ü.	1	1,3%
Bilkent Ü.	1	1,3%
	77	100,0%

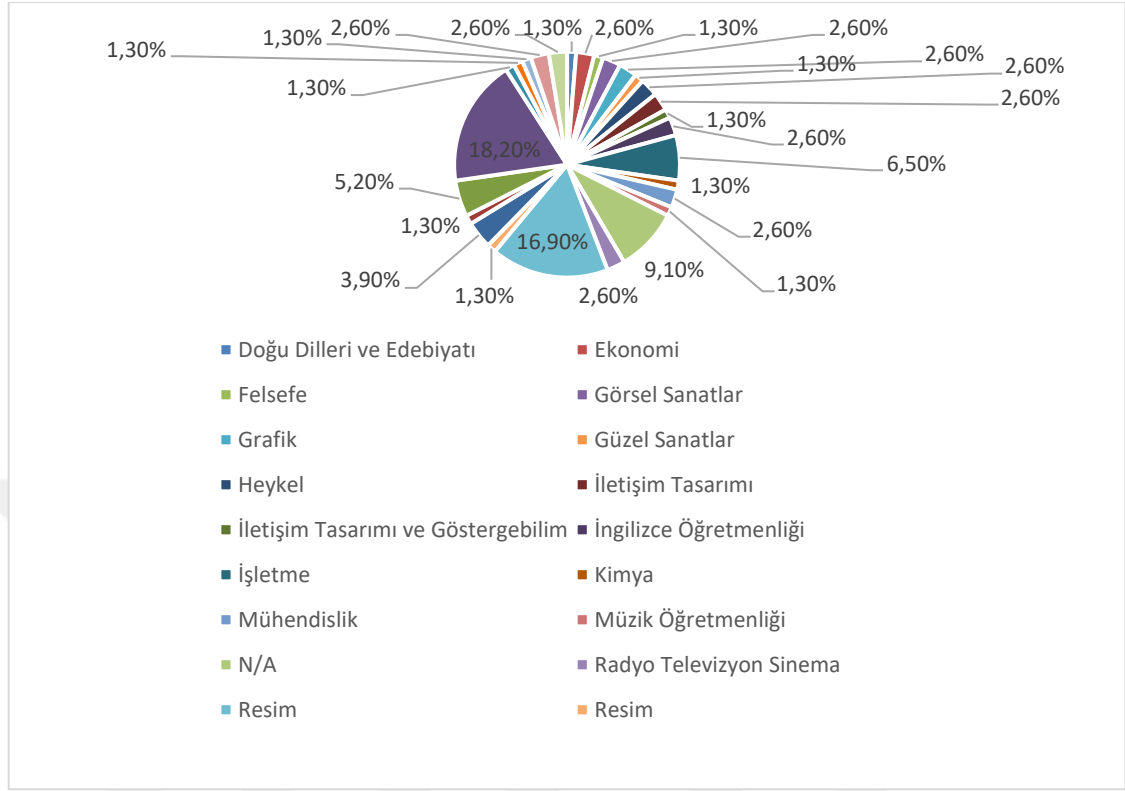
Şekil 6.41. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Ankete cevap veren sektör çalışanları en yüksek oranla %11,7 Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, %10,4 oranla İstanbul Kültür Üniversitesi ve %11,7 oranla Anadolu Üniversitesi'nden katılımda bulunmuşlardır. Cevap veren katılımcıların 25 farklı üniversiteden mezun oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 6.48 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (21)

(21) Üniversite LİSANS mezuniyet ALANINIZ nedir?

Doğu Dilleri ve Edebiyatı	1	1,3%
Ekonomi	2	2,6%
Felsefe	1	1,3%
Görsel Sanatlar	2	2,6%
Grafik	2	2,6%
Güzel Sanatlar	1	1,3%
Heykel	2	2,6%
İletişim Tasarımı	2	2,6%
İletişim Tasarımı ve Göstergebilim	1	1,3%
İngilizce Öğretmenliği	2	2,6%
İşletme	5	6,5%
Kimya	1	1,3%
Mühendislik	2	2,6%
Müzik Öğretmenliği	1	1,3%
N/A	7	9,1%
Radyo Televizyon Sinema	2	2,6%
Resim	13	16,9%
Resim	1	1,3%
Resim Öğretmenliği	3	3,9%
Sahne Sanatları	1	1,3%
Sanat Tarihi	4	5,2%
Sanat ve Kültür Yönetimi	14	18,2%
Sinema TV	1	1,3%
Sosyal Bilimler	1	1,3%
Sosyoloji	1	1,3%
Şehir ve Bölge Planlama	2	2,6%
Tekstil	2	2,6%
		100,0%

Şekil 6.42. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Ankete cevap veren katılımcıların en yüksek oranla %18,2 Sanat ve Kültür Yönetimi mezunu oldukları görülmektedir. %6,5 ile İşletme mezunları ve %16,9 ile Resim bölümü mezunları dikkat çekmektedir.

Tablo 6.49 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (22)

(22) Kültür ve Sanat Endüstrisinde piyasada hangi alanda çalışmaktasınız? (UNESCO Sektör sınıflandırması esas alınmıştır.)

Ankete katılım gerçekleştiren sektör çalışanları en yüksek oranlarda Sanat ve Kültür Yönetimi sahasında, Resim ve İşletme Sahalarında görev almaktadırlar.

Netice itibarı ile pandemi öncesi Sanat ve Kültür Yönetimi sektör çalışan anketi hakkında aşağıdaki çıkarımlarda bulunulabilir.

- Sektör çalışanları Kültür ve Sanat Yönetimi mezunlarını düşündüklerinde hem Lisans hem de Yüksek Lisans alanında mezunların sektörde daha yetkin olduklarını düşünmektedirler.

- Sektör çalışanları sanat ağırlıklı bir eğitim programının olumlu/çok olumlu olduğunu düşünmektedirler.
- Sektör çalışanları işletme - yönetim ağırlıklı bir eğitim programının olumlu/çok olumlu olduğunu düşünmektedirler.
- Sektör çalışanları bilişim ağırlıklı bir eğitim programının olumlu/çok olumlu olduğunu ifade etmektedir.
- Sektör çalışanları esnek bir programın öğrencinin sektör tecrübesine edineceği disiplinler arası bilgiler ile olumlu/çok olumlu katkıları olacağını ifade etmektedirler.
- Sektör çalışanları Alan dışı ve Mesleki seçimlik derslerin eğitim programının öğrenci inisiyatifi ile seçildiğinde faydalı olacağını ifade etmektedirler.
- Sektör çalışanları sanat ağırlıklı bir eğitim programının olumlu olacağını ifade etmektedirler. Aynı zamanda yüksek oranla 3 kategoride de eşit ağırlıklı eğitimin faydasına vurgu yapmaktadırlar.
- Sektör çalışanları spesifik bir alanda uzmanlığın ya da tüm alanlarda belli seviyede bir yetkinliğin faydalı olması sorusuna ortalama cevaplar vermişlerdir. Saha tecrübesinin önemliliği, sanatsal alanda uzmanlık ve eşit oranda genel bilgi de ankete destek sağlayanlar tarafından eşit oranda önemli gösterilmiştir.
- Sektör çalışanları Alan Dışı seçmeli derslerin Sanat ve Kültür Yönetimi Uzmanlık sahası ile bağlantılı olması gerektiği hususunda ağırlıklı bir kanaat bildirirken, hem uzmanlık hem de alan dışı seçimler yapılmasında esneklik olması gerekliliğine önemli oranda kanaat getirmektedirler.
- Sektör çalışanları sanatsal, işletme ve yönetsel, bilişim sahalarında eşit oranda bir bilgi birikiminin kariyerlerinde etkili rol oynayacağına dair kanaatlerini önemli oranında belirtmektedirler.
- Sektör çalışanları uygulamalı ders ağırlıklı eğitim almış bir öğrencinin uygulamalı ders ağırlıklı eğitim almamış bir öğrenciye nispetle sahada daha başarılı olacağını ifade etmektedirler.
- Sektör çalışanları Görsel Sanatlar sahasında daha yüksek istihdam olanağı olduğunu düşünmektedirler.

- Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünyada en yüksek gelir oranının Avrupa’da olduğunu düşünmektedirler.
- Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünyada en yüksek istihdam oranının Avrupa’da olduğunu düşünmektedirler.
- Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak sahadaki dijital gelir kaynaklarının 2017 itibarı ile tüm gelir kaynakları içindeki yerinin %20 düzeyinde olduğunu ifade etmektedirler.
- Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünya çapında en yüksek gelir kaleminin %56,38 ile televizyon sektöründe olduğunu öngörmektedirler.
- Sektör çalışanları Kültürel ve Kreatif Endüstriler sektöründe bir profesyonel olarak dünya çapında en düşük gelir kaleminin Radyo sektöründe olduğunu öngörmektedirler.
- Sektör çalışanları Grafik Tasarım Programları bilgisinin sektörde faydalı olduğunu ifade etmektedirler.
- Sektör çalışanları Bilişim ve Dijital Okur yazarlık ve becerilerinin üniversite, özel eğitim ve kurslar ve kişisel çabaların bir kombinasyonu ile yetkin şekilde öğrenilebileceğini vurgulamaktadırlar.
- Ankete cevap veren sektör çalışanları en yüksek oranla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, sonrasında İstanbul Kültür Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi’nden katılımda bulunmuşlardır. Cevap veren katılımcıların 25 farklı üniversiteden mezun oldukları tespit edilmiştir.
- Ankete cevap veren katılımcıların en yüksek oranla Sanat ve Kültür Yönetimi mezunu oldukları görülmektedir. Ardından işletme mezunları ve Resim bölümü mezunları dikkat çekmektedir.
- Ankete katılım gerçekleştiren sektör çalışanlarının en yüksek oranlarda Sanat ve Kültür Yönetimi sahasında, Resim ve İşletme Sahalarında görev aldıkları görülmektedir.

Bu noktada Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans  ğrencileri ve Sektör  alışanları ile pandemi öncesi dönem itibarı ile anketler gerçekleştirilmiştir. Cevaplarda yukarıda analiz edilmiştir.

Gerçekleştirilen  ğrenci anketinin, sektör anketi ile karşılaştırılması suretiyle “Kıyaslama” yöntemi ile elde edilen bilginin validasyonu sağlanacaktır. Kıyaslama da “Korelasyon Katsayılarının” hesaplanması ile istatistiksel ilişkinin tespiti yoluna gidilecektir. Böylelikle  ğrenci anketlerinden çıkan tespitler ve sektör çalışan anket ve beklentilerinin paralelliği yani uyumu veya uyumsuzluğunu test etme imkânı oluşacaktır.

6.3. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Sonrası  ğrenci ve Sektör  alışanları Anket ve Analizleri

Gerçekleştirilen  ğrenci anketinin, sektör anketi ile karşılaştırılması suretiyle “Kıyaslama” yöntemi ile elde edilen bilginin validasyonu sağlanacaktır. Kıyaslama da “Korelasyon Katsayılarının” hesaplanması ile istatistiksel ilişkinin tespiti yoluna gidilecektir. Böylelikle  ğrenci anketlerinden çıkan tespitler ve sektör çalışan anket ve beklentilerinin paralelliği yani uyumu veya uyumsuzluğunu test etme imkânı oluşacaktır.

Benzer şekilde pandemi öncesi gerçekleştirilen  ğrenci ve sektör çalışan anketleri, pandemi sonrası süreçte de tekrarlanmak suretiyle referans anketin tekrarlanarak verilerin değişimlerinin izlenmesi yoluna da gidilmiştir. Yani “Kıyaslama” anketi ile verilerin validasyonu sağlanırken, “Boylamsal Veri analizi” ile verilerin zaman içindeki değişimi test edilmiştir.

6.3.1. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans  ğrenimi Pandemi Sonrası  ğrenci Anketi ve Analizi

Pandemi sonrası Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası  ğrenci ve Sektör çalışanlarına dair anketlerin düzenlenmesi süreci Mayıs, 2024 itibarı ile başlatılmış olup, neticeleri 23 Haziran 2024 itibarı ile alınmıştır. Yaklaşık 54 günlük süre zarfında  ğrenci anketlerine 26 katılım gerçekleştirilirken, saha anketlerine 40 katılım gerçekleştirilmiştir. Sanat ve Kültür Yönetimi Lisans bölümleri 2024 yılı itibarı ile

öğrenci kabullerinde düşüş yaşamıştır. Aydın Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi 2023 yılında Sanat Yönetimi bölümüne öğrenci alımı gerçekleştirmemiştir. Yine 2023 yılı itibarı ile Bilgi Üniversitesi 29, Yeditepe Üniversitesi 18 ve Yıldız Teknik Üniversitesi 60 öğrenci kontenjanını açmıştır.

3 üniversitede Sanat ve Kültür Yönetimi lisans öğrenimi için ÖSYM - Yüksek Öğretim Programları ve Kontenjanları Kılavuzu 2023 verilerine göre 107 öğrenci kontenjanı açıldığı tespit edilmiştir. Yaklaşık % 35 oranında kontenjanın da dolmadığı dikkate alındığında popülasyon boyutunun 69 civarında olduğu öngörülmüştür. $\pm 0,10$ örnekleme hatası ile güvenirlilik seviyesi % 85 gibi düşünüldüğünde ve hata payı ise % 15 olarak alındığında örnek boyutu 18 civarında hesaplanmaktadır. Ankete cevap veren öğrenci sayısı ise 26 öğrenciden meydana gelmektedir.

Anketin Tamamlama Oranı; Tamamlanan Anketlerin Sayısının Ankete Giriş Yapan Katılımcıların Sayısına oranı ile hesaplanmaktadır. Bu istikamette öğrenci anketinin tamamlama oranı % 98 olarak ifade edilebilir.

Cevaplama Oranı ise toplanan verinin doğruluğuna dair bakış sağlayacak bir parametredir. Anketi tamamlayan kişilerin sayısının toplam örnek boyutuna bölünmesi ile elde edilir. Cevaplama oranı %100'dür.

Herhangi bir konuya ya da hususa ne denli katılıp katılmadığı içeriğinde sorulara yanıtlar aranırken cevapların değerlendirildiği bir ölçek yaklaşımı olarak "*Likert Ölçeği*" ankette kullanılmıştır. Likert ölçeği 5'li puan aralığını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

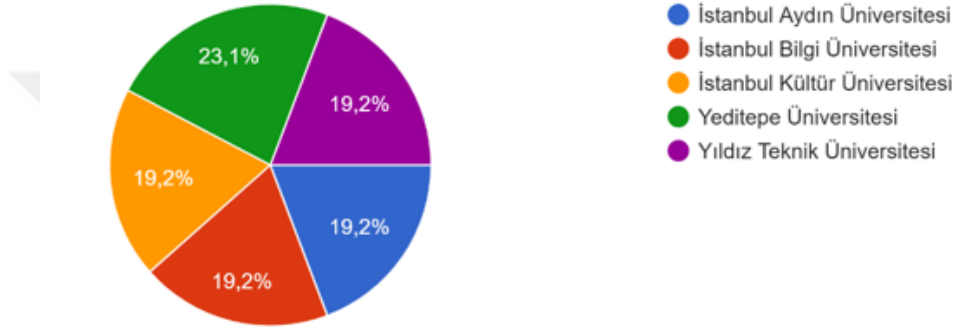
Dolayısıyla öğrenci anketinin tamamlanma oranı ve cevaplanma oranının yüksek olduğu ve neticelerinin analiz edilebileceği kanaatine varılabilir.

Aşağıda anket soruları ve öğrencilerin verdikleri cevapların ağırlıkları yorumlanacaktır.

Tablo 6.50 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

(1) Hangi üniversitede okuyorsunuz?

İstanbul Aydın Üniversitesi	İstanbul Bilgi Üniversitesi	İstanbul Kültür Üniversitesi	Yeditepe Üniversitesi	Yıldız Teknik Üniversitesi
%19,2	%19,2	%19,2	%23,1	%19,2

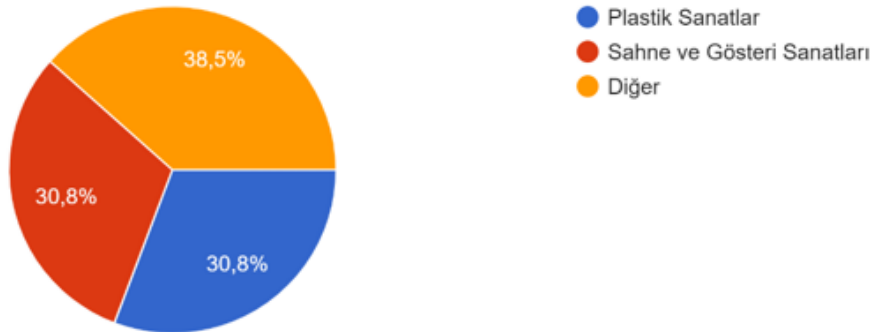

Şekil 6.43. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.51 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (2)

(2) Mezun olduktan sonra çalışmak istediğiniz kültür sanat sahası hangisidir?

Plastik Sanatlar	Sahne ve Gösteri sanatları	Diğer
%30,8	%30,8	%38,5

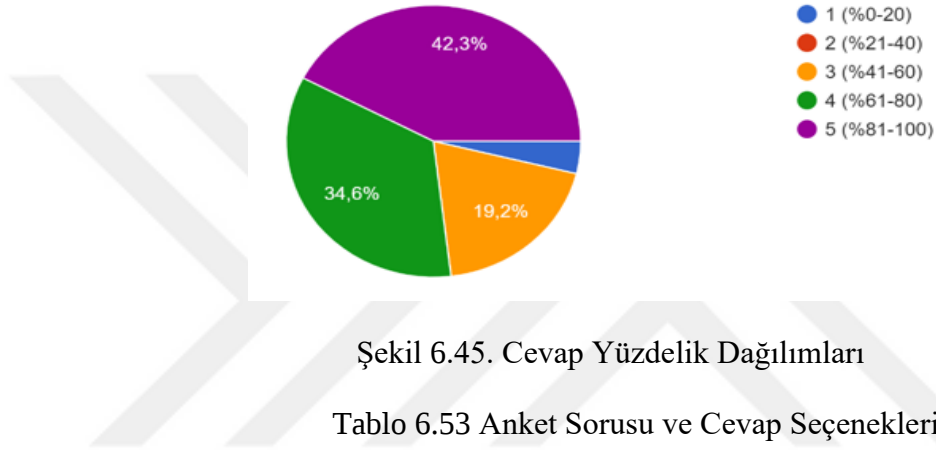

Şekil 6.44. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.52 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (3)

(3) Çalışmak istediğiniz kültür sanat sahasında dijital okuryazarlığın gereklilik düzeyini işaretleyiniz?

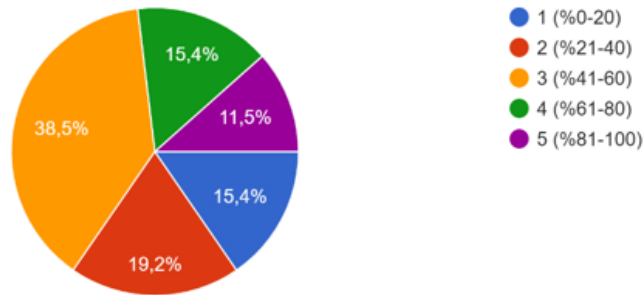
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

Tablo 6.53 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

(4) Aldığınız eğitimde alan içi derslerin işlenişinde dijital okuryazarlık bileşenlerinin yeterlilik düzeyini işaretleyiniz?

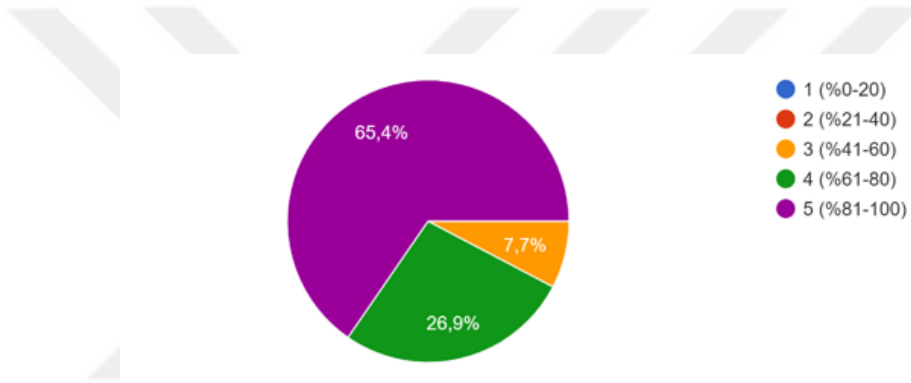
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

Tablo 6.54 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

(5) Fonksiyonel beceriler: Farklı teknolojilerin temel teknik bilgi birikiminden ve bunları kullanmak için gerekli olan daha gelişmiş yeteneklere kadar uzanır... Çevrimiçi veri tabanları ve bulut bilişim

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

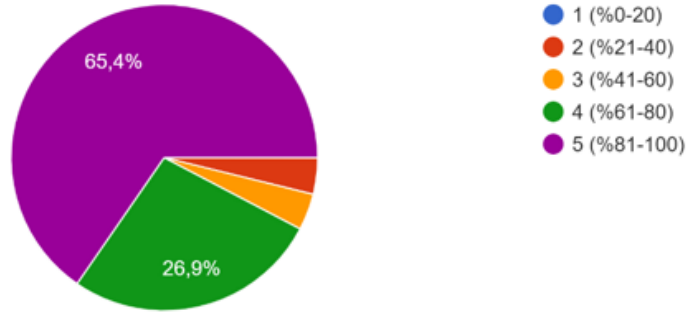

Şekil 6.47. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.55 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

(6) Yaratıcı düşünme: çeşitli dijital medya araçları aracılığıyla içerik üretme ve etkili bir şekilde iletişim kurma becerisi

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

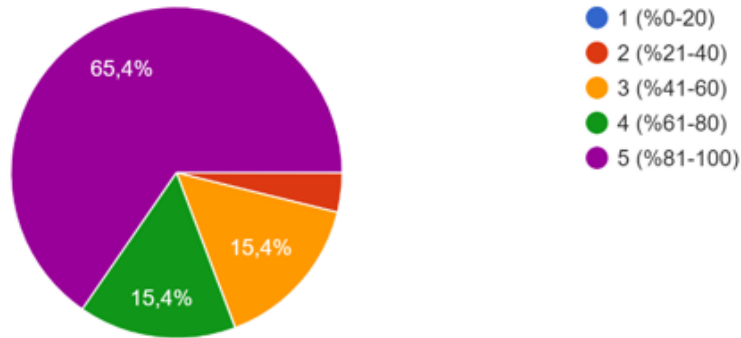

Şekil 6.48. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.56 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

(7) İş birliği becerisi: takım çalışması becerilerinin gelişimini desteklemek için dijital teknolojiler kullanılarak anlamların işbirliği içerisinde oluşturulması...kullanma becerisi (wiki's, one drive, Google drive...)

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

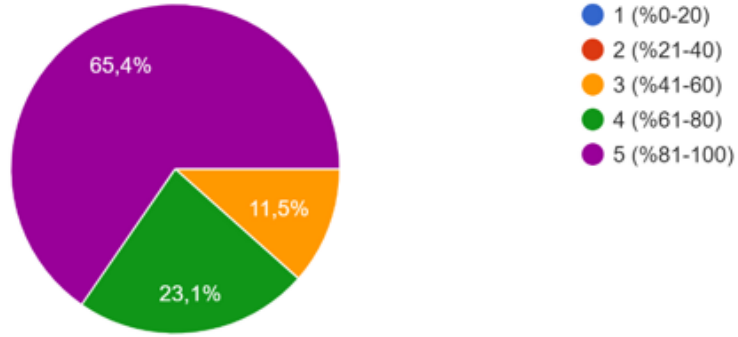

Şekil 6.49. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.57 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

(8) Etkili iletişim becerisi: dijital teknolojilerin, başkalarının anlayabilmesi için fikir ve duyguları nasıl destekleyebileceğini ve etkileyebileceğini bilme, elin...etkin bir şekilde nasıl kullanacağını bilme becerisi

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

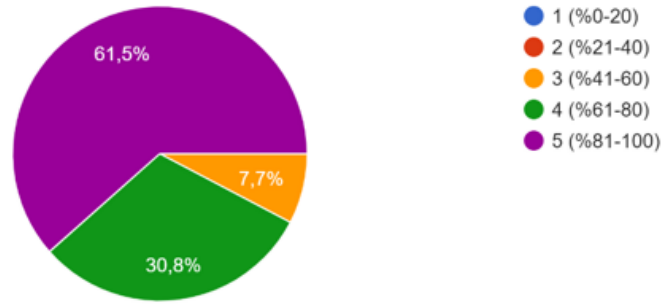

Şekil 6.50. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.58 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

(9) Bilgi bulma ve seçme becerisi: belirli bir faaliyeti ve görevi gerçekleştirmek, argümanı desteklemek için gerekli olan bilgiye en iyi nasıl ulaşılabileceğini...hakkında eleştirel bir bakış açısı geliştirme becerisi

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

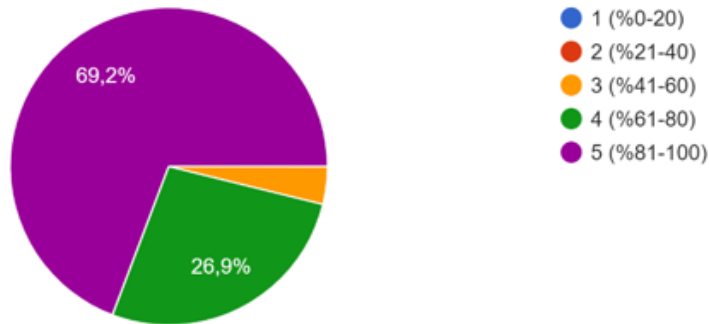

Şekil 6.51. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.59 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

(10) Kültürel ve sosyal farkındalık: başkalarıyla ve / veya başkaları tarafından oluşturulan dijital içeriklerle etkileşimimizi sosyal, kültürel ve tarihsel etkilerin şekillendirdiğinin farkında olma becerisi

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

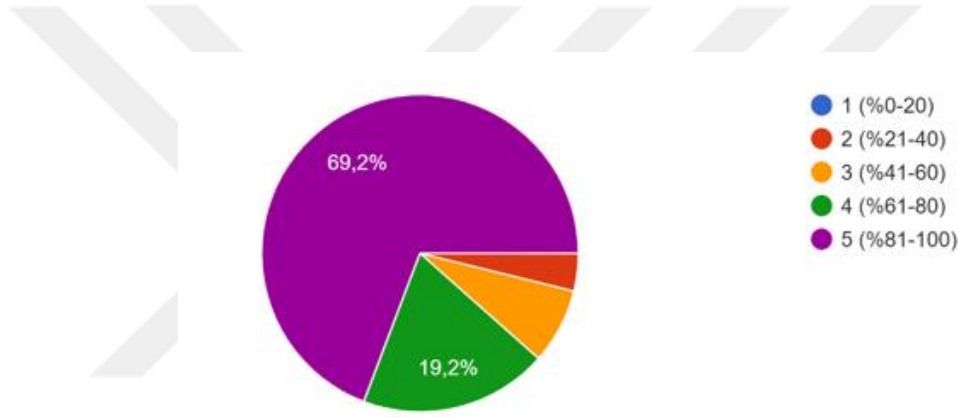

Şekil 6.52. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.60 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

(11) Eleştirel düşünme becerisi: akıl yürütme becerilerini kullanarak verilen bilgi, veri veya fikirleri dönüştürme, analiz etme veya işleme, yansıtıcı olm...bire şekilde yorumlama ve değerlendirme becerisi

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

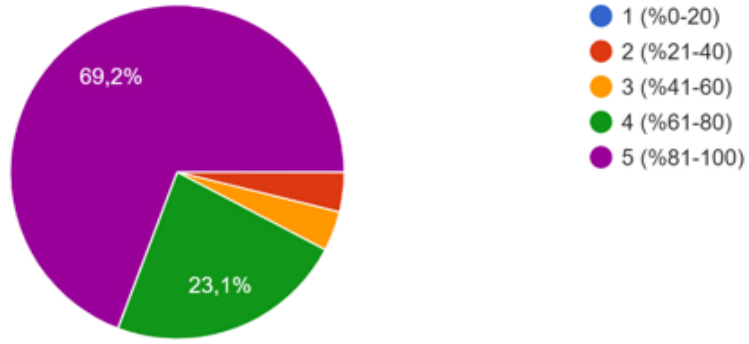

Şekil 6.53. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.61 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

(12) Aldığınız eğitimde alan içi seçmeli derslerinizde yukarıdaki dijital becerilerin öğretilmesinin gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

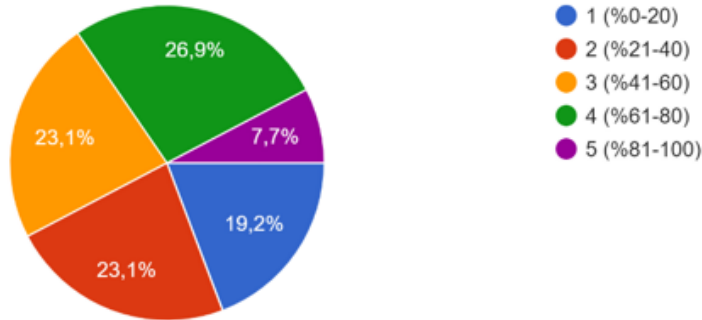

Şekil 6.54. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.62 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

(13) Aldığınız eğitimde alan içi seçmeli derslerinizde yukarıdaki dijital becerilerin yeterlilik düzeyini işaretleyiniz?

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

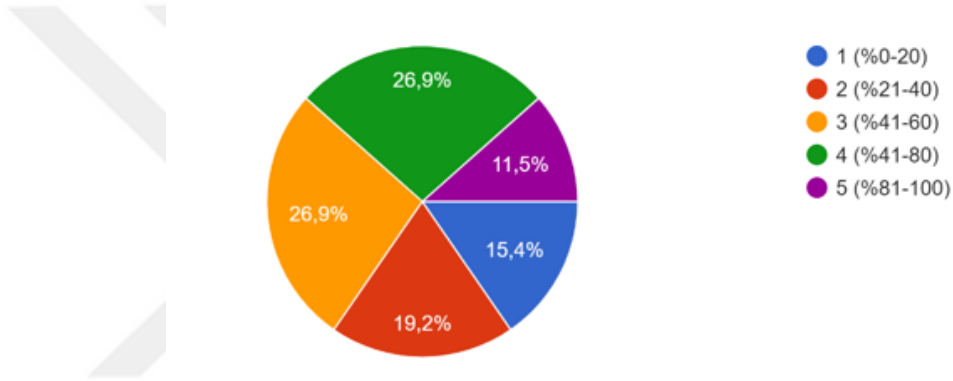

Şekil 6.55. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.63 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

(14) Pandemi sonrasındaki dijital gelişmelerin almakta olduğunuz eğitim içeriklerine yansıma düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

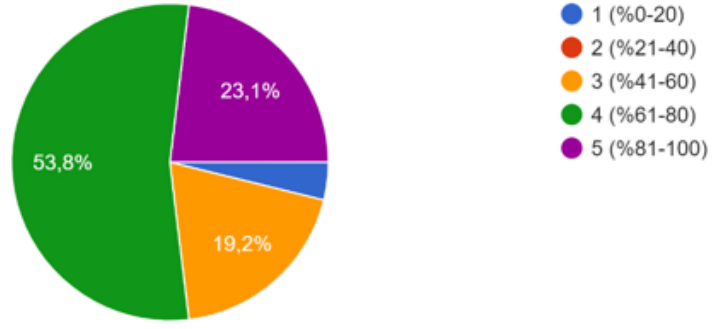

Şekil 6.56. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.64 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

(15) Aldığınız eğitimde işletme – yönetim alan içi seçmeli derslerin gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

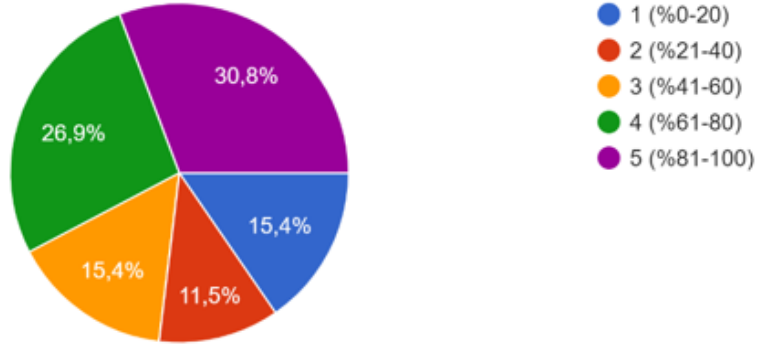

Şekil 6.57. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.65 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

(16) Çalışmak istediğiniz kültür sanat sahasında şu anda almakta olduğunuz işletme-yönetim eğitiminin yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

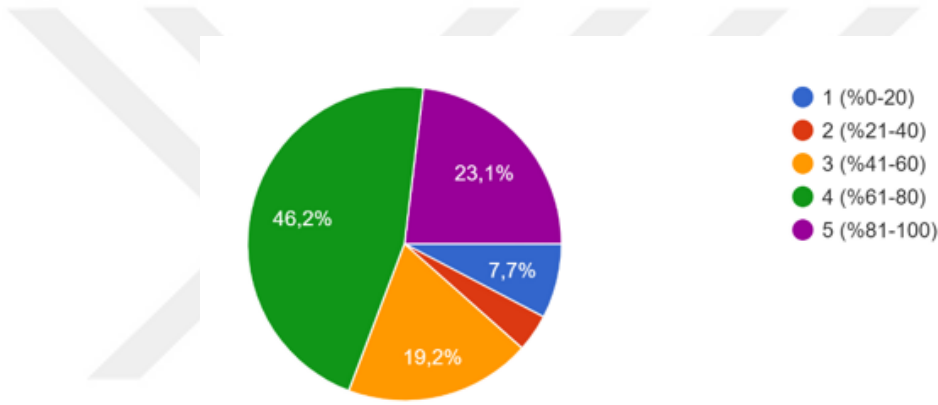

Şekil 6.58. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.66 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

(17) Çalışmak istediğiniz kültür sanat sahasında şu anda almakta olduğunuz kültür-sanat eğitiminin yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

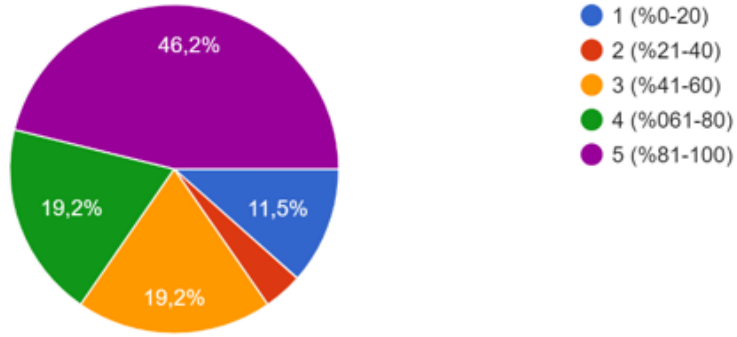

Şekil 6.59. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.67 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

(18) Aldığınız eğitimde alan içi sanatsal seçmeli derslerinizin gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-100)

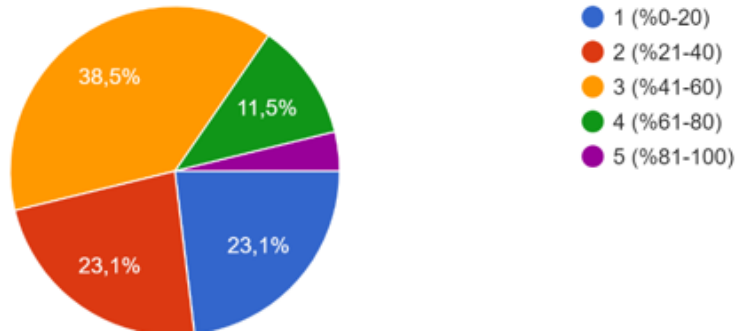

Şekil 6.60. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.68 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

(19) Sanat Kültür Yönetimi sahasında Türkiye’de istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
(%0-20)	(%21-40)	(%41-60)	(%61-80)	(%81-%100)

Şekil 6.61. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Netice itibarı ile pandemi öncesi Sanat ve Kültür Yönetimi öğrenci anketi hakkında aşağıdaki çıkarımlarda bulunulabilir.

- Pandemi sonrası öğrenci anketine katılım 5 üniversiteden de denk şekilde gerçekleşmiştir. Yeditepe Üniversitesi’nden ankete katılım oranı %23,1 iken, diğer 4 üniversitede katılım eş ve %19,2 oranındadır.

- Ankete katılan öğrenciler mezun olduktan sonra %30,8 oranında Plastik Sanatlar, %30,8 oranında Sahne ve Gösteri Sanatları ve %38,5 oranında diğer alanlarda çalışmak istediklerini ifade etmektedirler.
- Ankete katılan öğrenciler çalışmak istedikleri kültür sanat sahasında dijital okuryazarlığın gereklilik düzeyini %42,3 düzeyinde %80-100 aralığında ve %34,6 düzeyinde %60-80 aralığında olarak ifade etmişlerdir.
- Ankete katılan öğrenciler mesleki seçimlik derslerin işlenişinde dijital okuryazarlık bileşenlerinin yeterlilik düzeyini %38,5 oranında %41-60 arasında şeklinde ifade etmişler ve yeterlilik düzeyini ortalama olarak vurgulamışlardır.
- Ankete katılan öğrenciler fonksiyonel becerilerin gerekliliğini %65,4 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler yaratıcı düşünme becerilerinin gerekliliğini %65,4 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler işbirliği becerilerinin gerekliliğini %65,4 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler etkili iletişim becerilerinin gerekliliğini %65,4 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler bilgi bulma ve seçme becerisinin gerekliliğini %61,5 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler kültürel ve sosyal farkındalık becerilerinin gerekliliğini %69,2 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler eleştirel düşünme becerisinin gerekliliğini % 69,2 oranında %81-100 aralığında ifade etmiştir.
- Ankete katılan öğrenciler mesleki seçimlik derslerinde dijital becerilerinin öğretilmesinin gereklilik düzeyini %69,2 oranında önemli olarak ifade etmektedirler.
- Ankete katılan öğrenciler dijital becerilerinin yeterlilik düzeyini %26,9 düzeyinde %61,80 olarak ifade etmektedirler.
- Ankete katılan öğrenciler pandemi sonrasındaki dijital gelişmelerin almakta olduğu eğitim içeriklerine yansımaya düzeyini %26,9 oran ile %0-20 arasında göstermektedir.

- Ankete katılan öğrenciler işletme – yönetim mesleki seçmeli derslerin gereklilik düzeyini %53,8 oranla ile %61- 80 arasında göstermektedirler.
- Ankete katılan öğrenciler işletme – yönetim mesleki seçmeli derslerin yeterlilik düzeyini %30,8 oranla ile %81- 100 arasında göstermektedirler.
- Ankete katılan öğrenciler mesleki sanatsal seçmeli derslerin gereklilik düzeyini %46,2 oran ile %81-100 arasında göstermektedirler.
- Sanat Kültür Yönetimi sahasında Türkiye’de istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyini %38,5 oran ile %41-60 arasında göstermektedir.

6.3.2. Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi Sahası Pandemi Sonrası Sektör Çalışan Anketi ve Analizi

Aşağıda Türkiye’de Sanat ve Kültür Yönetimi sektöründe çalışanların pandemi öncesinde Sanat Kültür Yönetimi saha, sektöre dair bilgilerine yönelik gerçekleştirilen anketin analizi ve sonuçlarının irdelenmesi gerçekleştirilecektir.

Örnek boyutu aşağıdaki şekilde bir yaklaşımla hesaplanmıştır. Öncelikle örneklemin genel evreni TUIK Kültür Ekonomisi ve Kültürel İstihdam İstatistikleri istikametinde 2019 pandemi dönemine göre yukarı gitmiştir.

Dolayısıyla söz konusu veriler dikkate alındığında popülasyon boyutunun yükseldiği öngörülmüştür. Pandemi öncesi süreçte $\pm 0,10$ örnekleme hatası ile güvenilirlik seviyesi %80 gibi düşünüldüğünde ve hata payı ise %20 olarak alındığında örnek boyutu 61 civarında hesaplanmaktadır. Dolayısıyla pandemi sonrası örneklemin daha yukarıda olması beklenir. Ancak; ankete 40 cevap verilmesi nedeniyle anketin istatistiksel doğruluğu valide edilememiştir. Ancak sektörden 40 kişinin verdiği yanıtları da göz ardı etmemek için pandemi sonrası sektör anketi neticelerine burada yer verilmiştir.

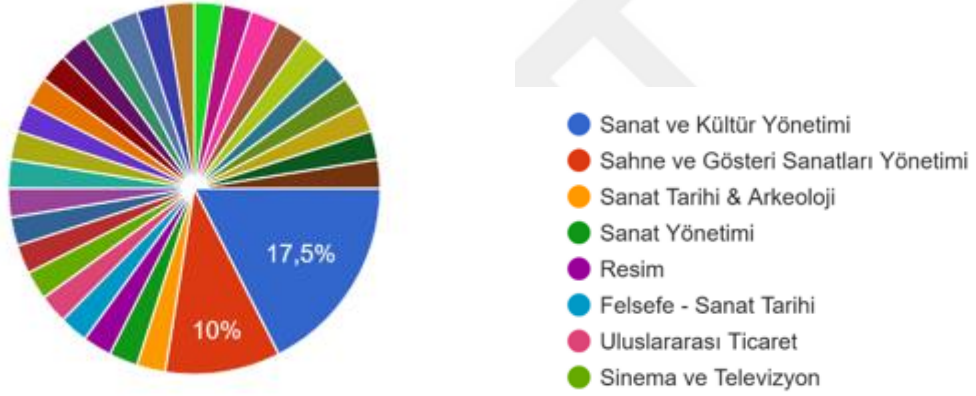
Anketin Tamamlama Oranı; Tamamlanan Anketlerin Sayısının Ankete Giriş Yapan Katılımcıların Sayısına oranı ile hesaplanmaktadır. Bu istikamette öğrenci anketinin tamamlama oranı %99 olarak ifade edilebilir.

Cevaplama Oranı ise toplanan verinin doğruluğuna dair bakış sağlayacak bir parametredir. Anketi tamamlayan kişilerin sayısının toplam örnek boyutuna bölünmesi ile elde edilir. Cevaplama oranı %100'dür.

Herhangi bir konuya ya da hususa ne denli katılınıp katılmadığı içeriğinde sorulara yanıtlar aranırken cevapların değerlendirildiği bir ölçek yaklaşımı olarak “*Likert Ölçeği*” ankette kullanılmıştır. Likert ölçeği 5’li puan aralığını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

Tablo 6.69 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (1)

(1) Hangi lisans bölümünden mezun oldunuz.

Şekil 6.62. Cevap Yüzdelik Dağılımları

(2) Çalıştığınız kurumun kültür sanat sahasını yazınız.

(3) Profesyonel unvanınızı yazınız.

208

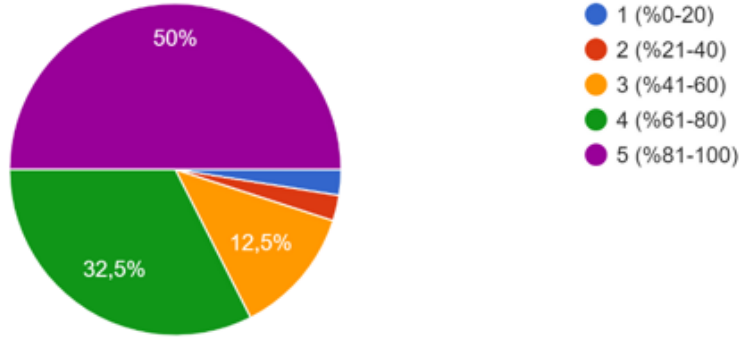
Tablo 6.72 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (4)

(4) Yaptığınız işi özetleyiniz.
Müze bünyesinde yer alan etkinliklerin yönetimi, eser tanıtım ve dokümantasyonunun yapılması; müze ziyaretçi koordinasyonunu sağlamak.
Sanatçılara sergi açmak ve sanat atölyesinin işletmesi
Bir ressamın iş yönetimi ve piyasa görünürlüğü sağlamak
Müzede bölüm yöneticiliği
Sanat projeleri ve sergiler
Sergi düzenleme
Etkinlik, organizasyon, ticari, protokol ve backstage çekimleri yapmaktayım.
Oyuncuyum. Sahne tasarımı alanında da çalışıyorum.
Kurumun tanıtım ve PR faaliyetlerinin yönetimi
Sanat filmleri yönetmeni. Kısa ve uzun metraj
Kendi tiyatro yapımlarını hazırlıyor, sahneliyor, ekipleri kuruyor ve oyunun sahnelenmesi boyunca bu ekipleri yönetiyorum.
Montaigne ve Kuşları Bile Vurdular oyunlarında, yönetmenlik yapmaktayım. Oyunun rejisi tasarımı, mizansen tasarımı, eylem odaklı tüm unsurlarını belirlemekle beraber, sahne tasarımı, ışık tasarımı, kostüm tasarımı gibi tiyatro oyunu üretiminde belirleyici olan unsurlarda da söz sahibi bir konumdaydım. Ağladım ve İzlanda'nın Başkenti isimli iki oyunda oyuncu olarak bulunuyorum. Sahnede bir aktarıcı, yansıtıcı, sahne üstünde bir icracı konumundayım. Bir görevim sahne arkasındaki yaratım sürecinde belirleyici olmak. Diğer görevim belirlenen unsurları doğru şekilde aktarmak.
Sergiler ve galeri yönetimi
Tüm sergi sürecinin yönetimi, kürasyon, katalog süreçlerinin planlaması, envanter ve arşiv süreci yönetimi.
Uluslararası festivalin tasarım, koordinasyon, iletişim, operasyonu ve yönetimi
SANAT ÇALIŞTAYLARI VE SERGİ ORGANİZASYONLARI
Müzik
Sanatçılar ile belirli bir tema çerçevesinde projeler geliştirip sergileyerek sanat severler ile buluşturuyorum
Tiyatro oyunculuğu, kukla oynatıcılığı ve yapıcılığı
Toplantılar, teşvik gezileri, konferanslar ve etkinlikler gibi etkinliklerin planlanması, koordinasyonu ve yürütülmesinden sorumluyum. İşim, etkinlik programlarını ve bütçelerini oluşturmak, mekan ve tedarikçileri yönetmek, katılımcı kayıt ve iletişim süreçlerini sağlamak, etkinlik sırasında lojistik ve operasyonları denetlemek, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerini yürütmek ve etkinlik sonrası değerlendirme ve raporlama yapmak gibi görevleri içerir.
Müze yönetiminde müze şefinin yardımcısı olarak tüm idari işler sürecinde, ziyaretçi ilişkilerinde ve müzede çalışan personellerin kontrolünde aktif olarak görev alıyorum

Sarıncın idaresi
Karşılama yönlendirme
Karşılama – Yönlendirme
Çalıştığım alanı ziyaret eden ziyaretçilerin alan hakkında bilgiye sahip olmasını sağlamak, alanın kurallarına uygun bir şekilde ziyaretçileri yönlendirmek ve 3 dakikalık seanslardan oluşan Artırılmış Gerçeklik gösterisine ziyaretçilerin girişini sağlamak.
Yaklaşık 1700 burslu öğrencinin kültürel etkinlik mekanlarında çalışmasını denetliyor ve iş kurallarını mekanlara göre planlıyorum.
Kültür sanat alanında genç profesyonellere alanlar açan projeler tasarlamak ve gerçekleştirmek
Koleksiyonerlere yeni eser edinmelerinde danışmanlık yapmak ve zaman zaman bizzat satmak
Sahne programını oluşturmak, sosyal medya tanıtımı ve mekanın etkinlik sahiplerinin ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanması.
Muhabirlik ve basın danışmanlığı
Sanat galerisi envanteri için sanat eserlerinin fotoğraflanması, katalog sürecine hazırlanması
Yükseköğretim kurumunda resim dersleri veriyorum.
Grafik tasarım
Akademisyen ve masaüstü yayıncılık alanında grafik tasarımcıyım
Sahne, Dekor, Kostüm ve Işık tasarımı
3D Animasyon ve Simülasyon tekniklerinin kullanılarak soyut animasyon üretimi.
Tiyatro’da sezon boyunca oynanacak oyunların, ekip görüşmeleri, sezon takvimi, sahne kiralama ve bilet sistemleri ile ilgili genel işleyişten sorumluyum
Sergi düzenleme , sanat projeleri yürütme.
Soru Sosyal Medya ve İletişim,Basılı ve Dijital tanıtım dokümantasyon
Sanat eserlerinin ekspertizi Online Müzayede Çalışmaları Eserlerin, dijital arşiv kayıtlarının yapılması görevlerini üstlenmekteyim

Tablo 6.73 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (5)

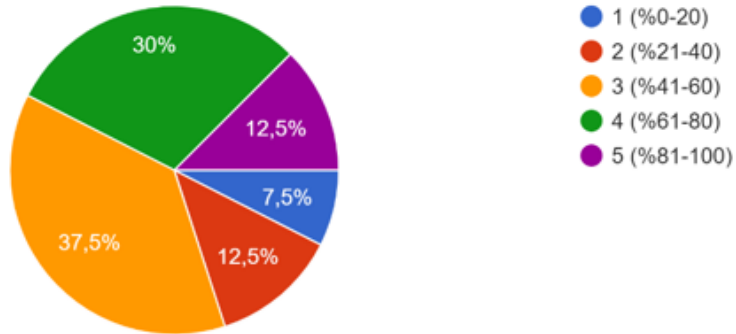
(5) Çalıştığınız kültür sanat sahasında dijital okuryazarlığın gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.65. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.74 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (6)

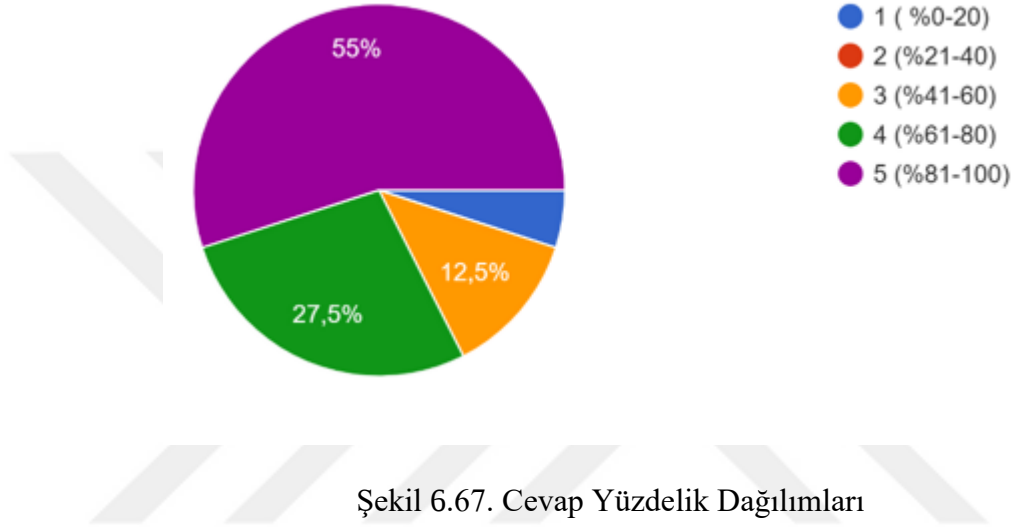
(6) Bulunduğunuz kültür sanat sahasında çalışanların dijital okuryazarlığın yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.66. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.75 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (7)

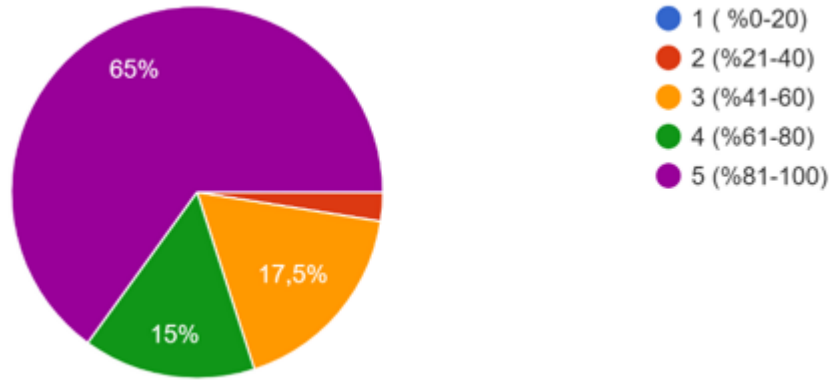
(7) Çalıştığınız kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişinin dijital okuryazarlık eğitimi almasının gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.67. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.76 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (8)

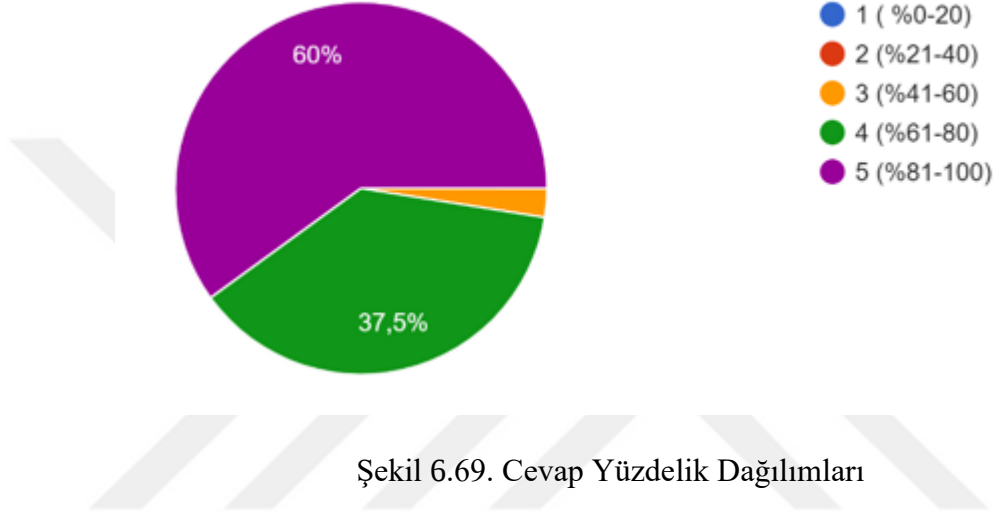
(8) Yaratıcı düşünme. Çeşitli dijital medya araçları aracılığıyla içerik üretme ve etkili bir şekilde iletişim kurma becerisi

Şekil 6.68. Cevap Yüzdelik Dağılımları

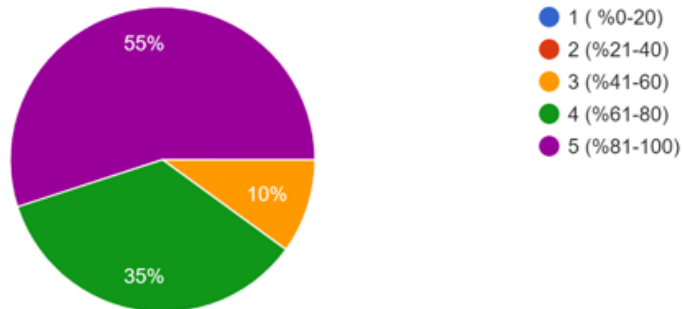
Tablo 6.77 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (9)

(9) İş birliği becerisi: takım çalışması becerilerinin gelişimini desteklemek için dijital teknolojiler kullanılarak anlamların iş birliği içerisinde oluşturul...kullanma becerisi (wiki's, one one drive, Google drive...)

Tablo 6.78 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (10)

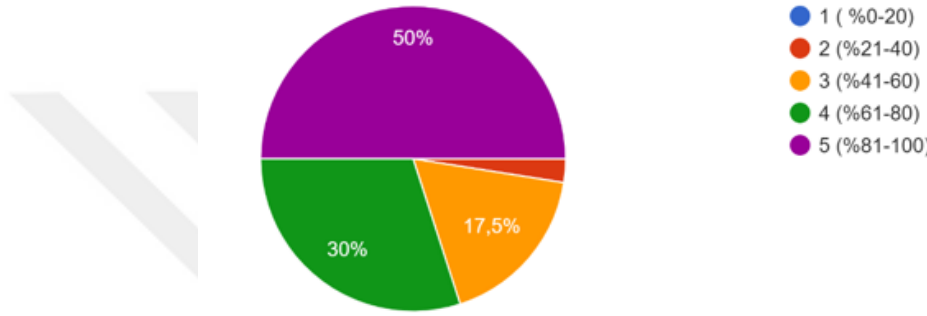
(10) Bilgi bulma ve seçme becerisi: belirli bir faaliyeti ve görevi gerçekleştirmek, argümanı desteklemek için gerekli olan en iyi nasıl ulaşılabilirliğini...hakkında eleştirel bir bakış açısı geliştirme becerisi

Şekil 6.70. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.79 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (11)

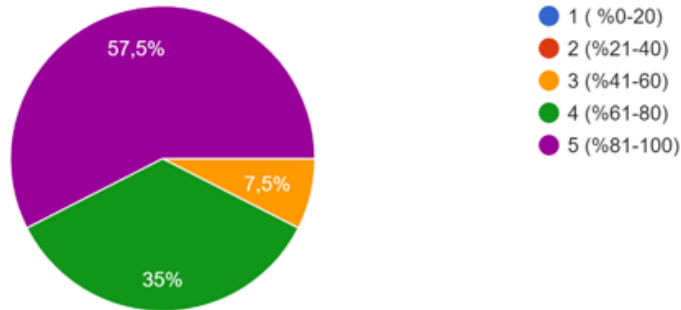
(11) Kültürel ve sosyal farkındalık: başkalarıyla ve / veya başkaları tarafından oluşturulan dijital içeriklerle etkileşimimizi sosyal, kültürel ve tarihsel etkilerin şekillendirdiğinin farkında olma becerisi

Şekil 6.71. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.80 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (12)

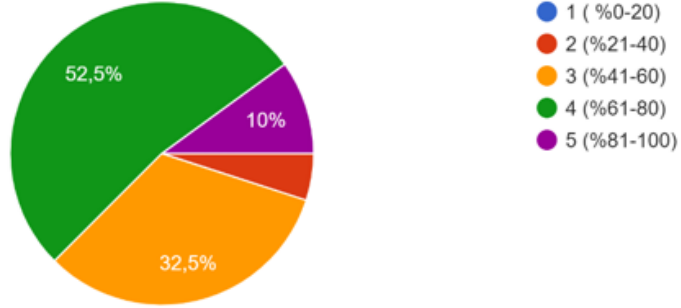
(12) Eleştirel düşünme becerisi: akıl yürütme becerilerini kullanarak verilen bilgi, veri veya fikirleri dönüştürme, analiz etme veya işleme, yansıtıcı olm... bir şekilde yorumlama ve değerlendirme becerisi

Şekil 6.72. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.81 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (13)

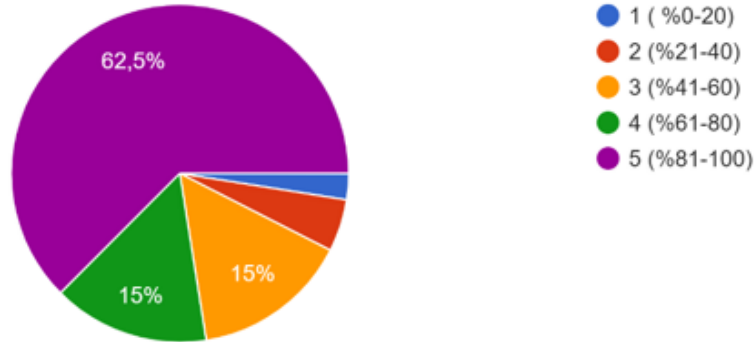
(13) Çalıştığınız kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin dijital beceri yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.73. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.82 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (14)

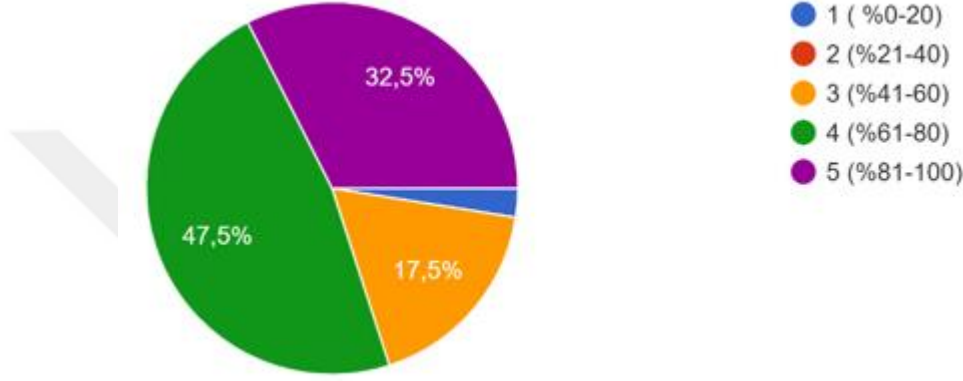
(14) Çalıştığınız kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin dijital beceriler eğitimini almasının gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.74. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.83 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (15)

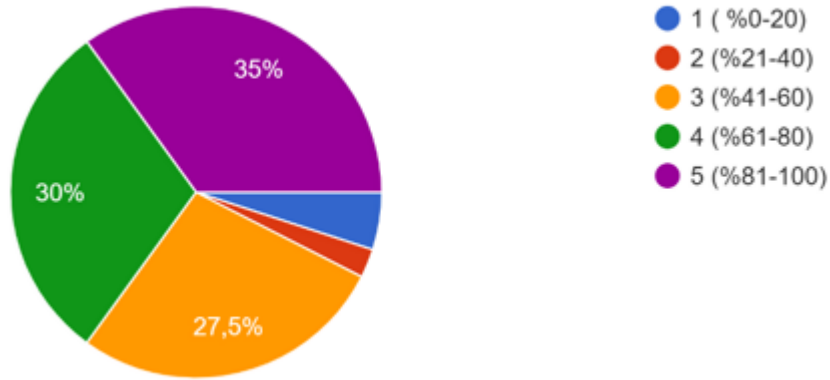
(15) Pandemi sonrasındaki dijital gelişmelerin çalışmakta olduğunuz kültür sanat sahasına yansıma düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.75. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.84 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (16)

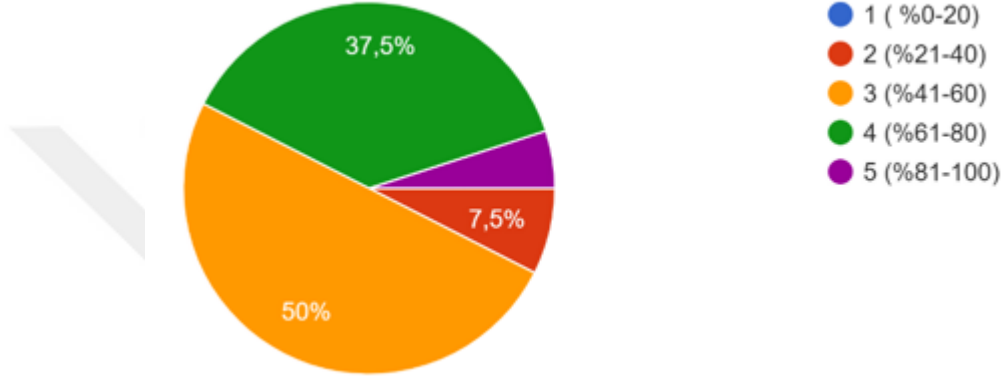
(16) Çalıştığınız kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin işletme-yönetim eğitimi almasının gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.76. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.85 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (17)

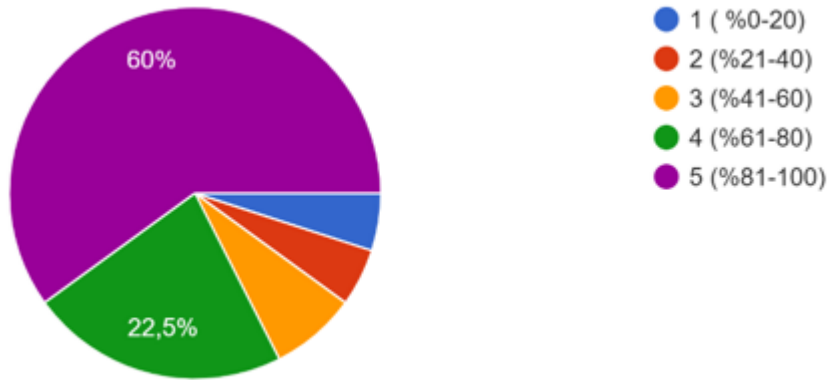
(17) Çalıştığınız kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin işletme-yönetim konusunda bilgi-beceri yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.77. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.86 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (18)

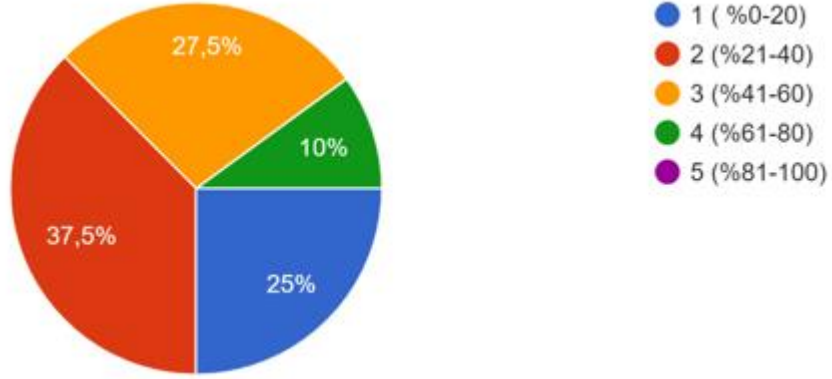
(18) Çalıştığınız kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin kültür sanat eğitimi almasının gereklilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.78. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Tablo 6.87 Anket Sorusu ve Cevap Seçenekleri (19)

(19) Sanat Kültür Yönetimi sahasının Türkiye’de istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyini işaretleyiniz.

Şekil 6.79. Cevap Yüzdelik Dağılımları

Netice itibarı ile pandemi öncesi Sanat ve Kültür Yönetimi öğrenci anketi hakkında aşağıdaki çıkarımlarda bulunulabilir.

- Pandemi sonrası sektör çalışanları anketi neticesinde katılımcıların %17,5 ile en yüksek oranının Sanat ve Kültür Yönetimi bölümünden olduğu görülmektedir.
- Anket katılımcılarının yoğunluğunun ağırlıklı kısmının %7,5 ile tiyatro alanından olduğu görülmektedir.
- Anket katılımcılarının profesyonel unvanları incelendiğinde %5 ile Fotoğrafçı, Koordinasyon, İdari Personelin ön plana çıktığı görülmektedir.
- Ankete katılanlar çalıştıkları kültür sanat sahasında dijital okur yazarlığın gerekliliğini %32,5 oranla %61-80 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar çalıştıkları kültür sanat sahasında dijital okur yazarlığın yeterliliğini %37,5 oranla %40-60 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar çalıştıkları kültür sanat sahasında yönetim pozisyonlarında çalışan kişinin dijital okuryazarlık eğitimi almasının gerekliliğini %55 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.

- Ankete katılanlar fonksiyonel becerilerin gerekliliğini % 52,5 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar yaratıcı düşünme becerilerinin gerekliliğini % 65 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar iş birliği becerilerinin gerekliliğini % 60 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar etkili iletişim becerilerinin gerekliliğini % 60 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar bilgi bulma ve seçme becerilerinin gerekliliğini % 55 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar kültürel ve sosyal farkındalık becerilerinin gerekliliğini % 50 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar eleştirel düşünce becerilerinin gerekliliğini % 57,5 oranla %81-100 arasında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar çalıştıkları kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin dijital becerilerinin yeterlilik düzeyini %52,5 oranla %61-80 aralığında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin dijital beceriler eğitimi almasının gereklilik düzeyini %62,5 oranla %81-100 aralığında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar pandemi sonrasındaki dijital gelişmelerin çalışmakta oldukları kültür sanat sahasına yansıma düzeyini %47,5 oranla %61-80 aralığında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin işletme – yönetim eğitimi almasının gereklilik düzeyini %35 oranla %81-100 aralığında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar çalıştıkları kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin işletme – yönetim konusunda bilgi – beceri yeterlilik düzeylerini %50 oranla %41-60 aralığında ifade etmişlerdir.

- Ankete katılanlar çalıştıkları kültür sanat sahasının yönetim pozisyonlarında çalışan kişilerin kültür sanat eğitimi almalarının gereklilik düzeyini %60 oranla %81-100 aralığında ifade etmişlerdir.
- Ankete katılanlar Sanat ve Kültür Yönetimi sahasının Türkiye’de istihdam olanaklarının yeterlilik düzeyini %37,5 oranla %21-40 aralığında ifade etmişlerdir.

7. SONUÇ

PANDEMİ ÖNCESİ ÖĞRENCİ ve SEKTÖR ANKETLERİ DEĞERLENDİRMESİ

Pandemi öncesi gerçekleştirilen öğrenci anketi neticesinde öğrenciler ortak ders kredilerinin yüksekliğini ifade ederken, sanatsal, işletme-yönetimsel derslerin kredilerini yeterli bulmaktadırlar. Bilişim ders kredilerinin yetersizliğinden yakınmaktadırlar. Öğrenciler serbest seçmeli ders kategorisini gerekli bulmakla beraber ders havuzlarındaki seçenek yetersizliğini ifade etmektedirler. Öğrenciler seçmeli derslerin alan uzmanlığına yönelik olmasını tercih ederken, seçmeli müfredatın üç kategoride de eşit ağırlıkta olmasını tercih etmektedirler. Alan dışı seçmeli derslerin ihtisas alanlarını desteklemesini tercih etmektedirler. Sanatsal, işletme ve bilişim becerilerinden hangisine sahada ihtiyaç duyacaklarını çalışacakları sahanın belirleyeceğini ön görmektedirler. Uygulama derslerin yokluğunu ve yetersizliğini net bir şekilde dile getirmektedirler. Kreatif ve kültürel endüstriler alanındaki istihdam ve gelir kaynakları bilgilerine genel geçer hatlarda hakim oldukları görülmektedir. Dijital okuryazarlık ve beceriler noktasında nispeten Office programlarına hakimiyetleri ön plana çıkarken, veri tabanları yönetim sistemleri, grafik tasarım programları, video düzenleme programları ve cad programları vb. sahalarda yetersizlikleri görülmektedir. Söz konusu dijital okuryazarlık ve becerileri kişisel çabaları ile kazandıklarını ifade ederlerken, dijital becerilerinin yetersizliğini de anket çerçevesinde ifade etmektedirler. Anket katılımını gerçekleştiren öğrenciler Türkiye’de yer alan sanat ve kültür yönetimi lisans bölümlerinden oluşmaktadır.

Pandemi öncesi gerçekleştirilen sektör anketi neticesinde çalışanlar sanat, işletme, bilişim alanında denk bir öğretim programının sahada faydalı olacağı görüşünde birleşmektedirler. Öğrenci inisiyatifi ile belirlenebilen mesleki ve alan dışı seçmeli derslerin sektör tecrübesine olumlu katkılar sağlayacağını düşünmektedirler. Üç kategoride de eşit ağırlık bir eğitimin faydasına vurgu yapmaktadırlar. Sektör çalışanlarının spesifik bir alanda uzmanlık ya da tüm alanlarda denk bir bilgi birikimi noktasında görüş ayrılığına düştükleri görülmektedir. Çalışanlar uygulamalı ders süreçlerinden geçmiş öğrencilerin sahada daha başarılı olacaklarını belirtmektedirler. Çalışanların kreatif ve kültürel endüstriler alanındaki istihdam ve gelir kaynakları

bilgilerine, öğrenciler ile benze nitelikte hâkim oldukları görülmektedir. Sektör çalışanları dijital okuryazarlık ve becerilerinin üniversite eğitimi, özel eğitimler ve kişisel çabaların kombinasyonu ile efektif şekilde kazanılabileceğini ön görmektedirler.

PANDEMİ SONRASI ÖĞRENCİ ve SEKTÖR ANKETLERİ DEĞERLENDİRMESİ

Pandemi sonrası gerçekleştirilen öğrenci anketi neticesinde öğrenciler, dijital okuryazarlığın gerekliliğine mühim derecede vurgu yaparken, yeterlilik düzeylerini ortalama olarak ifade etmektedirler. Öğrenciler fonksiyonel beceriler, yaratıcı düşünme, iş birliği, etkili iletişim, bilgi bulma ve seçme, kültürel ve sosyal farkındalık, eleştirel düşünme becerilerinin gerekliliğini net ifadelerle vurgulamaktadırlar. Mesleki seçimli derslerde dijital becerilerinin öğretilmesinin gerekliliğinin altını çizmektedirler. Maalesef pandemi sonrasındaki dijital gelişmelerin, aldıkları eğitime yansımadığını vurgulamaktadırlar. İşletme içerikli mesleki seçmeli derslerin gerekliliğini ifade ederlerken, derslerin yeterlilik düzeyini olumlu şekilde ifade etmektedirler. Öğrenciler sanatsal seçimlik derslerin gereklilik düzeyini benzer şekilde vurgulamaktadırlar. Sanat ve Kültür Yönetimi sahasında Türkiye'deki istihdam olanaklarını ortalama düzeyde değerlendirmektedirler.

Pandemi sonrası gerçekleştirilen sektör anketi neticesinde çalışanlar da tıpkı öğrenciler gibi dijital okuryazarlık ve becerilerinin sektörde gerekliliğini ifade etmektedirler. Sektörde dijital okuryazarlık yeterliliğini ortalama düzeyde belirtmektedirler. İdari pozisyonlarda çalışanların dijital okuryazarlık eğitimi almalarının gerekliliğini vurgularken, sektördeki yeterlilik düzeyini de ortalamanın üzerinde olarak belirtmektedirler. Çalışanlar tıpkı öğrencilerin ifade ettiği gibi fonksiyonel beceriler, yaratıcı düşünme, iş birliği, etkili iletişim, bilgi bulma ve seçme, kültürel ve sosyal farkındalık, eleştirel düşünme becerilerinin gerekliliğini net ifadelerle vurgulamaktadırlar. Çalışanlar öğrencilerden farklı olarak pandemi sonrasındaki dijital gelişmelerin kültür sanat sahasına yansıma düzeyini ortalamanın üzerinde göstermektedirler. Buradan hareketle söz konusu gelişmelerin eğitim sahasında yeterince yansımadığı fakat sektörde uygulandığı kanaatine varılabilir. Bu da söz konusu gelişmeler alanında sektörün ihtiyacı ve eğitimin buna verdiği cevap arasındaki

mesafenin açıldığıının göstergesi olarak kabul edilebilir. Sektör çalışanları işletme-yönetim eğitiminin sanat kültür yönetimi sahasındaki gerekliliğini vurgularken, yeterlilik düzeyini ortalama olarak ifade etmektedirler. Benzer şekilde sanat eğitiminin gerekliliğine de vurgu yapmaktadırlar. Türkiye’deki istihdam olanaklarının yeterliliği hakkında ise öğrencilerin taşıdığı iyimserliği barındırmamakla beraber, öğrencilerin ortalama olarak ifade ettiği oranı, ortalamanın altında şeklinde değerlendirmektedirler.

NİHAİ DEĞERLENDİRME

Tüm bu değerlendirmelerin neticesinde pandemi öncesi ve sonrası sanat ve kültür yönetimi lisans öğrencileri ve sektör çalışanları ile gerçekleştirilen anketlerin ortak çıktısı şu şekilde özetlenebilir. Yaklaşık 5 yıllık süre zarfında hem öğrenciler hem sektör çalışanları sanatsal, işletme-yönetimsel ve bilişim içerikli kuvvetli bir müfredatın ya da bilgi birikiminin sanat ve kültür yönetimi sahasında olmazsa olmaz olduğunu vurgulamaktadırlar. Tüm süreç dahilinde mesleki ve alan dışı seçimli derslerin ve ders havuzlarının spesifik bir alanda ihtisasa veya tüm alanlarda denk bir bilgi birikimi oluşturmaya olanak sağlayacak esneklikte şekillendirilmesi gerekliliğini ifade etmektedirler. Pandemi öncesi ve sonrası öğrenciler müfredatlarında dijital okuryazarlık ve becerilerine dair içeriğin yetersizliğinden şikâyet etmektedirler. Söz konusu becerilerin gerekliliğini vurgularken, yeterliliğin eksik düzeyde olduğunu değerlendirmektedirler. Özellikle pandemi sonrası süreçte gelişen dijital teknolojilere sektör adaptasyonu vurgulanırken, eğitimde bunlara uyum sağlanmadığı vurgusu ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla pandemi öncesinde öğrenci ve sektör çalışanlarının dijital okuryazarlık ve beceriler konusundaki olumsuz tespitlerine pandemi sonrası anket neticeleri itibariyle cevap verilmediği görülmektedir. Pandemi sonrası anketinde sektör çalışanları istihdam olanaklarını düşük olarak değerlendirmektedirler. Yine benzer şekilde dijital okuryazarlık ve bilişim becerilerinin sektörde pandemi sonrası sektörde daha da önem kazandığını vurgulamaktadırlar. Pandemi öncesi öğrenci anketinden çıkarsanacağı üzere öğrencilerin dijital okuryazarlık ve becerileri Office programları düzeyindedir. Süreç dahilinde bu alanda beklenen gelişimin eğitim alanında sağlanamadığı ön görülürse, istihdam olanaklarının azaldığı ve dijital okuryazarlık ve beceriler sahasındaki beklentinin daha da yükseldiği değerlendirilirse, sektöre dahil

olacak öğrencilerin bu istikamette önlerinde çok daha zorlu bir sürecin olduğu değerlendirilebilir.

Türkiye'deki 5 adet Sanat ve Kültür Yönetimi eğitimi veren üniversitenin pandemi öncesi müfredatlarında dijital okuryazarlık ve becerileri kapsamındaki derslerin düşük oranı, pandemi sonrasındaki süreçte de benzer şekilde tespit edilmiştir. Diğer yandan bu 5 üniversiteden ikisi İstanbul Aydın Üniversitesi ve İstanbul Kültür Üniversitesi öğrenci alımını durdurmuştur. Kontenjanların oranının yarı yarıya düşmesi, kayıt yaptıranların ise kontenjanlara nazaran % 30-35 oranında düşük olması, sahaya yetiştirilen uzman sayısında belirgin oranda düşüşe sebebiyet vermektedir. Pandemi öncesi ve sonrası öğrenci ve sektör çalışanlarının eğitime yönelik yetersizliklere dair tespitleri de dikkate alındığında, yetiştirilen düşük sayıdaki uzmanın da çağın gerektirdiği nitelikte bir eğitime tam anlamıyla maruz kalmadığı tespit edilebilir. Özellikle Asya, Avrupa, Avustralya, Birleşik Krallık ölçeğinde gerçekleştirilen sanat ve kültür yönetimi lisans eğitimi müfredatları göz önünde bulundurulduğunda Uluslararası anlamda eğitimin spesifik saha uzmanlığına yöneldiği, uygulamalı derslerin ve projelerin yoğunlaştırıldığı, dijital okuryazarlık ve beceriler istikametindeki derslerin sanatsal ve işletme-yönetimsel içerikteki derslerle benzer oranlara geldiği tespit edilmektedir.

O halde Türkiye'deki ve Dünya'daki sanat ve kültür yönetimi lisans müfredatları analizi, pandemi öncesi ve sonrası öğrenci ve sektör çalışanları anketleri ışığında çağdaş sanat ve kültür yönetimi lisans eğitim programlarında güncellemelerin gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Dijital okuryazarlık ve becerilerin müfredata sektör ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde entegrasyonu, belki sanat ve kültür yönetimi alanındaki genel (2 yıllık) eğitimin ardından farklı sanat dalları ve uzmanlıklarına yönlenebilecek esnek ve alternatifli bir müfredatın oluşturulması, ulusal ölçekte uygulamalı projeler ve kurumsal iş birlikleri ile bütünleştirilmiş stajlar veya uluslararası öğrenci değişim programları ile tecrübe kazanmaya yönelik zenginleştirilmiş bir program geleceğe yönelik mevcut eksikliklerin giderilmesine yardımcı olabilecektir.

KAYNAKÇA

Aksel, Malik. İstanbul'un Ortası, Kültür Bakanlığı Yayınları,1977

Bek, Güler. "1970-1980 Yılları Arasında Türkiye'de Kültürel ve Sanatsal Ortam"
Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi,2007.

Cezar, Mustafa. Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi Bey, İlke Basın Yayın,
İstanbul,2009

Chong, Derrick, Art Management, New York, Routledge, s.4, 2010.

Çolak, Banu."On dokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Türkiye'de Değişen Sergileme
Kavramı, Sergi Etkinlikleri ve Sergi Mekânları", Sanat Dergisi, Sayı:19, s.6, 2011.

Demir, Semra. "Coğrafi Açından Türkiye'de Festivaller" Yüksek Lisans Tezi, Süleyman
Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı, Isparta,
2019.

Dewey, Patricia, "From art management to cultural administration" International Journal
of Arts Management, 6(3), 13-22), 2004

Duben,İpek. Türk Resmi ve Eleştirisi (1880-1950), Bilgi Üniversitesi Yayınları,
İstanbul,2007

Dumererque, David. "The corporate digital footprint: exactly who owns and controls it?
The emergence of the digital director". Strategic Direction. 29 (7): 34–36.
doi:10.1108, 2013.

Evard, Yves. , Colbert François. "Art Management a new discipline entering the
millennium?" International Journal of Art Management, 2(2),4-13, 2000

Giray,Kıymet. Cumhuriyet Dönemi Türk Resim Sanatından Örnekler, Merkez Bankası
Yayınları,2003

Kısaoğlu, Aylin. "Sanat Yönetimi ve Sanat Yöneticisi" Ulakbilge Sosyal Bilimler
Dergisi, Sayı:1 Cilt:1, 2013.

Özüer, Çiğdem. “Türk Tiyatrosu Dergisi”, Sayı:445, İstanbul, 1995.

Patrick, Ebewo. , Sirayi Mzo. “The concept of art/culturel management: A critical reflection” Journal of Arts Management, Law, and Society, 38,(4) 281-95., 2009.

Sunil, Mithas. , Henry C. Lucas Jr, “What is Your Dijital Business Strategy?” IT Professional. 12 (6): 4–6. doi:10.1109/MITP.2010.154 , 2018.

Şahinoğlu, Tekcan Elvan. “Sanat Yönetimi ve Kurumsal Örneklemler Olarak Sanat Müzeleri” Akademist Dergisi, Sanat Yönetimi Özel Sayısı, Sayı:8, s.34,35, 2004.

Tansuğ, Sezer. Çağdaş Türk Sanatı, Remzi Kitapevi, İstanbul,1986

Üstünipek,Mehmet. “Cumhuriyet’ten Günümüze Türkiye’de Sanat Yapıtı Piyasası” Mimar Sinan Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi,1999.

Yıldız, Öztürk. Kurt, Banu. “Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitimi: Tarihsel ve Karşılaştırılmalı Bir Giriş Denemesi” Yedi: Sanat,Tasarım ve Bilim Dergisi, Sayı:23, 2020.

William, Tim. “Role description : Dijital Strategy Director- Ignition Consulting Group” Ignitiongroup.com. Archived from the original on 2014-08-06. Retrieved 2014-08-01., 2010.

Öztürk, Y., & Kurt, B. (2020). Sanat ve Kültür Yönetimi Eğitimi: Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Giriş Denemesi. Yedi(23), 45-57. <https://doi.org/10.17484/yedi.611731>

And, Metin (1981) Kültürel Etkinlikler ve Büyük Kuruluşlar, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Artun, Ali (1998) “Çağdaş Sanat Tarihleri ve Türkiye’de Sanatın Çağdaşlaşması”, Toplum ve Bilim, Sayı : 79, Kış

Reshaping Policies For Creativity / Addressing Culture as a Global Public good / Executive Summary – 2022

How to revive the post-pandemic creative and cultural industries / Future of Society – World government Summit – 2022

The impact of COVID-19 pandemic on creative industries, cultural institutions, education and research

Cultural and creative industries in the face of COVID-19 / An economic impact Outlook June 2021

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

http://lebriz.com/pages/doc_View.aspx?docID=143&pageID=21&lang=TR&bhcp=1

<http://www.project-musa.eu/wp-content/uploads/2017/03/MuSA-Museum-professionals-in-the-digital-era-full-version.pdf>

<https://en.unesco.org/creativity/files/culturalthetimesthefirstglobalmapofculturalandcreativeindustriespdf>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/sanayi-i-nefise-mektebi>

<https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A2r%C3%BClbed%C3%A2yi>

https://tr.wikipedia.org/wiki/Tepeba%C5%9F%C4%B1_Tiyatrosu

<https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/dunden-bugune-sinemanin-yolculugu/1603789>.

<https://www.culturepartnership.eu/en/article/emerging-job-profiles-for-museum-professionals>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2020/04/02/sanatcilar-ve-izleyiciler-sosyal-medyada-bulusuyor-evde-kal-sanatla-kal/>

<https://www.instagram.com/evdekalsanatlakal/?igshid=1jpipi14vmkeo>

<https://www.msgsu.edu.tr/tr-TR/tarihce/123/Page.aspx>

<https://www.reitix.com/Makaleler/Turkiye-nin-ilk-Tiyatrosu-Hangisidir/ID=731>

<https://www.turkedebiyati.org/modern-turk-tiyatrosu.html>

<https://uluslararasi.yok.gov.tr/uluslararasilasma/bologna/temel-bilgiler/bologna-sureci-nedir>

<https://www.uu.nl/en>

<https://www.eur.nl/en/bachelor/international-bachelor-arts-and-culture-studies>

<https://www.ecu.edu.au/>

<https://www.shu.ac.uk/>

<https://www.srh-berlin.de/en/bachelor/degree-creative-industries-management-berlin/>

<https://www.unibocconi.it/it>

<https://www.mdis.edu.sg/>

<https://web.edu.hku.hk/>

<https://www.kingston.ac.uk/>

<https://www.york.ac.uk/>

<https://www.gold.ac.uk/>

